

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ФІНАСАМИ ТА БІЗНЕСУ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
звітної наукової конференції
факультету за 2023 рік

1-8 лютого 2024

Збірник тез звітної наукової конференції Львівського національного університету імені Івана Франка за 2023 рік (електронне видання) : Секція факультету управління фінансами та бізнесу, (Львів, 1-8 лютого 2024 р.). – Львів : ЛНУ ім. І.Франка, 2024. – 332 с.

Відповідальний за випуск *А.В. Стасишин*

Упорядники: *А.В. Стасишин*
В.Я. Дубик

Рекомендовано до випуску Вченою радою факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 8 від 20 березня 2024 р.).

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2024

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Стасишин Андрій Васильович НАУКОВА РОБОТА НА ФАКУЛЬТЕТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСУ: ПІДСУМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	8
Ситник Наталія Степанівна РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ	15
Романів Євген Миколайович ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ У ФОРС-МАЖОРНИХ ОБСТАВИНАХ	17
Комарницька Ганна Омелянівна ВЗАЄМОДІЯ БІЗНЕСУ, ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	19
Капленко Галина Вікторівна ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ЄС ТА УКРАЇНИ	23
Шевчук Ірина Богданівна ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІТ-РИНКУ УКРАЇНИ	30
Сідельник Олена Петрівна, В'язовий Сергій Михайлович РЕГУЛЮВАННЯ ВИПУСКУ ТА ОБІГУ ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ	37

ПІДСЕКЦІЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ

Гончарук Світлана Марківна ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.	40
Лобода Наталія Олександрівна ЛІЗИНГ ЯК ЗАСІБ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КОН'ЮНКТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	44
Петришин Людмила Петрівна ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ ЯК НОВИЙ ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ	48
Приймак Світлана Вікторівна РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ АНАЛІТИКИ У РОЗСЛІДУВАННІ ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	52
Шевців Любов Юліанівна ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА НОВІ ЗАГРОЗИ	55
Шот Анна Петрівна АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПДФО НА ДОХОДИ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	61
Ярема Ярослав Романович ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКАМИ ТА ЗБОРАМИ	65

ПІДСЕКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В БІЗНЕСІ ТА МОДЕЛЮВАННЯ

Борщук Ірина Володимирівна УПРАВЛІННЯ ВИМОГАМИ ЯК БІЗНЕС-ПРОЦЕС В ІТ-ПІДПРИЄМСТВАХ.....	68
Васьків Оксана Миколаївна UML В ПАРАДИГМІ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПРОГРАМУВАННЯ	71

Задорожна Анна Володимирівна ПРО МУЛЬТИПЛІКАТИВНІ ЕФЕКТИ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	74
Мишишин Орест Якович РАЦІОНАЛЬНІ ТА ІРРАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ В ЕКОНОМІЦІ	78
Романич Ігор Богданович КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ПОШТОВОЇ ЛОГІСТИКИ.....	82
Ситник Володимир Юрійович ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ.....	87
Стадник Юліанна Андріївна ІТ-ГАЛУЗЬ В УКРАЇНІ: ОСТАННІ ТЕНДЕНЦІЇ.....	90
Шевчук Ірина Богданівна, Депутат Богдан Ярославович ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДЛЯ СИНХРОНІЗАЦІЇ ДАНИХ МІЖ НЕЗАЛЕЖНИМИ ІНФОРМАЦІЙНИМИ СИСТЕМАМИ.....	93
Ярема Олег Романович КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ КЕЙСІВ ВІДПОВІДНО ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ.....	101

ПІДСЕКЦІЯ БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Васьківська Катерина Володимирівна РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	109
Герасименко Олена Вікторівна МОДИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	115
Карпінський Борис Андрійович УПРАВЛІНСЬКА СТРАТЕГІОЛОГІЯ: ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ Й НАПРЯМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ЗА ВОЄННОГО СТАНУ	118
Карпінський Борис Андрійович, Пфістер Дмитро Генріхович СТРАТЕГІОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ АКТИВІЗАЦІЇ ЛЬВІВСЬКОЇ ГРОМАДИ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	123
Маліновська Ольга Ярославівна ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	128
Патеруха Наталія Григорівна ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	132
Решота Олена Анатоліївна МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ВИКОНАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА 2021-2025 РОКИ.....	136
Решота Олена Анатоліївна, Люлява Віталій Васильович НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ	140
Сасвич Роман Володимирович ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДСЬКОСТІ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	143
Устименко Марія Валентинівна МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ	148

ПІДСЕКЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Блащук-Дев'яткіна Наталія Зіновіївна ТЕНДЕНЦІЇ НА РИНКУ ПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО СТАНОВЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	151
Ватаманюк-Зелінська Уляна Зеновіївна ВИРІВНЮВАННЯ ДИСПРОПОРЦІЙ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ	154
Голинський Юрій Олегович ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ...	158
Гринчишин Ярослав Миколайович ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	160
Дубик Вікторія Яківна ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА МИТНІ ПРОЦЕДУРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	163
Завальницька Надія Богданівна МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НЕРУХОМОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	166
Західна Оксана Романівна ФІНАНСОВА САМОДОСТАТНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	169
Клепанчук Ольга Юріївна ВПЛИВ РИНКУ ПРАЦІ НА ФІНАНСОВІ РИНКИ	172
Круглякова Віра Володимирівна ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНИТОРИНГУ В УКРАЇНІ	174
Назаркевич Ігор Богданович ФОРМИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ	178
Петик Любов Орестівна БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	180
Попович Дарія Володимирівна ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ АВТОТРАНСПОРТНОГО СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ	184
Сич Ольга Анатоліївна «ЗЕЛЕНІ» ТА ЦИФРОВІ РІШЕННЯ В ПРОЦЕСАХ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ	186
Смолінська Софія Дмитрівна РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	190
Татарин Наталія Богданівна ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	195
Шушкова Юлія Володимирівна ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОГО БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УКРАЇНІ	198
Ясіновська Ірина Фантинівна ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	202

ПІДСЕКЦІЯ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА КОНСАЛТИНГУ

Другова Віра Теодорівна РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ОСВІТИ МОЛОДІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ .	205
Грудзевич Уляна Ярославівна РЕГУЛЮВАННЯ FİNTECH НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	207

Лапішко Зоряна Ярославівна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ	211
Пшик Богдан Іванович СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЦІЛЬОВОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ	216
Слобода Лариса Ярославівна РОЛЬ ФІНТЕХ СТАРТАПІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ	220
Тяжкороб Ірина Володимирівна РОЛЬ БАНКІВ У ФІНАНСУВАННІ «ЗЕЛЕНИХ» ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ	225

ПІДСЕКЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ

Базарко Іван Михайлович СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ.....	228
Возняк Галина Василівна МІСЦЕВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ, ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ.....	235
Зеленко Василь Анатолійович ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ «GOOD GOVERNANCE» У МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	239
Куліш Інна Михайлівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ У КРАЇНАХ ЄС	243
Нагорнюк Оксана Петрівна ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	246
Пак Наталія Тадеушівна МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	251
Пікулик Оксана Іванівна ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ З ДОСВІДУ КРАЇН ЄС.....	257
Подвірна Наталія Степанівна КІБЕРАГРЕСІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО ПЛИВУ	261
Сновидович Ірина Григорівна ДО ПИТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РОКУ НАВИЧОК І КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЯК ЗАПОРУКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ НА РИНКУ ПРАЦІ.....	264
Табачук Андрій Ярославович СТАЛІЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	268
Федик Сегрій Євгенович ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У СВІТЛІ ПОДІЙ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ХАКЕРСЬКОЮ АТАКОЮ НА МОБІЛЬНИЙ ОПЕРАТОР «КИЇВСТАР»	271
Юрків Руслан Русланович ОЦІНЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ	273
Барабаш Владислав Юрійович ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	277
Винничук Андрій Миколайович НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ.....	282

Гось Микола Іванович	
НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	286
Марискевич Андрій Тарасович	
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: РИЗИКИ ТА	
ФАКТОРИ ВПЛИВУ.....	292
Микита Остап Богданович	
МІСЦЕ Й РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ	
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	295
Фелісеєв Віталій Андрійович	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ	
ВОЄННОГО СТАНУ.....	298
Харчев Олег Анатолійович	
РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: РОЛЬ	
ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ.....	302
Білобровка Ігор Ростиславович	
СИСТЕМА ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНИМ ІНТЕРЕСАМ ДЕРЖАВИ.....	305
Богів Роман Євгенович	
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО	
СТАНУ.....	309
Дацишин Назар Михайлович	
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ.....	312
Іванус Юрій Анатолійович	
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ	
БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	315
Комаров Сергій Володимирович	
СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЄС У СФЕРІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	319
Куцій Іван Михайлович	
ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В УМОВАХ ВІЙНИ	321
Михайлишин Тарас Олегович	
НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ SMART CITY В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ.....	325
Оліскевич Маркіян Мирославович	
ГЛОБАЛЬНА ПЕРСПЕКТИВА І СТАЛИЙ РОЗВИТОК.....	328

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Сташин Андрій Васильович

кандидат економічних наук, доцент,

декан факультету управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

НАУКОВА РОБОТА НА ФАКУЛЬТЕТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСУ: ПІДСУМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Підготовка фахівців на факультеті ведеться за такими спеціальностями 051 – «Економіка» (спеціалізація «Інформаційні технології в бізнесі»), 071 – «Облік і оподаткування» (спеціалізація «Облік, аналіз та фінансові розслідування»), 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування» (спеціалізації «Фінанси, митна та податкова справа» і «Управління фінансами та правове забезпечення бізнесу») та 281 – «Публічне управління та адміністрування» (спеціалізація «Публічне управління та адміністрування»).

Місія факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка в першу чергу націлена на формування гармонійно розвиненої особистості – висококваліфікованих економістів та управлінців, справжніх професіоналів для наукової та практичної роботи у сфері фінансів та бізнесу.

Пріоритетними напрямками наукової діяльності на факультеті є : дослідження проблем соціально-економічного розвитку України в умовах міжнародної нестабільності, основні аспекти бюджетно-податкової політики активізації підприємництва у стратегії забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, розробка ідентифікаційних ознак, оцінювання та управління державотворчим патріотизмом нації на кількісній основі в умовах реформування владних повноважень, пошук шляхів гармонізації обліку і аудиту в умовах євроінтеграції, розробка методології формування управлінських рішень з використанням математичних методів та інформаційних технологій, особливості фінансового забезпечення розвитку приміських територій.

Наукова та науково-технічна діяльність займає важливе місце у системі функціонування факультету управління фінансами та бізнесу. Зокрема, у 2023 році потреби навчального процесу та виконання науково-дослідної тематики забезпечували 72 штатних працівники з числа професорсько-викладацького складу (з них 19 докторів наук та 50 кандидатів наук).

За аналогічний період у 2022 році до навчального процесу було залучено 79 штатних працівників з числа професорсько-викладацького складу, (з них 20 докторів наук, та 56 кандидат наук), а у 2021 році було 56 штатних працівників.

Спостерігається збільшення чисельності працівників, які працюють за зовнішнім сумісництвом – з 7-ми осіб у 2022 році до 11-ти осіб у звітному періоді.

Роки	Науково-педагогічні кадри факультету			
	всього	доктори наук	кандидати наук	старші викладачі, асистенти
2019	56	9	45	2
2020	56	12	41	3
2021	79	20	56	3
2022	72	19	50	3

У звітному періоді на факультеті маємо 5 захистів на здобуття вченого звання доктора філософії випускниками аспірантури ЛНУ імені Івана Франка:

- Лагно А. А. «Розпізнавання загроз і усунення ризиків у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи України» (072 – Фінанси, банківська справа та страхування);
- Федорущенко Б. В. «Формування системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору України» (072 – Фінанси, банківська справа та страхування);
- Кобеля-Звір М. Я. «Фінансова політика держави в секторі підприємств з державною участю» (072 – Фінанси, банківська справа та страхування);
- Коваль В.М. «Механізми забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад в умовах децентралізації» (072 – Фінанси, банківська справа та страхування);
- Сновидович І.Г. «Формування управлінських компетентностей молодих фахівців у закладах вищої освіти» (073 – Менеджмент).

Зазначимо, що факультет управління фінансами та бізнесу активно здійснює пошук додаткових джерел фінансування.

Відтак, у звітному періоді факультет реалізовував 1 міжнародний грантовий проєкт та 1 держбюджетну наукову тему.

У 2023 році на факультеті управління фінансами та бізнесу завершилася реалізація проєкту за програмою Жана Моне 620957-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Ревіталізація міста – досвід ЄС для України» - «Urban Revitalization - an EU Experience for Ukraine»

Проєкт реалізувався спільно із Агенцією з питань освіти, аудіовізуалізації та культури Європейської Комісії, ЄС. Загальний обсяг фінансування 21168 євро

Однак, у вересні 2023 р. стартував новий проєкт **ERASMUS-JMO-2023-MODULE 101127537** «Цілі сталого розвитку для євроінтеграції України» - «SDGs 4 Eurointegration Of Ukraine»

Цей проект теж реалізується спільно із Агенцією з питань освіти, аудіовізуалізації та культури Європейської Комісії, ЄС. Загальний обсяг фінансування 30000 євро.

А також на факультеті завершилася реалізація науково-дослідної роботи за рахунок коштів державного бюджету «*Розвиток банківського нагляду і регулювання з урахуванням впливу бізнес-архітектури банківського сектору на економічне зростання та сталий розвиток економіки*». Науковий керівник – д.е.н., проф. Вовчак О.Д. Загальний обсяг фінансування 1231.004 тис. грн.

Загалом, на факультеті функціонує 6 випускових кафедр. Професорсько-викладацький склад кожної кафедри працює над кафедральною науково-дослідною роботою в межах робочого часу. В межах цих тем професорсько-викладацький склад кожної кафедри видає монографії, підручники посібники та наукові публікації.

Показовим є й те, що у 2023 році викладачі факультету успішно пройшли міжнародні стажування в різних країнах Європи.

Також, в рамках проекту академічної мобільності **ERASMUS+** у 2023 році студенти факультету були направлені на навчання у європейські ЗВО, зокрема:

- **Баранова А.О.** була направлена на навчання до Університету Грогнінгена (Нідерланди);

- **Козак А.В.** була направлена на навчання до Університету Тушії (Італія).

Ще одним стратегічним напрямом діяльності факультету управління фінансами та бізнесу є науково-дослідна співпраця з установами Академії наук України та фінансовими установами, а саме:

- Головним управлінням Державної податкової служби України у Львівській обл.,
- Львівською митницею ДМС України,
- Західним офісом Державної аудиторської служби України,
- Департаментом фінансів ЛОДА,
- Департаментом освіти і науки ЛОДА,
- банківськими установами,
- страховими і консалтинговими компаніями, та іншими фінансовими установами .

В рамках цієї співпраці:

- виконуються спільні наукові проекти;
- залучаються провідні спеціалісти Головного управління Державної податкової служби України у Львівській області, Львівської митниці ДМС України, Західного офісу Державної аудиторської служби України, банківських установ, страхових компаній, департаментів ЛОДА до спільної організації та проведення лекцій-диспутів, наукових семінарів, науково-

практичних конференцій, симпозіумів, круглих столів, навчальних тренінгів та інших заходів;

- організовуються стажування та практики для викладачів і студентів факультету;
- проводяться виїзні оглядові лекції, екскурсії тощо.

Також, з метою розв'язання освітніх і соціально-економічних проблем Львівщини науково-педагогічні працівники та студенти факультету активно співпрацюють з Міською радою м. Львова, зокрема: поглиблено наукову співпрацю з Інститутом міста через розширення участі кафедр в загальноукраїнських і міжнародних проектах з проблем фінансів, публікування наукових статей, участь у конкурсах ЛМР; залучення молоді до навчання в органах місцевого самоврядування на благо громади міста Львова, самореалізації та для формування резерву молодих, кваліфікованих кадрів.

Тобто, факультет тісно підтримує зв'язки з майбутніми роботодавцями у різних сферах економічного, фінансового та наукового профілю.

У 2023 році викладацьким складом факультету опубліковано 10 колективних монографій, 1 підручник, 1 навчальний посібник та 5 збірників тез доповідей (рис. 1.).

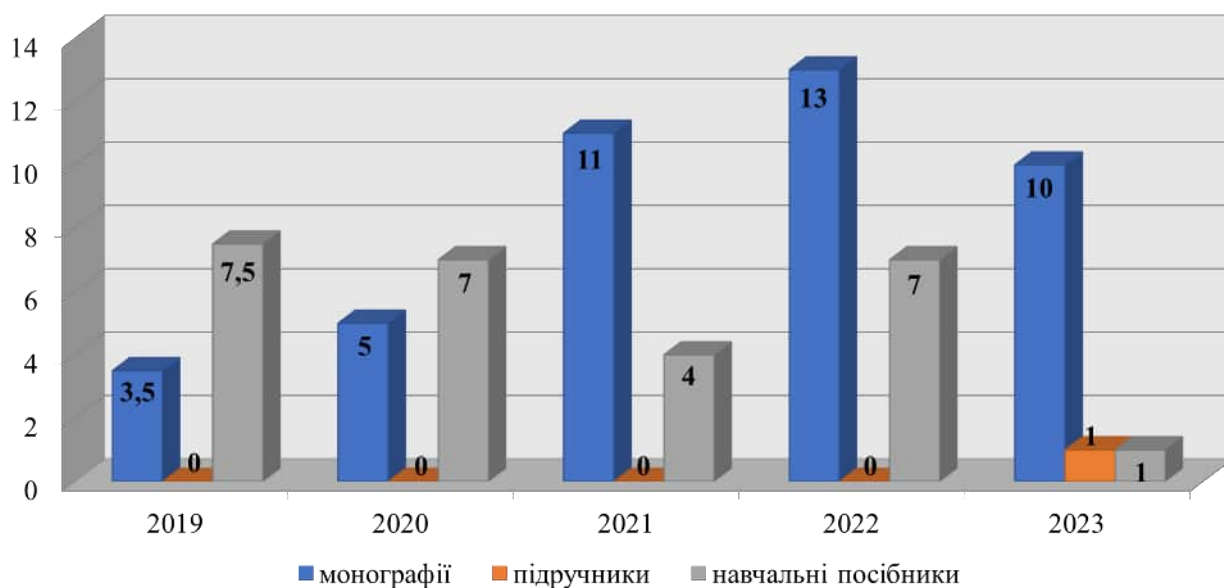

Рис. 1. Публікації викладачів факультету управління фінансами та бізнесу

Щодо публікації статей, то у звітному періоді викладачами факультету опубліковано 163 публікації, з них у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних Scopus – 20, Web of Science – 6, у фахових виданнях України – 107, в інших закордонних виданнях – 6 (рис. 2.).

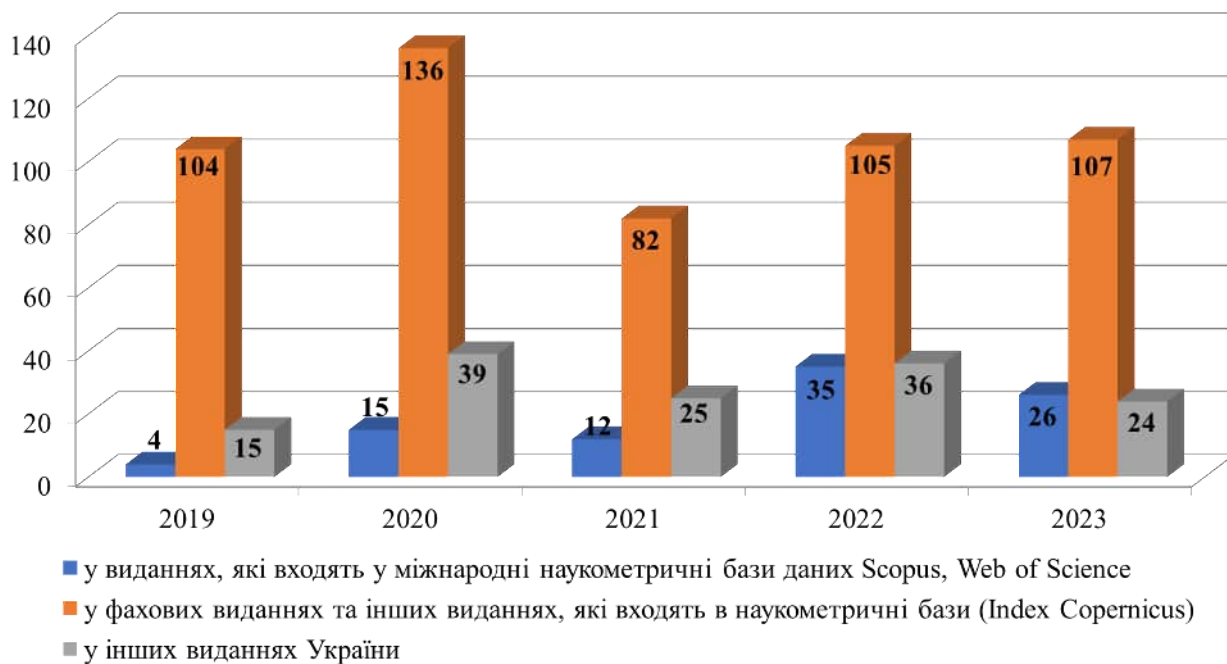

Рис. 2. Публікація статей викладачами факультету управління фінансами та бізнесу

Працівники факультету прийняли активну участь у міжнародних та вітчизняних конференціях як на факультеті, так і поза його межами. У звітному періоді викладачами було представлено 177 тез на міжнародних конференціях, 107 тез на вітчизняних конференціях.

У звітному періоді на факультеті управління фінансам та бізнесу було проведено 1 Міжнародну науково-практичну конференцію студентів та молодих учених, 1 Всеукраїнську науково-практичну конференцію та 1 Звітну наукову конференцію університету за 2023 рік. Секція управління фінансами та бізнесу.

II Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих учених «Державне й муніципальне управління у XXI столітті: організаційно-економічні, правові та інформаційні аспекти» (27 квітня 2023 р.)

Партнерами заходу виступили: Національний університет «Чернігівська політехніка», Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Центральноукраїнський національний технічний університет, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Міжнародний європейський університет, Чернігівський інститут інформації, бізнесу і права закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая», Навчально-наукова лабораторія дослідження проблем публічного адміністрування та децентралізації влади Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України.

Дана конференція присвячена актуальним проблемам теорії та практики публічного управління і адміністрування, питанням залучення здобувачів вищої освіти до наукових досліджень, визначення векторів поєднання зусиль академічної спільноти з прогресивною

молоддю і молодими вченими сприяючи пошуку спільних ефективних підходів у наукових дослідженнях актуальних проблем публічного управління та впровадження їх результатів у практику.

III Всеукраїнська науково-практична конференція «Державна фінансова політика України в умовах євроінтеграції: погляди науковців та практиків», (25 травня 2023 р.)

У ній приймали участь викладачі, аспіранти та студенти більш ніж 10 ВНЗ України. А саме: Львівський національний університет імені Івана Франка, Університет державної фіскальної служби України (м. Ірпінь), Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро), Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Івано-франківський національний технічний університет нафти і газу, Міжнародний університет фінансів (м. Київ), Львівський торговельно-економічний університет (м. Львів), Національний університет «Львівська політехніка» та ін.

Проблеми, що висвітлювались у матеріалах тез доповідей: проблеми ефективного функціонування і перспективи подальшого розвитку національної фінансової системи в умовах воєнного стану; сучасні тенденції регулювання зовнішньоекономічної діяльності України в умовах євроінтеграції; актуальні проблеми розвитку податкової політики України та фінансове регулювання і безпека бізнес-середовища в умовах глобальних викликів.

Уже традиційно з 1 по 8 лютого щороку на факультеті управління фінансами та бізнесу ЛНУ імені Івана Франка проводиться ***Звітна наукова конференція університету за рік. Секція управління фінансами та бізнесу.*** Її проведення є доброю традицією для підведення підсумків щодо стану, тенденцій та перспектив розвитку наукової діяльності факультету загалом та кафедр зокрема.

На пленарному засіданні Конференції, яке відбулося 1 лютого в актовій залі факультету управління фінансами та бізнесу ЛНУ імені Івана Франка, з доповідями виступили декан факультету к.е.н., доц. Стасишин А.В. та завідувачі провідних кафедр факультету.

В результаті представлених виступів було обґрунтовано необхідність поєднання наявного вітчизняного досвіду організації й стимулювання наукової діяльності на факультеті управління фінансами та бізнесу із сучасним європейським досвідом у цій сфері, визначено основні проблеми на шляху підвищення ефективності університетської науки в Україні та запропоновано заходи для їх вирішення.

Високий рівень активності учасників в обговоренні порушених на Конференції питань свідчить про актуальність та перспективність сучасного розвитку університетської науки на факультеті управління фінансами та бізнесу.

За підсумками Звітної наукової конференції факультету видається електронний збірник тез доповідей

Науково-дослідна та інноваційна робота студентів і молодих вчених факультету

управління фінансами та бізнесу організовується і спрямовується б-ма кафедрами факультету. На факультеті функціонують **8 студентських наукових гуртків** за відповідними напрямками та науковими інтересами. Із результатами своїх наукових досліджень студенти беруть активну участь у вузівських, регіональних, всеукраїнських та міжнародних конференціях, семінарах, круглих столах, наукових диспутах та інших наукових заходах.

Студентами було опубліковано одноосібно або спільно з науковими керівниками кафедр факультету 348 тези доповідей на конференціях та 59 статі у фахових виданнях України (рис. 3).

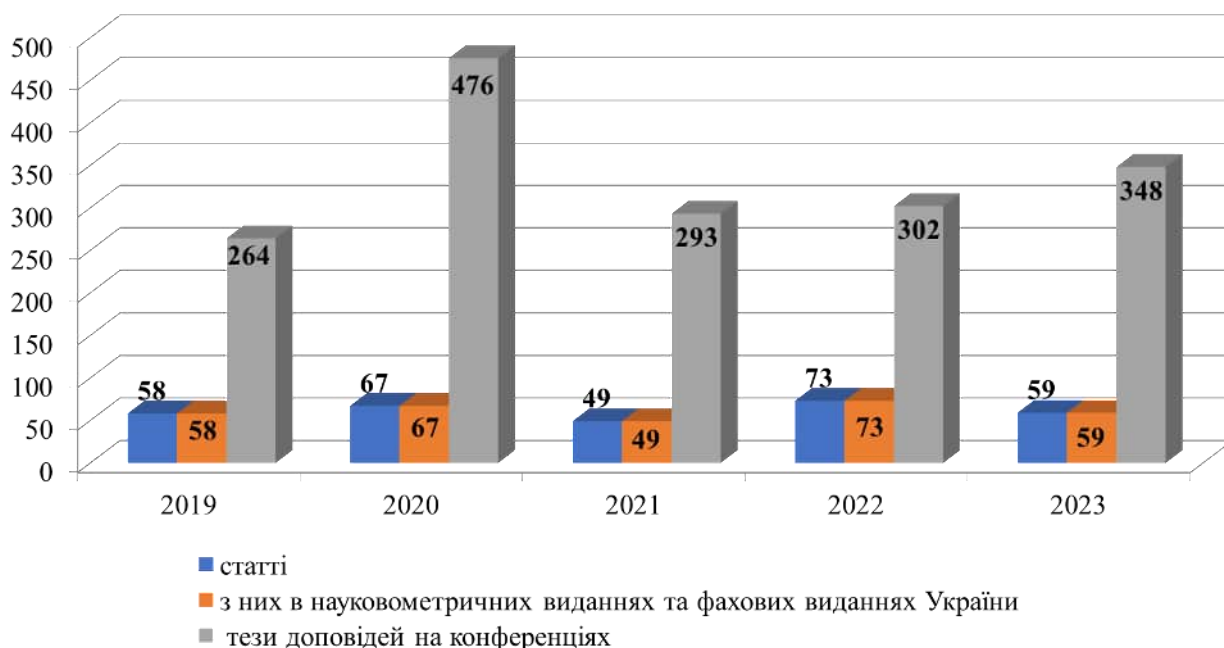

Рис. 3. Студентська наукова робота на факультеті управління фінансами та бізнесу

У 2023 році студенти факультету управління фінансами та бізнесу стали призерами Всеукраїнських та міжнародних конкурсів студентських наукових робіт:

- студентка 1 курсу освітнього ступеня «магістр», групи УФФМ-13 Єдноралюк Анастасія отримала дипломом I ступеня зі спеціалізації «Фінансова екосистема» у II турі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт;

- студентка 1 курсу освітнього ступеня «магістр», групи УФОМ-11с Бойко Олександра отримала диплом III-го ступеня зі спеціальності «Облік і оподаткування» у II етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт;

- студентка 1 курсу освітнього ступеня «магістр», групи УФФМ-11с Цюник Софія отримала Диплом I ступеня у II етапі Міжнародного конкурсу студентських наукових робіт «Управлінські, соціальні та поведінкові науки у реалізації засад сталого розвитку» (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу).

Також студентка Пилат Марта у 2023 році отримала стипендію Президента України.

Ситник Наталія Степанівна

докторка економічних наук, професорка,
завідувачка кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Забезпечення достатнього для розвитку підприємства рівня безпеки можливе лише за умови проведення комплексу ефективних заходів захисту підприємства через зростання конкуренції та кількості злиття й поглинання суб'єктів господарювання, що несе хаотичний і глобальний характер, у тому числі і у формі рейдерства.

Фінансова розвідка – це постійний процес збирання, накопичення, структурування, аналізу даних про внутрішнє й зовнішнє середовище та видавання вищому менеджменту фірми інформації, що дозволяє їй передбачити зміни в цьому середовищі й ухвалювати своєчасні оптимальні рішення з управління ризиками, упровадження змін у фірмі та відповідні заходи, спрямовані на задоволення майбутніх запитів споживачів і підтримання прибутковості.

Прийняття правильних стратегічних рішень з урахуванням даних фінансової розвідки сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень, здійсненню прогнозу кризових явищ та своєчасному запровадженню відповідних заходів.

Фінансова розвідка має прямий вплив як на фінансову безпеку підприємства, так і на фінансову безпеку держави в цілому і на взаємозв'язок між ними (рис.1).

Рис. 1. Взаємозв'язок між фінансовою розвідкою та фінансовою безпекою підприємства і держави

Підрозділ фінансової розвідки – це важливий суб'єкт у забезпеченні фінансової безпеки підприємства, який чітко відстежує всі підозрілі операції, збирає та аналізує подану інформацію від всіх інших суб'єктів фінансово моніторингу та направляє правоохоронним та розвідувальним органам у межах їх компетенції та підслідності.

З боку підприємства, фінансова розвідка допомагає напряду підтримувати безпеку підприємства через аналіз конкурентів: порівняння оцінок досвіду конкурентів і власного досвіду, визначення конкурентного розриву; аналіз фінансової стратегії конкурентів, досвіду й чинників, які визначають їхній успіх; порівняльні дослідження, сфокусовані на конкретних питаннях конкурентоспроможності підприємства. Такий аналіз допомагає правильно сформулювати власну стратегію та забезпечити фінансову безпеку підприємства.

Відповідно, ефективна робота підприємства є однією з основних складових становлення фінансової безпеки держави.

Організація фінансової розвідки несе за собою низку як переваг, так і недоліків.

До недоліків організації фінансової розвідки у сфері бізнесу можна віднести:

- удосконалення нормативно-правової бази ;
- відсутність об'єктивної інформації про фінансовий стан компаній у відкритому доступі;
- інформація про втрати потенційних жертв від злочинів і вигоди для злочинця;
- недобросовісна конкуренція;
- корупція та хабарництво;
- ризики для безпеки фінансового сектору, ліквідності;
- підривання цілей зовнішньої політики

До основних переваг організації фінансової розвідки відносять:

- можливість підвищення рівня ефективності ведення бізнесу;
- здатність до швидкого виявлення сприятливих умов для розвитку діяльності;
- можливість попередження висвітлення корпоративних секретів компанії конкурентами;
- здатність до швидкого реагування на зміни конкурентного середовища;
- робота на випередження щодо тендерних пропозицій конкурентів тощо.

Для забезпечення фінансової безпеки бізнесу важливим є завдання збирання й опрацювання інформації на регулярній основі. Розвідувальна інформація має:

- свідчити про дійсні наміри потенційних і наявних партнерів щодо суб'єкта господарювання;
- містити відомості про сильні та слабкі сторони конкурентів суб'єктів бізнесу;

- виявляти несанкціоновані канали просочування конфіденційної інформації;
- виявляти тінізовані потоки підприємницької діяльності в бізнесі.

Роль фінансової розвідки полягає в першу чергу в забезпеченні аналітичної бази для прийняття важливих управлінських рішень керівниками та власниками бізнес-структур і має значний вплив на їх розвиток, фінансову безпеку, ефективність роботи та конкурентну позицію.

Список літератури:

1. Кузенко Т. Б. Фінансова безпека підприємства [Електронний ресурс]: навчальний посібник / Т. Б. Кузенко, Н. В. Сабліна. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 123 с
2. Н.І. Горбаль, Л.В. Смерека, О.З. Микитин. Конкурентна розвідка: сутність, значення, перспективи розвитку // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку Вип. 2, 2019– С. 39-42.
3. Колосок А.М. Конкурентна розвідка як елемент комплексної системи фінансово-економічної безпеки підприємства / А.М. Колосок, О.В. Скорук, І.Я. Блянюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 14. – С. 394-398.

Романів Євген Миколайович

кандидат економічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри обліку, аналізу і контролю
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет ім. Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ У ФОРСМАЖОРНИХ ОБСТАВИНАХ

Сучасну економічно розвинену державу не можна уявити без міцної фінансової системи. Стрижнем цієї системи являються державні фінанси, які перебувають у прямій залежності від методів мобілізації фінансових ресурсів та ефективності використання акумульованих коштів.

Оподаткування, виходячи з трактування робіт науковців, доцільно визначити як процес розробки, встановлення, нарахування та утримання обов'язкових платежів до бюджетної системи та позабюджетних фондів держави.

За економічною сутністю оподаткування – це один з найдавніших і найважливіших методів перерозподілу створеного суспільного валового продукту за певний звітний період.

З правової точки зору, оподаткування – це сукупність законодавчих актів, які регламентують процес податкового адміністрування через відповідний державний апарат.

Оподаткування, як бачимо на практиці, перебуває у тісній залежності від економічної та фінансової політики держави і суспільства в цілому.

Дискутується у наукових колах трактування терміну «оподаткування», як сукупність грошових платежів, система податків та встановлений державою порядок їх сплати, а також як процеси та механізми перерозподілу суспільного валового продукту з метою фінансування основ існування держави.

У сучасних умовах розвитку України існують серйозні форсмажорні обставини через пандемію COVID у світовому масштабі та воєнний стан в Україні.

Згадані обставини привели до необхідності величезної потреби коштів та їх раціонального використання.

В даний час переважна частина бюджетних коштів

Спочатку на фінансування установ охорони здоров'я на кисень, медикаменти та інші вкрай важливі заходи для подолання ковіду.

В даний час переважна частина бюджетних коштів виділяється на військові потреби (у бюджеті на 2022-2023 роки такі видатки за різними даними склали 58-62%).

Передбачається у проектах відповідних уточнень до Державного бюджету певні зміни до системи оподаткування у сучасних форсмажорних обставинах. Прийняття Верховною Радою України таких змін приведе до зменшення дохідної частини бюджету, а відповідно до зменшення фінансування вкрай необхідних соціально-культурних заходів невійськового характеру.

Внесення таких змін і уточнень щодо розподілу бюджетних призначень, як вимушена необхідність, тільки погіршить життя населення України. А тому такі зміни мають бути продуманими.

Ефективність оподаткування залежить від рівня розвитку демократії та суспільного контролю за діяльністю Уряду; історичних та ментальних традицій і лише як крайня вимушена міра із-за не замінимих, які в даний час, на жаль, існують обставин воєнного стану і життя населення держави.

Комарницька Ганна Омелянівна

докторка економічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВЗАЄМОДІЯ БІЗНЕСУ, ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія Росії проти України завдала значної шкоди державі, бізнесу та громадянському суспільству. Економіка країни знала величезних збитків. Зросли державні фінансові витрати, порушилася робота державних органів, на деяких територіях повністю зникло державне управління. Також зазнав негативного впливу бізнесу у вигляді втрат та збитків, зниження інвестицій, порушення логістики. На наш погляд, громадянське суспільство під час агресії позначилося як позитивного, так і негативного впливу. З одного боку посилилася його активність. З іншого боку, зросли ризики для громадянського суспільства. Патріотичні погляди активістів та прихильників України розглядаються окупаційною владою як загроза, що стає небезпекою для їхнього життя та здоров'я.

Держава маючи владні повноваження впливає на громадянське суспільство та бізнес імперативно. Це проявляється в тому що держава є регулятором усіх суспільних відносин. Свій вплив на суспільство загалом вона здійснює шляхом прийняття законів та нормативно-правових актів. Ці правила поведінки є загальнообов'язковими до виконання для всіх громадян включаючи суб'єктів господарювання та громадянського суспільства.

Регулятивність впливу держави на громадянське суспільство під час дії воєнного стану полягає у забороні масових зібрань, проведенні мітингів та демонстрацій. Суть цього регулювання полягає у збереженні єдності в боротьбі перед зовнішнім ворогом. Стабілізація політичної рівноваги при будь-якій боротьбі є хорошим чинником зовнішнього контролю та здійснення управлінських функцій держави.

Фактично дану регулятивність пропонуємо поділити за характеристикою впливу на прямий, непрямий негативний та позитивний впливи. До прямого позитивного впливу регулювання держави в особливий період можна віднести збереження захисту прав і свобод громадян. Перехід на електронне урядування електронного суду є яскравим прикладом його прояву. Дана система забезпечила учасникам судового процесу дистанційну можливість участі в судовому процесі. Що під час дії воєнного стану здобуло високу популяризацію та ефективність. Зокрема до прямого негативного регулювання можна віднести обов'язкове реєстрування юридичних осіб у даній системі. Хоча крім примусу жодних інших негативних впливів це не матиме. «Незважаючи на процеси суцільної інформатизації, у кожної особи

повинно залишатися право на повноцінне приватне життя, вільне від будь-яких засобів електронного моніторингу та контролю. Жодні «глобальні терористичні загрози», жодна «боротьба з корупцією» чи інші високі «демократичні та загальнолюдські цінності» не можуть виправдати позбавлення особи людяності, свободи та права на особисте життя.

Утім, незважаючи на загрози, котрі несе в собі інформатизація суспільного простору, слід визнати, що сьогодні існує ще достатньо сфер життя людини, котрі можуть бути значно і при цьому безпечно покращені шляхом їх переведення в електронну форму, без завдання жодної шкоди приватному життю особи. Це сфери, котрі первісно своєю суттю мають публічний характер. Сфери, в яких особа сьогодні, як і раніше, повинна відкривати суспільству окремі частини свого приватного життя. Для досягнення своїх же приватних інтересів або задля певних публічних інтересів. Перш за все це сфера урядування. Інформатизація відносин в цій царині не означатиме додаткового втручання держави та суспільства у приватне життя людини, оскільки питання державного управління і так завжди передбачало таке втручання. Навпаки, переведення транзакцій між людиною та державою в електронний формат дозволить зекономити значні часові, матеріальні та людські ресурси і перенаправити їх із суспільної у приватну сферу.

Подання України 28 лютого 2022 року заявки на членство в ЄС лишає за собою безліч як позитивних так і негативних впливів. Позитивність факторів вступу країни в європейську сім'ю для більшості громадянського суспільства відомі тому не потребують деталізації. Зокрема до непрямого негативного впливу слід віднести неможливість існування чинної Конституції України та часткової втрати суверенітету. Як наслідок саме народ через механізм референдуму може прийняти нову Конституцію України з врахуванням всіх факторів необхідних для новітнього існування держави.

Припускаємо, що суверенітет характеризує державну владу як верховну, незалежну, неподільну та єдину. В умовах входження України в ЄС повинен гібридизуватися, адже дані характеристики втратять абсолютність в цілому. Наприклад повна верховність української влади суттєво обмежиться в деяких аспектах, адже рішення в ЄС приймаються колективно. Однак говорити про повне абсолютне верховенство влади ЄС над членами учасниками не є правильним. Кожен член союзу має змогу відстояти свою позицію шляхом голосування, однак кінцеве рішення є обов'язковим для всіх членів ЄС. «Здебільшого норми права ЄС мають пряму дію та верховенство над національним законодавством держав членів». [1]. В деякій мірі це породжує певний парадокс. «Аналіз сучасного стану державного суверенітету держав-членів ЄС дозволяє зробити висновок, що при збереженні формально-юридичного (політико-правової форми) аспекту державного суверенітету одночасно відбувається

поступове обмеження матеріальних можливостей його прояву, що виражається в делегуванні державами суверенних прав ЄС» [2].

Повнота незалежності влади в країнах членах ЄС на нашу думку відсутня. Це зумовлюється широким спектром делегованих повноважень країн-членів ЄС до його інституцій. Наявність наднаціональних інституцій, як вищих органів влади над національними, породжує в ієрархії управління державою нові шаблі врядування, за принципом над національності, що в принципі не відповідає конституційним засадам України. Ця позиція ототожнюється з підходом таких дослідників, як Д. Діана, Л. Крама, Н. Нугента. У своєму дослідженні вони стверджують, що «наднаціональність передбачає існування політичної влади над чи окрім рівня національної держави, наявність деякої ступені її автономії від національних урядів. А оскільки держави члени ЄС, створюючи наднаціональний орган, делегували йому повноваження у вирішенні ряду завдань, це створює деякі обмеження суверенітету, або влади держав членів.» [2]. Наприклад відповідно до ст. 352 ДФЄС визначається: «Якщо в межах напрямів політики, визначених у договорах, виникає потреба у діях з боку Союзу з метою досягнення однієї з цілей, передбачених договорами, і якщо останні не надали для цього необхідних повноважень, Рада, на підставі одноголосно прийнятого рішення, за пропозицією від Комісії та після схвалення Європейським парламентом ухвалює необхідні пропозиції...» [3]. Тобто Держава позиція якої була протилежною до тієї, яку законно схвалили інституції ЄС є обов'язковою до виконання для такої держави.

Згідно ст.1 Конституції України від 28 червня 1996р. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. [4] Ми вважаємо, що при інтеграційних процесах на шляху до ЄС чинна норма та низка інших повинна змінитися. Не просто так вона знаходиться у першому розділі Загальні засади і є початком основного закону України. Відповідно до ст.157 Конституції України від 28 червня 1996р. Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України. Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану. Аналізуючи чинне законодавство можна дійти до висновку, що зміни для впровадження «гібридності суверенітету» шляхом змін до КУ здійснити не можливо ні голосуванням парламенту ні через механізм народного референдуму. На наш погляд єдиний шлях для розв'язання даної проблеми знаходиться у прийнятті нової Конституції, де б враховувалися усі необхідні зміни в частині суверенітету, незалежності, громадянства, національної валюти та інших норм. На превеликий жаль в короткостроковій перспективі це не можливо буде втілити. Адже спираючись на вище

згадану ст.157 КУ в період надзвичайного та воєнного стану зміни неможливо прийняти. А зміна чинної Конституції України на нову, шляхом народного референдуму заборонена ч.1 ст.19 ЗУ Про правовий режим воєнного стану від 12.05.2015р. Чинне законодавство не єдина перепона на шляху конституційних зрушень. Слід зазначити, що дані зміни проводяться за народною ініціативою за призначенням Президента України п.6 ст. 106 КУ. Політично-просвітницької волі з сторони політичних партій чи влади на таку важливу тематику конституційних змін за останні роки не спостерігалось. Український народ проявивши рішучість до проєвропейського руху в значній мірі недостатньо проінформований в необхідності змін найвищого закону країни. Правляча еліта свідому чи в міру заклопотаності уникає підняття даного питання.

Аналіз сьогоденної ситуації показує, що принцип прогресу інтеграції України в європейський простір порушився. Все відбувається поспіхом, без належного часу на осмислення наслідків. такі поспішні дії загрожують ефективністю реформ в усіх сферах. Ігноруються певні аспекти, не враховуються всі чинники, недостатньо досліджуються потенційні ризики та негативні наслідки.

Фаховість цих рішень вирішення проблем викликають сумніви. Часовий ресурс для їх підготовки обмежений, тому його варто використовувати більш виважено та раціонально, тим паче за умови триваючих на території України бойових дій. Наразі парламентарі мають зосередитися на вирішенні нагальних внутрішніх проблем, спричинених агресією, не забуваючи про стратегічні рішення. Захисники України одностайно заявляють, що воюють за незалежність та територіальну ціліність країни. Після війни, коли будуть зняті конституційні обмеження, настане час для реформ, зокрема правових та політичних. Цей період може актуалізувати дискусії щодо необхідності законодавчих змін, що створюють загрозу легітимності вступу України до ЄС.

Список літератури:

1. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020, с. 45
2. А. Лазовські. Верховенство права Європейського Союзу: юридична авантюра, що окупила. Право України. 2019, №6 (57). С.35-52
3. ДФЕС. Стаття 352 // Офіційний вісник Європейського Союзу. – 7.6.2016. – С. 1–389

Капленко Галина Вікторівна

докторка економічних наук, професорка,
завідувачка кафедри економіки та публічного управління
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

Екологічна політика є одним із ключових напрямків сучасної державної стратегії як для країн Європейського Союзу (ЄС), так і для України. Питання охорони довкілля, адаптації до зміни клімату та сталого використання природних ресурсів набули першочергового значення в контексті глобальних викликів, пов'язаних з екологічною кризою. ЄС проводить комплексну екологічну політику, спрямовану на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року в рамках Європейського зеленого курсу. Для України, яка прагне інтеграції з ЄС, екологічна політика стає основним елементом співпраці з європейськими інституціями та модернізації національного за

Водночас ситуація в Україні ускладнена військовими діями, що спричиняють значні екологічні проблеми. Збройна агресія Росії не тільки призводить до руйнування інфраструктури та населених пунктів, але й спричиняє забруднення маси земель, водних ресурсів та атмосферного повітря. Вибухи боєприпасів, пожежі та руйнування промислових об'єктів призводять до утворення токсичних речовин, які загрожують здоров'ю населення та екосистем. Негативний вплив війни на навколишнє середовище створює нові виклики для реалізації екологічної політики України та потребує впровадження невідповідних заходів щодо подолання.

Синергія у вирішенні екологічних питань між Україною та ЄС є критично важливою для забезпечення сталого розвитку та збереження екологічної рівноваги на континенті.

Екологічна політика Європейського Союзу (ЄС), що ґрунтується на статті 191 Договору про функціонування Європейського Союзу, спрямована на збереження, захист і покращення якості навколишнього середовища та охорону здоров'я громадян. Вона також зосереджена на дбайливому та раціональному використанні природних ресурсів і сприяє просуванню на міжнародному рівні заходів, спрямованих на боротьбу з регіональними або глобальними екологічними проблемами, такими як зміна клімату та втрата біорізноманіття. В її основі лежать запобіжні та попереджувальні дії, корекція в джерелі та принцип «забруднювач платить». Дії у сферах екологічної політики, таких як забруднення повітря та води, охорона та відновлення природи, поводження з відходами та зміна клімату, належать до юрисдикції ЄС. Принцип субсидіарності, однак, обмежує сферу дій ЄС щодо питань,

пов'язаних із оподаткуванням, просторовим плануванням та землекористуванням, а також кількісним управлінням водними ресурсами.

Екологічна політика ЄС спрямована на прискорення переходу до сталої, інноваційної та циркулярної економіки, де біорізноманіття захищається, цінується та відновлюється, а ризики для здоров'я, пов'язані з навколишнім середовищем, зводяться до мінімуму. Вони спрямовані на підвищення стійкості ЄС та відокремлення економічного зростання від використання ресурсів.

Зміна клімату та деградація довкілля є екзистенційною загрозою для Європи та світу. Щоб подолати ці виклики, Європейський зелений курс перетворить Європейський Союз (ЄС) на сучасну, ресурсоефективну та конкурентоспроможну економіку, забезпечивши: відсутність чистих викидів парникових газів до 2050 року (екологічно нейтральна Європа); економічне зростання відокремлене від використання ресурсів; жодна людина і жодне місце не залишиться поза увагою. Він також спрямований на захист, збереження та примноження природного капіталу ЄС, а також захист здоров'я та благополуччя громадян від ризиків та впливів, пов'язаних із навколишнім середовищем, екологією.

Екологічні стратегії ЄС, такі як план дій з циркулярної економіки, стратегія біорізноманіття до 2030 року, стратегія «від ферми до виделки», план дій щодо нульового забруднення, а також законодавство про захист природних середовищ існування, збереження чистоти повітря та води, забезпечення належної утилізації відходів, покращення знань про токсичні хімікати та допомога підприємствам рухатися до сталої економіки, де люди живуть добре, в межах планети.

ЄС бореться зі зміною клімату та деградацією навколишнього середовища за допомогою амбітної політики вдома та тісної співпраці з міжнародними партнерами. ЄС формулює та впроваджує кліматичну політику та стратегії, беручи на себе провідну роль у міжнародних переговорах з питань клімату. Вона зобов'язується забезпечити успішну імплементацію Паризької угоди та впровадити систему торгівлі викидами ЄС.

Європейський закон про клімат фіксує мету, визначену в Європейському зеленому курсі, щоб економіка та суспільство Європи стали кліматично нейтральними до 2050 року. Закон також встановлює проміжну мету – скоротити чисті викиди парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року, порівняно з рівнем 1990 року. ЄС прагне забезпечити, щоб кліматичні проблеми враховувалися в інших сферах політики (наприклад, у транспорті та енергетиці), а також просуває низьковуглецеві технології та заходи з адаптації.

Сталий розвиток є ключовим принципом Договору про Європейський Союз і пріоритетною метою внутрішньої та зовнішньої політики ЄС. Порядок денний Організації Об'єднаних Націй до 2030 року та його цілі сталого розвитку є універсальним зобов'язанням

викоринити бідність та досягти сталого світу до 2030 року та надалі, в основі якого лежить добробут людей та здорова планета.

Європейський зелений курс (European Green Deal) — це стратегічна ініціатива Європейського Союзу, представлена в грудні 2019 року, яка спрямована на перетворення Європи в перший кліматично нейтральний континент до 2050 року. Цей комплексний план дій охоплює інші сектори економіки та має на меті стимулювати сталий розвиток, зберегти біорізноманітність та покращити якість життя громадян.

Основні цілі Європейського зеленого курсу:

1. Кліматична нейтральність до 2050 року (ЄС прагне скоротити викиди на 55% до 2030 року відповідно до рівня 1990 року; інвестиції в нові технології, що дозволяють зменшити кількість CO₂ в атмосфері).

2. Сталий розвиток (інтеграція екологічних аспектів у всі політики ЄС; підтримка регіонів та громад, які найбільше постраждають від переходу до зеленої економіки, через Механізм справедливого переходу).

3. Перехід до відновлюваних джерел енергії (збільшення частки відновлюваної енергії та забезпечення використання сонячної, вітрової, гідро- та інших видів чистої енергії; підвищення ефективності енергоспоживання в будівлях, промисловості та транспорті).

4. Циркулярна економіка (впровадження практичного повторного використання та переробки матеріалів; стимулювання виробництва товарів з довшим життєвим циклом та меншим екологічним слідом).

5. Збереження та відновлення екосистем і біорізноманіття (відновлення деградованих екосистем, захист видів, що знаходяться під загрозою зникнення; боротьба з вирубкою лісів та стимулювання посадки нових дерев).

6. «Від ферми до виделки» (Farm to Fork) (зменшення використання пестицидів та антибіотиків, підтримка органічного землеробства; гарантування доступу до здорової та якісної їжі для всіх громадян ЄС).

7. Нульове забруднення (поліпшення якості повітря, води; змінення шумового та хімічного забруднення через впровадження нових регуляцій та моніторинг їх виконання).

8. Мобільність та транспорт (розвиток екологічно чистого транспорту; інвестиції в розвиток мережі зарядних станцій та інших деяких об'єктів).

9. Фінансування та інвестиції (закріплення цілей Зеленого курсу на законодавчому рівні; створення сприятливих умов для інвесторів у зелені проекти).

10. Міжнародне співробітництво (співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями для досягнення цілої Паризької угоди; надання технічної та фінансової допомоги партнерам, зокрема Україні, у впровадженні екологічних реформ).

Оскільки Європа, як і решта світу, стикається з економічними та соціальними наслідками зміни клімату, деградації екосистем та надмірного споживання природних ресурсів, Парламент ухвалив Програму дій ЄС з навколишнього середовища до 2030 року 10 березня 2022 року. У листопаді 2019 року Парламент ухвалив резолюцію про оголошення надзвичайної кліматичної ситуації і закликав Європейську комісію забезпечити, щоб майбутні законодавчі та бюджетні пропозиції відповідали цілям Паризької кліматичної угоди. Восьма програма екологічних дій зосереджена на прискореному переході до кліматичної нейтральності, до чистої та ефективної енергії і до економіки замкнутого циклу та загального добробуту. У своєму Звіті «Стан навколишнього середовища», та Європейське агентство з навколишнього середовища заявило що економічна діяльність та спосіб життя є найважливішими екологічними проблемами Європи. На думку Європарламенту, ЄС повинен забезпечити перехід до сталої економіки добробуту за допомогою реалізації Цілей сталого розвитку. Економіка добробуту – це економіка, де суспільний інтерес визначає економіку, а не навпаки.

До початку повномасштабної війни в 2022 році Україна здійснила низку важливих кроків у напрямку розвитку своєї екологічної політики та адаптації до європейських стандартів. Ці успіхи були значною мірою мотивованою інтеграцією України до Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію з ЄС та прагненням до сталого розвитку. Проте, незважаючи на прогрес, екологічна політика України до війни стикалася з викликами.

Одним із ключових напрямків екологічної політики України до початку війни було гармонізація національного законодавства з екологічними стандартами Європейського Союзу. Це відповідало зобов'язанням, передбаченим Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС, зокрема в розділі, що стосується охорони навколишнього середовища. Україна мала на меті імплементувати в національне законодавство основні положення європейських директив у сферах: управління відходами, охорони водних ресурсів, контроль за промисловими викидами, моніторинг якості повітря, біорізноманіття. Одним із важливих кроків у цьому напрямку стало прийняття у лютому 2019 року Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Ця стратегія передбачала інтеграцію екологічних вимог до всіх галузей економіки та запровадження принципів сталого розвитку.

До війни Україна розробила декілька ключових документів у сфері екологічної політики, які окреслювали її майбутні екологічні пріоритети: Національна стратегія управління відходами до 2030 року (2017р), що визначає стратегію поводження з твердими побутовими та промисловими відходами з метою зменшення їх негативного впливу на

довкілля; Державна стратегія управління лісами України до 2035 року (2021р.); Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року (2021р.), яка передбачає зменшення споживання енергії, перехід на відновлювані джерела енергії та підвищення енергоефективності в житловому секторі та промисловості. Ці стратегії відображали спроби України запровадити більш комплексний підхід до охорони навколишнього середовища та відповідали стандартам ЄС.

Повномасштабна війна, розв'язана РФ проти України в лютому 2022 року, спричинила не лише гуманітарну катастрофу, але й стала однією з найбільших екологічних криз в історії. Військові дії мають широкий і руйнівний вплив на навколишнє середовище, призводячи до забруднення повітря, води, обґрунтувань, знищення екосистем і природних ресурсів. Вплив війни на екологію України багатогранний, і його слідки будуть відчуватися ще довго після завершення бойових дій.

1. Забруднення повітря та атмосфери. Військові дії, зокрема обстріли, вибухи боєприпасів та пожежі, спричиняють значне забруднення атмосфери. Під час обстрілів та вибухів виділяються шкідливі гази (вуглекислий газ, оксид азоту, сірчаний газ, тверді частинки та дрібнодисперсні аерозолі, що є канцерогенними та небезпечними для здоров'я людей. Пожежі у результаті бомбардувань і ракетних ударів охоплюють житлову інфраструктуру, інфраструктурні об'єкти та промислові підприємства, що призводить до викиду в повітря токсичних речовин.

2. Забруднення водних ресурсів. Війна також значно вплинула на водні ресурси України. Руйнування промислових об'єктів, інфраструктури та очисних споруд викликає викид хімічних речовин і токсичних відходів у річки та ґрунтовні води. Забруднення води ставить під загрозу здоров'я мільйонів українців, а також завдає шкоди водним екосистемам. Наслідки військових дій для водних ресурсів включають забруднення річок і озер хімічними речовинами та важкими металами, що виділяються під час вибухів та внаслідок руйнування промислових об'єктів; знищення інфраструктури водопостачання; загрозу для джерел питної води.

3. Забруднення земель/ґрунтів. Забруднення ґрунтів призводить до зниження їх якості, зниження родючості та неможливості використання землі для сільського господарства протягом тривалого часу. Це створює серйозну загрозу для продовольчої безпеки України.

4. Руйнування природних екосистем. Великі площі лісів, природних заповідників та інших територій постраждали внаслідок бойових дій: обстріли та бомбардування призводять до знищення багатьох лісових масивів, особливо в східних і південних регіонах України; знищення заповідних територій та природоохоронних об'єктів, що призвело до загибелі тварин та порушення екосистем; особливо відчутним є негативний вплив війни на Чорне та

Азовське моря, військові дії, забруднення хімічними речовинами та бойові дії у прибережних зонах призводять до деградації морських екосистем.

5. Вплив на сільське господарство. Війна також має руйнівний вплив на сільське господарство України, яке традиційно було важливою частиною економіки країни. Бойові дії та мінування земель зробили велику територію сільськогосподарських угідь непридатними для використання.

6. Токсичні відходи та небезпека для здоров'я населення. Наслідки війни включають також появу великої кількості токсичних відходів, які виникають через руйнування інфраструктури та промислових об'єктів. Це створює додаткову безпеку для здоров'я населення, оскільки шкідливі речовини можуть потрапляти у воду, повітря та продукти харчування.

Європейський Союз (ЄС) із самого початку війни активно підтримує Україну на різних рівнях – економічному, гуманітарному, військовому, а також екологічному. Війна спричинила серйозні екологічні кризи, і ЄС надав значну допомогу для подолання екологічних наслідків бойових дій, спрямовуючи фінансові ресурси, технічну підтримку та співпрацю у питаннях моніторингу екологічної ситуації.

ЄС надає Україні значну фінансову підтримку для вирішення екологічних проблем, викликаних війною. Фінансування спрямоване на різні напрямки: ЄС фінансує відновлення систем водопостачання, очисних споруд та інших екологічно важливих об'єктів, які були пошкоджені чи зруйновані під час бойових дій; Європейський Союз підтримує проекти з очищення територій, забруднених важкими металами, токсичними речовинами та залишками боєприпасів, що включає також видалення небезпечних відходів, які виникли через руйнування промислових об'єктів та хімічних підприємств; фінансуються проекти з відновлення пошкоджених земель, лісових масивів та водних ресурсів; Європейський Союз співпрацює з українськими та міжнародними екологічними організаціями для проведення моніторингу та оцінки екологічних ризиків. Таким чином, так Європейське агентство з навколишнього середовища (ЕЕА) надає підтримку в розробці методик і проведенні досліджень впливу війни на екологію України (дані допомагають у виробленні рекомендацій щодо відновлення екології України після завершення бойових дій та мінімізації довгострокових наслідків).

Європейський Союз також активно сприяє Україні в гармонізації екологічного законодавства з європейськими стандартами, навіть у воєнний час: надання експертної підтримки для адаптації українських екологічних норм і правил до європейських директив; співпраця з українськими органами влади щодо впровадження ефективних рішень з екологічного менеджменту, особливо в регіонах, які найбільше постраждали від війни.

ЄС залучає міжнародну спільноту для підтримки екологічних ініціатив в Україні, включаючи міжнародні донорські організації та фінансові установи. Одним із важливих механізмів є Міжнародна платформа для відновлення України, де питання екологічного відновлення посідає чільне місце. Завдяки підтримці ЄС Україна отримує допомогу на реалізацію проектів з відновлення природних екосистем, боротьбу із забрудненням та відновлення сталого сільського господарства.

ЄС бере активну участь у програмах, спрямованих на відновлення природних екосистем України, зруйнованих через бойові дії ЄС: підтримка ініціатив із відновлення знищених лісових масивів; фінансує проекти з очищення річок та озер, постраждалих внаслідок військових дій, і відновлення водних біоресурсів; Програми ЄС спрямовані на збереження та відновлення природних заповідників та інших територій, що мають важливу екологічну цінність.

ЄС уже зараз планує післявоєнну відбудову України з акцентом на екологічну стійкість та дотримання принципів сталого розвитку. Після завершення війни ЄС планує розширити свою підтримку в таких напрямках: впровадження «зелених» технологій у процесі відбудови інфраструктури, що включає використання енергоефективних будівельних матеріалів, розвиток відновлюваних джерел енергії та зменшення вуглецевого сліду; створення нових природоохоронних зон на територіях, які раніше використовувалися для промислового виробництва або які відзначили екологічну деградацію внаслідок військових дій; підтримка кругової економіки у післявоєнній Україні, зокрема розвиток програми зі зменшення відходів та вторинної переробки матеріалів.

Екологічна політика Європейського Союзу та України є аспектом сталого розвитку та охорони навколишнього середовища. Амбітні цілі у сфері кліматичної нейтральності, збереження в рамках біорізноманітності та запровадження циркулярної економіки ЄС у Європейському зеленому курсі служать прикладом для країн-партнерів, включаючи Україну. До початку війни Україна активно працювала над гармонізацією екологічного законодавства з нормами ЄС та здійснила важливу роль у напрямку реформування своєї екологічної політики. Однак повномасштабна війна, яка триває з 2022 року, призвела до серйозних екологічних катастроф, які вимагають негайних заходів. Європейський Союз надає значну підтримку Україні в подоланні екологічних викликів війни. Фінансова допомога, технічна експертиза та співпраця у сфері моніторингу може зменшити вплив бойових дій на навколишнє середовище. Особливу увагу приділено відновленню екосистем, відновленню інфраструктури та очищенню забруднених територій.

Перспективи відновлення України після війни значною мірою залежать від продовження інтеграції екологічних стандартів ЄС у національну політику. Впровадження

«зелених» технологій, розвиток відновлюваної енергетики, очищення та відновлення екосистем є окремими елементами екологічної стратегії, яка сприятиме сталому розвитку та відновленню України.

Успішна співпраця між Україною та ЄС у сфері екології є критично важливою не лише для зменшення негативного впливу війни на довкілля, але й для забезпечення тривалого екологічного сталого майбутнього для України.

Шевчук Ірина Богданівна

докторка економічних наук, професорка,
завідувачка кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІТ-РИНКУ УКРАЇНИ

Впродовж останніх років ІТ-ринок України стрімко розвивався та не змінив основних тенденцій розвитку з початком активних бойових дій на території України після 24 лютого 2022 р. Однак затяжна війна в країні у певній мірі позначиться на низці процесів його функціонування і не завжди у позитивному контексті. Тому важливо постійно досліджувати стан ІТ-ринку, щоб оцінити нові можливості та визначити тренди розвитку, вчасно виявляти проблеми й виклики, з якими стикаються його учасники, та відшукати шляхи їх подолання. Водночас ринок інформаційних технологій України й досі залишається недостатньо дослідженим через низку проблем, пов'язаних зі статистичними спостереженнями, зокрема пов'язаними із методологічними підходами до формування системи статистичних показників, якими описуються результати функціонування ІТ-ринку, їх адаптації до міжнародних стандартів, забезпечення постійного статистичного моніторингу потенціалу, структури, кон'юнктури, тенденцій розвитку ринку.

Нині Україна та ІТ-галузь зокрема долають виклики війни, тому комплексна оцінка особливостей структурних трансформацій ІТ-ринку відіграє важливу роль не лише для самого сектору економіки, а й для забезпечення сталого розвитку держави. При чому, проведення такого дослідження в динаміці дозволить не лише передбачати перспективу розвитку, а й оцінити ефективність покращення умов для ведення ІТ-бізнесу.

Таким чином, спробуємо проаналізувати та дослідити основні структурні трансформації ІТ-ринку України впродовж 2013-2023 рр.

Так, у 2013 р. розвиток ІТ-ринку в Україні залежав від економічної кон'юнктури, зовнішніх інвестицій, державної політики у сфері бізнесу та ІТ, стану фінансового сектора,

технологічного відставання України від розвинутих країн, а також боргового навантаження на державу і корпоративний сектор. І, при цьому, характеризувався наступними ключовими тенденціями та комплексом показників [6; 8]:

- додана вартість ІТ-сектору у ВВП України – 0,74%;
- обсяг ринку – 3,6 млрд дол. США (у 2011 р. – 1,1 млрд дол. США);
- темпи зростання галузі 10-20%;
- частка ІТ в загальному експорті країни - 1,58%;
- Україна посідає четверте місце в світі за кількістю сертифікованих ІТ-спеціалістів;
- 40% ІТ-фахівців працюють у Києві, 19% - в Харкові, 16% - у Львові, 7% - в Дніпрі та 4% - в Одесі;
- структура сплачених ІТ-компаніями податків: ПДФО – 29%, податок на прибуток – 21%, ПДВ – 45%, інші податки – 5%;
- структура витрат ІТ-компаній: оплата праці – 79%, оренда – 7%, податки – 3%, інше – 11%;
- витрати ІТ-компанії на 1 особу – 2,2 тис дол. США, дохід - 2,7 тис дол. США;
- виїхало за кордон 1,7% працівників ІТ-компаній;
- освітній рівень працівників ІТ-компаній: бакалаври – 12%, магістри – 75%, інше (студенти, випускники спеціалізованих курсів тощо) – 14%.

Загалом упродовж перших років після 2013 р. ключовими трендами для розвитку ІТ-галузі стали:

1. послуги, пов'язані з аутсорсингом і системною інтеграцією;
2. розвиток хмарних технологій, мобільного Інтернету (3G / 4G);
3. стрімке зростання кількості українських продуктових ІТ-компаній та стартапів;
4. відкриття офісів у європейських країнах;
5. створення тренінгових центрів, курсів, систем онлайн-навчання;
6. законодавчі ініціативи стосовно підтримки ІТ-сфери в Україні;
7. розвиток ІТ-інфраструктури;
8. омніканальність - інтеграція технологій та бізнес-процесів організації таким чином, щоб клієнт не помічав переходу від одного каналу взаємодії з брендом до іншого;
9. розвиток ІТ-аутсорсингу та партнерства у сфері.

Більше того основні закономірності розвитку ІТ-ринку, які прослідковувалися станом на кінець 2018 р., бути такими [2; 4-7; 11-12]:

- українська ІТ-ринок зростає швидше за світовий. За останні два роки ІТ-галузь України зросла на 60%;

- додана вартість ІТ-сектору у ВВП України – 1,49%
- друге місце ІТ-індустрії за обсягами експорту послуг (20% експортованих всіх послуг);
- щорічне зростання сплачених ІТ-компаніями податків на 27% (у 2018 р. розмір сплачених податків становив 4,1 млрд грн);
- дохід ІТ-фахівців, які перебували у трудових відносинах з ІТ-компаніями, перевищував середню зарплату по Україні в 7 разів, а дохід ФОП - в 7,8 рази;
- щорічне зростання кількості ІТ-фахівців на 19% (у 2018 р. налічувалося 127 тис осіб);
- доходи вітчизняного ІТ-бізнесу переважно мали іноземне походження;
- понад 100 компаній зі списку Fortune (рейтинг великих світових компаній) були клієнтами українських ІТ-компаній;
- географічна структура ІТ-ринку в Україні відображає особливості регіональної політики в Україні – Київ (44,3%), Харків (15,4%), Львів (12,0%), Дніпро (7,2%), Одеса (5,3%), Вінниця (2,2%), Запоріжжя (1,7%);
- роботодавці найчастіше шукали програмістів і розробників, інженерів, фахівців із проектного менеджменту, системних адміністраторів і фахівців з підтримки;
- кількість вакансій зросла у 1,5 рази порівняно з 2017 р. (у середньому з 3111 до 4606 в місяць);
- 31% від загальної кількості пропозицій на ІТ-ринку праці становили вакансії на спеціалістів з Front-end, QA і PHP;
- найкращими роботодавцями були ІТ-компанії Infopulse, SoftServe, GlobalLogic, EPAM, Ciklum;
- середній вік Junior SE – 23 роки, Junior QA – 25 років, Team Lead – 30 років, Senior PM – 34 роки, Director of Engineering – 35 років;
- середня заробітна плата Junior SE – 600 доларів США, Junior QA – 500 доларів США, Team Lead – 3100 доларів США, Senior PM – 4000 доларів США; Director of Engineering – 4900 доларів США;
- кадровий голод в ІТ-сфері;
- частка ІТ в загальному експорті країни - 5,41%;
- загальна кількість ІТ-ФОПів – 122964 (+21%);
- частка жінок в ІТ - 24% всіх зареєстрованих ФОП;
- структура сплачених ІТ-компаніями податків: ПДФО – 47%, податок на прибуток – 16%, ПДВ – 32%, інші податки – 5%;

- структура витрат ІТ-компаній: оплата праці – 83%, оренда – 7%, податки – 5%, інше – 6%;
- витрати ІТ-компанії на 1 особу – 2,2 тис дол. США, дохід - 2,5 тис дол. США;
- виїхало за кордон 3,8% працівників ІТ-компаній;
- освітній рівень працівників ІТ-компаній: бакалаври – 11%, магістри – 80%, інше (студенти, випускники спеціалізованих курсів тощо) – 9%;
- сегменти ІТ-ринку України: Hardware – 83%, Software – 7%, ІТ-services – 10%;

Серед трендів, які

На той час трендами, які визначали розвиток ІТ-ринку у найближчій перспективі, були:

1. працевлаштування - це навичка, якої можна навчитись;
2. привабливість ІТ-галузі (затребуваність і перспективність, розмір компенсацій спеціалістів, можливості для реалізації, мобільність та адаптивність роботи, бонуси (гнучкий графік, корпоративи, медичне страхування, сертифікація тощо));
3. Україна – глобальний центр R&D, аутсорсингу та стартапів;
4. світова конкуренція за таланти (інвестиції у таланти, співпраця із ЗВО, внутрішні освітні ініціативи ІТ-компаній);
5. створення складних продуктів та послуг з високою творчою складовою;
6. регіональна спеціалізація ІТ-компаній;
7. збереження поточних податкових умов для ІТ-галузі.

Зазначимо, що у 2023 р. ІТ-бізнес України функціонував під дією низки факторів національного та світового масштабу, що рано чи пізно обумовлюватимуть негативні процеси у його розвитку, зокрема це:

1. продовження воєнних дій на території України (ризики, пов'язані з війною та обмеженнями воєнного стану не дозволяють гарантувати більшу стабільність для клієнтів ІТ-компаній, ніж це можуть зробити закордонні компанії);
2. неунормованість процесу бронювання критичних працівників ІТ-галузі (зокрема, через те, що не передбачено можливості бронювати ФОПів і гіг-контракторів) та тимчасових відряджень за кордон на зустрічі з клієнтами, налагодження зв'язків між замовниками та виконавцями;
3. закінчення вільних грошей в економіці, які були у 2020-2021 рр.;
4. світова рецесія через енергетичну кризу;
5. тяжіння компаній до оптимізації витрат на розробку та подальший розвиток штучного інтелекту.

Попри такі виклики ІТ-сфера України змогла швидко адаптуватися до них та стати фінансовою опорою економіки країни. Так, на кінець 2023 р. ІТ-сектор економіки України характеризувався наступними тенденціями та ключовими показниками [1; 7; 9-10]:

- забезпечення близько 44% усього експорту послуг з України (приблизно 7 млрд дол. США);
- за межі країни виїхало близько 57 тис ІТ-фахівців (20%) та ще 7 тис (2,5%) мобілізувались;
- загальна кількість ІТ-спеціалістів - 309 тис. осіб;
- найбільшими осередками українських ІТ-компаній за кордоном стали Польща, Німеччина та Румунія;
- ІТ-ринок праці з кандидата змінився на ринок роботодавця (через війну світові компанії почали суттєво зменшувати найм в Україні);
- кількість вакансій на ІТ-ринку праці за рік скоротилася майже у 2 рази (з 34 до 16 тис), у той же час кількість бажаючих отримати роботу в ІТ-сфері зросла також майже у 2 рази (з 35 до 59 тис), що призвело до рекордної конкуренції серед кандидатів;
- кількість вакансій на позиції без або з мінімальним досвідом зменшилися на 70% від довоєнного періоду, а junior-спеціалістів – навпаки, стало в 3,5 рази більше (зростання стосується здебільшого нетехнічних категорій посад);
- більше 65% ІТ-компаній, що функціонують на території України, показали сповільнення росту, або значний спад;
- значна частина ІТ-компаній не планувала наймати junior-спеціалістів (як на технічні, так і на нетехнічні посади);
- станом на 1 січня 2023 р. ІТ-компаніями сплачено податків у бюджет у розмірі 32,2 млрд грн. (на 1 січня 2022 р. – 27,8 млрд грн, на 1 січня 2021 р. – 19,7 млрд грн);
- кількість ФОП, платників податків з ІТ-КВЕДами, на 1 січня 2023 р. становила 281,6 тис осіб (на 1 січня 2022 р. – 253,5 тис осіб, на 1 січня 2021 р. 203,7 тис осіб);
- зміна кількості ІТ-ФОПів – +13%;
- кількість фахівців у 50 найбільших ІТ-компаніях України продовжує скорочуватися (через відсутність нових проєктів, безпекові ризики, релокація та легалізація фахівців за кордоном) – за перше півріччя 2023 р. мінус 6100 осіб, або 6,6%;
- загалом кількість фахівців у 5-ти найбільших ІТ-компаніях України зменшилася на близько 3 тис фахівців;
- позитивну динаміку зростання зберегли продуктивні ІТ-компанії;

– Київський хаб – лідер ІТ-індустрії, Львівський хаб – осередок релокації (приріст ІТ-спеціалістів за рік становив 40%), Харківський хаб – релоковані ІТ-бізнеси та спеціалісти залишаються регіональними податковими резидентами та підтримують область фінансово (збільшення надходжень єдиного податку на 17,8%), Дніпропетровський хаб – продовжує приймати релоковані ІТ-бізнеси (кількість зайнятий у техіндустрії збільшилася на 30%), Одеський хаб – має великий потенціал для розвитку (приріст податкових надходжень – 18,7%, загальна кількість створених та збережених робочих місць у галузі – 33-34 тис);

– зростає частка жінок в ІТ - 28% всіх зареєстрованих ФОП (у 2022 р. – 27%);

– зарплата в ІТ-сфері змінилася не сильно (тільки 56% ІТ-спеціалістів, які знайшли роботу в поточному році, почали отримувати вищу заробітну плату);

– середнє значення доходу технічних спеціалістів становить 4,2 тис дол. США, а нетехнічних – 2,3 дол. США.

Основними трендами функціонування українського ІТ-ринку тепер стали:

1. розвиток military-tech напрямку;
2. діджиталізація держави;
3. сповільнення росту ІТ-сфери (до кінця війни в Україні суттєвих просувань із новими замовниками не буде);
4. ускладнення інвестиційного клімату;
5. турбота про ментальне здоров'я та забезпечення нормальних умов для роботи задля запобігання вигоранню і виснаженню спеціалістів;
6. збереження соціальної відповідальності ІТ-компаній (донати, збереження робочих місць);
7. резидентство в «Дія.City»;
8. компанії активніше повертатимуть працівників в офіс;
9. зростання попиту на AI/ML спеціалістів.

Безсумнівно ІТ-сфера України є однією із основних складових соціально-економічного розвитку країни, особливо це відчутно в умовах війни. Проте у 2023 р. вперше за десятиліття спостерігається тенденція на зменшення обсягів ІТ-ринку, про що засвідчує падіння експорту ІТ-послуг, значне звільнення компаніями ІТ-фахівців (як з досвідом, так і без), довготривале відтягування перегляду розміру зарплат (інколи і її зниження, що в останнє фіксувалося у 2016 р.), замороження підвищення рівня компенсацій та виплат бонусів, зміна кон'юнктура на ринку талантів не на користь українських ІТ-фахівців тощо. Зберігати існуючі тенденції розвитку доволі складно, що обумовлює необхідність прийняття нагальних рішень для стримання падіння ІТ-ринку та запровадження додаткових інструментів для стимулювання його розвитку в тих динамічних умовах господарювання, які склалися як в середині країни, так і в цілому світі.

Список літератури:

1. ІТ мапа України. Як айти-фахівці мігрують, працюють та сплачують податки в різних регіонах країни. URL: <https://delo.ua/telecom/it-mapa-ukrayini-yak-aiti-faxivci-migruyut-pracyuyut-ta-splacyuyut-podatki-v-riznix-regionax-krayini-428496/>
2. ІТ-індустрія вийшла на 2 місце в українському експорті послуг — дослідження. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/10/30/642128/>
3. Інформаційні технології в бізнесі. Частина 1: Навч. посіб. / [Шевчук І. Б., Старух А. І., Васьків О. М. та ін.]; за заг. ред. І. Б. Шевчук. Львів: Видавництво ННБК «АТБ», 2020. 535 с.
4. Рейтинг найкращих ІТ-роботодавців в Україні у 2018 році. URL: <https://happymonday.ua/rejtyng-najkrashhyh-it-robotodavciv-v-ukraini>
5. Ринок праці 2018: рекордні темпи росту і 160 тисяч спеціалістів. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/jobs-and-trends-2018/>
6. Розвиток української ІТ-індустрії: Аналітичний звіт. 2018. URL: https://ko.com.ua/files/u125/Ukrainian_IT_Industry_Report_UKR.pdf
7. Скільки айтивців в Україні: +32 тисячі ІТ-ФОПів за рік згідно з Мін'юстом. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/how-many-devs-in-ukraine-2023/>
8. Україна на четвертому місці в світі за кількістю ІТ-фахівців. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2013/03/27/368131/>
9. Українське ІТ у 2023 році - прогнози, виклики, тренди. URL: https://www.itfin.io/blog/ukrainian-it-in-2023?gad_source=1&gclid=CjwKCAiA8sauBhB3EiwAruTRJps-91eioMkGDkYg3lJ_p5sy8mSYwFtTSWuZ9zizmAuVWYvmcPaQjxoCTWIQAvD_BwE
10. Українське ІТ у цифрах: скільки заробили, скільки принесли у бюджет, завдяки чому зростали ІТ-компанії. URL: <https://speka.media/ukrayinske-it-u-cifrax-skilki-zarobili-skilki-prinesli-u-byudzet-zavdyaki-comu-zrostali-it-kompaniyi-93jy2v>
11. Хто в ІТ заробляє найбільше? URL: <https://happymonday.ua/seredni-zarplaty-v-%D1%96t>
12. Яким був ринок праці в ІТ у 2018 році? Підсумки DOU. URL: <https://happymonday.ua/rynok-it-2018>

Сідельник Олена Петрівна

кандидатка економічних наук, доцентка,
в.о. завідувачки кафедри фінансових технологій та консалтингу
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

РЕГУЛЮВАННЯ ВИПУСКУ ТА ОБІГУ ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ

Протягом останнього періоду часу спостерігається стрімке зростання як кількості так і сфери застосування цифрових грошей, випуск та обіг яких відбувається з використанням різних технологій та в різному правовому полі. Таким чином, проблеми випуску центральними банками власних цифрових грошей знаходиться у прерогативі регуляторів багатьох країн світу, включаючи центральні банки країн Європи. Основними причинами такої зацікавленості стало, насамперед, стрімке зростання ролі інновацій у фінансовому секторі, поява на ринку нових платіжних технологій і сервісів, тенденції та прагнення до зменшення частки готівки в обігу.

Дослідження основних аспектів регулювання випуску цифрових грошей центральних банків та проблем монетарної трансмісії стали предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. І. Агур, Х. С. Куейюм, М. Нідеркорн, Ф. Панетта, С. Хендрі, С. Буковинський, С. Запорожець, В. Липов, В. Міщенко, С. Міщенко Б. Приходько, М. Хуторна та інші.

Цифрові гроші центрального банку є цифровою формою існуючих фіатних грошей, яка випущена центральним банком і є законним платіжним засобом [2;4].

Згідно з комбінаціями властивостей цифрових грошей дослідники виділяють такі схеми їх використання [1]:

- цифрові гроші центрального банку як цифровий еквівалент готівки;
- цифрові гроші центрального банку для міжбанківських розрахунків;
- цифрові гроші як інструмент монетарної політики;
- цифрові гроші як еквівалент рахунку, відкритого в центральному банку.

З метою впровадження цифрових грошей центрального банку доцільним є використання технології розподілених реєстрів (DLT) або класичних баз даних. Країни світу, чий центральні банки вивчають можливість випуску цифрова валюта центрального банку, можна умовно розділити на три групи:

- країни, які проводять дослідження цифрових грошей (Велика Британія, Канада, Китай, Швеція, інші);

- країни, які виступили з критикою ідеї цифрових грошей або з різних причин згорнули свої дослідження за цією тематикою [Швейцарія, Естонія, Еквадор, Японія/Європейський Союз (спільний проєкт Банку Японії та ЄЦБ)];

- країни, які вже здійснили практичні кроки щодо випуску цифрових грошей центрального банку в “реальному житті” (Сінгапур, Туніс, Сенегал та Венесуела).

У січні 2022 р. Рада керуючих ФРС США опублікувала проєкт для обговорення під назвою «Гроші та платежі: долар США в епоху цифрової трансформації», в якому розглядаються можливості розроблення та впровадження в США цифрового долара [5]. Відповідно до проєкту, ФРС розглядає цифровий долар, перш за все, як безпечний інструмент для здійснення роздрібних платежів, а не як засіб зменшення готівки в обігу чи її заміни.

Головні завдання випуску та використання цифрового долара передбачають:

- сприяння фінансовій доступності шляхом використання як засобу платежу для широкого кола користувачів;

- створення нової більш безпечної та ефективної системи внутрішніх платежів;

- збереження міжнародної ролі цифрового долара як головної резервної валюти світу;

- розвиток фінансового та фінтех-посередництва; вдосконалення транскордонних платежів; боротьба з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму;

- захист конфіденційності даних користувачів та інші [3].

В основному центральні банки розглядають цифрові гроші як альтернативний засіб для здійснення миттєвих платежів на невеликі суми фізичними особами. Перевагами цифрових грошей можуть стати простота використання, безпечність, швидке отримання статусу користувача, швидкість розрахунків.

Проте запровадження цифрових грошей потребуватиме значних інвестицій для їх створення та впровадження та інтеграцію в існуючу інфраструктуру. Такі заходи потребують створення бізнес-моделі, що враховуватиме інтереси всіх учасників: фізичних осіб, торговців, агентів із розповсюдження та розрахунків, банків тощо та стимулюватиме до розвитку і використання запропонованого ринку інноваційного інструменту.

Регулювання випуску та обігу цифрових грошей центральними банками - це складний процес, який включає в себе ряд аспектів, таких як технологічність, монетарна політика, стабільність фінансової системи та захист прав споживачів. Ось деякі ключові аспекти цього процесу:

- 1) Монетарна політика: центральні банки визначають монетарну політику для регулювання грошового обігу в економіці. При випуску цифрових грошей центральний банк

може встановлювати різні параметри, такі як обсяг грошового постачання, ставки застави або відсотки, щоб контролювати інфляцію та стабільність валюти.

2) Технології блокчейну та криптографії: цифрові гроші зазвичай базуються на технологіях блокчейну та криптографії. Центральні банки повинні розробляти власні технічні рішення для випуску та управління цифровими валютами, забезпечуючи при цьому високий рівень безпеки та захисту від шахрайства.

3) Регулювання фінансової стабільності: центральні банки також відповідають за забезпечення стабільності фінансової системи. При випуску цифрових грошей вони повинні враховувати можливі ризики для фінансової стабільності та приймати заходи для їх зменшення.

4) Захист прав споживачів та боротьба зі зловживаннями: центральні банки повинні встановлювати правила та стандарти для захисту прав споживачів цифрових грошей, включаючи заходи проти відмивання грошей та фінансування тероризму.

Головним напрямом вдосконалення регулювання та контролю за випуском і використанням цифрових грошей центральних банків повинно бути запровадження єдиних технічних, технологічних, екологічних та організаційних підходів і стандартів як на національному, так і на міжнародному рівнях. У кінцевому підсумку, регулювання цифрових грошей центральними банками вимагає балансу між сприянням інноваціям та забезпеченням стабільності та безпеки валютної системи.

Список літератури:

1. Аналітична записка за результатами пілотного проекту із впровадження платформи “Електронна гривня” та електронних грошей Національного банку України (е-гривні) URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Analitichna_zapiska_E-grivnya.pdf

2. Дзюблюк О. Сутнісні аспекти електронних грошей в умовах цифровізації банківського бізнесу. Вісник Тернопільського національного університету. 2020. № 2. С. 76–92.

3. Міщенко, С., & Науменкова, С. Методологічні засади регулювання випуску та обігу цифрових грошей центральних банків. Економічний простір. 2022. 174-181. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/180-29>

4. Хуторна М. Е., Запорожець С. В., Ткаченко Ю. П. Цифрові валюти центральних банків. Соціальна економіка. 2021. № 61. С. 123–134.

5. Money and Payments: The U.S. Dollar in the Age of Digital Transformation. FRS. 2022. URL: <https://www.federalreserve.gov/publications/files/money-and-payments-20220120.pdf>

ПІДСЕКЦІЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ

Гончарук Світлана Марківна

к. е. н., доцентка кафедри обліку, аналізу і контролю
факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ефективність фінансово - господарської діяльності суб'єктів господарювання в певній мірі залежить від інтеграції внутрішнього контролю з фінансовим та управлінським обліком, економічним аналізом, які спільно повинні організувати систему внутрішнього контролю. Внутрішній контроль сприяє пошуку та мобілізації резервів економії ресурсів, зниженню собівартості та підвищенню конкурентоспроможності продукції, товарів, послуг.

Дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених розкривають окремі теоретичні основи та особливості функціонування внутрішнього контролю. Цим проблемам присвятили свої праці Р. Адамс, Е.А. Аренс, М.Т.Білуха, Т.А. Бутинець, О. А. Петрик, К. І. Редченко, Дж. Робертсон, В.С. Рудницький та ін. Дослідження вчених свідчать про те, що вони досить детально висвітлюють питання, пов'язані із розкриттям сутності внутрішнього контролю, його методики та організації, значення і функцій у системі управління.

Внутрішній аудит є одним із видів внутрішнього контролю.

Внутрішній аудит – це об'єктивний огляд та оцінка ефективності та дотримання внутрішніх процедур та політики підприємства. Цей процес використовується для забезпечення відповідності внутрішніх операцій встановленим стандартам, нормам, вимогам законодавства.

Внутрішні аудитори досліджують ефективність системи управління, перевіряють відповідність внутрішніх процедур та дій персоналу нормам чинного законодавства.

Важливою ділянкою роботи внутрішніх аудиторів є визначення потенційних ризиків, що можуть виникнути внаслідок неефективності або невірного використання ресурсів.

Крім того внутрішні аудитори надають рекомендації для вдосконалення внутрішніх процесів, які можуть підвищити продуктивність та знизити ризики, запобігти можливим недолікам та фінансовим зловживанням.

Підприємства можуть запроваджувати внутрішній аудит самостійно або залучати до цього незалежних спеціалістів для цієї мети. Важливо, щоб внутрішній аудит проводився об'єктивно, забезпечуючи надійну оцінку стану системи внутрішнього контролю та управління.

Система внутрішнього контролю – це сукупність політики і процедур, прийнятих керівництвом економічного суб'єкта з метою забезпечення організованого і ефективного ведення господарської діяльності, що включає суворе дотримання вимог і політики керівництва, збереження активів, попередження і виявлення випадків обману та шахрайства, точність і повноту облікових записів, а також підготовку надійної фінансової інформації [1].

Існують різні думки щодо того, з яких елементів складається система внутрішнього контролю підприємства. Найбільш поширеною є думка, що структура внутрішнього контролю може бути розділена на три складові:

- контрольне середовище – набір характеристик, який визначає службові взаємини, сприятливі для контролю в компанії;
- система бухгалтерського обліку – політика і процедури, які стосуються відповідних записів господарських операцій;
- процедури контролю – спеціальні перевірки, що виконуються персоналом компанії [1]

На практиці значна кількість внутрішніх систем контролю підприємств розвивалась протягом тривалого періоду часу, пристосовуючись, коригуючись відповідно до змін комерційної діяльності, створення інформаційних технологій, щоб задовольнити вимоги ринку, який постійно змінюється.

Все більше і більше зарубіжних і вітчизняних підприємств офіційно визначають усі ділові операції, чітко формулюють покладені на працівників обов'язки, а також єдину стандартну форму ведення документації в межах усього підприємства.

Такі офіційні процедури, як правило, фіксуються при складанні посадових інструкцій та закріплюються внутрішніми розпорядчими документами (наказами). У результаті цього внутрішній аудитор у більшості випадків має затверджений стандарт своєї діяльності або інструкцію, дотримання яких є обов'язковим.

Організація внутрішнього аудиту є першочерговим завданням для власників, які передали ці функції менеджерам, а саме тому, актуальним стає питання контролю за діяльністю підприємства, одним із головних інструментів якого має стати внутрішній контроль. Його мета – незалежна експертна оцінка облікової політики суб'єкта господарювання, оцінка діяльності внутрішнього контролю, який здійснюється всіма його структурними підрозділами, експертна оцінка обґрунтованості та виконання фінансової стратегії, якості економічної інформації, що формується управлінською системою, пов'язаною з попередженням кризових ситуацій.

Надійна система внутрішнього контролю є ключовим елементом корпоративного управління підприємством, що дозволяє управлінському персоналу приймати адекватні рішення, спрямовані на:

- удосконалення організації бізнесу,
- оперативне виявлення, запобігання й обмеження операційних, фінансових та інших видів ризиків,
- забезпечувати розумну впевненість у досягненні стратегічних цілей підприємства та його акціонерів.

Внутрішній аудит під час війни є необхідною умовою для забезпечення ефективного управління ресурсами, фінансами та іншими аспектами діяльності в умовах конфлікту. Основні цілі внутрішнього аудиту залишаються тими ж самими, що і в мирний період, але є деякі особливості та доповнення, які можуть стати актуальними.

Для внутрішнього аудиту під час війни характерні виклики з погляду безпеки та доступу до інформації.

Таблиця 1

Основні цілі внутрішнього аудиту під час воєнного стану і війни

№ з/п	Цілі внутрішнього аудиту	Зміст цілей внутрішнього аудиту
1	Фінансовий моніторинг	З урахуванням додаткових видатків під час війни, важливо забезпечити ефективне управління фінансами. Внутрішній аудит може стежити за бюджетними ресурсами, оцінювати фінансові процеси та виявляти можливості для оптимізації витрат.
2	Ланцюг постачань	Забезпечення необхідних ресурсів та матеріалів для підтримки військових операцій може вимагати перегляду та оптимізації ланцюга постачань. Внутрішній аудит може допомогти виявити слабкі місця та ризики в постачальницькому ланцюгу.
3	Етичні питання та дотримання закону	В умовах війни можуть виникати етичні питання, пов'язані з використанням ресурсів та взаємодією з партнерами. Внутрішній аудит може сприяти визначенню та вирішенню таких питань, а також забезпечувати дотримання закону
4	Безпека та захист активів	Забезпечення ефективного захисту ресурсів в умовах війни є важливою задачею. Внутрішній аудит може оцінити ефективність заходів безпеки та контролю за активами, зокрема тих, що стосуються військового обладнання та технологій
5	Адаптація стратегії	У військових конфліктах може знадобитися швидка адаптація стратегії та тактики. Внутрішній аудит може допомогти в оцінці ефективності та прийнятті рішень для оптимізації діяльності в умовах змін.

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Проблема розвитку внутрішнього аудиту в Україні в період воєнного стану полягає у виробленні комплексного та системного підходу до організації функціонування служб внутрішнього аудиту на підприємствах. В зв'язку з цим організація внутрішнього аудиту, як функції управління підприємством, передбачає сувору регламентацію своєї діяльності, визначення прав, обов'язків і відповідальності фахівців, кваліфікаційні вимоги та взаємини з підрозділами та персоналом підприємства із врахуванням сучасних викликів.

Внутрішній аудитор повинен мати чіткі, реалістичні та виконувані стратегічні плани, які відображають поточну обстановку.

Продовження систематичної оцінки ризиків допомагає визначити можливі викривлення, помилки та вжити заходів щодо їх запобігання.

Необхідно забезпечити відстеження всіх логістичних операцій та постачань для уникнення втрат та корупції, а також вдосконалення систем постачань та складських процесів для збільшення ефективності та зменшення витрат.

Для уникнення непередбачуваних витрат потрібно ретельне бюджетування та постійний моніторинг фінансових ресурсів запобігання та виявлення

Внутрішні аудитори повинні розробляти механізми запобігання корупції серед військових кадрів та контрактних постачальників.

Важливим елементом внутрішнього аудиту є захист інформаційних систем від кібератак та забезпечення конфіденційності даних.

Необхідно, щоб вдосконалення внутрішнього аудиту відбувалося систематично та враховувало виклики та умови військового стану.

Таким чином, внутрішній аудит під час війни є надзвичайно важливим елементом для забезпечення ефективності управління. Вдосконалення внутрішнього аудиту під час війни може покращити ефективність військових операцій та мінімізувати ризики некерованого хаосу або корупції.

Список літератури:

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та

супутніх послуг, видання 2016–2017 років (в трьох частинах). Київ : «Видавництво «Фенікс», 2018.

2. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту : наказ Міністерства фінансів України від 04.10.2011 р. № 1247.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11#Text>

Лобода Наталія Олександрівна

к.е.н., доцентка кафедри обліку, аналізу і контролю

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЛІЗИНГ ЯК ЗАСІБ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КОН'ЮНКТУРИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року стало переломним для розвитку Української держави. В умовах щоденної роботи пошук нових шляхів покращення економіки та стратегічного розвитку України у період військових дій є вкрай важливим. Війна зумовила формування нової реальності для ринку лізингових послуг і нові виклики для його розвитку.

В умовах війни у підприємств в різних секторах економіки України виникають проблеми щодо пошуку та залучення коштів для придбання обладнання (особливо це стосується мікробізнесу, малого та середнього бізнесу, який унаслідок бойових дій втратив виробниче обладнання. За даними опитування "Advanter Group" станом на 10.06.2022 р. майже половина підприємств зупинені (18,7%) або майже зупинені (28,1%) [1]. В цій ситуації "рятувальним колом" може бути лізинг, який може стати потужним імпульсом технічного переозброєння виробництва та структурної післявоєнної перебудови української економіки.

Аналіз світового досвіду та достатнє опрацювання механізмів лізингу дозволяє стверджувати, що він є ефективним економічним важелем. Перевагою лізингу є можливість підприємств здійснити технічне переоснащення за рахунок майбутніх доходів. Разом з тим лізинг є одним із засобів стимулювання збуту й підтримання обсягів виробництва дорогої та високотехнологічної продукції. Зважаючи на це, у розвитку лізингових відносин зацікавлені не тільки лізингоотримувачі як споживачі техніки, але і виробники, оскільки завдяки лізингу розширюється ринок збуту техніки, яку вони виготовляють [2].

Лізинг як особлива форма господарської діяльності впливає на багато складників виробничого процесу – на засоби праці, на рівень використання технічних засобів, на впровадження інновацій, на технічне озброєння виробництва, на техніку безпеки тощо. Ефективні переваги лізингу як організаційно – економічної форми діяльності відображено на рис. 1.

Економічна суть лізингових операцій, як і будь-якого іншого явища економіки, може розглядатися на різних рівнях та за різними аспектами, які пропонується розмежувати за трьома критеріями:

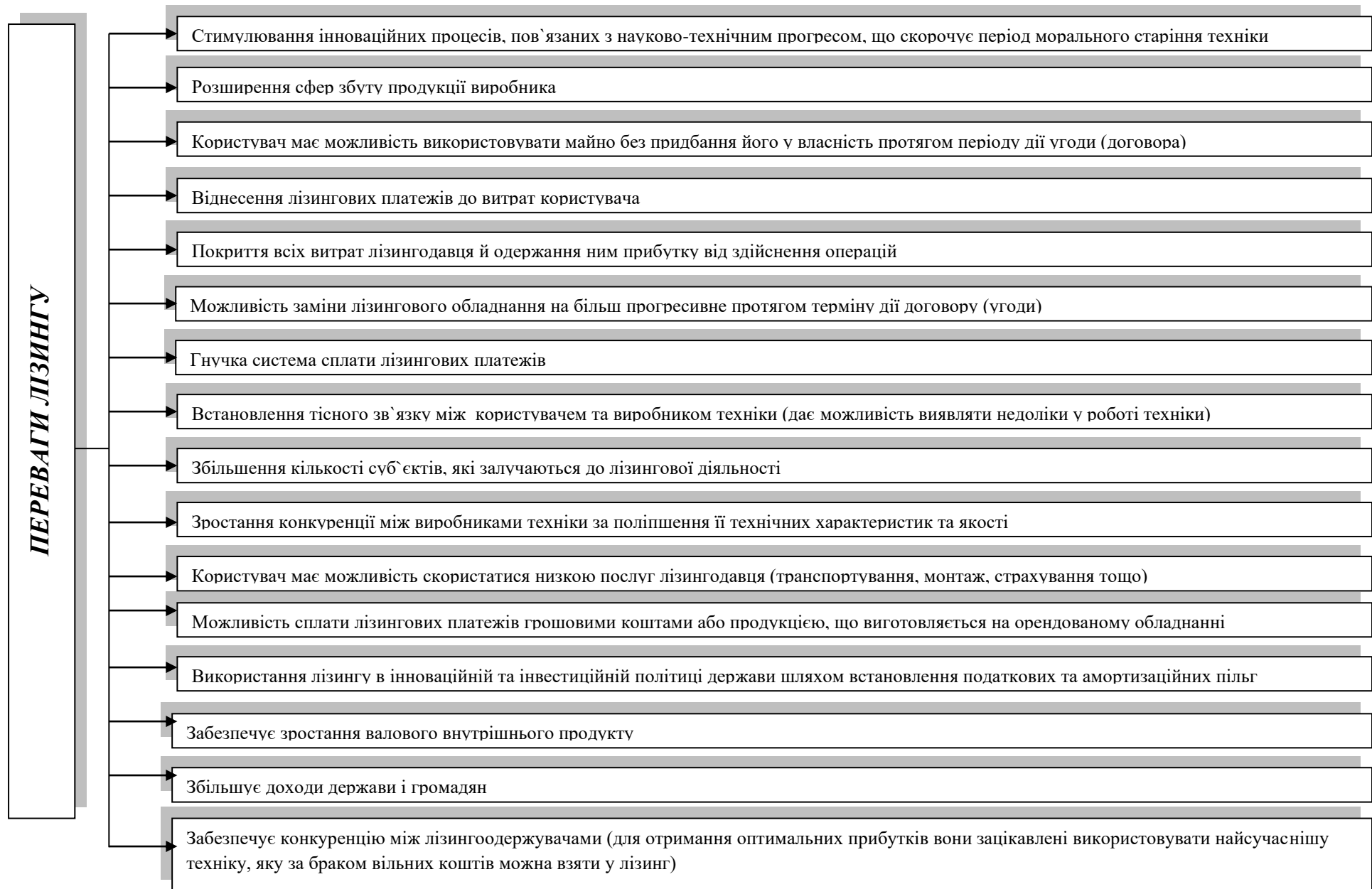

Рис. 1. Ефективні переваги лізингу як організаційно-економічної форми

а) залежно від рівня структури економічної системи, на якому здійснюється аналіз, - на макро- та мікроекономічному рівні;

б) залежно від якісної сторони явища, що аналізується у конкретній пізнавальній ситуації, – за організаційно-економічними, технологічним, обліковим та аналітичним аспектами. Саме завдяки такому розмежуванню лізинг як складне комплексне економічне явище розглядається одночасно в різних економічних дисциплінах: економічній теорії, економіці підприємства, бухгалтерському обліку та аналізі тощо;

в) залежно від мети завдань дослідження – теоретичні та прикладні аспекти.

Розглянемо лізинг з огляду на застосування означених вище критеріїв. Ми дотримуємося тієї думки, що суть того чи іншого економічного явища найбільш повно розкривається тоді в динаміці. Адже внаслідок системного характеру економіки будь-який її елемент має сенс лише як частина цілого і у зв'язках, насамперед функціональних, з іншими елементами системи та системою загалом.

В 2021 році Асоціація лізингодавців України констатувала, що цей рік був успішним для лізингової галузі (табл. 1).

Таблиця 1.

Основні показники діяльності лізингодавців України за 2017-2021 рр.

Показник	Рік				
	2017	2018	2019	2020	2021
Кількість діючих договорів фінансового лізингу, од.	13939	14472	16830	21760	22502
Кількість установ, які мають діючу ліцензію на право надання послуг з фінансового лізингу, од.	94	116	113	106	104
Вартість діючих договорів фінансового лізингу, (млн. грн.)	22417,9	24920,9	27645,6	41956,6	47792,69
Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, млн. грн.	12814,2	21519,3	24647,8	26057,6	25746
Кількість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, од.	7699	8739	12363	13486	12306

Джерело: розроблено автором за даними [3]

В період 2021 року вартість діючих договорів фінансового лізингу зросла до 47792,69 млн. грн. у порівнянні з 2016 роком (22417,9 млн. грн.). В період 2021 року обсяг нового бізнесу членів Асоціації склав 35,3 млрд. грн., що на 65% більше, ніж за 2020 рік. Аналізуючи два останні квартали 2021 року, можна констатувати, що вони були найуспішніші. Обсяг нового бізнесу членів Асоціації склав 35,3 млрд. грн, і це на 65% більше, ніж за попередній рік! Найуспішнішою декадою для лізингової галузі став третій квартал. Лідерами ринку за обсягом нових угод стали компанії: OTP Leasing; Альфа-Лізинг; ULF (сукупна частка їх склала 66% від загального обсягу нового бізнесу). Центральними

сегментами ринку лізингових послуг в 2021 році були: 1) колісний автотранспорт - 49%; 2) сільськогосподарська техніка – 31%. Загальна вартість лізингового портфелю всіх членів Асоціації на кінець 2021 року становила 29,6 млрд. грн. (збільшилась на 3% до попереднього кварталу та на 27% за рік). Трійкою компаній-лідерів за розміром портфелю є: ОТП Лізинг; Альфа-Лізинг Україна; Укргазбанк (сукупна частка цих компаній склала 60% від загальної вартості портфелю членів Асоціації).

Унаслідок повномасштабної війни, розв'язаної рф, економіка України (в т.ч. лізингова галузь) зазнала змін. Найбільший шок в лізинговій галузі від повномасштабного вторгнення рф на територію України припав на другий квартал 2022 року.

У другому кварталі 2022 року обсяги нових угод упали в сім разів порівняно з відповідним періодом 2021 року. Однак навіть у цей період компанії уклали угоди і намагалися виконувати взяті на себе зобов'язання. Обсяг угод за другий квартал 2022 року ледь досягнув 1,5 млрд. грн. Деякі компанії, що надавали лізингові послуги, припинили або обмежували діяльність. З другого півріччя 2022 року спостерігаємо тренд на відновлення: за три квартали обсяги нового бізнесу перевищили 10,8 млрд. грн. У нових умовах лізингові компанії зосередилися на менш ризикованих активах: частка автомобільного лізингу в нових угодах зросла до близько 70% з 50% у 2021 році. Для мінімізації ризиків компанії почали підвищувати вимоги до авансового платежу або скорочувати терміни угод, але повернулися до довоєнних умов. До 1 квітня 2023 року частка нових угод на строк до трьох років знизилася з 60% до 55%, а обсяги нових угод на три-п'ять років зросли до 45% з 36% у 2021 році [4].

Асоціація "Укравтопром" зазначила, що ринок вантажної та комерційної автотехніки продемонстрував небачене зростання у березні 2023 року (за місяць було реалізовано 805 автомобілів). Порівняно з лютого продаж вантажних автомобілів в Україні збільшився на 11%, а порівняно з березнем 2022 року - у 7,5 разів. Рекордне зростання зумовлене тим, що минулого року після початку повномасштабного російського вторгнення авторинку України фактично зупинилося і машини перестали ставити на облік. Загалом за перший квартал 2023 року в Україні продано 2,2 тис. нових комерційних автомобілів, що майже на 12% більше, ніж за аналогічний період минулого року [5].

Зроблений порівняльний аналіз ринку лізингових послуг дає змогу стверджувати, що під час воєнних дій на території України лізингова діяльність знаходиться в скрутних умовах (недоступність фінансових ресурсів, зростання обсягів проблемних активів, погіршення кредитоспроможності лізингодержувачів, нові регуляторні вимоги, валютні обмеження). Необхідно знаходити вірні засоби вирішення, які б сприяли покращенню функціонування лізингової діяльності та стимулювали її розвиток (наприклад: як зазначив Глава Уряду Денис

Шмигаль - КМУ розширив програму "Доступні кредити та доступний лізинг 5-7-9%". Тепер даною програмою можуть скористатись, крім аграріїв і підприємства у сфері пасажирських та вантажних перевезень).

Очікуємо, що загальними намаганнями країни та міжнародних інституцій лізингова галузь завоює гідне місце в механізмах фінансування підприємництва для відновлення економіки у довгостроковій перспективі.

Список літератури:

1) Bondaruk, T., Medynska, T., Nikonenko, U., Melnychuk, I., Loboda, N. (2023). Fiscal policy as a guarantee of sustainable development under military conditions. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, Vol. 18, No. 4, pp. 1097-1102.

2) Методика та організація обліку і аналізу лізингових операцій [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 - бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / Лобода Наталія Олександрівна. – К. : ДАСО, 2010. – 20 с.

3) Огляд ринку лізингу України від Українського об'єднання лізингодавців. Асоціація "Українське об'єднання лізингодавців". URL: <https://uul.com.ua/2017-2021/oglyad-rynku-lizyngu-ukrayiny-vidukrayinskogo-ob-yednannyalizyngodavtsiv>.

4) Що необхідно для відновлення лізингової галузі. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/19/701252/>

5) Продажі вантажних авто в Україні продемонстрували рекордне зростання. URL: <https://uul.com.ua/2023/prodazhi-vantazhnyh-avto-v-ukrayini-prodemonstruvaly-rekordne-zrostannya/>

Петришин Людмила Петрівна

д.е.н., доцентка кафедри обліку, аналізу і контролю
факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ ЯК НОВИЙ ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ

В умовах цифрової економіки об'єкти обліку зазнають значних змін. У зв'язку із збільшенням кількості зацікавлених користувачів зростає кількість показників, що характеризують економічну безпеку, соціальну відповідальність бізнесу, стратегію та якість управління. Також не можна забувати про появу нових об'єктів обліку. У результаті необхідно формування нових принципів систематизації, класифікації нових об'єктів обліку, визначення критеріїв їх визнання, методів їх оцінки та способів відображення в обліку та звітності.

Розвиток цифрової економіки призвів до появи такого нового облікового об'єкта, як віртуальні активи. Розширення сфери застосування віртуальних активів ставить перед підприємствами, що їх застосовують, завдання щодо обліку та відображення у звітності цього нового об'єкта. Основні проблемні питання, пов'язані із веденням бухгалтерського обліку операцій з криптовалютою в Україні досліджували: І.А. Дерун, І.П. Складрук [1] Л.О. Кирильєва, Д.Д. Шеховцова [2] , О.М. Петрук, О.С. Новак [3], С. Рогозний [4] та інші. Звертаємо увагу на недостатню вивченість даного об'єкта з погляду його суті, визнання, оцінки, обліку та відображення у звітності. 17 лютого 2022 року був прийнятий Закон України «Про віртуальні активи» [5] , який мав би врегулювати правовий статус віртуальних активів в Україні. На сьогодні зазначений Закон ще не набув чинності, тому статус віртуальних активів та їх обіг в Україні залишається не врегульованими.

До віртуальних активів належить криптовалюта. Всі операції з криптовалютою проходять анонімно, швидко, з мінімальними трансакційними витратами і мають високий рівень захищеності. Але криптовалюта має і низку специфічних особливостей, які викликають складності в її обігу та майнінгу. Зокрема: існує в електронній формі; на території України не виступає засобом платежу; є об'єктом обліку; має вартість; є фінансовим інструментом; не може бути предметом обміну на товари, роботи чи послуги.

Українські економісти вважають криптовалюту грошима майбутнього. Але визнають: віртуальна і ніким не контрольована валюта ненадійна. Перед бухгалтером постає низка питань: який правовий статус криптовалюти; на якому рахунку її необхідно враховувати тощо.

На сьогоднішній день відсутній стандарт бухгалтерського обліку, який пояснює, як слід обліковувати криптовалюту. Перш ніж розглядати питання про те, чи може конкретний Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку застосовуватися до криптовалюти, необхідно передусім вирішити питання, чи відповідає криптовалюта визначенню активу. Зазвичай вважається, що криптовалюта є активом. Хоча деякі дослідники дотримуються думки, що невизначеність щодо того, чи майбутні економічні вигоди надходять від криптовалюти до підприємства, означає, що активу не існує. На наш погляд наявність цифрової валюти відповідає визначенню активу. Ґрунтуючись на припущенні, що криптовалюти слід аналізувати як актив, розглянемо МСФЗ і МСБО, які надають рекомендації з обліку різних активів, тому заслуговують на розгляд.

1. Криптовалюта – це гроші (або їхній еквівалент) (МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» [6]). Термін «криптовалюта» передбачає, що це валюта; однак це не означає, що для цілей бухгалтерського обліку це обов'язково гроші. На сьогоднішній день криптовалюти є обмеженим засобом обміну порівняно з більшістю традиційних валют. Криптовалюти також

не відповідають визначенню еквівалентів грошових коштів, наведеному у МСБО 7[6], оскільки вони не мають короткострокового терміну та часто мають значні короткострокові зміни вартості.

2. Фінансові активи (МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» [7]). Дає ще один, інтуїтивно зрозумілий підхід до обліку криптовалют - враховувати їх як фінансові активи за справедливою вартістю через прибуток чи збиток. Однак для того, щоб такий підхід був можливий, криптовалюта повинна відповідати визначенню фінансового інструменту, що міститься у МСБО 32 [7]. Ключовою характеристикою фінансового активу є те, що власник фінансового активу має передбачене договором право отримати кошти чи інший фінансовий актив від іншого підприємства або обміняти фінансові активи чи фінансові зобов'язання з іншим підприємством. Отже, криптовалюти не відповідають визначенню негрошових фінансових активів відповідно до МСБО 32 [7]. Однак, деякі контракти на купівлю або продаж криптовалют у майбутньому (наприклад, форвардні контракти або опціони) або інші контракти, які передбачають розрахунок грошима на основі руху конкретної криптовалюти, можуть відповідати визначенню похідного інструменту та обліковуватися як фінансові інструменти.

3. Інвестиційна нерухомість (МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість» [8]). Деякі підприємства можуть купувати криптовалюту для себе, для того, щоб отримати дохід і збільшити вартість криптовалюти. Проте це не може робити її нерухомістю, тому криптовалюта не може відноситися до МСБО 40[8]. Хоча дослідники доволі часто розглядають варіант обліку криптовалюти власне за цим МСБО40[8].

4. Нематеріальні активи (МСБО 38 «Нематеріальні активи» [9]). Встановлено, що криптовалюта відповідає визначенню нематеріальних активів. Криптовалюти зазвичай ідентифіковані, але фізичної форми немає. Крім того, вони також є немонетарними за своєю суттю, оскільки під визначення монетарних активів вони не підпадають.

5. Запаси (МСБО 2 «Запаси» [10]). Залежно від бізнес-моделі підприємства було б доцільно враховувати криптовалюти відповідно до МСБО 2[10]. У той час як криптовалюти відповідають визначенню нематеріальних активів, МСБО 38[9] визначає, що нематеріальні активи, які утримуються підприємством для продажу в ході звичайної діяльності, виходять за рамки стандарту та повинні обліковуватися відповідно до МСБО 2[10]. Криптовалюти, призначені для перепродажу під час звичайної діяльності, задовольняють визначенню запасів. МСБО 2 [10] застосовується до криптовалют, коли вони зберігаються для продажу в ході звичайної діяльності. Якщо МСБО 2[10] не застосовується, то підприємство застосовує до криптовалют МСБО 38 [9].

Правильна юридична інтерпретація та визнання є основними проблемами для обліку криптовалюти. Подальшого дослідження також потребують відображення господарських операцій із криптовалютою на рахунках бухгалтерського обліку.

Список літератури:

1. Дерун І.А., Склярук І.П. Онтологічні аспекти сутності криптовалюти та її відображення в обліку. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка». 2018. № 11 (39). С. 163-170.,

2. Кирильєва Л.О., Шеховцова Д.Д. Методичний підхід до обліку розрахункових операцій з використанням крипто валют. *Бізнес Інформ*. 2018. № 3. С. 304-308.

3. Петрук О. М., Новак О. С. Сутність криптовалюти як методологічна передумова її облікового відображення. Вісник ЖДТУ. *Економічні науки*. 2017. №4 (82). С. 48–55.

4. Рогозний С. Віртуальна валюта: визнання й оцінка в контексті застосування МСФЗ. URL: <https://zakon.help/article/virtualnavalyutakriptovalyutavalyutaviznannya?menu=185>

5. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX (не набрав чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів» від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019#Text

7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання» від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029#Text

8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 40 «Інвестиційна нерухомість» від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_026#Text.

9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи» від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text

10. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси» від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021#Text

Приймак Світлана Вікторівна

к. е. н., доцентка кафедри обліку, аналізу і контролю

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ АНАЛІТИКИ У РОЗСЛІДУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Економічні злочини та злочини, що продукують незаконні доходи, які, відповідно до Національної оцінки ризиків, становлять найбільший ризик в Україні, несуть суспільну небезпеку іншого характеру у порівнянні з тяжкими злочинами, які не мають економічного підґрунтя (вбивство без корисливих мотивів, завдання тяжких тілесних ушкоджень з мотивів різних форм нетерпимості, тощо). Основною метою їх скоєння є злочинні доходи.

Фінансове розслідування економічних правопорушень включає збір, порівняння й аналіз усієї наявної інформації в цілях сприяння кримінальному переслідуванню і позбавлення злочинців їх доходів і засобів скоєння злочину. Уміння відповідних органів проводити фінансові розслідування і наявність доступу до фінансової і іншої інформації життєво важливе для ефективної боротьби з відмиванням грошей, злочинами, що йому передують і злочинами, пов'язаними із фінансуванням тероризму. Такі розслідування, як правило, ведуть до виявлення інших, раніше не відомих злочинів, а також активів, які були придбані на доходи від злочинної діяльності і, отже можуть підлягати конфіскації.

Глобалізація, поширення політики фінансової інклюзії, розвиток сучасних інформаційних технологій є об'єктивними трендами сучасності. Вони надають необмежені можливості швидкого розвитку економіки, швидкості платежів, інформатизації послуг та їх доступності. Оскільки фінансова інклюзивність громадян має тенденцію до зростання у контексті боротьби зі злочинністю вказані тренди суттєво підвищують значення фінансового аналізу у ході проведення розслідувань в кримінальних провадженнях.

Поряд з цим, в Україні спостерігаються значні ризики відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом. Корупція та нелегальна економічна діяльність (включаючи ухилення від сплати податків та шахрайство) є основними предикатними злочинами для подальшого відмивання коштів. Організована злочинність також зростає і суттєво впливає на загальну ситуацію із відмиванням коштів. На фоні зазначених загроз цілі функціонування правоохоронної системи потребують коригування, щоб ефективно протистояти зазначеним викликам. Завданням для правоохоронних органів повинна стати активна участь кожного з них – у межах компетенції та із застосуванням власних інструментів – у забезпеченні вилучення незаконних прибутків або стягнення компенсаційних виплат [1].

З цього приводу, експерти Комітету Ради Європи MONEYVAL після спілкування з представниками усіх правоохоронних органів України констатували наступне: «Існує

непорозуміння в правоохоронних органах щодо того, що насправді мається на увазі під фінансовим розслідуванням – розслідування відмивання коштів, або розслідування інших фінансових злочинів, або розслідування щодо доходів, отриманих від інших злочинів, що продукують доходи. Немає загальних інструкцій для правоохоронних органів щодо того, коли розпочинати фінансове розслідування, та якою має бути його мета» [2].

Поняття «фінансові розслідування» підлягає адаптації до національної правової доктрини та практики, для того, щоб забезпечити умови для формування єдиного підходу в практичній діяльності правоохоронної системи. Ефективним механізмом протидії злочинності та забезпечення конфіскації злочинних доходів є інструменти фінансових розслідувань. При цьому, держава та її органи не повинні орієнтуватися у ході його використання виключно на притягнення правопорушників до кримінальної відповідальності, застосування до них найсуворіших видів покарання. Важливо, щоб вигоди та прибутки, набуті за результатами протиправної діяльності, вилучалися у дохід держави та спрямовувалися на суспільно-корисні цілі, сприяли загальному економічному розвитку країни за рахунок інвестування їх у базові соціальні послуги й проекти. При цьому, завдання державних органів, які проводять фінансові розслідування, повинні включати не лише забезпечення економічної безпеки держави, профілактику, виявлення й попередження злочинів та адміністративних правопорушень, учинених в економічній сфері, у тому числі корупційних правопорушень, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму тощо, а й охоплювати значно ширше коло завдань у сфері боротьби із злочинністю.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 р. №1150-IX на БЕБ покладено завдання щодо протидії правопорушенням, які посягають на функціонування економіки держави [3]. Ця сфера повноважень повинна відрізняти Бюро від органу суто правоохоронного спрямування. Окремі його підрозділи (аналітики) здійснюють постійний моніторинг, аналіз та збір інформації, спрямований на встановлення взаємозв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими аналітичними показниками, їх оцінювання, інтерпретацію тощо з метою їх використання для виявлення, припинення та розслідування економічних правопорушень.

Економічна безпека - одна з базових складових національної безпеки нашої держави. Міцна економіка – забезпечені збройні сили та громадяни – сильна держава. Роль Бюро в забезпеченні економічної безпеки держави – це в першу чергу превенція економічних правопорушень у всіх сферах економіки, припинення кримінальних проявів, а не лише реагування на наслідки.

Бюро економічної безпеки - це аналітичний орган нового формату з правоохоронною функцією, одним із завдань якого є здійснення фінансової розвідки та аналітики. У своїй

діяльності БЕБ використовує нові підходи для упередження та розслідування економічних злочинів. Аналітика, яка базується на аналізі значних масивів інформаційних даних дає можливість виявляти, оцінювати ризики, визначати ступінь їх впливу на економіку, усунути причини їх появи та напрацьовувати способи їх мінімізації у всіх сферах економіки.

Здійснення фінансових розслідувань, яке включає, зокрема, відстеження злочинних активів, їх арешт та конфіскацію, дає можливість: позбавлення злочинців доходу від протиправної діяльності та, як наслідок, позбавлення мотивації до вчинення нових злочинів; позбавлення злочинців можливості продовжувати та розвивати злочинну діяльність (виявлення злочинних схем і зв'язків, ключових фігурантів, позбавлення злочинних груп фінансування). Відповідно до міжнародних стандартів, усі країни повинні забезпечити, щоб фінансові розслідування стали обов'язковою частиною усіх кримінальних проваджень, пов'язаних з розслідуванням злочинів, що продукують злочинний дохід. Адже якісне фінансове розслідування, є ключовим фактором успіху у боротьбі із вказаними викликами. Для оцінки економічного ефекту (вигоди) від протиправної діяльності потрібно виявити, відстежити й заблокувати наявні активи. Для цього потрібно провести фінансове розслідування не лише щодо основних фігурантів злочинів, але й щодо їх оточення. Фінансове розслідування може також проводитися для виявлення мотивів, пошуку додаткових доказів, виявлення спільників тощо.

Інформаційне забезпечення фінансових розслідувань за своєю суттю є систематично організованими потоками документації та даних нормативного, планового, статистичного, бухгалтерського та оперативного характеру, що містять відомості про результати та умови діяльності об'єкта дослідження, адже спланований і продуманий корисливий злочин в економіці залишає свій відбиток у первинних реєстрах бухгалтерського обліку і звітності, певних планових і нормативних документах. Тому для швидкого виявлення економічних правопорушень необхідно досконало використати такі поняття як фінансова аналітика і контроль всіх планово-економічних показників, їх взаємозв'язок та теоретична і практична доцільність за певні періоди часу.

Щодо вимог до інформації, то вона повинна бути об'єктивною, єдиною, оперативною, раціональною, достатньою та систематизованою для ефективності її аналізування, причому для деяких видів джерел правовими актами можуть бути пред'явлені додаткові вимоги. У зв'язку з цим від інформаційного забезпечення багато в чому залежить результат самого аналізу, який у свою чергу виступає як один з найбільш ефективних інструментів проведення фінансового розслідування.

Необхідною умовою ефективності аналітичної складової є не лише використання державних баз даних, з якими БЕБ вже почала працювати, але й баз, які напрацьовані бізнесом. Саме декілька таких продуктів, які можуть стати корисними у використанні

аналітиками та детективами БЕБ, презентували представники компанії Інформаційно-аналітичного центру "ЛІГА". Це інформаційно-правова система, системи аналізу судових рішень, моніторингу, автоматизації даних, аналізу компаній тощо, які діють з використанням штучного інтелекту та аналітичних складових. Отримання інформації цими продуктами, аналіз діяльності компаній, в тому числі і ЗЕД здійснюється за рахунок використання OSINT. Саме завдяки спеціальним програмним продуктам для потреб аналітичного підрозділу та підрозділу детективів можна вивести на якісно новий рівень боротьбу з кримінальними проявами в економіці України.

Згадана інформаційно-аналітична діяльність направлена на оцінку загроз економічній безпеці України, ступеня її вразливості та рівня негативного впливу на неї, а також здійснення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, обліку, оподаткування та боротьби з системними проявами тіньової економіки на загальнодержавному рівні.

Список літератури:

1. Методичний посібник з фінансових розслідувань. Спільний міжвідомчий проект у сфері боротьби з вигодами від протиправної діяльності. – 2017.
2. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні [Текст] : метод. рек. / [С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 164 с. <https://www.fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhнародne-spivrobotnictvo/zviti-pro-oczinku.html>
3. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 р. №1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text> (дата звернення: 01.02.2024 р.)

Шевців Любов Юліанівна

к. е. н., доцентка кафедри обліку, аналізу і контролю
факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА НОВІ ЗАГРОЗИ

Економічна злочинність є серйозною загрозою для економічного розвитку України та довіри до державних органів влади. Відтак, до повномасштабного вторгнення Україна посідала 57-ме місце в рейтингу злочинності від World Population Review серед 136-ти країн світу[1-2]. Серед економічних злочинів в Україні, від яких постраждали організації, займають: перше місце: незаконне привласнення майна, хабарництво і корупція – 47%; друге місце розділили шахрайство з боку клієнтів, кіберзлочини та шахрайство у сфері закупівель – 31% [2]. Україна стикається з рядом важливих викликів та проблем економічної злочинності, стан і характер яких змінився під час дії воєнного стану, з'явилися нові форми злочинної

поведінки, і необхідним є розслідування цих злочинів та доведення їх до суду. Важливим є об'єднання гілок влади та організацій для захисту інтересів громадян, та координації спільних дій Департаменту стратегічних розслідувань, Державного бюро розслідувань, Національної поліції, Бюро економічної безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованого департаменту протидії порушення прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах.

Тому актуальним є дослідження проблем економічної злочинності в Україні та вивчення його сучасного стану, ідентифікація основних видів економічних злочинів, їх вплив на економіку та суспільство, загрози та наслідки під час дії воєнного стану.

Економічна злочинність знаходиться на перетині інтересів різних суспільних інститутів, і трактується як сукупність корисливих дій, вчинюваних особами або організованими групами, з метою незаконного збагачення або завдання майнової шкоди в сфері економічної діяльності, які порушують законодавство та можуть включати в себе фінансові злочини, корупцію, легалізацію доходів від злочинності, кіберзлочини та інші аспекти, пов'язані з власністю, фінансами та бізнесом. До найпоширеніших злочинів належать кримінальні правопорушення, такі як: економічне шахрайство (привласнення, розтрата або заволодіння активів держави чи бізнесу); злочини у сфері службової чи професійної діяльності (зловживання службовим становищем, службова недбалість, підробка документів, одержання неправомірної вигоди, підкуп тощо); злочини, пов'язані з незаконними махінаціями у сфері фінансів (ухилення від сплати податків, відмивання грошей, фальсифікація фінансової інформації чи документів, доведення до банкрутства); інші злочини у державному чи комерційному секторі. В Україні превалюють службові та корупційні злочини, вчинені представниками влади і бізнесу. Окрім воєнних дій, на рівень злочинності суттєво впливають ідеологічні, економічні, політичні, соціальні, психологічні, правові й організаційно-управлінські фактори.

До повномасштабного вторгнення, згідно даних сервісу Numbeo, який формує Індекс злочинності, станом на 2021 рік, Україна займала 54 місце у світі (зі 135) за рівнем злочинності. В Європі за цим показником наша країна опинилася на третьому місці після Білорусі та Франції. У 2022 році кількість злочинів в Україні зросла на 8,8%, суттєво змінився характер злочинності [2]. У 2022р. слідчими національної поліції до Єдиного реєстру досудових розслідувань занесено 259,7 тис. кримінальних правопорушень, що на 14% менше, ніж у 2021р. – 303,5 тис. [2]. Українська Гельсінська Спілка з прав людини продовжує документувати злочини російської федерації проти України. У жовтні 2023 року кількість епізодів зросла на 1796 і тепер їхня загальна кількість – 36281 з початку повномасштабного вторгнення. Майже четверта частина із задокументованих воєнних злочинів пов'язана із людськими втратами або порушеннями прав цивільного населення –

8830 випадків. Найбільша кількість зареєстрованих епізодів у жовтні 2023 р. припадала на Запорізьку область (+728), Херсонську (+381), Дніпропетровську (+128), Миколаївську (+117), Чернігівську (+105) та Донецьку (+97) областях. Упродовж жовтня 2023 року постраждали 535 цивільних осіб [3].

Дослідження підтверджують, що економічні злочини характеризують такі риси, як: гнучка адаптація злочинців до нових форм і методів організації бізнесу; маскування злочинів під видом укладання та здійснення законних цивільно-правових угод, зокрема, договорів купівлі-продажу, застави тощо; оперативне реагування на зміни у ринковому середовищі; кваліфіковане використання у злочинній діяльності сучасних інформаційно-комп'ютерних та цифрових технологій; різноманітність прийомів та засобів приховування злочинів під видом «невдалої» підприємницької діяльності. У табл.1. проаналізовано правопорушення, які складають ядро економічної злочинності.

Таблиця 1

Рівень зареєстрованих правопорушень економічної злочинності у сфері господарської діяльності [4]

Рік	Кількість зареєстрованих злочинних правопорушень	Питома вага (у % від числа усіх зареєстрованих економічних злочинів)
2013	11 104	2%
2014	8418	1,6%
2015	7631	1,35%
2016	6940	1,2%
2017	6297	1,2%
2018	6334	1,3%
2019	5947	1,3%
2020	5342	1,5%
2021	5469	1,7%

Дані табл. 1, свідчать, якщо в 2013 р. було опрацьовано 11 104 злочинів у сфері господарювання, що становить майже 2 % питомої ваги від усієї кількості зареєстрованих злочинів за рік; 2019 р. – 5947 (1,3 %), а в 2021 р. – 5469 (1.7%). Тобто, за останні 9 років рівень зареєстрованих злочинів у сфері господарської діяльності зменшився більш ніж вдвічі в абсолютних показниках, що суттєво не вплинуло на питому вагу останніх в загальній кількості зареєстрованих злочинів в країні за рік.

Існує велика кількість видів економічних злочинів, що надає нам розуміння складності та різноманітності економічної злочинності, охоплює широкий спектр незаконних дій і практик, спрямованих на отримання фінансової вигоди або завдання шкоди економіці та суспільству країни, потребує вивчення заходів протидії. Класифікаційні підходи до поділу злочинів у економічній сфері подано в табл.2.

Класифікаційні підходи до поділу злочинів у економічній сфері

Поділ злочинів за сферами економічної діяльності	Поділ Інституту ООН Азії і Далекého Сходу з попередження злочинності і поведінки з правопорушниками	Поділ економічних злочинів за участю бухгалтерів
<ul style="list-style-type: none"> - за сферою господарювання та підприємницької діяльності; - за сферою фінансових відносин; - за сферою виконання бюджету; - за сферою оподаткування; - за сферою захисту від монополізму та недобросовісної конкуренції; - за сферою обслуговування населення; - за сферою приватизації. 	<ul style="list-style-type: none"> - монопольні злочини; - шахрайство (підкуп, зловживання довірою, обман покупців); - цифрові махінації; - фіктивні організації; - фальсифікації бухгалтерських документів; - порушення ергономічних вимог і стандартів; - навмисна неточність в описі товарів; - нечесна конкуренція; - фінансові порушення й ухилення від сплати податків; - митні порушення; - валютні махінації; - біржові та банківські порушення; - порушення, що завдають шкоду навколишньому середовищу; - «відмивання» злочинно отриманих грошей і власності. 	<ul style="list-style-type: none"> - махінації з нарахуванням та виплатою заробітної плати; - приховування прибутку для зменшення податків; - участь в операціях з відмивання коштів, отриманих незаконним шляхом, що передбачає використання у легальному обороті; - привласнення, розтрата, крадіжка.

Економічна злочинність є серйозною загрозою економічній безпеці держави та її глобальній стабільності, оскільки впливає на різні аспекти економіки і суспільства особливо під час дії воєнного стану і може бути ускладнена низкою обставин, зокрема: відсутністю єдиної статистичної звітності щодо показників економічної злочинності в Україні; відсутністю в офіційних звітах Офісу Генерального прокурора показників територіального поширення злочинності по території країни (географії злочинності); відсутністю єдиного уніфікованого та нормативного визначення понять «економічне кримінальне правопорушення» та, відповідно, «економічна злочинність», що може «розмити» або навпаки звузити інтерпретацію кримінальних процесів в економіці; відповідальність за кримінальні правопорушення, які складають основу злочинності в економічній сфері, передбачена різними розділами та статтями КК України (Розділи VI «Кримінальні правопорушення проти власності», VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» та ін.); високий рівень латентності економічної злочинності, що призводить до викривлення об'єктивної картини кримінальної дійсності. На рис. 1 подано структуру кримінальних правопорушень на 2022 рік.

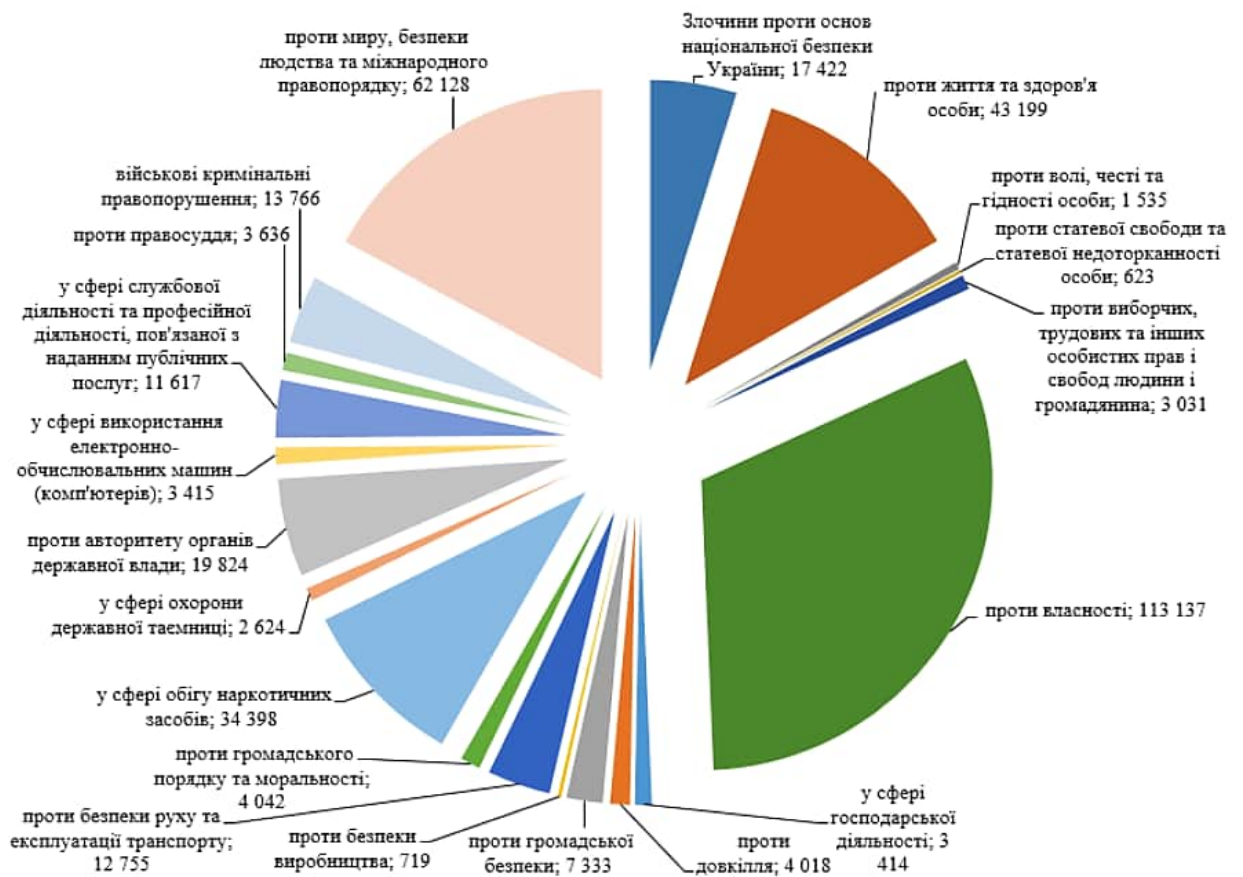

Рис. 1. Структура кримінальних правопорушень в Україні за 2022 рік

Джерело [4]

Серед кримінальних правопорушень, наведених на рис. 1, перше місце у 2022 р. займають правопорушення, які вчинялися проти власності – 113137 (31 %) зафіксованих випадків. В свою чергу, кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності та кримінальні правопорушення у сфері електронно-обчислювальних машин складають лише 1 % у загальній структурі кримінальних правопорушень, та на кінець 2022 р. становили – 3414 та 3415 кримінальних проваджень відповідно. У 2022 році економічні злочини становили близько 33 % у загальній структурі, що є негативним фактором, який суттєво впливає на рівень розвитку економічної безпеки країни в цілому.

Економічна злочинність є однією з загроз економічної безпеки держави, призводить до різних наслідків, які слід згрупувати на наслідки правового (наслідки, що мають прямий вплив на рівень економічної безпеки держави та її окремих підсистем, а також є деструктивними та дестабілізуючими факторами економічного розвитку, що призводить до системних економічних криз) та опосередкованого впливу (наслідки, що не мають прямого впливу на економічну систему, але призводять до зниження окремих видів потенціалу держави і, в свою чергу, призводить до криз). Окрім того, наслідки економічної злочинності впливають на широкий спектр структурних складових економічної безпеки, що є ключовими

для стабільного та здорового розвитку нашої держави і впливає на: бюджетну і фінансову безпеку; інвестиційну та інноваційну безпеку; демографічну і виробничу безпеку; соціальну і зовнішньоекономічну безпеку. Боротьба з економічною злочинністю в Україні потребує комплексного підходу та реалізації ряду попереджувальних заходів для забезпечення ефективності боротьби з цією проблемою враховуючи: посилення правоохоронних органів; законодавчі зміни; антикорупційні заходи; міжнародна співпраця; стимулювання справжньої економіки; ефективний моніторинг і аналіз; освіта та просвіта; реформа фінансового сектору; підвищення довіри до державних інституцій; соціальні заходи.

Таким чином економічна злочинність є серйозною загрозою економічній безпеці держави особливо в умовах воєнного стану, а визначені заходи разом утворюють комплексну стратегію боротьби для створення сприятливих умов для сталого розвитку. Аналіз існуючої бази економічних злочинів дає можливість здійснити нормативні та організаційні напрацювання щодо напрямів усунення економічних злочинів. Необхідним є здійснення попереджувальних заходів відповідними установами у даному напрямі. Економічна злочинність впливає на різні аспекти економіки та суспільства, має широкий спектр країн. Подальших досліджень потребує розробка детальної схеми попередження економічних злочинів, з можливостями внесення поправок на конкретний вид та період.

Список літератури:

1. Злочинність в Україні: як змінювалася ситуація в 2013-2020 роках. *Слово і діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/28/infografika/suspilstvo/zlochynnist-ukrayini-yak-zminyuvalasya-sytuacziya-2013-2020-rokax>. (дата звернення: 04.02.2024 р)
2. Які чинники впливають на рівень злочинності в Україні? *Рівне Вечірнє*. URL: <https://rivnepost.rv.ua/news/yaki-chinniki-vplivayut-na-riven-zlochinnosti-v-ukraini> (дата звернення: 04.02.2024 р).
3. Задokumentовані воєнні злочини впродовж жовтня 2023: огляд. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/zadokumentovani-voenni-zlochyny-vprodovzh-zhovtnia-2023-ohliad/> (дата звернення 4.02 2024).
4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: *Офіс Генерального прокурора*: офіційний сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 4.02 2024).

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПДФО НА ДОХОДИ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Основою для забезпечення соціально-економічного розвитку країни, її обороноздатності є фінансові ресурси державного та місцевих бюджетів. Від ефективного використання бюджетних коштів залежить рівень та якість життя населення, фінансова незалежність держави.

Серед фінансових ресурсів бюджетів усіх рівнів вагоме місце посідають податкові надходження та займають найбільшу питому вагу у структурі доходів бюджету (табл.1).

Таблиця 1

Частка податкових надходжень, у т.ч. ПДФО у доходах бюджетів за 2020-2023 рр.

(у %)

Показники	Роки			
	2020	2021	2022	2023
1.Частка податкових надходжень у доходах:				
1.1.зведеного бюджету	82,57	87,46	52,77	52,77
1.2.державного бюджету	79,10	85,37	53,14	45,04
2.Частка ПДФО у податкових надходженнях:				
2.1.зведеного бюджету	15,99	21,04	19,15	15,99
2.2.державного бюджету	10,90	7,74	8,30	7,74
2.3.місцевих бюджетів	62,3	61,2	69,2	68,0

Джерело [1;2].

Податок на доходи фізичних осіб є важливою компонентою податкових надходжень і бюджетних ресурсів держави, використовується як інструмент бюджетного регулювання. Проте в умовах воєнного стану в Україні, процеси формування і виконання бюджетів усіх рівнів значно ускладнилися. Пріоритетними напрямками використання бюджетних коштів стало забезпечення обороноздатності країни, надання гуманітарної допомоги, створення фондів підтримки внутрішньо переміщених осіб, фінансування заходів релокації бізнесу де не ведуться бойові дії та інші.

Отже в умовах війни виникла об'єктивна необхідність пошуку нових, додаткових джерел наповнення бюджету. З цією метою, для забезпечення першочергових потреб країни (забезпечення обороноздатності) Уряд прийняв рішення переспрямувати частину доходів місцевих бюджетів, а саме «військового» ПДФО до державного бюджету [3].

Слід зазначити, що повномасштабна війна з Росією призвела до мобілізації значної частини населення та різкого зростання військових видатків, приблизно половину з яких спрямовують на грошове утримання військових. Зросла сама кількість військових в Україні та їх грошове забезпечення. Якщо до повномасштабної війни кількість військових у ЗСУ становила 250 тис осіб, то вже наприкінці 2022 року - близько 700 тис, а грошове утримання військовослужбовців було найбільшою статтею видатків загального фонду державного бюджету і становило майже 520 млрд. грн лише за сім місяців. Оскільки з грошового забезпечення військових утримується ПДФО, то відповідні нарахування різко зросли.

Одна з численних особливостей української податкової системи полягає в тому, що надходження від ПДФО розподіляються між державним та місцевими бюджетами наступним чином: 60% спрямовувалось до бюджетів громад, 15% – до обласних бюджетів, решта – до держбюджету. А з початком війни пропорція відрахування до бюджетів громад навіть збільшилась (за рахунок держбюджету) і загальна частка склала 64% [4].

За майже роки повномасштабної війни «військовий» ПДФО став важливим джерелом наповнення місцевих бюджетів. Це сталося на тлі скорочення «традиційних» довоєнних джерел надходжень через низку економічних та демографічних причин, обумовлених війною.

Згідно з урядовими даними, за час повномасштабного вторгнення доходи місцевих бюджетів від «військового» ПДФО збільшились у вісім разів [5]. Для розуміння масштабу – якщо у 2023 році прогнозована сума відповідних надходжень від «військового» ПДФО очікувалась на рівні 96 млрд грн, то у 2021 році вона була на рівні 12 млрд грн. Фактичний же обсяг надходжень ПДФО за 2023 рік склав 289 370,8 млн грн. (приріст до 2022 р. становить 6,3% або + 17 149,1 млн грн.). Проте, надходження ПДФО з грошових виплат, одержаних військовослужбовцями, за 2023 рік в цілому по Україні зменшились на 6,2% порівняно з 2022р.

У 2022 році найбільшу питому вагу в структурі доходів місцевих бюджетів склали податкові надходження: 394 млрд грн, або приблизно 70% усіх надходжень. 272 млрд грн із податкових надходжень – це загальний ПДФО, з якого приблизно 84 млрд грн – «військовий» ПДФО. У результаті у 2022 році місцеві бюджети в цілому стали профіцитними на відміну від державного бюджету, а надходження від ПДФО зросли майже на третину. Динаміка надходжень ПДФО до місцевих бюджетів подана на рис.1; 2.

Рис.1. Динаміка надходжень ПДФО до місцевих бюджетів у 2021-2022рр. [6]

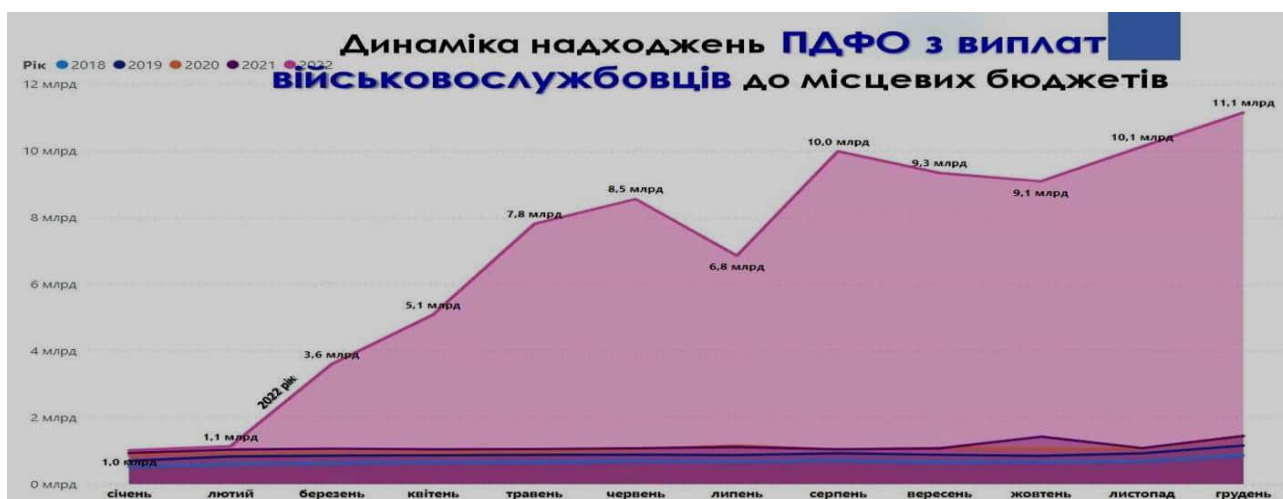

Рис.2. Динаміка надходжень ПДФО з виплат військовослужбовців до місцевих бюджетів за 2018-2022 рр. [6]

Зростання надходжень від «військового» ПДФО за досліджуваний період (2018-2022рр) відбулося не у всіх громадах, а лише тих, на території яких зареєстровані військові частини або навчальні центри, оскільки ПДФО в Україні сплачується не за місцем проживання конкретного працівника, а за місцем реєстрації роботодавця.

Слід зазначити, що урядова ініціатива щодо перерозподілу ПДФО має як прихильників так і опонентів. Аргументами за перерозподіл ПДФО на підтримку урядового рішення щодо переспрямування «військового» ПДФО є :

- Збільшення надходжень окремих громад через «військовий» ПДФО є штучним, який зумовленим обставинами війни та не є заслугами окремих громад.
- Не всі громади раціонально використовують такі «незаплановані» надходження.
- Потреби реформи децентралізації в умовах війни мають поступитися більш нагальним військовим потребам.

➤ У силу різноманітних обмежень громади мають менші можливості щодо закупівлі військового обладнання (у т. ч. дрони), ніж централізована влада, тощо.

Аргументи проти перерозподілу ПДФО наступні:

➤ Вилучення «військового» ПДФО до державного бюджету суперечить принципу цілісності бюджетної та податкової систем.

➤ Вилучення у громад «військового» ПДФО подекуди розцінюють як згортання реформи децентралізації.

➤ Місцева влада гнучкіша та мобільніша в прийнятті рішень, зокрема в питаннях допомоги військовим та посилення обороноздатності тощо.

Зважаючи на усі аргументи урядового рішення «за» і «проти» ключовою новацією бюджету 2024 року є якраз ідея переспрямувати частину податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення військовослужбовців (прогноз – 96,3 млрд грн) із місцевих бюджетів до держбюджету, а також скоротити норми відрахування «звичайного» ПДФО до 60% для громад, як і закладено в чинному Бюджетному кодексі.

Отже, з 1 жовтня до 31 грудня 2023 року військовий ПДФО спрямований до Державного бюджету в пропорції 50% на 50%: для Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації - на дрони (13 млрд грн) і для Міністерства оборони - на закупівлю артилерійських систем (13 млрд грн).

З 1 січня і до 31 грудня 2024 року військовий ПДФО розподіляється в таких пропорціях:

➤ 45% - Держспецзв'язку на дрони (прогноз 43+ млрд грн);

➤ 45% - Мінстратегпрому для розгортання виробництва боєприпасів і зброї (43+ млрд грн);

➤ 10% - розпорядникам сектору безпеки й оборони для автоматичного розподілу між військовими частинами пропорційно відповідно до сплаченого ПДФО (близько 10 млрд грн) [4].

Дослідженням встановлено, що в умовах воєнного стану змінилося бюджетне законодавство і відповідно методи і способи управління фінансовими ресурсами, як державного, так і місцевих бюджетів. За для забезпечення суверенітету держави, потреб Збройних Сил України необхідно переформатування бюджетних показників, як за доходами, так і за видатками. Перерозподіл податків, а саме ПДФО пов'язано в першу чергу із забезпеченням спроможностей ЗСУ, які фінансуються з Державного бюджету. Такий перерозподіл є тимчасовим, а фінансові ресурси для реформи децентралізації повернуться в громади після нашої перемоги. Сьогодні війна продовжується і на нашу думку, видатки Державного бюджету України треба спрямовувати, на потреби оборонного комплексу та на відновлення територіальної цілісності держави.

Список літератури:

1. Офіційний сайт МФУ. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/>
2. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=LOCAL>
3. Радіонов Ю. Д. Формування і виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2669>
4. Закон України Про Державний бюджет України на 2024 рік від 9 листопада 2023 року № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>
5. Інтернет-журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/money/za-chas-viyni-dokhodi-gromad-vid-pdf-zbilshilis-u-visim-raziv-uryad-planue-viddati-ikh-na-tekhniku-ta-zbroyu-ekonomist-vasil-povoroznik-rozpoviv-u-chomu-sut-rishennya-ta-zibrav-vsi-za-y-proti-initsia-27092023-16285>
6. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 – 2023 рр. URL: <https://decentralization.ua/news/16105>

Ярема Ярослав Романович

д. е. н., професор кафедри обліку, аналізу і контролю
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКАМИ І ЗБОРАМИ

Облік розрахунків за податками і зборами є однією з найбільш складних, трудомістких, і відповідальних ділянок у бухгалтерському обліку. Проблеми, які виникають під час визначення об'єкта оподаткування, документального та облікового відображення елементів оподаткування, нарахування податків, складання податкової звітності, вимагають постійного вдосконалення як в організаційному, так і в методичному плані.

Недосконале вітчизняне податкове законодавство зі своїми постійними змінами негативно впливають на сферу обліку розрахунків за податками та зборами та актуалізують питання визначення перспективних напрямів досліджень обліку розрахунків із бюджетом.

Облік в забезпеченні оподаткування підприємств є інформаційною системою, яка за допомогою сукупності процесів фіксації та методів обробки фактів господарської діяльності, створення масиву даних про господарську діяльність підприємства та його зовнішнього середовища, а також використання методів узагальнення даних обліку в податковій звітності, дозволяє приймати релевантні управлінські рішення в умовах невизначеності зовнішнього та внутрішнього середовища.

Облік розрахунків за податками і зборами повинен забезпечувати: чітке дотримання нормативно-правового законодавства, обґрунтованість застосовуваної бази оподаткування, визначення податкового зобов'язання та формування податкової звітності. Від рівня організації і досконалості методики внутрішньогосподарського контролю розрахунків за податками і зборами залежить ефективність організації і здійснення податкових розрахунків на підприємстві, який спрямований на усунення порушень чинного законодавства.

Для цілей оподаткування платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників з визначенням об'єктів оподаткування та (або) податкових зобов'язань, на підставі первинних документів, реєстрів обліку, фінансової звітності, інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів, ведення яких передбачено законодавством. [1. с. 15]

Метою ведення такого виду обліку є формування повної та достовірної інформації про господарські операції, що були здійснені платником податків протягом звітного податкового періоду з огляду на вимоги норм податкового законодавства, забезпечення інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів для контролю за правильністю нарахування, повнотою та вчасністю перерахування податків, зборів (обов'язкових платежів).

Розрахунки за податками як об'єкт обліку та контролю відображаються в підсистемі бухгалтерського обліку та обліку розрахунків за податками згідно з нормами податкового законодавства. В бухгалтерському обліку об'єктами обліку податку на прибуток є доходи, витрати, відстрочені податкові активи, відстрочені податкові зобов'язання, витрати (доходи) з податку на прибуток, відповідно до податкового законодавства – доходи та витрати, база оподаткування, податкові зобов'язання з податку на прибуток; податку на додану вартість (податкові зобов'язання з податку на додану вартість, податковий кредит з податку на додану вартість, зобов'язання перед бюджетом).

Методологічні підходи, визначені в положеннях бухгалтерського та чинного податкового законодавства встановлюють різні правила щодо визначення зобов'язань перед бюджетом, що підкреслює складність податкових розрахунків та відображення їх в обліку. Проблема ведення обліку розрахунків за податками визначеного в двох площинах законодавства має багатоаспектний характер, і включає цілу низку положень, які не дозволяють повністю уніфікувати цю ділянку.

Слід зауважити, що на сучасному етапі через відсутність нормативної регламентації ведення обліку з метою оподаткування суб'єкти господарювання стикаються з рядом проблемних питань щодо[2, с. 29]:

- формування системи первинних облікових документів, якість та кількість яких буде вважатися достатньою для підтвердження бази оподаткування;

- формування системи податкових реєстрів на основі первинних облікових документів;
- повного і достовірного забезпечення відображення інформації у податковій звітності на основі даних бухгалтерського обліку.

Більшість підприємств самостійно встановлюють порядок накопичення даних з метою оподаткування без записів у системі реєстрів і рахунків бухгалтерського обліку з наступним використанням таких даних для складання податкової звітності.

При такому формуванні даних обліку у системі оподаткування зростає кількість суто механічних помилок, велика ймовірність невірного визначення ознаки податкових показників у зв'язку з різноманітністю нетипових господарських операцій, ускладнюється контроль. Тому актуальним залишається пошук нових підходів щодо організації обліку у системі оподаткування, створення особливого алгоритму формування його форм та реєстрів. [2, с. 31]

Неузгодженість правил щодо ведення обліку з метою оподаткування викликає конфлікт інтересів користувачів, тому на сучасному етапі актуальними залишаються проблеми удосконалення організації та методичного забезпечення обліку в системі оподаткування.

Отже, облік розрахунків із бюджетом є однією з найбільш складних, трудомістких, і відповідальних ділянок у бухгалтерському обліку. Проблеми, які виникають під час визначення об'єкта оподаткування, документального та облікового відображення, нарахування податків, звітування, вимагають постійного вдосконалення як в організаційному, так і в методичному плані. Реалії функціонування суб'єктів господарювання вимагають сучасних шляхів удосконалення організації обліку податкових розрахунків.

Список літератури:

1. Куцик П.О., Полянська О.А. Облік і звітність в оподаткування: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2017. 508 с.
2. Максимова В. Ф., Артюх О. В. Облік у системі оподаткування: Навч. Посібник. Одеса: ОНЕУ, ротاپронт, 2013. 267 с.

Борщук Ірина Володимирівна

к.е.н., доцентка кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

УПРАВЛІННЯ ВИМОГАМИ ЯК БІЗНЕС-ПРОЦЕС В ІТ-КОМПАНІЯХ

Аналітичні інструменти відіграють вирішальну роль в управлінні бізнес-процесами на підприємстві, забезпечуючи чітку візуалізацію та аналіз процесів. Такі інструменти дозволяють компаніям приймати обґрунтовані рішення та підвищувати загальну ефективність, безперечно ключовими інструментами при цьому є збір та аналіз вимог до поставленого завдання та виконання проекту. Крім того, інструменти аналізу даних і бізнес-аналітики дозволяють глибше зрозуміти поведінку клієнтів і ринкові тенденції, допомагаючи компаніям залишатися конкурентоспроможними та адаптуватися до ринкового середовища сьогодення. Загалом, використання аналітичних інструментів є важливим для будь-якого підприємства, яке прагне оптимізувати свої процеси та стимулювати зростання, зокрема для компаній ІТ сфери, де створення оптимального продукту та водночас задоволення потреб клієнта є особливо важливим.

Управління вимогами це процес збору, аналізу, узгодження та контролю змін і доведення до їх зацікавлених сторін. Це безперервний процес протягом всього життя проекту. Вимога – якість, якій мають відповідати результати ІТ проекту [2].

MVP, мінімально життєздатний продукт (Minimum viable product — MVP) — це така версія продукту, яка має найнеобхідніший мінімум можливостей, щоб перевірити його життєздатність на ринку. На цьому етапі ще немає додаткових або другорядних функцій, а є лише те, що становить суть створення програмного продукту.

Під час фази дослідження збираються перші три класи вимог від користувачів, бізнесу і команди розробників. У кожній області задають однакові питання: які цілі, які обмеження, які використовуються процеси та інструменти під час розробки. Тільки коли ці вимоги добре зрозумілі, можна приступати до розробки функціональних вимог.

На стадії аналізу також визначається вартість вимог. На стадії розробки і тестування, основна діяльність управління вимогами - це гарантувати, що робота і ціна залишаються в межах графіка і бюджету, і що створений інструмент дійсно відповідає вимогам. Основним інструментом, що використовується на цій стадії, є створення прототипу і ітераційного тестування. Для програмного додатка користувацький інтерфейс може бути створений на папері і перевірений з потенційними користувачами, в той час як створюється

основа програма. Результати цих тестів записуються в керівництві по дизайну користувацького інтерфейсу і передаються колективу дизайнерів. Це економить їх час і робить їх завдання набагато простіше.

Беклок продукту (Product Backlog) - це перелік робочих завдань, розміщених у порядку важливості для команди розробників. Це документ, у якому зібрані та впорядковані всі вимоги до майбутнього програмного продукту, описано усе, що потрібно для реалізації у процесі розробки. Найважливіші завдання розташовані на початку беклоку продукту, і результатом стадії досліджень є документ специфікація вимог, схвалений усіма учасниками проекту. Схематично порядок розробки Product Backlog в інформаційно технічних компаніях можна зобразити на рис.1.

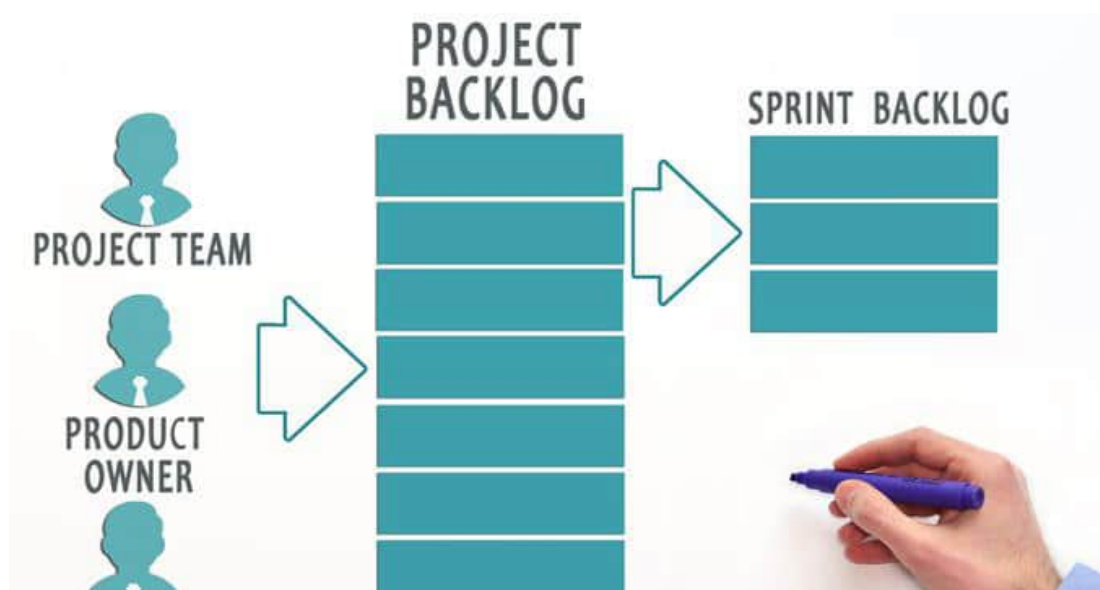

Рис. 1. Приклад оформлення беклок продукту (Product Backlog) в ІТ компанії

Джерело: розроблено автором

І для того, щоб остаточно впроваджувати розроблені зміни, необхідно виконати процедуру картографування бізнес-процесів, щоб отримати візуалізацію етапів і потоків бізнес-процесів, а далі вже вносити корективи та впровадити вдосконалення[1].

Також існує певна методологія аналізу бізнес-процесів. Це набір підходів, методів та інструментів, які використовують для вивчення, оцінки та оптимізації бізнес-процесів в організації. Ось кілька основних методологій аналізу бізнес-процесів:

1. BPMN (Business Process Model and Notation): ця методологія використовує графічні моделі для представлення бізнес-процесів. Вона дозволяє створювати детальні діаграми, які легко інтерпретувати.

2. Six Sigma: Цей метод орієнтований на досягнення якості та ефективності бізнес-процесів. Він включає в себе процеси визначення, вимірювання, аналізу, вдосконалення та контролю[3].

3. Lean Six Sigma: поєднує принципи Six Sigma та Lean, і спрямована на видалення втрат та оптимізацію бізнес-процесів[3].

4. TOGAF (The Open Group Architecture Framework): TOGAF використовується для архітектурного аналізу та планування бізнес-процесів на основі стандартних рамок і методів.

5. Event-Driven Process Chain (EPC): ця методологія використовує логічні ланцюжки подій для моделювання та аналізу бізнес-процесів.

6. Swimlane Diagrams: ця методологія використовує "смуги" для виділення ролей і функцій у бізнес-процесі та відображення конкуренції дій.

7. IDEF (Integration Definition for Function Modeling): ця система методів використовується для функціонального моделювання бізнес-процесів та документування їх структури.

8. Value Stream Mapping: цей метод дозволяє аналізувати потік матеріалів та інформації в бізнес-процесі зі зменшенням витрат і вдосконалення продуктивності.

9. SIPOC (Supplier, Input, Process, Output, Customer): ця методологія визначає ключові елементи бізнес-процесу, включаючи постачальників, вхідні дані, процеси, виходи та клієнтів.

10. BPM (Business Process Management): ця методологія орієнтована на управління та оптимізацію бізнес-процесів в організації.

Вибір конкретної методології залежить від потреб проекту та організації замовника.

Правильне управління вимогами як один з основних бізнес-процесів у ІТ компаніях може призвести до покращення різних аспектів бізнесу, включаючи ефективність, ресурсну оптимізацію, політику безпеки, корпоративну етику та інші аспекти, що покращують загальні результати бізнесу. Це означає, що управління вимогами є інструментом для вдосконалення функціональності бізнес-операцій, що відповідає стратегічним цілям і допомагає приймати обґрунтовані рішення ІТ компаніями.

Список літератури:

1. Business Process Analysis: Methods, Tools, Steps and Benefits. KnowledgeHut: Professional Bootcamps and Certification Courses Provider for your Future. URL: <https://www.knowledgehut.com/blog/business-management/business-process-analysis>

2. Що таке керування бізнес-процесами? | Microsoft Power Automate. Power Automate | Microsoft Power Platform. URL: <https://powerautomate.microsoft.com/uk-ua/business-process-management-bpm/>

3. What is Business Process Analysis? - IBM Blog. IBM Blog. URL: <https://www.ibm.com/blog/business-process-analysis/>

UML В ПАРАДИГМІ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

Універсальна мова моделювання (Unified Modelling Language або UML) – це мова позначень або побудови діаграм, призначена для визначення, візуалізації і документування моделей зорієнтованих на об'єкти програмних систем. У конструкціях цієї мови не повідомляється про те, що робити першим, а що останнім, і не надається інструкцій щодо побудови системи, але ця мова допомагає користувачу наочно переглядати компонування системи і полегшує співпрацю з іншими її розробниками.

Загальна схема взаємозв'язків моделей і представлень складної системи в процесі об'єктно-орієнтованого аналізу та проектування представлена на рис.1 [1].

Рис. 1. Загальна схема взаємозв'язків і представлень складної системи

Конструкції UML створюються з багатьох модельних елементів, які позначають різні частини системи програмного забезпечення. Елементи UML використовуються для побудови діаграм, які відповідають певній частині системи або точці зору на систему. У UML Modeller реалізовано підтримку таких типів діаграм [2]:

Рис. 2. Типи діаграм, які підтримуються в UML

Джерело: розроблено автором за [2-4]

Коли мова йде про типи діаграм, які підтримуються в UML, то варто наголосити, що деякі діаграми відносять до канонічних, тобто таких, що вони представляють собою невід'ємну частину графічної нотації мови UML (рис. 3). Більш того, процес об'єктно-орієнтованого аналізу і проектування невід'ємно пов'язаний з процесом побудови цих діаграм. Сукупність канонічних діаграм вважається самодостатньою с тому сенсі, що вони містять всю необхідну для реалізації проекту складної системи інформацію.

Рис. 3. Канонічні діаграми в нотатції мови UML

Візуальне моделювання мовою UML можна представити як процес послідовного переходу від найбільш загальної і абстрактної концептуальної моделі системи до логічної, а потім і до фізичної моделі відповідної програмної системи. Для досягнення цієї мети спочатку будується модель в формі діаграми варіантів використання, яка описує функціональне призначення системи або, іншими словами, те, що система повинна робити в процесі свого функціонування [1].

Діаграма варіантів використання (use case diagram) – діаграма, яка відображає відношення між акторами і варіантами використання (сервісами), а її графічне представлення є таким (рис. 4) [5].

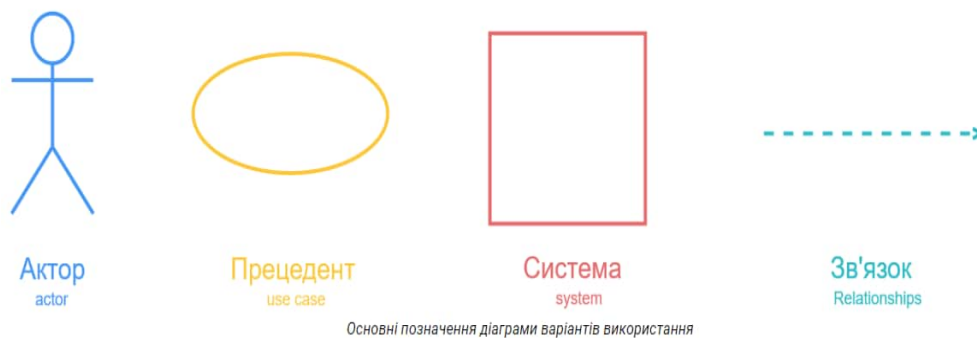

Рис. 4. Основні позначення діаграми варіантів використання

Прецедент (варіанти використання) організуються в таблицю прецедентів, яка має вигляд графу, на вершинах якого розміщуються виконавці процесу. Ребра показують зв'язок між прецедентами та дійовими особами. Вигляд графу і буде Діаграмою Прецедентів (рис. 5).

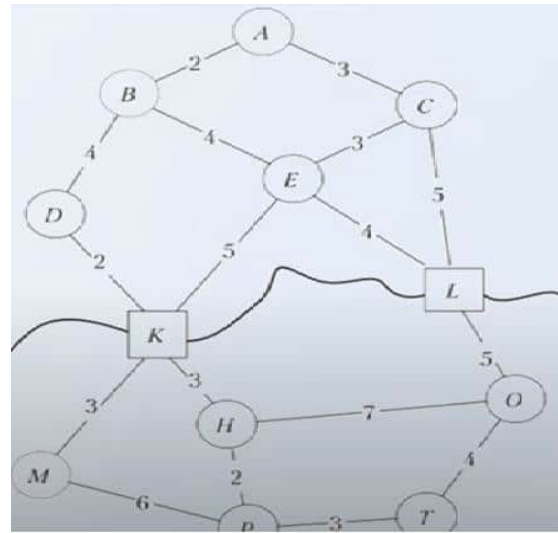
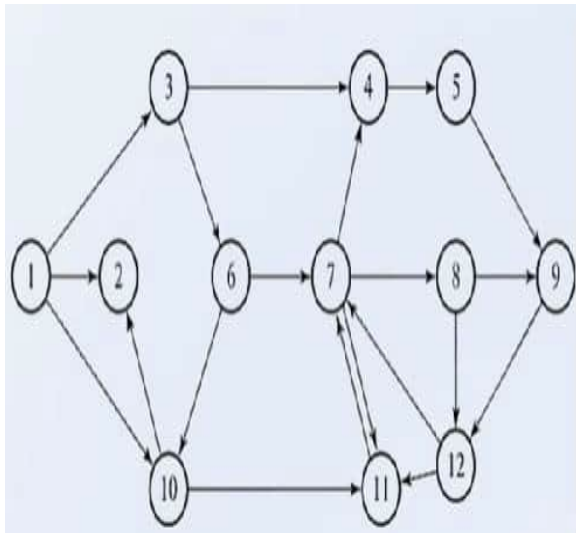

Рис. 5. Граф Прецедентів

Кожен варіант використання відповідає окремому сервісу, який надає система по запиту актора, тобто визначає один з способів застосування системи.

Як було зазначено вище, UML не мова програмування, а скоріше набір правил та стандартів для створення діаграм, що є хорошим засобом допомогти стороннім користувачам швидко зрозуміти складну ідею чи структуру.

Список літератури:

1. Куліков В. М., Рябцев В. В., Паршуков С. С. Об'єктно-орієнтоване програмування для фахівців з кібербезпеки: навч. посіб. / ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 365 с.
URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/52425/1/OOP_2023.pdf
2. Основи UML. URL: <https://docs.kde.org/trunk5/uk/umbrello/umbrello/uml-basics.html>
3. Уніфікована мова моделювання UML. URL: <http://www.znannya.org/?view=uml>
4. Уніфікована мова моделювання (Unified Modeling Language – UML).
URL: <https://www.maxzsim.com/unifikovana-mova-modeluvannia/>
5. Як будувати UML-діаграми. URL: <https://dou.ua/forums/topic/40575/>

Задорожна Анна Володимирівна

к. ф.-м. н., доцентка кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРО МУЛЬТИПЛІКАТИВНІ ЕФЕКТИ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

В умовах обмеженості можливостей держави здійснювати інвестиції в економіку, а саме така ситуація має місце сьогодні, особливо гостро стоїть питання про силу впливу цих інвестицій на ВВП. Показник, який її характеризує, називають мультиплікатором. Це поняття вперше було введено Р. Каном, який, розглядаючи проблему безробіття, запровадив

поняття мультиплікатора зайнятості [1]. Дж. М. Кейнс розвинув теорію мультиплікатора, запропонувавши, зокрема, мультиплікатор інвестицій. Роботу над теорією мультиплікативного ефекту продовжили Р. Харрод, Е. Хансен, П. Самуельсон, Дж. Р. Хікс та ін.

Доцільність використання понять мультиплікативного ефекту та мультиплікатора для оцінки стану економіки та державної політики було розглянуто в праці [2], де наведено ряд умов, за яких, на думку автора, можна спиратися на теорію мультиплікатора-акселератора в моделюванні економічного розвитку. Вплив фіскальної політики на ВВП та інфляцію в Україні досліджено в праці [3], де обчислюються та порівнюються фіскальні мультиплікатори в Україні. Вивченню питання доцільності використання мультиплікатора як показника, що допомагає оцінити економічний розвиток регіону або країни, присвячено роботу [4]. Слід зазначити, що величина мультиплікативного ефекту перебуває у прямій залежності від схильності до споживання та обернено – до схильності до заощадження. Тож низький рівень заощаджень населення означає зростання витрат останнього та збільшення значення мультиплікатора в наступному періоді.

Здебільшого значення мультиплікаторів обчислюють для періодів, які охоплюють низку років. Проте, як видається, більше науковий і практичний інтерес становить визначення значень мультиплікаторів для окремих років розглядуваного періоду. Саме такий підхід використаємо для обчислення значень мультиплікатора державних витрат в Україні для періоду з 2001 по 2019 р.

Реалізуючи цей підхід, будемо виходити з такого:

$$\text{ВВП}_t = \text{СВ}_t + \text{ВІ}_t + \text{ДЗ}_t + \text{Е}_t - \text{І}_t,$$

де ВВП_t – валовий внутрішній продукт; СВ_t – споживчі витрати домогосподарств; ВІ_t – валові внутрішні приватні інвестиції; ДЗ_t – державні закупівлі; Е_t – експорт товарів і послуг; І_t – імпорт товарів і послуг; t – рік.

$$\text{СВ}_t = c_0 + c_1(\text{ВВП}_t - \text{П}_t),$$

$$\text{П}_t = \kappa * \text{ВВП}_t,$$

$$\text{І}_t = i_0 + i_1 \text{ВВП}_t,$$

де c_0 – вільний параметр рівняння для опису динаміки споживчих витрат домогосподарств;

c_1 – гранична схильність до споживання; Π_t – податки; κ – середній коефіцієнт податків; i_0 – вільний параметр рівняння для опису динаміки імпорту; i_1 – гранична схильність до імпорту.

На основі наведених формул маємо таке:

$$\text{ВВП}_t = c_0 + c_1(\text{ВВП}_t - \Pi_t) + \text{ВІ}_t + \text{ДЗ}_t + E_t - (i_0 + i_1 \text{ВВП}_t).$$

Звідси

$$\text{ВВП}_t - c_1 \text{ВВП}_t (1 - \kappa) + i_1 \text{ВВП}_t = c_0 + \text{ВІ}_t + \text{ДЗ}_t + E_t - i_0.$$

Тоді

$$\text{ВВП}_t [1 - c_1(1 - \kappa) + i_1] = c_0 - i_0 + \text{ВІ}_t + \text{ДЗ}_t + E_t.$$

Отже,

$$\text{ВВП}_t = \frac{c_0 - i_0}{1 - c_1(1 - \kappa) + i_1} + \frac{\text{ВІ}_t + \text{ДЗ}_t + E_t}{1 - c_1(1 - \kappa) + i_1},$$

де

$$\frac{c_0 - i_0}{1 - c_1(1 - \kappa) + i_1}$$

– мультиплікатор.

Ураховуючи, що $\text{ВІ}_t + \text{ДЗ}_t + E_t = \text{ВВП}_t - \text{СВ}_t + I_t$, одержуємо:

$$\text{ВВП}_t = \frac{c_0 - i_0}{1 - c_1(1 - \kappa) + i_1} + \frac{\text{ВВП}_t - \text{СВ}_t + I_t}{1 - c_1(1 - \kappa) + i_1}.$$

Таким чином,

$$y_t = a_0 + a_1 x_t,$$

де a_1 – мультиплікатор; $x_t = \text{ВВП}_t - \text{СВ}_t + I_t$.

З метою обчислення щорічних значень мультиплікатора державних видатків будемо спиратися на дані за п'ятирічні періоди, які зсунуті один щодо одного на один рік. Обчислення параметру a_1 для кожного з цих періодів дає набір його значень для кожного року в періоді з 2002 по 2018 р., натомість для 2001 та 2019 р. ми отримаємо по одному значенню a_1 . Відшукавши прості середні арифметичні для кожного із зазначених наборів,

одержуємо шукані значення мультиплікатора для кожного року періоду з 2002 по 2018 р. (табл. 1):

Таблиця 1

Значення мультиплікатора витрат та використаних для їх обчислення показників розвитку економіки України у 2001–2019 рр.

Рік	ВВП, млн грн.	Імпорт, млн грн.	Споживчі витрати, млн грн.	x_t , млн грн.	Мультиплікатор
2001	204190	109924	112260	201854	1,052
2002	225810	114501	124560	215751	1,104
2003	267344	147525	146301	268568	1,131
2004	345113	193120	180399	357834	1,123
2005	441452	223555	252624	412383	1,121
2006	544153	269200	319383	493970	1,147
2007	720731	364373	423174	661930	1,147
2008	948056	521474	576565	892965	1,140
2009	913345	438860	581733	770472	1,157
2010	1120585	552148	717509	955224	1,190
2011	1349178	747430	905609	1190999	1,154
2012	1459096	806004	1001964	1263136	1,111
2013	1522657	778143	1099191	1201609	1,079
2014	1586915	826764	1120876	1292803	1,066
2015	1988544	1097854	1331526	1754872	1,090
2016	2385367	1341115	1569702	2156780	1,114
2017	2981227	1666806	1977640	2670393	1,170
2018	3560302	1921302	2438778	3042826	1,262
2019	3977198	1959945	2918278	3018865	1,407

Джерело: обчислено автором за даними [6].

Найменші значення мультиплікатора витрат, близькі до 2001 р. (1,052), спостерігаємо у 2013–2014 рр., що можна пояснити нестабільною політичною ситуацією та початком військової агресії Росії.

Моделі, використовувані для обчислення значень мультиплікатора державних витратків, можуть включати більшу кількість елементів, наприклад елемент, що характеризує політику Національного банку, але навіть обрана автором модель достатньо інформативна. Вона показує, що найчастіше мультиплікатор державних витрат лише незначно відрізняється від одиниці. Це свідчить про те, що, для того щоби українська економіка одержала потужний імпульс до розвитку, потрібні значні державні витатки.

Список літератури:

1. Kahn R. F. The Relation of Home Investment to Unemployment. The Economic Journal. 1931. Vol. 41, Is. 162. P. 173–198. URL : <https://doi.org/10.2307/2223697>

2. Сибірякова О. Поняття мультиплікатора та мультиплікативного зв'язку в економічній та соціальній теоріях. Український науковий журнал “Освіта регіону”. 2016. № 4. С. 47. URL : <https://social-science.uu.edu.ua/article/1396>

3. Алескерова Ю. В., Тодосійчук В. Л. Фіскальні мультиплікатори в Україні. Економіка і організація управління. 2016. № 4 (24). С. 36–42. URL : <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/2921>

4. Західна О. Р., Патицька Х. О. Визначення потенціалу інвестиційних проектів та конкурентних переваг регіону на основі ефекту мультиплікації. Ефективна економіка. 2014. № 8. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3265>

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : www.ukrstat.gov.ua

Мицишин Орест Якович

к. ф.-м. н., доцент кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРИЙНЯТТЯ ІРРАЦІОНАЛЬНИХ ТА РАЦІОНАЛЬНИХ РІШЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ.

Економіка суспільства визначає його розвиток і добробут. Таким чином, в університетах успішних країн економічні науки займають одне з перших місць. Однак на перший погляд така проста наука, як економіка, насправді виявляється складною при застосуванні її теоретичних розробок для реальних ситуацій.

Оскільки теоретичні викладки економічної науки не завжди підтверджувались, було запропоновано ввести новий напрямок – поведінкова економіка. Аналогічно для іншого розділу науки, яка використовувала математичні методи для аналізу та прогнозування економічних процесів, теорії ігор – поведінкову теорію ігор.

У економічній науці математична теорія ігор стала надзвичайно ефективною в другій половині минулого століття. Це було особливо помітно в розділах теорії, які розглядають стратегічні взаємодії економічних агентів (індивідів, фірм і держав) між собою в різних умовах і спробу найкращим чином вирішити конфлікт. Запропоновані формальні концепції аналізу, такі як рівновага Джона Неша, процедура трасування Джона Харшані.

Тим не менш, після більшої кількості експериментальних досліджень стало очевидним, що прогнози, зроблені класичною теорією ігор, не завжди є правильними; реальна поведінка людей часто відрізняється від того, що затверджується в стандартній теорії. Попередня теорія ігор включала такі елементи, як чітке дотримання особистого інтересу та гіпертрофовані когнітивні можливості. Це може бути результатом занадто ідеальних передумов людської природи. З цієї причини економісти та психологи намагалися

покращити попередні теорії, звертаючи увагу на результати експериментальних досліджень і намагаючись математично визначити певні психологічні норми в поведінці людей. Так почала формуватися новий напрямок досліджень — поведінкова теорія ігор.

Аналогічно до цього виникла поведінкова економіка, галузь економічної теорії, яка вивчає, як психологічні фактори впливають на рішення людей у різних економічних ситуаціях. Особлива увага приділяється ситуаціям, у яких люди діють у спосіб, який відрізняється від прогнозів класичної економічної теорії, яка ґрунтується на егоїзмі та раціональності.

Поведінкова економіка досліджує, як психологічні, соціальні, когнітивні та емоційні фактори впливають на економічні рішення, прийняті людьми та організаціями, а також на те, як ці рішення впливають на ринкові ціни, прибутки та розподіл ресурсів. Центром уваги цієї галузі досліджень є межі раціональності економічних агентів. Як наслідок, поведінкові моделі охоплюють широкий спектр ідей, методів і напрямків, оскільки вони часто включають елементи мікроекономічної теорії, психології та неврології.

Є різні підходи до розуміння поведінкової теорії в середовищі її розробників. Так, певні науковці розглядають поведінкову економіку як результат зіткнення психологічної та економічної теорії, його наслідки (табл.1).

Таблиця 1

Порівняльна таблиця бачення людини в класичній та поведінковій економічних теоріях.

Класична економічна теорія	Поведінкова економічна теорія
Розглядає в якості основного діючого суб'єкта «людину економічну»	Розглядає в якості основного діючого суб'єкта «людину ірраціональну»
Людина економічна - здатна приймати ідеальні раціональні рішення, що враховують всі можливі ризики і приносять максимізувати власну вигоду.	Людина ірраціональна - приймає нераціональні рішення, часто інтуїтивні та емоційні та швидкі.
У людини економічної працює аналітичне мислення	У людини ірраціональної працює автоматичне мислення.

Прийняття рішень різноманітними людьми можна пояснити наявністю у них різноманітних типів мислення. Характеристика типів мислення (когнітивних систем) згідно класифікації психологів та нейробіологів подана в таблиці 2.

Таблиця 2.

Характеристика типів мислення (когнітивних систем)

Автоматична когнітивна система (Ірраціональна)	Аналітична когнітивна система (Раціональна)
Неконтрольована	контрольована
не потребує зусиль	потребує зусиль
Асоціативна	дедуктивна
Швидка	повільна
несвідома	свідома
винахідницька	працює за правилами, алгоритмами

Показовою для ілюстрації прийняття рішень в економіці є гра про вгадування числа рівного $2/3$ від середнього значення.

Гра вгадати $2/3$ середнього. Правила гри полягають у наступному. Гравці вибирають цілі числа в межах від 1 до 100. Виграє той, чиє число виявилось найближчим до $2/3$ від середнього значення усіх чисел. Гра є некооперативною, тобто гравці не обмінюються інформацією.

Гра проводилась багаторазово для груп учасників від 20 до 6000 гравців. Частотний розподіл вибраних чисел зображений на рисунку 1. Проаналізуємо локальні максимуми з допомогою інструментарію поведінкової економіки, а саме ефектів когнітивних спотворень для ірраціональних рішень та теорії ігор для раціональних.

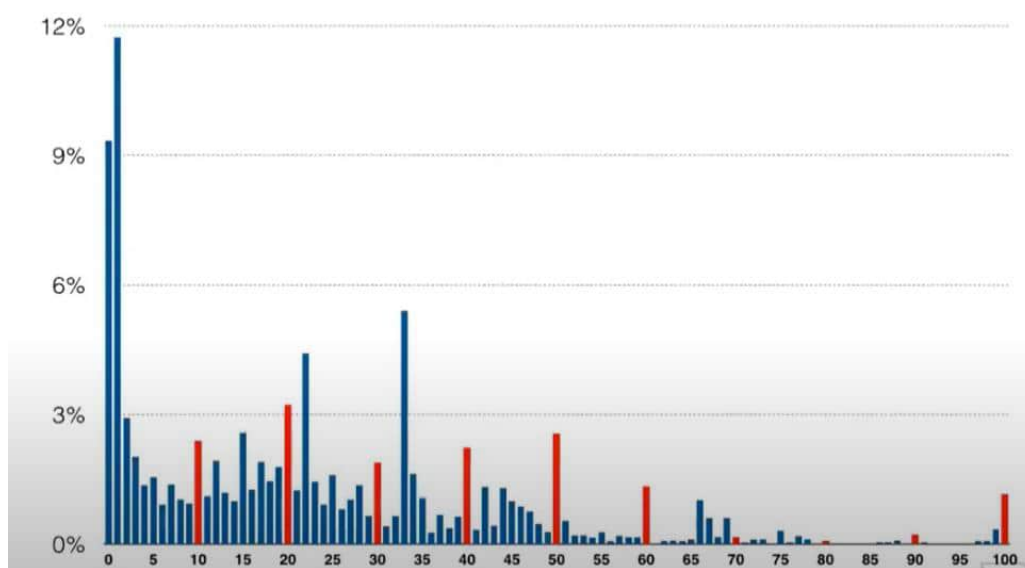

Рис. 1. Частотний розподіл вибраних гравцями чисел.

З точки зору оцінки типів мислення (когнітивних систем) варіанти вибору чисел можна поділити на автоматичні або ірраціональні та аналітичні - раціональні. Власне ці два варіанти вибору будемо розглядати і аналізувати.

Ірраціональність. Розглянемо спочатку де-кілька прикладів когнітивних спотворень (відхилень), які заважають прийняти раціональні рішення для даної задачі.

1. Ефект вибору нетранзитивних (програшних) стратегій. Домінування в теорії ігор –це ситуація, за якої одна зі стратегій деякого гравця дає більший виграш, ніж інша, за будь-яких дій його опонентів [2]. Зворотне поняття, нетранзитивність, виникає, якщо деяка стратегія може давати менші виграші, ніж інша, залежно від поведінки інших учасників. (Вибір числа більшого 67).

2. Ефект якоря або ефект прив'язки – оцінювання числових значень людиною здійснюється таким чином, що оцінка є близькою до початкової характеристики. Відповідно до ефекту оцінка невідомих значень тяжіє до вже отриманих або пред'явлених числових

значень. В результаті поспішності прийняття рішень, гравець вибирає середнє значення (Вибір числа 50). Таким самим чином спрацьовує реклама “ знижки до 70 %”.

3. Ефект спотворення в сприйнятті зробленого вибору. Його суть полягає в тому, що деякі люди приймають рішення не замислюючись. Їх вибір заснований на тому, що вони колись вже зробили вибір і вважають, що цей вибір правильний. Відбувається відсутність аналізу прийняття рішень. (Вибір числа 33)

4. Ефект цілого числа. Ще один автоматичний, ірраціональний вибір це підсвідомий вибір цілих чисел (10, 20, 30 ...). Такий ефект можна спостерігати не тільки в даній грі але при підробці різноманітної статистичної звітності, де круглі числа зустрічаються з невластивою частотою. Таку особливість мозку досить часто використовують маркетологи, використовуючи цінники з цифрами 99, 999 і т. д.

5. Ефект щасливого числа на думку гравця. Опитування респондентів показало також, що вибір числа нерідко робився на основі щасливого числа, яке людина вважає магічним для себе.

Раціональність. Аналітичне прийняття рішення в даній грі полягає в застосуванні математичних підходів. Це передусім інструменти теорії ігор та математичної логіки. Розглянемо стратегії учасників, які мали б приводити до виграшу та допомагають прийняти раціональні рішення для даної задачі.

1. Видалення нетранзитивних стратегій. Уважний підхід до аналізу умови задачі дає зрозуміти, що при виборі усіма гравцями числа 100, виграшним буде число не більше за 67. Оскільки гра не корпоративна, це дуже малоймовірно. Тому більші числа вибирати не варто, шкала ймовірних виграшних чисел скорочується до 66, а переможцем стає гравець, який обрав число 22 за умови рівномірного розподілу. Існує ще інший варіант, що всі обрали число 66, тоді виграє власник числа 44, проте це малоймовірно оскільки гра не корпоративна.

2. Раціонально-рекурентний підхід. Ще одним раціональним підходом до пошуку виграшу в цій грі є рекурентний набір логічних припущень, які поступово поглиблюються з ростом раціональності мислення гравців. Якщо вважати розподіл чисел, обраних гравцями рівномірним, тоді виграшне число 33, як відповідь на 50. Проте, якщо брати до уваги попереднє припущення, що більшість гравців раціонально мислять і обирають число 33, тоді виграшним стає число 22. Як видно з частотної гістограми (рис.1), для чисел маємо локальні максимуми. Використовуючи такий рекурентний підхід отримуємо наступне число 14, а остаточно виграшним числом стає 1.

Формально, виграшним числом або стратегією виграшу усіх гравців, яку називають локальною рівновагою, може бути в тому числі число 100. Проте рівновагою Неша в цій

задачі є число 1 [3], тому що ніякі дії малої частини гравців не зможуть змінити виграшне число. Говорять, що рівновага Неша – це потенціальна яма, куди попадають усі раціональні гравці і не можуть з неї вибратись.

Таблиця 3.

Результати виграшних значень гри про 2/3 від середнього для різних груп гравців.

Кількість учасників	Виграшне число неінформованих учасників	Виграшне число проінформованих учасників	Виграшне число раціональних учасників (рівновага Неша)
5643	24	9	1
48	23	-	1
28	27	20	1
19	28	12	1

Апробація цієї гри здійснювалася за участі великих та малих груп респондентів, як для локальних так і глобальних гравців. Проте результати для різної кількості учасників є схожими (таб.3). Причому навіть після пояснення гравцям раціональних та ірраціональних складових цієї гри виграшне число дещо наближалось до рівноваги Неша, однак не зрівнювалось з нею (9, 12, 20). Ще один висновок на основі частотної діаграми, що раціонально мислячих гравців є мало, порядку 12%, усі решта мислять ірраціонально, тому їхні дії в суспільстві та економіці потрібно розглядати з точки зору поведінкової а не класичної економіки.

Список літератури:

1. A Beautiful Mind: A Biography of John Forbes Nash, Jr., Winner of the Nobel Prize in Economics Simon & Schuster, 1994.
2. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Домінування_\(теорія_ігор\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Домінування_(теорія_ігор))
3. https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_ігор_у_теорії_ігор

Романич Ігор Богданович

к.е.н., доцент кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики
факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ПОШТОВОЇ ЛОГІСТИКИ

Із удосконаленням систем штучного інтелекту *комп'ютерна візія (Computer Vision)* знаходиться на етапі перетворення у технологію, яка формує логістичну галузь, і має виняткові перспективи в ланцюзі поставок – для наших клієнтів, співробітників, партнерів і, звичайно, для навколишнього середовища. Ми в DHL зберігаємо свою відданість

формуванню ери логістики, впроваджуючи реальні інновації в її екосистему, використовуючи штучний інтелект і технології *комп'ютерної візії*, – зазначає Катя Бюш – Chief Commercial Officer DHL & Head of DHL Customer Solutions and Innovation [9].

Недаремно штучний інтелект є однією із найбільш «розкритих» тем сучасності. Найбільшу увагу зараз привертають генеративні інструменти штучного інтелекту, такі як ChatGPT – технологія, яка дозволяє спілкуватися з чат-ботом як з людиною. Однак ще одним важливим інструментом у цій царині є *комп'ютерна візія*, керована штучним інтелектом – технологія, яка вже використовується в ряді програм на все більш стабільному та надійному рівні. Тісно співпрацюючи з нашими клієнтами, спільно розробляючи рішення та керуючи проектами перевірки концепцій *комп'ютерної візії*, ми в DHL залишаємося попереду в цій грі. Ми віримо в потенціал інновацій – завжди існує кращий спосіб працювати, планувати, впроваджувати, ангажуватися та ділитися. Прагнучи покращити власні логістичні можливості та можливості наших клієнтів, ми постійно шукаємо нові підходи та цінні нові технології, співпрацюємо з найефективнішими технологічними новаторами в усьому світі. Якщо технологічна розробка чи застосунок можуть сприяти кращому обслуговуванню, вищому рівню задоволеності клієнтів, покращенню ефективності та більш стійкій операційній діяльності – ми уже зацікавлені! – доктор Клаус Дорманн – Vice President DHL, Head of Innovation & Trend Research [9].

Розглянемо застосування штучного інтелекту в логістиці на прикладі ідентифікації та локалізації відправлень та автоматичного їх подальшого сортування за типом і пунктом призначення. Процес візуальної класифікації відправлень може бути повільним, виснажливим для працівників і спричиняє вузькі місця. Штучний інтелект і нейронні мережі можна використовувати для сегментації та точного визначення розташування посилок, конвертів, бандеролей тощо.

Для прискорення процесу сортування відправлень використовуються автоматизовані системи сортування на основі камер, найкращі результати при цьому досягаються з використанням високоякісних 3D-даних. Ці системи розрізняють різні характеристики кожного елемента, щоб уможливити класифікацію відправлень і проконтролювати якість сортування. Коли відправлення надходять на конвеєр, вони рівномірно розділяються, розподіляються та вирівнюються (цей процес називається сингуляцією). Камери знімають зображення кожного предмета, котрі розпізнаються технологією на базі штучного інтелекту, на основі чого розпізнаний предмет направляється в правильний контейнер або на інший конвеєр для подальшого сортування. Система *комп'ютерної візії* співставляє зображення та рішення про сортування в режимі реального часу. Таке рішення досягається трьома наступними кроками: спочатку захоплене зображення перетворюється на двійкове

зображення, далі визначається край наступного предмета, а потім результат порівнюється із базовим зображенням.

Поєднавши 3D-сканер і локалізацію як очі системи та алгоритми штучного інтелекту як мозок, було досягнуто удосконаленого рішення для сингуляції та сортування на основі попередньо навченої нейронної мережі, яка може розпізнавати посилки з 95% точністю. Розпізнавання твердих об'єктів з деформованими поверхнями, які змінюються під найменшим тиском, відбувається за цикл менший ніж 1,3 секунди з пропускну здатністю 2500 нестандартних об'єктів на годину [9].

Логістичні процеси часто залежать від кон'юнктури зовнішнього середовища.

Логістика в умовах війни в Україні, в тому числі поштова, прямо залежить від безперервної та злагодженої роботи міжнародних автомобільних пунктів пропуску на кордонах з державами Європейського Союзу. Це легко пояснюється повною відсутністю авіа сполучення, закритим кордоном з Республікою Білорусь, а також частковою блокадою морських портів. Уже з катастрофічним на сьогоднішній день рівнем ризику проблема виникла там, де ніхто цього не очікував – на українсько-польському кордоні, який в умовах війни став основними воротами обміну товарами, зброєю, гуманітарною допомогою.

Починаючи із 6 листопада 2023 року польські перевізники розпочали страйки на кордоні з Україною, заблокувавши три пункти пропуску для проїзду вантажного транспорту: Корчова – Краківець, Гребенне – Рава-Руська та Дорогуськ – Ягодин. 23 листопада стало відомо про початок блокування руху вантажних транспортних засобів перед пунктом пропуску Медика. Окремим чинником ризику конфлікту є потенційні аналогічні дії зі сторони словацьких, ба навіть угорських перевізників. Від 21 листопада перевізники Словаччини періодично блокують і розблоковують рух вантажівок через пункт пропуску Вишне Немецьке в бік українського кордону. Слід зауважити, що терміни вирішення ситуації, що склалась, фактично невідомі, адже зазначене блокування стало приводом і прикладом для Асоціації міжнародних автомобільних перевізників Польщі, Литви, Чехії, Словаччини та Угорщини, які направили на адресу Урсули фон дер Ляєн Спільну заяву, якою вони ініціюють термінове обговорення питання повернення дозволів для українських перевізників. Нагадаємо, що блокувальники кордону висувують де факто дискримінаційні щодо українських перевізників вимоги: повернення дозволів для українських перевізників; посилення вимог перевезень в межах ЄКМТ (сертифікатів Європейської конференції міністрів транспорту); заборона реєстрації в Польщі компаній з капіталом з-поза меж ЄС; отримання доступу до української системи “Шлях”; окрема черга для автомобілів з ЄС при реєстрації в українській системі “еЧерга”.

З економічної точки зору проблема виникла через те, що на загальноєвропейському ринку перевезень завжди традиційно домінували польські перевізники, але після отримання так званого транспортного безвізу українські перевізники почали заходити на європейський ринок. Оскільки заробітна плата польського водія в 3,5 рази вища, ніж українського, послуги внутрішньоєвропейських перевезень почали активно захоплювати українські компанії, витісняючи звідти поляків, румунів, угорців, словаків, чехів, литовців. Безперечно, це сильно б'є по кишені європейців. Тобто йдеться тут не про перевезення між Україною та Польщею, а про внутрішній європейський ринок транспортних перевезень, а це в свою чергу величезні гроші [7].

У Федерації роботодавців України заявили, що прямі втрати економіки станом на кінець 2023 року від блокування пунктів пропуску на польсько-українському кордоні уже становлять понад 400 млн. євро. Якщо ж рахувати непрямі втрати, штрафи щодо українських експортерів за зриви контрактних зобов'язань, відмова від укладання контрактів з українськими контрагентами на новий рік тощо, то вони очевидно вимірюються мільярдами євро [1]. Згідно із даними Європейської Бізнес Асоціації, зараз однаково потерпають як імпортери, так і експортери, адже 49% компаній ввозять продукцію в Україну. У середньому один день простою через страйк на польсько-українських пунктах пропуску вартує одній компанії втрат у розмірі близько 1 млн. грн. із посиланням на експрес-опитування серед 55 членських компаній. Сукупна орієнтовна сума збитків з початку простою, завданих опитаним компаніям, складає принаймні 305,88 млн. грн. [5, 8]. Окрім простою вантажних автомобілів як такого автоматично виникла наступна проблема – дефіцит вільних вантажівок, і як наслідок суттєве зростання тарифів на вантажні перевезення. Перевізники не тільки не можуть, а й просто не бажають брати замовлення в тих умовах, які ми зараз спостерігаємо.

Рішення бізнесу на сьогодні та шляхи вирішення ситуації, що склалася, полягають в наступному:

- Вагоме зростання ролі залізничного транспорту, очевидні передумови чого уже впроваджуються в життя. Українські, польські та інші європейські залізничні компанії розробляють додаткові вантажні маршрути сполучення ЄС-Україна та в зворотному напрямку.
- Пошук з допустимим рівнем ризику альтернативних маршрутів вантажного автомобільного транспорту з використанням непопулярних або нетрадиційних до цього переходів кордону, таких як, наприклад, з Молдовою, Румунією чи Угорщиною.
- Пошук за сприяння державної влади, зокрема Асоціації міжнародних автомобільних перевізників України, політичних рішень урегулювання конфліктної ситуації.

В операційній діяльності інтернет-магазинів, торговельних майданчиків (маркетплейсів) та інших підприємств часто виникає задача – якому з наявних на ринку країни поштово-логістичних операторів довірити на доставку до кінцевого споживача свій потік посилок, чи іншими словами потік замовлень. Слід зазначити, що такий процес вибору відбувається в умовах жорсткої конкуренції [3, 6], тобто боротьби перевізників за своїх клієнтів – згаданих вище підприємств.

З економіко-математичної точки зору – це оптимізаційна задача [4], в якій вибір перевізника, або перевізників, та кількості посилок, переданих йому на доставку, залежить від сукупності факторів, як наприклад:

- Наявність у поштово-логістичного оператора послуги післяплати;
- Наявність у поштово-логістичного оператора послуги адресного обслуговування;
- Кількість пунктів прийому-видачі посилок в регіоні;
- Віддаленість пунктів прийому-видачі від основної концентрації адрес кінцевих отримувачів посилок;
- Тариф на доставку посилок згідно контракту.

Менеджери підприємства повинні розподілити потік посилок на певні «логічно-логістичні» групи і прийняти оптимальне рішення – якому перевізнику, в якій кількості, в яку географічну область, з яким сервісом (типом) доставки слід передати ці групи посилок з мінімальними витратами на доставку та за умови задоволення всіх потреб кінцевих споживачів.

З точки зору методології моделювання поставлену задачу можна звести до багатопродуктової задачі розвитку і розміщення виробництва [2], причому ввівши у неї булеві змінні, які означатимуть, що група посилок передається тому чи іншому перевізнику тільки тоді, коли з боку перевізника виконуються всі необхідні логістичні умови, необхідні для задоволеності кінцевих отримувачів.

Подальшими науковими дослідженнями щодо описаної вище задачі є побудова *алгоритмічно-графічної моделі задачі управління розподілом поштових відправлень*.

Список літератури:

1. Блокада українського кордону: стали відомі втрати економіки від страйку польських перевізників. URL: <https://prm.ua/blokada-ukrainskooho-kordonu-staly-vidomi-vtraty-ekonomiky-vid-strayku-polskykh-pereviznykiv>.

2. Говор М.І., Романич І.Б. Моделювання економіки: лабораторний практикум. Львів: ВЦ ЛНУ, 2006. 127 с.

3. Головін Владислав. «Нова пошта» покінчила з монополією «Укрпошти». Держоператор прокинувся і повертається в бій. URL: <https://forbes.ua/company/nomer-vidstezhennya-02012021-811>.

4. Капустян В.О., Мажара Г.А., Фартушний І.Д. Моделювання економіки: підручник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 265 с.

5. Компанії-члени ЕВА втрачають по 1 млн. грн. щоденно через блокування кордону польськими перевізниками. URL: <https://forbes.ua/news/kompanii-chleni-eba-vtrachayut-po-1-mln-grn-shchodenno-cherez-blokuvannya-kordonu-polskimi-pereviznikami-22112023-17422/>

6. Литвиненко С.Л., Габрієлова Т.Ю., Литвиненко Л.Л., Дуксенко О.П. Сценарне моделювання інтегрування вітчизняних логістичних компаній до ринків європейського союзу. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7527>.

7. Страйк польських перевізників: чому почався та яких збитків зазнає українська економіка. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20231122-strajk-polskyh-pereviznykiv-chomu-rochavsya-ta-yakyh-zbytkiv-zaznaye-ukrayinska-ekonomika/>

8. Через страйк польських перевізників компанії втрачають 1 мільйон щодня – ЄБА. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/11/21/706854/>

9. Trend report: AI driven computer vision. URL: <https://www.dhl.com/global-en/microsites/csi/computer-vision/understanding-computer-vision.html>.

Ситник Володимир Юрійович

ст. викладач кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ

Штучний інтелект у бізнесі – реальність сьогодення, яку мало хто помічає. Відеоігри, безпілотні автівки, чат-боти, технології розпізнавання облич, голосові асистенти Alexa, Google Assistant, Siri й навіть реклама в соцмережах працюють на основі ШІ.

Уже сьогодні штучний інтелект вміє писати тексти та музику, створювати картини, розбирати юридичні справи, проводити складні медичні операції та керувати складними пристроями. Відтак, вплив інформаційних технологій не обмежується лише допомогою у вирішенні складних завдань для сучасної людини, але й полегшенням її повсякденної діяльності. Сучасні цифрові засоби та технології, такі як штучний інтелект спрямовані на зміну суспільства та його перетворення в більш інформаційне. Зокрема, штучний інтелект, що є наукою і технологією створення інтелектуальних машин, викликає особливий інтерес.

Це охоплює різні алгоритми та програмні системи, які можуть розв'язувати завдання, схожі на ті, що вирішує людина. Штучний інтелект вміє розуміти мову, має здатність мислити, постійно навчається і діє.

У сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, використання штучного інтелекту стає ключовим елементом для оптимізації процесів у різних галузях. Однією з областей, де впровадження ШІ може виявити значний вплив, є малий та середній бізнес, особливо в контексті фінансового управління [1].

За даними американської консалтингової компанії Gartner, у 2018 році глобальна вартість бізнесу, пов'язаного зі штучним інтелектом, оцінювалась в \$1,2 трлн. У 2022-му ця цифра збільшилась до \$3,9 трлн.

Очікується, що до 2030 року внесок штучного інтелекту у світову економіку досягне \$15,7 трлн.

Розвиток штучного інтелекту тісно пов'язаний із вивченням наук, таких як психологія, нейрофізіологія, математика та інформаційні технології. Це досить молода галузь науки, що була заснована американськими нейрофізіологами.

Лідери світового бізнесу активно використовують генеративний штучний інтелект. Але деякі компанії та навіть країни виявляють певну обуреність щодо впровадження ChatGPT. Дехто йде навіть далі, забороняючи використання цієї технології [2].

Малі та середні підприємства відіграють важливу роль в економіці будь-якої країни. Вони становлять більшість підприємств, створюють робочі місця та забезпечують економічний розвиток. Однак бізнесові структури часто стикаються з обмеженими ресурсами, що може ускладнювати їхнє фінансове управління.

Сфера бізнесу є стовідсотковим двигуном економіки, проте обмежені ресурси підприємств часто стають викликом для ефективного фінансового управління. У цьому контексті використання ШІ може значно полегшити процеси прийняття рішень та оптимізувати використання ресурсів.

Використання штучного інтелекту в системах управління бізнес-процесами має численні переваги. Він може автоматизувати обробку даних, моніторити процеси, прогнозувати попит, оптимізувати розклад робіт та виконувати інші завдання. Наприклад, успішним впровадженням штучного інтелекту в управлінні бізнес-процесами є використання системи розпізнавання образів та машинного навчання для автоматичного контролю якості продукції. Ця система з високою точністю та швидкістю розпізнає дефекти на виробі, що дозволяє зменшити кількість бракованих виробів та підвищити якість продукції. Крім того, застосування програм з штучним інтелектом зменшує витрати, покращує якість прийняття рішень та сприяє інноваційному розвитку. Штучний інтелект стає потужним інструментом

для досягнення успіху в управлінні бізнес-процесами, з урахуванням його можливостей та обмежень [3].

Автоматизація фінансового управління за допомогою ШІ дозволяє бізнесу ефективніше використовувати дані, збільшуючи точність прогнозів та знижуючи ризик помилок. Аналіз великого обсягу фінансової інформації стає більш швидким і об'єктивним завдяки алгоритмам машинного навчання, що дозволяє підприємствам оперативно реагувати на зміни в економічному середовищі.

Штучний інтелект (ШІ) може допомогти бізнесу автоматизувати фінансові процеси та покращити їхню ефективність. ШІ-технології можуть використовуватися для виконання таких завдань, як:

- автоматичне завантаження та обробка фінансових даних
- аналіз фінансових показників
- генерація звітів та прогнозів
- автоматизація процесів закупівлі та оплати
- моніторинг дебіторської та кредиторської заборгованості

автоматизація фінансових процесів за допомогою ШІ може дати мсп такі переваги:

- зниження витрат на персонал
- покращення точності та своєчасності фінансових звітів
- швидше виявлення проблем та ризиків
- покращення прийняття фінансових рішень [4].

Однією з ключових переваг використання ШІ в фінансовому управлінні є здатність до прогнозування та моделювання різних сценаріїв. Це дозволяє бізнесу зробити більш обґрунтовані рішення та планувати свою діяльність на основі прогнозів, що сприяє стратегічному розвитку.

Окрім того, використання ШІ у фінансовому управлінні може покращити процес автоматизації бухгалтерського обліку та податкової звітності, зменшуючи трудомісткість та ризик людських помилок.

Звісно, впровадження новітніх технологій вимагає від підприємства інвестицій та знань. Проте, переваги, які може надати ШІ в контексті фінансового управління МСП, незаперечні. Це допомагає не лише знижувати витрати та оптимізувати процеси, але і забезпечує конкурентні переваги в умовах швидкозмінюваного бізнес-середовища [5].

Отже, використання штучного інтелекту для автоматизації фінансового управління в бізнесі є необхідним кроком у напрямку підвищення ефективності, конкурентоспроможності та сталого розвитку у сучасному економічному ландшафті.

Список літератури:

1. Гуржій Т. Інформаційне право: виклики гібридної війни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. № 4. С. 16–26.

2. Карпенко О. В., Карпенко Ю. В. Штучний інтелект як інструмент публічного управління соціально-економічним розвитком: смартінфраструктура, цифрові системи бізнес-аналітики та трансферти. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 10. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=2257> (дата звернення: 01.12.2023).

3. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету міністрів України № 1556-р від 02.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

4. Штучний інтелект (ШІ) – що це таке, як працює і навіщо потрібен URL: <https://termin.in.ua/shtuchnyu-intelekt/> (дата звернення: 01.12.2023).

5. Що таке штучний інтелект: історія, види та складові URL: <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/scho-take-shtuchnij-intelekt-istorija-vidita-skladovi> (дата звернення: 28.07.2023)

Стадник Юліанна Андріївна

к. е. н., доцентка кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ІТ-ГАЛУЗЬ В УКРАЇНІ: ОСТАННІ ТЕНДЕНЦІЇ

ІТ-індустрія є однією з галузей вітчизняної економіки, яка піддалась найменше відчула впливу військових дій на початку повномасштабного вторгнення. Однак, війна триває, і динаміка розвитку цієї галузі також змінюється.

За даними НБУ, у 2022 році ІТ-індустрія забезпечила валютні надходження до української економіки на суму \$7,34 млрд. Обсяг експорту збільшився на \$400 млн у порівнянні з довоєнним 2021 роком, приріст склав 5,8%. Доволі непоганий результат, враховуючи, що показники багатьох інших експортоорієнтованих галузей складаються лише з від'ємних чисел. На додачу, кількість ІТ-фахівців в Україні сягнула рекордної позначки у 300 тис. осіб.

Однак, щоб раціонально оцінити цю інформацію, варто зазначити, що протягом 2015-2021 років експорт комп'ютерних послуг зростав у середньому на 26,8% щороку. Отже, спостерігається суттєве сповільнення темпів зростання ІТ-галузі.

Загалом за 2022 рік українські ІТ-компанії забезпечили державі близько 44% від усього експорту послуг. Проте вже у січні 2023 року прибутки від ІТ-послуг значно знизилися і принесли на \$223 мільйони менше, аніж у грудні 2022 року.

У 2023 році у розвитку ІТ-галузі варто відзначити кілька основних тенденцій:

1) Активний ріст military-tech. У 2022 році почався неймовірний ріст цієї галузі і на озброєння стали десятки БПЛА та систем, розроблених здебільшого цивільними, враховуючи надпопулярні системи «Кропива», Delta, GisArta, «Броня», ударний дрон «Дзвін» із дальністю польоту в 1000 км від «Укроборонпрому».

2) Діджиталізація держави. Мінцифра активно продовжує діджиталізацію всіх державних органів. Це створення багатьох фінансових сервісів для бізнесу, оцифровка комунальних сервісів, і багато інших. Тож «держава в смартфоні» стане ще більш функціональною і зручною.

3) Сповільнення росту ІТ-сфери. Ускладнення робочих умов, перебої з електроенергією, мобілізація спеціалістів викликає побоювання світових замовників в замовленні українських підрядників.

4) Ментальне здоров'я та працездатність. Велика кількість стресу, економічна ситуація та інші фактори істотно впливають на роботу всієї галузі, і більшість компаній планує активно працювати над цим фактором.

5) Ускладнення інвестиційного клімату. Окрім війни в Україні ми бачимо загальносвітову рецесію, зменшення кількості вільних грошей, і сповільнення довгих інвестицій. Це напряду впливає на неприбуткові стартапи, яким доводиться зменшувати затрати, швидко шукати моделі монетизації, або зупиняти існування.

6) Утримання поточних позицій. За останніми дослідженнями більше 65% компаній показали сповільнення росту, або значний спад, тож утримання поточного рівня прибутку і найму є головною метою навіть лідерів ринку.

Відповідно до оновлених даних Нацбанку, у 2023 році ІТ-індустрія принесла в українську економіку \$6,7 млрд завдяки експорту своїх послуг. Це на 8,5%, або на \$622 млн, менше за показник 2022 року. Обсяг ІТ-експорту впав до рівня 2021 року, коли він становив \$6,9 млрд. Зауважимо, що це попередні дані, остаточні ж підрахунки за третій квартал і весь 2023 рік Нацбанк оприлюднить у березні.

У 2023 році загальний обсяг експорту товарів і послуг зменшився на 13%, експорту послуг — на 1,3%. Частка ІТ в експорті послуг уперше за багато років знизилася, а не зросла, але все ще сягає показника понад 40%. Крім ІТ, значну частку в експорті послуг займає транспорт — \$3,7 млрд, а також інші ділові послуги — майже \$3 млрд.

Глобальні ринки тільки починають свій шлях виходу з рецесії. Є оптимістичні сигнали, що у 2024-му попит на ІТ-послуги поступово зростатиме й з'явиться більше великих трансформаційних проєктів та програм. Це вплине і на український ІТ-ринок. Також є ймовірність, що у 2024 році облікові ставки почнуть дещо знижуватися. Це зробить гроші

дешевшими й потенційно зумовить додаткові інвестиції та поступове поживлення економіки, зокрема і в ІТ.

Через соціальну напруженість та економічну невизначеність 2024 рік може запам'ятатися швидким зростанням і подальшими експериментами з генеративним штучним інтелектом. У вигрешній ситуації будуть ті країни та бізнеси, які швидше за інших адаптуються до викликів, пов'язаних із розвитком і впливом штучного інтелекту. ШІ може стати драйвером нового типу замовлень та продуктів.

Щодо динаміки ІТ галузі у 2024 році: війна триває, клієнти обережні щодо розміщення послуг в Україні, водночас панує геополітична нестабільність з непрогнозованими конфліктами в різних частинах світу. Глобальна індустрія після рецесії відновлюється повільно. Для української ІТ-індустрії важливим сигналом буде не сам обсяг послуг, а тренд на поживлення ситуації на ринку. Якщо підвищиться глобальний попит, наша галузь зможе показати незначне позитивне зростання на кілька відсотків, за умови якщо не станеться суттєвих потрясінь усередині країни. Це оптимістичний прогноз.

Найімовірніший сценарій для ІТ-галузі України на наступний рік — збереження обсягу експортних ІТ-послуг на рівні 2023 року. Це буде непоганий результат, зважаючи на всі умови. Збереження обсягів експорту ІТ-послуг — це також великий плюс для економіки країни, ВВП та її експортного потенціалу під час війни.

Світові замовники бачать, що українські спеціалісти продовжують стабільно й продуктивно працювати упродовж двох років війни. Якщо найближчі місяці минуть без значних потрясінь, то сам факт війни з часом може перестати бути гальмівним фактором для розміщення замовлень в Україні.

Список літератури:

1. Українське ІТ в часи війни: що потрібно, аби реалізувати колосальний потенціал галузі: [Електронний ресурс]. URL: [https://www.epravda.com.ua/cdn/cd1/2023/ ukrainske_it_v_chasy_viiny/](https://www.epravda.com.ua/cdn/cd1/2023/ukrainske_it_v_chasy_viiny/)
2. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. URL: <http://ukrstat.gov.ua>
3. Савенко С. Попри всі бурі: чому ІТ-сектор претендує на роль флагмана української економіки: [Електронний ресурс]. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/397906/popryvsi-buri-chomu-it-sektor-pretenduyena-rol-flagmanaukrayinskoyi-ekonomiky>

Шевчук Ірина Богданівна

докторка економічних наук, професорка,
завідувачка кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

Депутат Богдан Ярославович

к. ф.-м. н., доцент кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДЛЯ СИНХРОНІЗАЦІЇ ДАНИХ МІЖ НЕЗАЛЕЖНИМИ ІНФОРМАЦІЙНИМИ СИСТЕМАМИ

Сучасне бізнес-середовище є надзвичайно динамічним, що, у свою чергу, робить конкурентоспроможність компаній (підприємств, організацій) надзвичайно складним та багатогранним процесом. Жодна з них, незалежно від її розміру чи галузі, не застрахована від потрясінь, ризиків та невизначеностей. При цьому, якщо вони не будуть здатними впроваджувати інновації зі швидкістю своїх конкурентів, то залишатимуться позаду, і найбільше від цього страждатимуть великі організації із закостенілими процесами та структурами.

Будь-яка організація може скористатися тими можливостями, які надає цифрова трансформація, та покращити свої бізнес-процеси за рахунок багаторазового використання послуг та забезпечення їх самообслуговування. Інформаційні технології можуть стати інструментом для досягнення стратегічних цілей будь-якого бізнесу. Організації, які успішно заклали фундамент для безперервних інновацій та гнучкості, впровадили мікросервісні архітектури для швидкого реагування на безкінечні потреби бізнесу стають більш конкурентоздатними на ринку.

Глобальні процеси трансформації бізнесу вимагають швидкого та ефективного обміну інформацією між різними програмами, завданнями та додатками. Внутрішнє дослідження LeanIX показує, що великі підприємства з річним доходом понад 1 млрд євро мають в середньому до 650 розгорнутих одночасно додатків. При цьому, 10% найбільших компаній мають в середньому 3400 додатків [9].

Сьогодні на IT-ринку фірмам пропонується для користування понад 12000 API. Salesforce.com генерує 50% свого доходу через API, Expedia.com генерує 90%, а eBay 60%. Salesforce.com має ринок (AppExchange) для додатків, створених його партнерами, які працюють на його платформі; тепер їх понад 300. API Expedia дозволяють пересічним користувачам, які використовують сторонні веб-сайти, користуватися його функціями, щоб

бронювати авіаквитки, автомобілі та готелі. І API дозволяють eBay розміщувати свої аукціони на інших веб-сайтах, отримувати інформацію про учасників торгів про, продані товари, збирати відгуки про транзакції та розміщувати нові товари для продажу — усе це забезпечує додаткову доступність товарів eBay і збільшує дохід [14].

У 2021 р. обсяг світового ринку інтеграційних платформ як послуг (iPaaS) оцінювався в 3,7 млрд дол. США і очікується його зростання на 30,3% впродовж останніх років до 13,9 млрд дол. США до 2026 р. Топ-компаніями, що працюють на ринку API-платформ для інтеграції, наразі є Oracle, Google, MuleSoft, Alibaba, Microsoft, SAP [10].

Що ж таке архітектура інтеграції? Якщо спробувати проаналізувати роботу працівника великої організації чи компанії, який повинен самостійно керувати всіма її бізнес-процесами (закупівлями, обліком і обслуговуванням одночасно тощо), і описати його посадові обов'язки, то це однозначно призведе до певних протиріч. Адже, одна людина не може одночасно контролювати і відповідати за стільки різноманітних за характером перебігу процесів. Однак донедавна це було цілком нормально в очікуваннях від роботи програм. Монолітна архітектура була основним підходом до створення програми, і досі ще багато програм будуються як єдиний сервіс. Проте такий підхід потенційно може спричинити багато проблем.

Монолітна програма має єдину кодову базу, одиницю розгортання та тісно пов'язані процеси. Це неминуче призводить до багатьох проблем в її роботі. Якщо потрібно внести навіть незначні модифікації в моноліт, то всю програму потрібно перевірити повторно, тому що ніколи не можливо передбачити, яка частина її функціональності може постраждати в результаті таких нових доповнень [18].

Традиційно у діяльність компаній (підприємств, організацій) програмне забезпечення впроваджувалося точково (окремими партіями), залежно від виникнення ізольованих потреб окремих відділів. Програмне забезпечення розроблялося або купувалося з урахуванням цих обмежених сфер застосування. З іншого боку, бізнес-процеси, орієнтовані на клієнта, зазвичай охоплюють кілька відділів.

Зазначимо, що програмне забезпечення для бізнесу зазвичай не призначене для взаємодії одине з одним. А інтеграція між додатками допомагає впорядкувати такі процеси, як, наприклад, розрахунок заробітної плати та бухгалтерський облік. А оскільки підприємствам, безумовно, потрібні CRM-додатки, додатки для розрахунку заробітної плати, програми для управління персоналом, ERP-системи тощо, то вкрай важливо, щоб ці програми могли працювати разом.

Відсутність узгодженості між цими двома реаліями призводила до дублювання зусиль і відсутності або неточності інформації в кожному рішенні. Останнє стало основною

причиною інтеграції підприємств. У цих випадках вкрай важливо мати сильну систему архітектури інтеграції. Сучасні підприємства все частіше звертаються до інтеграційних платформ як послуг (iPaaS) або використовують підхід до мікросервісів і намагаються використовувати так званий підхід гнучких інтеграцій [9].

Першим кроком до вирішення проблем монолітної архітектури стало впровадження сервіс-орієнтованої архітектури. Цей підхід передбачає поділ програми на кілька служб, які відповідають певним бізнес-процесам.

Мікросервіси були представлені як новий стиль створення програмного забезпечення. Сама назва говорить про те, що цей підхід заснований на використанні кількох служб у програмі замість однієї. Архітектура мікросервісів має низку визначних характеристик, але головна ідея полягає в тому, щоб побудувати програму як комбінацію менших, слабко пов'язаних одиниць замість одного моноліту. Кожна з цих одиниць є послугою, призначеною для певної бізнес-можливості чи процесу, як-от переказ платежу чи створення рахунка-фактури.

Мікросервіси розроблені особливим чином, щоб працювати незалежно, але спілкуватися один з одним. Замість єдиної службової шини підприємства мікросервіси використовують чітко визначені API для зв'язку, а також брокери повідомлень і потокову передачу подій.

Сучасні інтеграційні платформи здатні синхронізувати між собою системи різних типів, включаючи локальні системи, а також системи поза межами організації, як-от системи, що належать партнерам, і сторонні хмарні служби, такі як програмне забезпечення як послуга (SaaS). Такий вид інтеграції називається гібридною інтеграцією. На високому рівні платформа інтеграції (або ESB) надає такі можливості як [8]:

- інтеграція програм;
- інтеграція даних;
- інтеграція бізнес-бізнес (B2B);
- управління API.

Ці вимоги високого рівня задовольняються набором функціональних можливостей, доступних на цих інтеграційних платформах.

Інтеграція програм (або інтеграція корпоративних програм) — це спільне використання процесів і даних між різними програмами на підприємстві. Як для малих, так і для великих організацій критично важливим пріоритетом стало з'єднання різнорідних додатків і ефективність співпраці додатків у межах підприємства, щоб підвищити загальну ефективність бізнесу, підвищити масштабованість і зменшити витрати на ІТ. Однак перед створенням архітектури рішення для інтеграції додатків дуже важливо зрозуміти різні рівні

інтеграції та, зокрема, те, як обмінюються повідомленнями в середовищі інтеграції додатків [2].

Інтеграція даних вирішує проблему переміщення, трансформації та консолідації інформації з різних частин підприємства (систем, баз даних, додатків, файлів і веб-сервісів), щоб вона могла піддаватися очищенню, стандартизації, дедуплікації, маніпулюванню та синхронізації між джерелами. Підприємства вирішують свої потреби в інтеграції даних клієнтів (CDI), використовуючи спеціальні інструменти інтеграції даних. Оскільки компанії використовують різноманітні інтеграційні рішення для задоволення певних потреб, кількість використовуваних інструментів збільшується – і чим більша компанія, тим більше інструментів реалізовано. Це створює проблеми для компаній, оскільки інтеграція даних стає фрагментованою та складною, а в усьому підприємстві бракує узгодженості [4].

Бізнес-інтеграція (B2B) — це техніка, яка використовується для узгодження технічних компонентів компанії з її бізнес-цілями з метою створення безперебійної системи. Інтеграція даних, інтеграція бізнес-процесів, інтеграція додатків тощо охоплюють ширшу сферу бізнес-інтеграції та відіграють вирішальну роль у забезпеченні бездоганної інтеграції B2B. Бізнес-інтеграція забезпечує ефективне функціонування системи для всіх бізнес-процесів та ІТ-процесів, дозволяючи двом компаніям легко обмінюватися інформацією та спільно досягати спільних бізнес-результатів. Крім того, інтеграція B2B оптимізує відносини між корпораціями та їхніми постачальниками, постачальниками корпоративного програмного забезпечення та партнерами, а також покращує досвід для кінцевих користувачів під час злиття та поглинання. Забезпечити взаємодію всіх компонентів підприємства може бути складно, але за наявності правильного інтеграційного рішення створення безперебійно функціонуючої системи може вивести бізнес і партнерство B2B на максимальний рівень продуктивності.

Управління API – це процес проектування, публікації, документування та аналізу API у безпечному середовищі. За допомогою рішення для керування API організація може гарантувати, що як загальнодоступні, так і внутрішні API, які вони створюють, є споживаними та безпечними [17].

Рішення для керування API на ринку можуть запропонувати різноманітні функції; однак більшість рішень керування API дозволяють користувачам виконувати наступні завдання:

– дизайн API – рішення для керування API надають користувачам – від розробників до партнерів – можливість проектувати, публікувати та розгортати API, а також записувати документацію, політики безпеки, описи, обмеження використання, можливості виконання та іншу відповідну інформацію;

– шлюз API. Рішення для керування API також служать шлюзом API, який діє як шлюз для всіх API, запроваджуючи відповідні політики безпеки та запити API, а також гарантуючи авторизацію та безпеку;

– сховище API. Рішення для керування API надають користувачам можливість зберігати свої API у сховищі чи каталозі, де вони можуть представити їх внутрішнім та/або зовнішнім зацікавленим сторонам. Потім це «сховище» API служить ринком для API, де користувачі можуть підписатися на API, отримати підтримку від користувачів і спільноти тощо;

– аналітика API – керування API дозволяє користувачам відстежувати використання API, завантаження, журнали транзакцій, історичні дані та інші показники, які краще інформують про статус, а також про успішність доступних API.

Існує кілька різних шаблонів архітектури рішень, доступних у технологічному ландшафті для вирішення сучасних проблем інтеграції.

Точкова інтеграція (point-to-point) — це швидке рішення, яке так само швидко може перетворитися на великий головний біль. Якщо інфраструктура складається лише з кількох компонентів, точкова інтеграція може здатися легким способом об'єднати все разом [5].

Щоб вирішити проблеми, пов'язані з фрагментованим середовищем, багато організацій запровадили інтеграцію «точка-точка». Це підхід, за якого розробники пишуть спеціальний код інтеграції безпосередньо в програмі, а не використовують посередника інтеграції. Додавання коду інтеграції безпосередньо в програму створює тісний зв'язок. Якщо робити це багаторазово, то можна отримати складну мережу взаємозалежних систем, а модифікація тісно пов'язаних програм вимагає значних інвестицій часу та ресурсів. SaaS посилює цю проблему, оскільки програми часто змінюються, що вимагає перегляду підключених програм. Крім того, у міру збільшення кількості додатків і сервісів на підприємстві інтеграція «точка-точка» перетворюється на «код спагетті», який по суті є заплутаною мережею крихких з'єднань, вразливих до розриву при найменшій зміні. З часом цей підхід стає надто складним, крихким і дорогим в обслуговуванні [6].

Інтерфейси прикладного програмування (API) забезпечують більш прагматичний висхідний підхід до надання послуг. API стають більш ціннішими для компаній, оскільки вони дозволяють повторне використання всередині та надають доступ до зовнішніх служб, які забезпечують інновації, такі як телефонія, розпізнавання обличчя, передбачення або рекомендації. Ці API надають нові функціональні можливості, які підприємства можуть впроваджувати у свої програми, щоб створити кращий досвід роботи з користувачем. Крім того, вони дозволяють підприємствам відокремлювати складні системи за допомогою простих інтерфейсів API і дозволяти іншим користувачам використовувати їх. API

забезпечують новий рівень інтерактивності та кращий спосіб для розробників споживати та використовувати служби за чітко визначеним інтерфейсом. Зараз підприємства зіштовхуються з труднощами з'ясування того, як централізовано керувати API та контролювати їх [1].

На рис. 1 зображено архітектуру рішення для інтеграції на основі API. Ця архітектура чітко визначає функціональні вимоги різних рівнів на основі систем, з якими кожен рівень взаємодіє в рамках загального рішення.

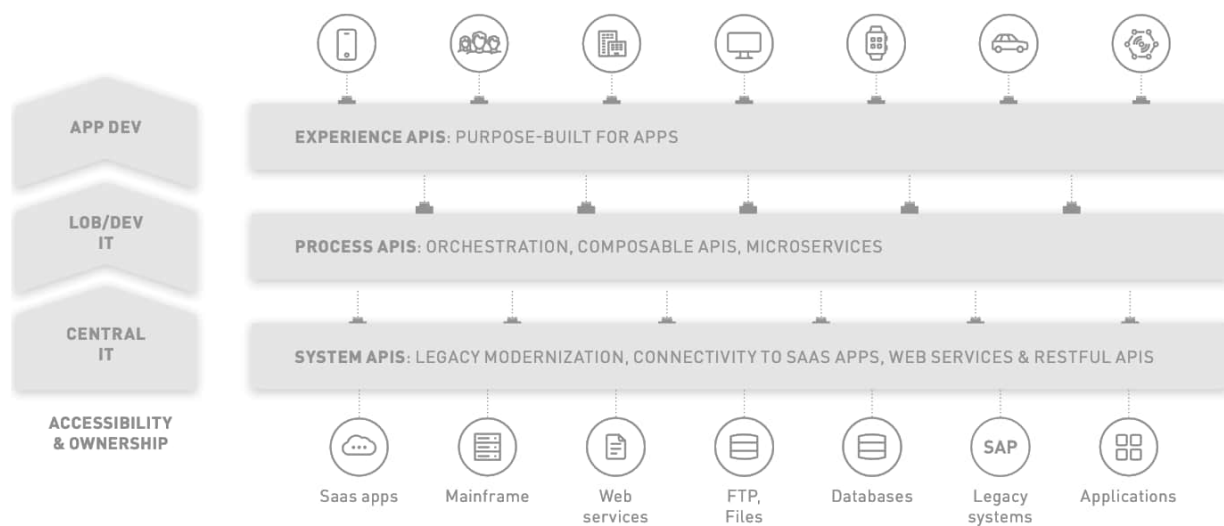

Рис. 1. Архітектура інтеграції на основі API

API досвіду (Experience APIs) — на найвищій точці взаємодії користувачі (внутрішні та зовнішні) очікують доступу до детальної, спеціально створеної, передової інформації з високою цінністю та легким у використанні. Саме тут відбуваються інновації. Наприклад, користувач, який хоче купити велосипед через свій мобільний телефон, хоче знати кожен деталь велосипеда через сам телефон (крім справжньої поїздки на велосипеді). Дані, які піддаються цьому шару, мають покращити взаємодію з користувачем, інакше вони будуть недійсними.

Інтерфейси програмного інтерфейсу процесів (Process APIs) — API, що надають якісний досвід, вимагають взаємодії кількох систем і джерел даних, а також правильного проектування структур даних. Тут стане в нагоді рівень процесу API. Цей рівень діє як рівень оркестровки для кількох систем і джерел даних, одночасно точно налаштовуючи кінцевий результат для вищезгаданого рівня (рівень Experience API). Надання доступу на основі API до цих можливостей дозволяє користувачам створювати цінність і привносити гнучкість у бізнес-операції.

Системні API (System APIs) — завжди має бути компонент, який виконує важку роботу від імені всієї системи. Це те, що робить цей системний рівень API. Він забезпечує взаємодію з основними джерелами даних і кешами, де цінні бізнес-дані зберігаються протягом більш тривалого періоду часу, і забезпечує гарантії даних. Ці основні системи також можуть розкривати свої функції як API з відповідними елементами керування, щоб з ними було набагато легше взаємодіяти.

Кожен із цих рівнів вимагає певного набору специфічних функцій, які можуть підтримуватися вибраною платформою інтеграції.

Після того, як обрано стратегію API, етап впровадження включає проектування, розробку та розгортання API відповідно до визначеної стратегії. Це також передбачає виконання різних аспектів стратегії, таких як заходи безпеки, методи документування, керування версіями тощо [7].

Таким чином, архітектура інтеграції – це складна і проста сфера одночасно. З одного боку, це просто спосіб підтримувати зв'язок між різними програмами та передавати дані між компаніями. Але з іншого боку, побудова та підтримка ефективної архітектури інтеграції є однією з найбільш технічних і трудомістких частин функції корпоративної архітектури. Мета інтеграції полягає в тому, щоб дозволити бізнес-користувачам орієнтуватися в портфоліо додатків, не будучи ІТ-експертами чи вимагаючи певних ІТ-ресурсів.

Список літератури:

1. Anypoint Platform and enterprise APIs. URL: <https://www.mulesoft.com/resources/esb/connecting-enterprise-solution>
2. Applications Integration. URL: <https://www.mulesoft.com/resources/esb/applications-integration>
3. Arne Buchwald, Nils Urbach¹, Frederik Ahlemann Business. Value through Controlled IT: Toward An Integrated Model of IT Governance Success and Its Impact. Journal of Information Technology (2014) 29. Pp. 128–147. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1057/jit.2014.3#abstract>
4. Data Integration - Critical for businesses. URL: <https://www.mulesoft.com/resources/esb/data-integration-open-source>
5. Eliminating point-to-point integration pain with Mule ESB - use cases. URL: <https://www.mulesoft.com/resources/esb/eliminating-point-point-integration-pain-mule-esb-use-cases>
6. Enterprise connectivity solutions. URL: <https://www.mulesoft.com/resources/esb/connecting-enterprise-solution>
7. How to Implement an API Strategy in 2024. URL: <https://www.astera.com/type/blog/api-strategy/>

8. How to select an Integration Platform for your Business. URL: <https://medium.com/solutions-architecture-patterns/how-to-select-an-integration-platform-for-your-business-part-i-5e96b9cc7a30>
9. Integration Architecture. URL: <https://www.leanix.net/en/wiki/it-architecture/integration-architecture>
10. Integration Platform as a Service (iPaaS) Market Size. URL: <https://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/integration-platform-as-a-service-market-134216323.html>
11. Pei-Fang Hsu. Integrating ERP and e-business: Resource complementarity in business value creation. *Decision Support Systems*. Vol. 56. December 2013. Pp. 334-347. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S016792361300184X>
12. Sonja M. Hyrynsalmi. Definition of the Enterprise Integration Platforms as a Service—Towards a Common Understanding. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-20706-8_12
13. Suchman, L.A. (1997). From Interactions to Integrations. In: Howard, S., Hammond, J., Lindgaard, G. (eds) *Human-Computer Interaction INTERACT '97*. IFIP — The International Federation for Information Processing. Springer, Boston, MA. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-0-387-35175-9_1
14. The Strategic Value of APIs. URL: <https://hbr.org/2015/01/the-strategic-value-of-apis>
15. Toma's Seosamh Harrington, Jagjit Singh Srani. Designing a 'concept of operations' architecture for next-generation multi-organisational service networks. *AI & Soc* (2023) 38. Pp. 2533–2545. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00146-016-0664-5>
16. Viktor Schubert, Steffen Kuehner, Tobias Krauss, Martin Trat, Janek Bender. Towards a B2B integration framework for smart services in Industry 4.0. *Procedia Computer Science*. Vol. 217. 2023. Pp. 1649-1659. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050922024504>
17. What is API management? URL: <https://www.mulesoft.com/resources/api/what-is-api-management>
18. What is microservices architecture—types, tools, pros and cons. URL: <https://codilime.com/blog/what-is-microservices-architecture/>
19. Інформаційні технології в бізнесі. Частина 1: Навч. посіб. / [Шевчук І. Б., Старух А. І., Васьків О. М. та ін.]; за заг. ред. І. Б. Шевчук. Львів: Видавництво ННБК «АТБ», 2020. 535 с.

Ярема Олег Романович

к.е.н., доцент кафедри цифрової економіки та бізнес аналітики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ КЕЙСІВ ВІДПОВІДНО ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ

Кіберзлочинність є актуальною та нагальною проблемою сучасного світу, включаючи Україну. Зі зростанням використання технологій та Інтернету у всіх сферах життя суспільства, кіберзлочини стають все поширенішими і серйознішими загрозами для інформаційної безпеки, особистої приватності та фінансових активів громадян та організацій. Злочинці, використовуючи комп'ютери та Інтернет, можуть скоїти різні види злочинів, від крадіжки особистих даних до фінансових шахрайств та кібертероризму.

Ми спробуємо розібрати сучасні та актуальні приклади кіберзлочинів, що стали предметом правового переслідування в Україні, та проаналізуємо їхні наслідки для жертв та суспільства в цілому. Також ми розглянемо заходи, які вживаються органи правопорядку для виявлення та припинення кіберзлочинності, а також покарання, які можуть чекати на кіберзлочинців.

На сьогоднішній день, кіберзлочини часто знаходять відображення в ЗМІ та актуальних публікаціях. Вони стають предметом гострих дискусій та обговорень, оскільки їхні наслідки можуть бути серйозними та вплинути на безпеку та стабільність суспільства. Останні публікації зазначають наростаючу кількість кібератак, які спрямовані на різні сфери, включаючи фінансову, медичну та енергетичну інфраструктуру.

Дослідження кіберзлочинності та її впливу на Україну є надзвичайно важливим для розуміння та боротьби з цією проблемою. У цьому контексті, аналіз кейсів відповідно до Кримінального кодексу допоможе розкрити характер та обсяг кіберзлочинності в Україні та визначити шляхи її подолання.

На сьогоднішній день Україна може пишатися своїм лідерством у IT-індустрії, що неможливо не зауважити. Наші фахівці визнані на міжнародному рівні, і їхні проекти славляться по всьому світу. Проте, серед цих висококваліфікованих професіоналів також існують особи, які відзначаються в кіберзлочинності.

ЗМІ часто повідомляють про успішні операції кіберполіції України, спільно проведені з американськими та європейськими колегами, щодо виявлення та припинення діяльності хакерських угруповань, до складу яких входили громадяни України. Проте, виявлення дійсно серйозних кіберзлочинців виявляється рідкісною подією та результатом довготривалої роботи.

Практика показує, що найчастіше кіберзлочини в Україні вчиняються проти звичайних громадян, з метою особистого збагачення та заволодіння їх майном.

Кіберзлочинність в Україні охоплює різноманітні правопорушення, вчинені в кіберпросторі за допомогою спеціальних пристроїв та систем, що включають протиправне створення, зберігання, обробку, підробку, блокування, знищення інформаційних об'єктів. Україна, яка володіє сильними позиціями в ІТ-індустрії, стикається з викликами, пов'язаними з кіберзлочинністю, що включають як діяльність організованих злочинних угруповань, так і індивідуальні дії.

Згідно з конвенцією про кіберзлочинність, ратифікованою Україною у 2005 році, кіберзлочини поділяються на кілька основних категорій[3]:

- Правопорушення проти конфіденційності, цілісності, доступності комп'ютерних даних і систем, включаючи незаконний доступ до систем, нелегальне перехоплення інформації, втручання у дані та системи.

- Правопорушення, пов'язані з комп'ютерами, включаючи комп'ютерне підроблення та шахрайство.

- Правопорушення, пов'язані зі змістом, такі як вироблення та розповсюдження дитячої порнографії за допомогою комп'ютерних систем.

- Правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав.

Кримінальний кодекс України передбачає різні види кіберзлочинів, включаючи несанкціоноване втручання в роботу інформаційних систем, створення та розповсюдження шкідливих програм, несанкціонований збут чи розповсюдження інформації з обмеженим доступом, а також несанкціоновані дії з інформацією, доступ до якої є обмеженим [2].

В Україні за кіберзлочини можуть бути призначені такі види покарання [1]:

1. Позбавлення волі: За серйозні кіберзлочини, включаючи зловживання інформаційними технологіями та кібершахрайство, може бути призначено покарання у вигляді в'язниці.

2. Штраф: За менш серйозні порушення, такі як порушення авторських прав або незаконний доступ до комп'ютерних систем, можуть бути накладені штрафи.

3. Умовне покарання: Суд може встановити умовне покарання, яке передбачає позбавлення волі тільки в разі повторного порушення закону.

4. Конфіскація майна: Суд також може вирішити конфіскувати майно, отримане в результаті кіберзлочинів.

5. Громадські роботи: Деякі випадки можуть призвести до призначення громадських робіт як покарання.

Вид покарання залежить від серйозності злочину та обставин справи.

Для отримання детальної інформації про найпоширеніші види кіберзлочинів, потенційні цілі, обрані жертви та судові покарання для кіберзлочинців, можна провести аналіз Єдиного реєстру судових рішень.

Несанкціоноване втручання в роботу комп'ютерів, систем, та мереж (ст. 361 КК України)

Один із найрозповсюдженіших видів кіберзлочинів в Україні - це незаконне втручання в роботу комп'ютерів та мереж. Отримання несанкціонованого доступу надає злочинцям можливість використовувати вкрадені дані для своїх цілей, включаючи заволодіння майном потенційних жертв.

Для прикладу, Заводським районним судом м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області 18.01.2022 року було визнано особу винною в застосуванні шкідливого програмного засобу для підбору паролів та несанкціонованої авторизації у обліковому записі «hotmail», належному іншій особі. Злочинець заволодів персональними даними цього облікового запису. Вирок передбачав умовне покарання з іспитовим строком на 1 рік, завдяки угоді між сторонами [10].

Ще одним цікавим випадком втручання є той, який стався в Шевченківському районному суді м. Києва 12.10.2021 року. В цьому випадку особу визнано винною в пособництві до несанкціонованого втручання в роботу комп'ютерних мереж. Чоловік, за отримання 2 тисяч доларів США, регулярно підключався до мережі Wi-Fi в офісі приватної компанії і надавав віддалений доступ до свого комп'ютера невстановленим особам. Ці особи, з свого боку, використовували цей доступ для відправлення листів від імені компанії третім особам з питань, що стосувалися діяльності компанії. Мета таких дій зловмисників не зовсім зрозуміла, але очевидно, що листування від імені компанії було лише частиною їхнього кримінального плану[8].

Цей випадок також показує, що підключення до Wi-Fi може стати шляхом витоку конфіденційної інформації, що раніше мало більш споживчий характер.

Створення з метою використання, розповсюдження або збут шкідливих програм чи технічних засобів (ст. 361-1 КК України)

Ця категорія злочинів часто характеризується наявністю у злочинців певних знань і навичок в області програмування для розробки шкідливих програм. Ці програми розробляються з різними цілями, серед яких поширеними є збір персональних даних, умисне спричинення збоїв у мережах, інфікування вірусами необхідних файлів та вимагання викупу за їх "вилікування".

Наприклад, 14 січня 2022 року Уманський міськрайонний суд Черкаської області засудив студента четвертого курсу Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій до штрафу у розмірі 34000 гривень за створення та продаж шкідливого програмного забезпечення, призначеного для перехоплення паролів і інших захисних засобів комп'ютерних програм та інформації. Виявлено, що згадане програмне забезпечення має функції для отримання логінів і паролів з комп'ютерів користувачів, включаючи доступ до веб-браузерів, месенджерів, ідентифікаційних даних криптовалютних гаманців і працює в режимі прихованого автозавантаження, зберігаючись у прихованих файлах та каталогах, тим самим залишаючись непомітним для користувача[5].

Цей тип злочинів є досить розповсюдженим, і кожен користувач Інтернету може стати його жертвою, оскільки шкідливе програмне забезпечення може бути встановлене на пристрої, де зберігаються особисті та платіжні дані. Для запобігання таким ситуаціям рекомендується регулярно оновлювати системи безпеки і уникати завантаження підозрілих файлів.

Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в комп'ютерах, автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації (ст. 361-2 КК України)

"Хто володіє інформацією, той володіє світом", - слова, приписувані Вінстону Черчиллю, актуальні як ніколи у наш час. Інформація стала не тільки стратегічним ресурсом, але й об'єктом значної комерційної вартості. У світі, де дані мають величезне значення, величезний попит на інформацію призводить до зростання ринку, де доступна навіть інформація з обмеженим доступом.

Однак, важливо пам'ятати про ризики, пов'язані з обігом конфіденційної інформації. Оскільки доступ до такої інформації обмежений і контролюється, існує значний ризик виявлення нелегальних дій. Наприклад, у справі, розглянутій Жовтневим районним судом м. Дніпропетровська, Головний державний ревізор-інспектор був звинувачений у розповсюдженні конфіденційних даних, які він отримав у ході своєї професійної діяльності. Такі випадки підкреслюють важливість відповідальності при роботі з конфіденційною інформацією [11].

Винний визнав свою провину і висловив щире каяття у скоєному, що призвело до вироку суду, який звільнив його від відбування покарання на умовах іспитового терміну. Цей випадок є яскравим прикладом того, як значущість і чутливість інформації впливають на юридичні рішення та наслідки для тих, хто порушує правила її використання.

Шахрайство та легалізація (ст. 190, 209 КК України)

З появою інтернет-банкінгу відбулося різке зростання кібершахрайства, форма злочинності, яка використовує сучасні технології для заволодіння майном людей. Злочинці часто маскуються під покупців на онлайн-майданчиках або співробітників банків, намагаючись отримати доступ до банківських рахунків громадян. Основною метою шахраїв є вивчення реквізитів банківської картки, що дозволяє їм знімати кошти з рахунків або навіть брати кредити на ім'я жертви.

Іншим поширеним методом є спроби заволодіти даними сім-карт, оскільки номер телефону часто пов'язаний з банківськими рахунками. В більшості випадків суми, викрадені шахраями, не є значними, тому жертви не завжди звертаються до правоохоронних органів.

Проте, існують випадки, коли суди виносять обвинувальні вироки за кібершахрайство. Наприклад, суд у Кіровоградській області засудив особу, яка використовувала інформацію з оголошення про збір коштів на лікування дитини. Шахрай представився співробітником державної адміністрації, отримав телефонні номери близьких потерпілої, а потім звернувся до оператора мобільного зв'язку і перевипустив сім-карту, яка була прив'язана до банківського рахунку. Особу було засуджено до 6 років позбавлення волі [4].

Розкриття таких злочинів є складним завданням, адже злочинці часто користуються одноразовими сім-картами, змінюють телефонні апарати та використовують банківські картки, оформлені на третіх осіб. Незважаючи на складнощі, правоохоронці досягають успіхів у виявленні та переслідуванні таких злочинців, посилюючи боротьбу з кібершахрайством.

Порушення авторських та суміжних прав (ст. 176 КК України)

Я переконаний, що наступний випадок здивує багатьох, особливо тих, хто зазвичай користується нелегальними методами для завантаження комп'ютерних програм, таких як "кряк" або "таблетка".

Отже, у липні 2021 року Жовтневим районним судом м. Маріуполя Донецької області було винесено вирок особі за використання інсталяційних примірників автоматизованої системи "ArchiCAD 22" у поєднанні зі сторонніми програмними засобами (патчами), що призвело до відтворення програмного забезпечення на комп'ютері іншої особи та завдало власнику авторських прав на програму шкоди на суму 3850 євро (еквівалентно 124 432 гривень). Крім того, вказана особа встановила програмне забезпечення для обходу системи активації програмного продукту "ArchiCAD 22". Ця дія стала причиною винесення вироку, який передбачав сплату штрафу в розмірі 17000 гривень [6].

Отже, особа була оштрафована у розмірі 17000 гривень за установку програми та обхід системи активації шляхом використання несанкціонованих методів. Цей вирок є інформативним, оскільки більшість людей звикли не купувати програми, а завантажувати

нелегальні версії. І рідко коли хтось замислюється над можливими наслідками такого підходу.

Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї (ст. 362 КК України)

Ця категорія злочинів не є виключною сферою хакерів та програмістів; ними можуть бути і звичайні службові особи - користувачі комп'ютерних систем. Це стосується різних інформаційних систем, таких як системи банківських установ, внутрішні бази державних органів та приватних компаній, а також державні реєстри.

Для прикладу, Деснянський районний суд м. Чернігова 27.10.2021 року визнав винним касира АТ «Державний ощадний банк України» у незаконних змінах інформації в автоматизованій внутрішній системі банку. Ці зміни спрямовувалися на проведення незаконних виплат міжнародних грошових переказів і були вчинені шляхом введення недостовірних даних до внутрішньої комп'ютерної програми. Основною метою було отримання грошових переказів без наявних отримувачів, які, імовірно, були підставними особами [9].

Ще одним прикладом є протиправне внесення змін до різних державних реєстрів або навіть незаконна реєстрація права власності на нерухоме майно, яка фактично становить сучасний випадок рейдерства. Такі дії можна легко відстежити, оскільки їх вчиняє ідентифікована особа під особистим ключем доступу. Приморським районним судом м. Одеси 08.10.2021 року було засуджено до штрафу державного реєстратора, який незаконно вніс зміни до інформації в автоматизованій системі Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Конкретно, він незаконно включив до переліку об'єктів нерухомості майно, яке фактично належало приватному підприємству [7].

Кіберзлочинність в Україні стрімко розвивається, але кіберполіція також активно вдосконалює свої методи та досягає кращих результатів у виявленні злочинців щороку. Звісно, цього недостатньо для повного захисту населення від кіберзагроз, тому громадяни також повинні самостійно підвищувати свій рівень цифрової грамотності та приділяти увагу кібербезпеці.

Оскільки більшість кіберзлочинів мають корисливий мотив, завдання держави полягає в створенні таких умов для фахівців, щоб вони сприяли громадянському суспільству, а не шкодили йому. Проте важливо розуміти, що на кожного комп'ютерного "генія" завжди може знайтися ще більш винахідливий, тому виявлення кіберзлочинців можливе завдяки кваліфікованим спеціалістам.

Україні необхідний подальший розвиток кібербезпеки, оскільки від її належного рівня залежить нормальне функціонування систем та мереж, які все більше інтегруються в наше суспільство з кожним днем.

Список літератури:

1. Кримінальна відповідальність за кіберзлочини. «WikiLegalAid» довідково-інформаційна платформа правових консультацій . [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/> Кримінальна_відповідальність_за_кіберзлочин

2. Кримінальний кодекс України. 2341-III. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Конвенція про кіберзлочинність, ратифікована від 07.09.2005. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text

4. Вирок від 18.05.2021 № 389/3476/20 Знам'янський міськрайонний суд/ Система пошуку та аналізу судових рішень Verdictum. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://verdictum.ligazakon.net/document/96968017?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.186950895.638374872.1706540443-969693888.1706540443#_gl=1*66fnvn*_gcl_au*MTAyOTM4MTA4Mi4xNzA2NTQwNDQz

5. Вирок від 27.05.2021 № 332/1708/21 Заводський районний суд м. Запоріжжя. Система пошуку та аналізу судових рішень Verdictum. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://verdictum.ligazakon.net/document/97253523?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.208257237.638374872.1706540443-969693888.1706540443#_gl=1*17ks6al*_gcl_au*MTAyOTM4MTA4Mi4xNzA2NTQwNDQz

6. Вирок від 19.07.2021 № 263/3321/19 Жовтневий районний суд м. Маріуполя. Система пошуку та аналізу судових рішень Verdictum. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://verdictum.ligazakon.net/document/98404841?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.186950895.638374872.1706540443-969693888.1706540443#_gl=1*66fnvn*_gcl_au*MTAyOTM4MTA4Mi4xNzA2NTQwNDQz

7. Вирок від 08.10.2021 № 522/18402/21 Приморський районний суд м. Одеси. Система пошуку та аналізу судових рішень Verdictum. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://verdictum.ligazakon.net/document/100257670?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.240897988.638374872.1706540443-969693888.1706540443#_gl=1*lmnsh4*_gcl_au*MTAyOTM4MTA4Mi4xNzA2NTQwNDQz

8. Вирок від 12.10.2021 № 761/33683/21 Шевченківський районний суд м. Києва. Система пошуку та аналізу судових рішень Verdictum [Електронний ресурс]. Режим

доступу:

https://verdictum.ligazakon.net/document/101090161?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.14355568.638374872.1706540443-969693888.1706540443#_gl=1*13n9r*_gcl_au*MTAyOTM4MTA4Mi4xNzA2NTQwNDQz

9. Вирок від 27.10.2021 № 750/9923/21 Деснянський районний суд м. Чернігова. Система пошуку та аналізу судових рішень Verdictum. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://verdictum.ligazakon.net/document/100627219?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.240897988.638374872.1706540443-969693888.1706540443#_gl=1*1mnsh4*_gcl_au*MTAyOTM4MTA4Mi4xNzA2NTQwNDQz

10. Вирок від 18.01.2022 № 208/10010/21 Заводський районний суд м. Дніпродзержинська. Система пошуку та аналізу судових рішень Verdictum [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://verdictum.ligazakon.net/document/102582175?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.14355568.638374872.1706540443-969693888.1706540443#_gl=1*13n9r*_gcl_au*MTAyOTM4MTA4Mi4xNzA2NTQwNDQz

11. Вирок від 19.01.2022 № 201/3277/21 Жовтневий районний суд м. Дніпропетровська. Система пошуку та аналізу судових рішень Verdictum. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://verdictum.ligazakon.net/document/102592807?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.208211029.638374872.1706540443-969693888.1706540443#_gl=1*11sn7zz*_gcl_au*MTAyOTM4MTA4Mi4xNzA2NTQwNDQz

ПІДСЕКЦІЯ БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Васьківська Катерина Володимирівна

д. е. н., професорка кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УМОВАХ

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Із схваленням Концепції розвитку електронного урядування в Україні у 2017 році розпочався черговий етап реформування органів публічної влади, пов'язаного у більшості випадків із оптимізацією їх організаційної структури. Проаналізуємо електронне урядування в нашій державі. Серед позитивних напрямів розвитку електронного урядування в Україні можна назвати наступні:

- збільшення використання електронних сервісів уряду та підвищення свідомості населення щодо їх переваги;
- інтегрованість та зручність електронного урядування, що дозволяє взаємодіяти з різними відомствами та організаціями, спрощує доступ до послуг та робить їх більш зручними для громадян;
- зменшення корупції шляхом розвитку електронних платежів, оскільки електронне урядування забезпечує їх прозорість, що сприяє підвищенню довіри громадян до системи влади.

Водночас доцільно виділити негативні сторони електронного урядування, а саме:

- обмежений доступ до Інтернету, що ускладнює повноцінне використання електронного урядування;
- окремі урядові системи та електронні сервіси можуть бути нестабільними або працювати з перебоями, що може призводити до незадоволення громадян та недовіри до системи в цілому;
- існування потенційних загроз хакерських атак та крадіжок конфіденційної інформації.

Величезною проблемою в органах публічної влади України є, в першу чергу, відсутність належного програмного забезпечення, яке б надавало відповідним працівникам можливості високошвидкісної передачі інформації та її отримання під час виконання тих чи інших повноважень за відповідною галуззю діяльності (консультації, стратегічне планування, тестування; збір, обробка та зберігання даних; ремонтні роботи, навчання персоналу та ін.). Так, згідно ст. 8 Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-

членами, з іншої сторони, домовленості про комп'ютерні послуги надають можливості надавати послуги як електронні (без обов'язкової присутності відвідувача установи), так і неелектронні (за умов відвідання установи задля отримання послуг), пов'язані із роботою з комп'ютерними програмами [3].

За таких умов, для органів публічної влади необхідним є проходження процедури укладення договорів на основі публічно-приватного партнерства з метою підтримання постійної взаємодії з виробниками комплексного програмного забезпечення, закупівля якого допоможе органам публічної влади.

Іншою проблемою, яка особливо загострена в органах публічної влади України, є низький рівень поінформованості працівників щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій під час виконання ними своїх службових повноважень. Багато працівників органів публічної влади, особливо похилого віку, зв'язують інформаційно-комунікаційних технології із незручностями та марнотратством, пов'язаним із витрачанням часу на засвоєння та оволодіння технікою роботи тієї чи іншої електронної системи у компетентному структурному підрозділі. Через це нерідко виникають непорозуміння між керівництвом та підлеглими, а також співробітниками, які надають більше переваг роботі з людьми, аніж за допомогою електронних посередників. Вирішенню цієї проблеми має посприяти запровадження в органах публічної влади окремого плану-графіку короткострокових семінарів, тренінгів, програм навчання, курсів підвищення кваліфікації працівників, пов'язаних із освоєнням роботи з інформаційно-комунікаційних технологіями.

В Україні вживаються заходи для забезпечення інформаційної відкритості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, залучення громадян до процесу формування та ухвалення відповідальних рішень. Сьогодні майже всі українські міністерства мають електронні приймальні, де співробітники відповідають на запитання громадян. На сайтах розміщується інформація про проекти рішень міністерств, новини, детальні дані про державну політику, результати та прогнози соціально-економічного розвитку України тощо. Деякі відомства створили власні корпоративні мережі, наприклад, Міністерство фінансів, Національний банк, Державна митна служба, Пенсійний фонд і навіть окремі державні структури, але інформація на цих сайтах не завжди є повною. Взаємодія мешканців українських міст з органами державної та місцевої влади все частіше здійснюється з використанням новітніх інформаційних технологій. Електронна взаємодія між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і організаціями та громадянами може скоротити час надання публічних послуг та зменшити витрати, які несуть фізичні особи та громадяни, звертаючись до цих органів особисто [1, с. 240-243].

Для полегшення ведення бізнесу Рада міністрів України створила портал «Дія», де можна зареєструвати компанію онлайн, існує спеціальна веб-сторінка «Дія.Бізнес», що слугує посібником для відкриття бізнесу, надаються різні можливості для консультацій, а також інші ініціативи.

Однак наразі практично нічого не зроблено для скорочення контрабанди і тіньової економіки шляхом використання інструментів електронного урядування, особливо в галузі митниці, прикордонного контролю та митних постів. Як показує успішний приклад Грузії, який з якихось причин не вдалося впровадити в Україні, використання інструментів електронного урядування та електронних відкритих баз даних на митниці мінімізує людський фактор у процесі оформлення митних документів і митних платежів. Також важливо зменшити кількість паперових документів, необхідних для оформлення товарів, шляхом створення відповідних електронних сервісів, тим самим скорочуючи час, необхідний для оформлення всіх товарних груп, особливо в частині подання електронних митних декларацій. Іншими словами, пропонується максимально обмежити контакти між митними інспекторами та імпортерами/експортерами або митними брокерами для запобігання корупції. Заходи з підвищення ефективності електронного адміністрування митниці включають запровадження повністю автоматизованого процесу реєстрації електронних митних декларацій зі спеціальними сервісами, які не потребують завантаження файлів PDF митними інспекторами, що унеможливорює навмисну затримку завантаження для отримання необґрунтованої вигоди; та надіслання декларанту у момент митного оформлення повного переліку митних процедур і інформації щодо перебігу процесу митного оформлення, а також інтеграцію електронного митного декларації з митним контролером.

Національна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки передбачає такі заходи, спрямовані на розвиток електронного урядування та електронної демократії на регіональному рівні:

- забезпечення швидкості широкосмугового інтернету 100 Мбіт/с у всіх соціальних об'єктах і відкритих зонах Wi-Fi для відвідувачів і співробітників;
- повне покриття великих міст і прилеглих населених пунктів сучасним мобільним зв'язком і високошвидкісним інтернетом для полегшення доступу громадян до адміністративних, соціальних і комерційних послуг;
- доступ до соціальних та адміністративних послуг;
- сприяття розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у сільській місцевості: забезпечити 100% населення фіксованим широкосмуговим доступом до Інтернету та 95% мобільним Інтернетом у сільській місцевості та створення умови для формування нових міжрегіональних зв'язків;

- запровадження інноваційних технологій у системи управління міським розвитком на основі концепції «розумного міста»;
- впровадження інструменти підтримки участі бізнес-структур у проєктах «розумної» спеціалізації;
- залучення усіх регіонів України до Європейської платформи розумної спеціалізації та надання українським регіонам доступ до інструментів платформи;
- надання сучасних технологій, інформації та програмних засобів для забезпечення роботи електронної системи охорони здоров'я;
- забезпечення належного матеріально-технічного оснащення закладів охорони здоров'я, зокрема сучасними технологіями, інформацією та програмними засобами для широкосмугового доступу до Інтернету та функціонування електронної системи охорони здоров'я;
- підвищення рівня цифрової грамотності сільського населення, зокрема, шляхом реалізації проєкту Action, проєкти цифрової освіти та ін.

В Україні поступово створюються необхідні передумови для розвитку електронного урядування, підтвердженням цього є державні проєкти: «Електронна декларація», «ProZorro», «Електронний кабінет», «Дія», «Е-Податок», «Електронна медична карта».

Мобільний застосунок «Дія» – доступ громадян до цифрових документів. Дію було вперше презентовано у 2019 році й офіційно запущено у 2020 році. Додаток дає змогу користувачам зберігати на своїх смартфонах такі документи, як водійські права, національні та закордонні паспорти, і передавати копії цих документів у повсякденних життєвих ситуаціях, наприклад, під час звернення до банківських і поштових послуг або під час заселення в готель. «Дія» дає змогу отримати доступ до державних послуг, онлайн-реєстрація підприємств та індивідуальних підприємців, сплата податків і декларування, підписання будь-якого документа, зміна місця реєстрації тощо.

Система «ProZorro» є серверною базою даних і не може бути доступною напряму; під'єднання до системи «ProZorro» можливе лише через один з електронних майданчиків, що мають доступ до цієї ж системи. Наприклад, може бути використана електронна платформа Універсальної біржі України. Завдяки організації цього процесу закупівель, держава не зможе втручатися, виключати учасників або будь-яким чином впливати на процес торгів. Це зворотний аукціон, у якому учасники змагаються за право поставити певний товар або послугу замовнику.

Позитивним прикладом є «ЛеоКарт» - єдиний електронний квиток для проїзду в громадському транспорті м. Львова. Електронний квиток Леокарт – автоматизована система обліку оплати проїзду у громадському транспорті Львова. Завданням електронного квитка

Леокарт є покращення якості пасажирських перевезень в громадському транспорті міста та можливість оптимізації інфраструктури громадського транспорту міста та транспортної мережі загалом за рахунок збору точних та фактичних даних пасажиро- перевезень в міському громадському транспорті. ЛКП «Львівавтодор» випускає два основних типи карток: загальні та іменні. Загальний е-квиток червоного кольору доступний для всіх мешканців і гостей Львова, що обрали електронні платежі за проїзд. Персоніфіковані транспортні картки, що мають синій колір і містять фото власника, своєю чергою, поділяються на три види:

- пільгові, які видаються пенсіонерам, учасникам бойових дій, громадянам з інвалідністю, ветеранам військової служби та правоохоронних органів, вони дають право на необмежену кількість безоплатних поїздок;

- учнівські, тобто школярі можуть безоплатно користуватися комунальним транспортом протягом всього року;

- студентські, які призначені лише для студентів денної форми, що здобувають освіту в місцевому виші, коледжі або професійно-технічному навчальному закладі, вони надають 50% знижки на проїзд у межах Львова.

У міських автобусах м. Львова з'явилась можливість безготівкової оплати за проїзд. Прослідковується тенденція до зростання числа пасажирів, які використовують е-квиток для проїзду в громадському транспорті.

Упровадження електронного урядування - це не лише державна діяльність, на даному етапі вона залучає не лише громадян, але й бізнес, і фактично позитивно впливає на економіку країни. Вагому роль відіграє ІТ-індустрія. Майже третина ІТ-компаній використовують аутсорсинг не лише для реструктуризації певних внутрішніх процесів, але й для значного покращення основних бізнес-компетенцій та навичок. Керівники та менеджери, які приймають рішення щодо аутсорсингу, повинні почати зі сміливого стратегічного плану дій, щоб отримати реальні переваги від зміни бізнес-моделей. Отже, електронний уряд та підходи до його впровадження не можуть обмежуватися лише межами України, можливі аутсорсингові послуги, оскільки ІТ-технології надають можливість обробляти дані з будь-якої точки світу [2].

Сучасні технології уможливили комунікацію, якої не існувало в минулому - віддалену, двосторонню взаємодію без втручання людини. І ці технології почали визначати, стандартизувати та уніфікувати форми соціальної комунікації. Важливість цих технологій прослідковується в умовах російсько-української війни, зокрема, доступності адміністративних послуг для населення, підвищення їх якості. Також, мобільні додатки, онлайн-портали, електронні послуги стали більш доступніші для ширшого кола споживачів.

Але існують також певні обмеження і незручності для населення, які пов'язані з функціонуванням електронного урядування. Ці обмеження пов'язані з безпековими інструментами і носять тимчасовий характер.

Отже, з метою подолання проблеми недостатнього рівня довіри до електронних послуг необхідна комплексна цілеспрямована інформаційна підтримка з боку держави, роз'яснювальна та просвітня робота з метою формування позитивної оцінки громадян щодо е-урядування, розуміння його цілей. Саме тому, комунікаційні кампанії як підхід до забезпечення бажаного рівня використання електронних послуг в умовах війни спроможні: підвищити ефективність технічних та організаційних дій органів державної влади, надати пріоритетність проблемі, яка потребує першочергового вирішення, створити пропозицію, що відповідає очікуванням суспільства, відповідно до вимог часу і ринку.

Список літератури:

1. Васьківська К. Системний підхід до організації економічних процесів в умовах війни. Актуальні проблеми науки і практики: сталий розвиток в умовах воєнного стану: тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті д.е.н., професора Горбоноса Федора Володимировича (Львів, 26-27 грудня 2022 року). Львів: ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», 2022. URL: <http://lubp.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/27.pdf> (дата звернення 17.05.2023)

2. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 27.05.2023).

3. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 року № 3. URL : www.kmu.gov.ua (дата звернення 02.06.2023).

Герасименко Олена Вікторівна,

к. е. н., доцентка кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

МОДИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ефективні комунікації із суспільством є основою публічного управління в сучасних умовах. Низька ефективність каналів комунікації, недосконала інформаційна стратегія негативно впливають на ступінь довіри населення до органів влади. Органи публічного управління здійснюють інформування, обговорення, планування, пропаганду, а також інші дії, які сприяють досягненню цілей національних стратегій, розширюють можливості участі громадян у прийнятті державних управлінських рішень, формують ефективне партнерство, відповідну поведінку населення, розуміють цінності соціальних зв'язків тощо.

Ключовими компонентами успішної інформаційної стратегії незалежно від виду кризи чи ситуації невизначеності є: чіткість, послідовність, ефективність і прозорість. Інформаційна задоволеність населення визначає оцінку їх ефективності. Дослідження інформаційної задоволеності відбувається через: канали зв'язку, через які повинна надходити інформація від публічних органів, їх зручність для населення; ефективність роботи з населенням державних органів та їх відкритість до діалогу з населенням в умовах пандемії, військового стану тощо через перелік центральних та місцевих органів виконавчої влади, які компетентні та уповноважені інформувати населення по певним питанням; методи, технології, засоби передачі інформації, якими користуються респонденти під час пандемії, військового стану тощо; вдосталь і ефективність інформації, яка поширюється державними органами в контексті інформації про: події, управлінські рішення, ризики; форми надання інформації, її доступність через визначені органами державної влади канали зв'язку.

Традиційними каналами комунікації публічних органів влади в Україні, є: сайти державних установ, періодичні видання, телебачення, електронна пошта, особисті зустрічі та інші. Під час військового конфлікту істотно збільшилась роль нових каналів зв'язку, насамперед: соціальні мережі, комунікаційні платформи, урядовий канал Дія тощо. Усі вони мають особливості щодо форм подання інформації про події, управлінські рішення та ризики, які створює комунікаційний шум, що зменшує довіру населення до органів влади як джерела достовірної інформації і ставить питання про частоту отримання суперечливих повідомлень від влади під час військового конфлікту.

Інформаційні стратегії повинні розроблятися завчасно, з метою розгляду можливих

сценаріїв, детальних цілей, цільових аудиторій, ключових повідомлень, інструментів або каналів і планів дій. Під час невизначеності добре продумана комунікація допоможе державним службовцям запобігти неефективним, спричиненим страхом і потенційно руйнівним реакціям громадськості на серйозні кризи, такі як пандемія, війна, техногенні аварії тощо. Дані процедури інформування про ризики також допоможуть зміцнити довіру та впевненість, що є життєво важливим під час кризи.

Для швидкого прийняття рішень і мобілізації ресурсів та подолання кризової ситуації необхідно визначити та розробити стратегії кризової комунікації. Можна виділити три кризові інформаційні стратегії відповідно до основних етапів кризи.

Перша, передкризова стратегія, за якої аналізуються та ідентифікуються можливості розвитку подій, розробляється стратегія та план кризових комунікацій, створюється довіра і будуються довірчі відносини із зацікавленими сторонами, ЗМІ та лідерами громадської думки.

Друга, кризова стратегія - відбувається швидке реагування на кризу, управління порядком денним, взаємодія з громадськістю, бізнесом, ЗМІ, надання правдивої та точної інформації, постійний моніторинг інформаційного поля, своєчасне реагування на недостовірні повідомлення. Надійність, простота, правильність, послідовність і швидкість надання даної інформації створює довіру до влади і не спричиняє додаткових перешкод для її представників у якнайшвидшому подоланні кризової ситуації.

Третя, посткризова стратегія, за якої ведеться аналіз роботи з подолання кризи і ефективності прийнятих управлінських рішень, донесення до населення інформації про вжиті заходи, складання критичного звіту про здобутий досвід, внесення коректив у стратегії та плани реагування на кризи у майбутньому. Характерною рисою даного етапу є зменшення інтересу населення до ЗМІ. На даному етапі органи публічної влади повинні поінформувати населення про наслідки, результати і уроки, які потрібно вивчити, щоб надалі розробити превентивні заходи, які унеможливили б повторення кризи у майбутньому.

Проаналізувавши особливості інформаційних стратегій організацій, зокрема, органів публічної влади, можна виділити критерії їх використання:

- формування плану заходів. Максимально залучити представників ЗМІ та незалежних експертів до фіксації подій для об'єктивного висвітлення та складання програми антикризового реагування органів публічної влади;

- відкритість. Оприлюднення усієї наявної інформації щодо інциденту без зволікань у часі для найбільшого охоплення стейкхолдерів та створення максимально прозорого середовища для об'єктивного висвітлення подій, що відбуваються, з метою створення

атмосфери довіри в суспільстві;

- наявність дієвої нормативної бази. Уся офіційно озвучена представниками органів публічної влади інформація повинна ґрунтуватися на чинних нормативно-правових актах, у т.ч. під час брифінгів для представників ЗМІ;

- актуальність. Усвідомлення та доведення до відома зацікавлених сторін об'єктивних причин проблемних ситуацій, їх можливий деструктивний перебіг та несприятливі наслідки;

- соціально-економічні наслідки кризових явищ. Представники органів публічної влади повинні бути підготовлені до обговорення та надання гарантій населенню, у тому числі представникам бізнесу щодо відшкодування майнових втрат, завданих внаслідок кризових ситуацій. Населення та бізнес не повинні відчувати відстороненості влади в питаннях відшкодування збитків, завданих внаслідок кризових ситуацій;

- врахування соціально-культурних, вікових, демографічних особливостей аудиторії, умовна варіативність комунікаційних стратегій органів публічної влади. У роботі з населенням необхідно вести діалог з урахуванням традицій і менталітету, віку та статі, соціального статусу зібраних груп населення через різне сприйняття офіційної інформації з метою зниження негативних настроїв;

- громадська думка. Керівникам органів публічної влади необхідно чітко визначити як формальних, так і неформальних лідерів, які будуть впливати на формування громадської думки. Також рекомендується залучати до брифінгів визнаних експертів у сфері перебігу та подолання конфліктів, звертаючись як до внутрішньої, так і до зовнішньої аудиторії з метою роз'яснення суті та змісту кризової ситуації;

- координація інформаційних потоків з висвітлення кризових ситуацій. Влада зобов'язана чітко взаємодіяти із ЗМІ та координувати медіа-висвітлення подій з метою запобігання дезінформації, подачі неправдивої та викривленої інформації чи створенню ажіотажу та супротиву в суспільстві. Органи публічної влади повинні бути чітко зорієнтовані на різні групи населення за віком, статтю, соціальним статусом та інтересами, щоб максимально використати ефективні інструменти взаємодії в медіапросторі.

Таким чином, інформаційні стратегії в сучасних умовах військового конфлікту повинні спрямовуватись на навчання, інформування, підготовку, захист та запобігання формуванню хибних уявлень про кризові явища в суспільстві.

**УПРАВЛІНСЬКА СТРАТЕГІОЛОГІЯ: ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ Й НАПРЯМИ
КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ЗА
ВОЄННОГО СТАНУ**

Тенденційна динамічність розвитку держави значно залежить від вірності обраного шляху, властиво тому орієнтованість на європейську інтеграцію – це базові можливості та реалізація загальноновизнаних концепцій управління в рамках Європейського Союзу, зокрема: «єдиного європейського дому», «економічної інтеграції», «сталого розвитку» тощо. В цих умовах Україна як демократична, соціальна, правова держава властиво потребує таких організаційних форм, засобів, інститутів й механізмів організації системи державного управління, які б загалом відповідали базовим характеристикам сучасного управління. При цьому органи публічних адміністрацій мають відповідати національним традиціям державного управління, отримувати суспільне визнання, регулюватися сталими правовими нормами.

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин основою стабільного і ефективного функціонування економіки (та й закладів вищої освіти) стає наявність кадрів, які здатні й готові працювати, а також володіють високим рівнем професіоналізму, тобто людський чинник є фундаментально-пріоритетним фактором, а витрати на підвищення кваліфікації персоналу вважаються необхідними й раціональними інвестиціями. Саме тому увага до кадрового забезпечення як виробничих структур, так і органів публічних адміністрацій залишається пріоритетною також за воєнного стану [1–5].

Підкреслимо, що *стратегіологія* (*англ.* *strategiology*) – сучасна наукова галузь знань щодо принципових наукових закономірностей і принципів стратегії дії і управління соціально-економічним розвитком об'єкта з орієнтованістю на системну обмеженість вибору факторів або учасників у реалізації визначених пріоритетів в умовах накладання багатофакторності динамічно-обмінних процесів, яка включає в себе окремі науки (наукові погляди, наукові школи) [2–3].

Об'єктивно, з фундаментально засадничих положень стратегіології: цілеспрямована управлінська робота в системі кадрового забезпечення органів публічного адміністрування може суттєво впливати на результативність даних організаційних структур, забезпечуючи через те оперативність і якість надання державних послуг, що важливо для життєвого проживання населення в умовах воєнного стану.

Властиво, *управлінська стратегіологія* – це цілеспрямований системний підхід до визначення, формування та реалізації стратегічних цілей і завдань на різних управлінських рівнях з метою досягнення глобальних інтересів (місії) через вибір оптимального шляху досягнення означених пріоритетів та конкурентної переваги. Виходячи з цього, базова сутність управлінської стратегіології особливо не відрізняється від традиційних схем стратегії розвитку (починаючи з місії, аналізу середовища й ресурсів та закінчуючи контролем), але вже на початковому етапі активно включає методологію дослідження її наповнення, виходячи з обставин, що дозволяє уникнути ризику недоотримання віддачі на довготривалому проміжку.

Пріоритетно-мотивне значення такого підходу посилюється в умовах воєнного стану, оскільки за них різні суб'єкти управлінської діяльності мають здійснювати вибір оперативних дій за накладання надзвичайних обставин й обмежень як в плані безпеки, так і потреби досягнення програмного результату (табл. 1).

Таблиця 1

Пріоритетно-мотивна спрямованість управлінської стратегіології в умовах воєнного стану

Пріоритетні мотиви	Сутнісне наповнення
Забезпечення безпеки і оборони	Фундаментальна мета управлінської стратегіології в умовах воєнного стану полягає в забезпеченні національної безпеки та ефективного опору будь-яким військовим загрозам. Властиво дана стратегіологія повинна активізувати методи використання різнопланових ресурсів (зокрема, військових, економічних, політичних тощо), для оптимального досягнення означеної мети
Мобілізація ресурсного потенціалу	Оскільки воєнний стан може призвести до нестабільності й змін у соціально-економічному середовищі то управлінська стратегіологія повинна задіювати механізми як для мобілізації ресурсів, так і забезпечення участі громадян й підприємств у підтримці оборони та військових діях
Управління кризовими ситуаціями	Об'єктивно, що в умовах воєнного стану можуть виникати надзвичайні ситуації, які потребують оперативного реагування. Виходячи з цього, дана стратегіологія повинна включати плани і механізми управління кризовими ситуаціями для забезпечення безпеки населення
Дипломатичні зусилля	Управлінська стратегіологія через дипломатичні канали здійснює міжнародну політику й взаємодію з іншими державами в контексті розв'язання військових дій та досягнення миру з забезпеченням територіальної цілісності
Оцінка й аналіз	Умови воєнного стану вимагають постійного моніторингу й оцінки ситуації, щоб вчасно реагувати на тенденційні зміни та коригувати відповідно до них плани дій.

Джерело: сформовано автором.

Виходячи з дії воєнного стану в Україні (який вже продовжувався 7 разів) особливе значення має рівень професіоналізму публічних службовців, як нині, так і в перспективі. Об'єктивно, що складність цієї проблеми зумовлена тим, що її усвідомлення з позиції формування дієвих ознак такого працівника та пошук можливих шляхів її вирішення потребують об'єднання зусиль фахівців різних галузей знань, синтезу теоретичних положень із практичними діями та рішеннями, тобто комплексного підходу з емпіричною перевіркою різних теоретичних моделей. Зокрема, процеси формування й підготовки кадрів у

публічному секторі, загалом мають базуватися на стратегіологічних рішеннях, які покликані реалізувати типові для ЄС стандарти та тенденції на приєднання до нього [2–3; 4, с. 79–80; 5, с. 23].

Управління людськими ресурсами в системі публічного адміністрування розглядає державну службу через призму усіх тих, хто працює в переважно некомерційних організаціях, які фінансуються державою. Тобто ці організації можуть варіюватися від державних бюро й департаментів до агентств і органів влади з різним ступенем підпорядкованості, як на центральному, так і на місцевому рівнях.

Властиво, держава, роботодавці та працівники особливо цінні, оскільки країна потребує цілеспрямованої підтримки економіки під час та й після військової агресії. Так, за оцінкою Міжнародної організації праці, кількість безробітних в Україні становить 1,5 млн, що втричі більше з початку російської агресії, оскільки в Україні під час вторгнення держави-анексора було втрачено біля 4,8 млн робочих місць. Загалом, за оцінками експертів, рівень безробіття в Україні зріс з 10% до 27-30%, водночас, рівень зайнятості знизився з 56% до 40% [6].

За означених умов воєнного стану законодавство має оперативно реагувати та послідовно адаптувати трудове законодавство до кожної ситуації з метою забезпечення роботи підприємства чи органу публічного адміністрування, зайнятості громадян та підтримки економіки. Зазначимо, що особливості українського законодавства щодо трудових відносин зумовлені не лише специфікою економічної системи держави, а й прагненням до європейської інтеграції, внаслідок чого законодавство постійно вдосконалюється й адаптується до європейських норм. Так, з початком повномасштабної війни на території України виникла об'єктивна необхідність внесення законодавчих змін щодо трудових відносин та захисту прав найманих працівників.

Однак, в українській практиці на даний момент відсутня єдина затверджена модель компетенцій державних службовців, яка б охоплювала декілька рівнів державної служби, незважаючи на те, що конкретні моделі розроблені як на територіальному, так і на відомчому рівнях (можна лише знайти різні класифікації компетенцій). Зазначимо, що періодично оцінюючи співробітника за моделлю компетенцій, як це роблять в бізнес-компаніях, орган публічного адміністрування може формувати чітке уявлення про те, на яку посаду можна прийняти співробітника, як повинна бути оплачена його праця, як можна визначити ефективність його діяльності, яке додаткове навчання необхідно провести тощо.

Використання компетентнісного підходу дозволяє точніше обирати стратегії управління персоналом, а значить раціонально використовувати переваги управлінської стратегіології в умовах воєнного стану. Підкреслимо, що однією із відсутніх проблем у функціонуванні кадрового резерву в системі публічного адміністрування є непрозорість

процесу його підбору та непоінформованість осіб резерву про свої перспективи. Очевидно, що дана ситуація не дозволяє повною мірою використати позитивний потенціал цієї кадрової технології. Окрім того, нерозуміння громадськістю механізмів прийому на державну службу або скептичне ставлення до їх об'єктивності створює нові ризики щодо зниження довіри до владних інституцій в умовах воєнного стану. Зокрема, резерв кадрів за цих умов став дещо тривіальним каналом вертикальної мобільності, що дозволяє в більшості випадків обійти конкурсні процедури при зайнятті вищих посад або вступі на державну службу. При такому стані кадрового забезпечення питання якості та розвитку стратегіологічного управління кадрами, на жаль, практично не порушуються.

Окрім того, кадровий резерв необхідно розглядати, перш за все, як механізм підвищення якості державного управління, підвищення професіоналізму працівників на основі постійного розвитку їх особистісних і ділових якостей, що дозволяє їм ефективно реалізовувати завдання державного управління. На даний час, формування кадрового резерву здійснюється на основі прямого конкурсу, а також в окремих випадках на підставі рекомендацій атестаційної комісії органу державної влади та рекомендацій конкурсної комісії на конкурсне заміщення посади на державній службі. Загалом, процедура відбору до кадрового резерву має бути правильно здійснена відповідно до чинного законодавства та потреб органів публічного адміністрування.

Лише із коректним врахуванням означених аспектів можна забезпечити конкурентоспроможність при зарахуванні до резерву, прозорість й публічність процедури формування резерву. Фактором принципового значення є вимірність використовуваних критеріїв, що виключає суб'єктивність в оцінці претендента. Аналогічно, при призначенні на посаду з резерву необхідно застосовувати чіткі та зрозумілі критерії для об'єктивного вибору з кількох претендентів. Інакше збережеться ризик зростання суб'єктивізму та протекціонізму в кадровому забезпеченні органів публічного адміністрування. У контексті євроінтеграції України окреслене питання набуває фундаментального значення.

Практично, державну владу доцільно визначати як інструмент забезпечення існування держави, досягнення її цілей. Водночас публічна влада здатна впливати на соціальні процеси, поведінку окремих соціальних груп за допомогою спеціальних органів та установ як складових єдиного механізму державної влади, де вирішальне значення має професіоналізм кадрів. Визначення управлінського комплексу як свідомого, організованого та регулюючого впливу на соціально-групове життя, що здійснюється прямо чи опосередковано, дозволяє охарактеризувати сучасне публічне адміністрування як цілеспрямований, організаційний, системний процес впливу через нього на життя суспільства.

Загалом, управлінська стратегіологія – це цілеспрямований системний підхід до визначення, формування та реалізації стратегічних цілей і завдань на різних управлінських рівнях з метою досягнення глобальних інтересів (місії) через вибір оптимального шляху досягнення означених пріоритетів та конкурентної переваги. Пріоритетно-мотивне значення такого підходу посилюється в умовах воєнного стану, оскільки за них різні суб'єкти управлінської діяльності мають здійснювати вибір дій за накладання надзвичайних обставин й обмежень як в плані безпеки, так і потреби досягнення програмного результату.

З соціальної та економічної точок зору питання регулювання ринку праці в умовах воєнного стану в системі публічного адміністрування є одним із пріоритетних, оскільки воно пов'язане із захистом прав людини та права на працю, а з точки зору макроекономічного розвитку й положень управлінської стратегіології, наявність робочих місць є запорукою розвитку економіки та поповнення бюджетів. Через законодавчий процес розширено зміст поняття права працівників на безпечні умови праці, встановлено заборону переміщення працівника в зону бойових дій, що важливе і для системи публічного адміністрування.

Ефективне управління в органах публічного адміністрування можливе при наявності активного зворотного зв'язку між керівниками і підлеглими, оскільки такий зв'язок характеризує функціонування і розвиток самої управлінської системи. Розвиток кадрового забезпечення органів публічного адміністрування не повинен бути самоціллю, а має відображати взаємозв'язки між управлінською стратегіологією та потребами громадян в отриманні якісних державних послуг, навіть в умовах воєнного стану.

Список літератури:

1. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
2. Карпінський Б. А. Державотворчий патріотизм нації: податкова домінанта інвестиційного зростання. Монографія. Львів : Колір ПРО, 2018. 480 с. (Серія „Держава і стратегіологія”).
3. Карпінський Б. А., Карпінська О. Б. Мотив як управлінська основа державотворчого патріотизму нації з позиції стратегіології розвитку держави. *Бізнес Інформ*. 2023. №2. С. 6–15. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-2-6-15>.
4. Матохнюк О. Д. Сутність та змістові виміри стратегічної компетентності публічного службовця. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2023. №8 (38). С. 74–82. DOI: [10.25313/2617-572X-2023-8-9150](https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-8-9150).
5. Найдьон Ю. О., Кошманов М. О. Виховання патріотизму в системі службової логістики національної ідентичності та національної безпеки України. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2023. №10 (40). С. 17–27. DOI: [10.25313/2617-572X-2023-10-17-27](https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-10-17-27).

572X-2023-10-9386.

6. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3480715-cerez-vijnu-ukraina-vtrabila-48miljona-robocih-misc-mop.html>.

Карпінський Борис Андрійович

д. е. н., професор кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом,
Львівський національний університет імені Івана Франка;

Пфістер Дмитро Генріхович

аспірант кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ АКТИВІЗАЦІЇ ЛЬВІВСЬКОЇ ГРОМАДИ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Особливості й тенденції розвитку крупних агломераційних міст відчутно залежить від оптимальності обраного шляху, властиво тому орієнтованість на концепційне формування й реалізацію ідеології Smart-міст – це цивілізаційні орієнтири у активізації досягнень цілей сталого розвитку для них. Не оминула ця концепційна спрямованість й м. Львів, який протягом вже майже 770 років із свого історичного минулого дивиться в майбутнє, яке потребує прийняття ефективних управлінських рішень у життєзабезпеченні агломераційної структури, які б відповідали масштабності глобальних викликів й реальним потребам мешканців у наявності комфортного проживання й робочих місць [1–3].

У сучасних умовах стає все більш очевидніше, що функціональні зв'язки між громадами, особливо громадами-сусідами, – економічні, соціальні, культурні, інфраструктурні, освітні тощо – розвиваються швидше, ніж міняються їхні адміністративні межі. Виходячи з цього, такі об'єднані мережею різноманітних зв'язків території в країнах ЄС називають саме функціональними, а вже вони на практиці доводять, що відлагоджена співпраця громад, які при цьому зберігають свою самостійність, йде на користь як їх мешканцям, так і загалом сприяючи економічному розвитку регіонів й держави. Водночас, така співпраця неможлива без взаємної довіри, яка кристалізується та доповнюється новими пропозиціями у зустрічах (часто дискусійно-непростих за децентралізації повноважень) та активних діях сторін.

Підкреслимо, що публікація Римського клубу «Межі зростання» (*англ.* Limits to Growth), в якій описано довгострокові наслідки глобальної тенденції зростання населення планети, промислового і сільськогосподарського виробництва, споживання природних ресурсів й забруднення довкілля заклала основу сучасної концепції «Сталого Розвитку». У

2015 році країни-учасниці Організації Об'єднаних Націй ухвалили 17 Цілей сталого розвитку, спрямованих на забезпечення гідного життя людини в безпечному та екологічно чистому світі. Ці універсальні цілі визнаються для всіх країн світу, і кожна нація має зобов'язання досягти їх. Успішне виконання цих цілей залежить від спільних зусиль усіх секторів суспільства, включаючи владу, приватний бізнес та громадянське суспільство. Активна участь всіх сторін – громадян, підприємств, громадських організацій та місцевих органів влади – є необхідною умовою для досягнення сталого розвитку громади. Забезпечення сталого розвитку неможливо без якісної імплементації стратегій громад. В контексті публічного управління стратегію можна трактувати як «пошук у найкращий спосіб використання ресурсів для досягнення найефективнішого розвитку міста». Розвиток агломерацій означає розвиток держави, а отже – глобальний розвиток.

Так, сталий, збалансований розвиток Львівської громади є пріоритетною метою місцевої політики. Досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) базується на тісній співпраці між місцевими та національними органами влади, бізнесом, громадськими організаціями, благодійними фондами, активними мешканцями та міжнародними організаціями. Починаючи з 2015 року, Львів досяг значного прогресу в розвитку освіти, медицини, створенні стійкої інфраструктури та зміцненні конкурентоспроможності місцевої економіки, охороні навколишнього середовища й зниженні бідності. У рамках локальних стратегій, у громаді як екосистемі впроваджувалося сотні проєктів та ініціатив, водночас комплексне бачення громади щодо досягнення ЦСР до 2030 року ще відсутнє. Властиво з цим й пов'язане дане дослідження, а тому для розгляду реальних можливостей Львова щодо досягнення ЦСР розглянемо характеристику громади.

Львів – найбільше місто Західної України, обласний центр. В рамках реформи децентралізації утворилася Львівська міська територіальна громада, де до Львова доєдналося 16 населених пунктів, що знаходяться довкола міста. Громада має єдиний орган управління, спільний бюджет та функціонує як злагоджена екосистема. У Львівській громаді станом на 2023 рік налічувалося 783 065 жителів, 108 494 внутрішньо переміщених осіб. На території громади функціонувала 11 394 малих підприємств.

У Львівській міській територіальній громаді реалізується комплексна Стратегію розвитку, що покриває усі сфери міського життя, а також ряд секторальних стратегій, які впроваджуються відповідно до планів дій щодо конкретної галузі. Зокрема, в табл. 1 наведено основні стратегічні документи Львівської громади щодо означеного.

Проаналізуємо виконання окремих позицій ЦСР у Львівській громаді.

Ціль 1: Подолання бідності. Рівень бідності в Львівській громаді відповідає загальній ситуації в Україні. Протягом останніх 5 років помітно зменшилася кількість

домогосподарств, що отримують соціальні субсидії, зокрема, їх кількість скоротилася майже вдвічі. Також варто відзначити, що кількість осіб, які належать до пільгових категорій, зменшилась на 15%. Водночас за період війни Львів став прихистком для понад 200 тисяч внутрішньо переміщених осіб (ВПО), також значна частина львів'ян втратила роботу. Місто має плани щодо розвитку мережі соціального захисту та розширення пропозиції для вразливих верств населення, реалізовує проекти з будівництва комунального соціального житла для ВПО та ветеранів [2].

Таблиця 1

Узагальнена характеристика стратегічних документів Львівської міської територіальної громади

Документ	Характеристика	Відповідність ЦСР
Стратегія розвитку Львова до 2025 року	Основоположний стратегічний документ. Включає 10 пріоритетних напрямків розвитку міста.	1-17
Інтегрована Концепція розвитку Львів-2030	Створена після початку війни з РФ у 2014 р., а також у зв'язку з проведенням реформи децентралізації; включає 14 секторальних стратегій. У 2025 році замінить Стратегію розвитку Львова до 2025 року.	1-17
Стратегія прориву	Розглядає сталий розвиток міста через креативність та її культивування у всіх сферах міського життя.	4,5,8,9,10,11,16,17
Стратегія розвитку культури 2025	План дій щодо розвитку культури у місті.	4,8,10,11,16,17
Стратегія розвитку медицини	Окреслює план трансформації медичної системи міста та зміни підходу управління в галузі охорони здоров'я.	3,4,8
План дій «Громада дружня до дітей та молоді»	Перелік заходів та проектів, які спрямовані на забезпечення гідного життя та можливостей розвитку дітей та молоді у громаді.	1,2,3,4,5,8,10,11,16,17
План заходів Зеленого міста	Стратегічний документ, розроблений відповідно до методики Європейського банку реконструкції та розвитку, що визначає напрям роботи громади у сфері екології.	3,6,7,9,11,12,14,14,15
План дій енергетичного розвитку та клімату	Ключовий документ у сфері енергоефективності у громаді, що визначає перелік заходів щодо адаптації та пом'якшення наслідків змін клімату.	2,6,9,11,12,13,14,15
План сталої міської мобільності	Стратегічний документ, який визначає транспортну політику міста.	3,9,10,11,13,16
Програма SPARCS	Створення умов для досягнення стратегічної візії кліматично нейтральної Львівської громади та розвитку енергопозитивних районів.	2,6,9,11,13,14,15

Джерело: сформовано за [2].

Ціль 3: Міцне здоров'я та благополуччя. Рівень громадського здоров'я у Львівській громаді визначається як значно вищий, ніж у середньому по країні. Зокрема, місто володіє нижчими показниками, порівняно із середніми значеннями по Україні, щодо дитячої смертності, рівня захворюваності на ВІЛ, туберкульоз, а також смертності від цереброваскулярних хвороб. За період війни за амбулаторною допомогою в міські заклади охорони здоров'я звернулося понад 125 тисяч евакуйованих та ВПО. Для якісного лікування та відновлення у Львові створено екосистему людяності НЕЗЛАМНІ (UNBROKEN). У

Національному реабілітаційному центрі UNBROKEN використовують найсучасніше обладнання та новітні методики для відновлення повноцінного життя.

Ціль 8: Гідна праця та економічне зростання. У 2022–23 рр. у Львівській громаді реалізовано низку заходів, спрямованих на підтримку бізнесу в період воєнного стану. Так, 1234 суб'єкти підприємницької діяльності отримали пільги з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, земельного податку, оренди комунального майна, орендної плати за землю, оренди елементів благоустрою, реклами на загальну суму 59,7 млн грн [2].

Активно діє механізм ваучерної підтримки малого та середнього бізнесу в період воєнного стану. Так, за 2022 рік надано 78 ваучерів на загальну суму понад 6,5 млн грн, серед яких: 50 ваучерів на енергозабезпечення на 2,2 млн грн, 11 ваучерів на релокацію на 900 тис. грн, 8 компенсаційних ваучерів на 1,6 млн грн, 6 інвестиційних ваучери на 1,8 млн грн та 3 виставково-ярмаркові ваучери на понад 60 тис. грн. Місто планує розвивати кластери як інструмент забезпечення стійкості для бізнесу та створювати центри креативних індустрій.

Ціль 11: Сталий розвиток міст і громад. Відповідно до даних КУ «Інститут міста», площа житла одного мешканця громади складає 26,8 кв. м. Згідно досліджень Numbeo у громаді є досить низькі показники індексу безпеки у громаді, який складає 58,57 балів та індексу якості життя який складає 121,29 балів. Попри ці показники місто постійно впроваджує сучасні та практичні рішення завдяки яким, якість життя та безпека в громаді будуть підвищуватись. За підтримки міжнародних партнерів, зокрема Німецького товариства міжнародного співробітництва GIZ у громаді розпочали створення Зеленої лінії, яка має з'єднати віддалений район Сихів з центром міста завдяки поєднанню зелених зон та міських просторів. У 2022 році реалізовано проєкт «Незламні матусі», де окрім будівництва житла для ВПО та жінок при надії створено рекреаційну зону на місці колишнього закинутого кар'єру. Окрім того, муніципалітет має наміри оновити інтегровану концепцію розвитку громади з урахуванням доєднаних населених пунктів та воєнних викликів.

Ціль 13: Пом'якшення наслідків зміни клімату. Клімат становить невід'ємну та суттєву складову життя будь-якого міста. У п'яти міських стратегіях Львівської громади висвітлено аспекти зміни клімату та послаблення наслідків глобального потепління. Співвідношення викидів CO₂ на душу населення складає 0,7 тони. Місто передбачає зменшення цих викидів на 37,5% та збільшення частки відновлюваних джерел енергії на 35% до 2030 року.

Ціль 17: Партнерство заради сталого розвитку. З погляду міжнародної економічної та культурної взаємодії Львів виступає важливим центром у регіоні центрально-східної Європи. Розташування міста на відстані 90 кілометрів від ЄС надає йому значущості як експортно-імпортному товарному вузлу. Місто має багаторічний досвід співпраці з інвесторами.

На нашу думку, покращення екосистеми міста у різних сферах за векторами сталого розвитку неможливе без єдиного документу, який визначить загальне бачення ЦСР. На рис. 2 наведено запропоновану стратегіологічну програму Львівської міської територіальної громади щодо досягнення ЦСР. Вона повинна базуватися на поточних стратегічних документах та включати об'єднуючий фактор з позиції сталого розвитку. Зокрема, програма має включати такі базові принципи: людиноцентричне планування; залучення громадськості; визначення цільових показників на 2030, 2040 та 2050 роки; залучення потенціалу приєднаних населених пунктів; партнерські засади; моніторинг ЦСР на місцевому рівні.

Рис. 2. Стратегіологічна програма Львівської міської територіальної громади щодо досягнення цілей сталого розвитку

Джерело: власна розробка.

Властиво запропонована стратегіологічна концепція активізації Львівської громади у досягненні спільних розвиткових пріоритетів базується на трьох складових: енергетичній (дотримання енергетичного балансу між технологічним розвитком та потребою збереження довкілля); інфраструктурній (комфортність проживання й зниження забруднення навколишнього середовища); працедостатній (тобто нарощування частки високотехнологічних робочих місць із загальним зростанням потреби в працівниках різних професій). Тобто місто стратегіологічно не буде розвиватись за одним напрямом, а буде прагнути використати свої переваги (розташування, історично-архітектурна збереженість, виробничо-науковий потенціал) саме у багатоаспектності зайнятості, зберігаючи технологічний орієнтир інноваційності. В досягненні цієї інноваційності або концепційної ідеологічності перспективи формування розумного міста за означеними складовими базується взаємодія органів публічного адміністрування, бізнесу, громадських організацій (на яку у даний період накладаються ще умови воєнного стану).

Загалом, територіальні громади є найпотужішим важелем локального управлінського впливу на сталий розвиток України. Львівська агломерація активно розвивається в напрямку досягнення Цілей сталого розвитку, однак для ефективного досягнення означених цілей

необхідна виважена розробка стратегіологічного документу, який формуватиме комплексний погляд на поточний стан справ з потребою активізації перспективних векторів розвитку.

Список літератури:

1. Цілі сталого розвитку. *Дія. Бізнес*. 2021. URL: <https://business.diiia.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cili-stalogo-rozvitku>.
2. Львівська міська рада. URL: <https://city-adm.lviv.ua/>.
3. *Карпінський Б. А., Карпінська О. Б., Пфістер Д. Г.* Основи Smart-урбаністики на засадах державотворчого патріотизму нації: стратегіологія управління. *Наукові перспективи*. 2022. № 7(25). С. 232–252. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7\(25\)-232-252](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7(25)-232-252).

Маліновська Ольга Ярославівна

к.е.н., доцентка кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ БІЗНЕСУ В УМАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Основними перешкодами, що виникають на шляху у більшості підприємств, є забезпечення безперервної роботи та дотримання прибутковості підприємства. Останнім часом, бізнес в Україні зазнав чимало збитків у період пандемії COVID-19, через що відбулось масштабне зменшення виробництва, підприємства понесли чималі втрати; згодом, повномасштабне вторгнення РФ на територію України, що понесло за собою значні матеріальні та людські втрати, руйнування об'єктів критичної та промислової інфраструктури. Усі ці події принесли чималі проблеми не лише для українського бізнесу, а й для держави загалом.

Вже у серпні 2022 року 39,9 % підприємств повністю або частково припинили свою діяльність. Такі обставини вимагають істотних змін щодо стратегій розвитку українського бізнесу в умовах війни. Саме тому, підприємствам, що перебувають в таких умовах, необхідно вдосконалити методи й інструменти управління [1].

Стратегія підприємства – це сукупність формування перспективних дій та заходів з урахуванням встановлених цілей та завдань щодо розвитку діяльності підприємства та досягнення бажаного результату в умовах зовнішнього середовища.

Стратегічне мислення допомагає сформувати бачення перспективного стану виробництва у бізнес-просторі. В іншому випадку, підприємство стикається із труднощами і тоді його позиція у конкурентному середовищі значно послаблюється. Саме тому, стратегія розвитку підприємства повинна містити в собі такі вимоги (принципи) як [2]:

1) обґрунтованість – кожен крок повинен бути науково-обґрунтованим, адже недостатньо продумана стратегія несе за собою непередбачені витрати, тим самим не забезпечує конкурентоспроможність підприємства;

2) прозорість – стратегія має бути змістовною, логічною, містити цільові орієнтири та відповідати механізмам доведення її суджень;

3) легітимність – розуміння інституціями про можливі негативні наслідки реалізації, орієнтація сил на реалізацію стратегії;

4) адекватність – стратегія не може бути критично запозиченою, а повинна враховувати усі національні та регіональні особливості економічної ситуації;

5) підконтрольність – стратегія повинна бути доступною на всіх рівнях її здійснення, відповідати критеріям її реалізації, досягати поставлених цілей.

Наприклад, розглянемо торгову мережу Фокстрот, яка вже 29 років на ринку України. Це одна з найбільших в Україні роздрібних мереж для магазинів з продажу електроніки та побутової техніки. Для виконання стратегії розвитку компанія вживає такі заходи:

- залучає клієнтів шляхом розповсюдження реклами й оголошень, що допомагає охопити широку аудиторію;

- проводить різного роду спеціальні пропозиції, що допомагає залучати постійних та нових клієнтів.

Пропозиції для клієнтів характеризуються наявністю техніки та приладів різного сегменту, що дозволяє захопити велике коло споживачів. Ціна на продукцію частково вища від середньої ринкової, що свідчить про високу якість продукції. Асортимент товарів регулярно поновлюється новими та доповнюється вже наявними товарами, що привертає та підвищує увагу покупців. Як результат, обсяг продажів мережі Фокстрот з кожним роком збільшуються, середня рентабельність становить 15%.

З початком війни в Україні перед підприємцями постали питання щодо переміщення виробництв на більш безпечнішу територію. Забезпечення правових умов Україною вплинуло на процес евакуації та переміщення бізнесу з окупованих та небезпечних для діяльності територій. В березні 2022 р. Кабінетом Міністрів України було прийнято розпорядження щодо плану заходів з переміщення українського бізнесу, що знаходиться у зоні бойових дій [3].

Згідно офіційних даних станом на 23 червня 2022 року переміщення здійснило 606 підприємств, з яких 390 розпочали свою діяльність в інших містах України. На переміщення бізнесу через цифрову платформу подалось понад 1600 заявок [3].

Ще однією складовою стала вимушена міграція та призов чоловіків до лав української армії. Це значно вплинуло на ефективність використання ресурсів та продуктивних сил.

Згідно статистичних даних найбільша кількість населення виїхала з Харківщини, Київщини, Донеччини, Херсонщини, Миколаївщини, Запоріжжя, Луганщини та Чернігівщини. Через значний брак робочої сили на підприємствах, збільшився обсяг робіт. Частина малого бізнесу перевела свою діяльність частково або цілком в онлайн режим, а деякі підприємства, в умовах зниження попиту, прийняли рішення щодо скорочення чисельності працівників [3].

Не зважаючи на таку кількість проблем є чинники, що допомогли українському бізнесу швидко пристосуватись до складних умов, а саме – зменшення податкового тиску на підприємства [3]:

- з 20% до 10% податку на додану вартість;
- з 18% до 10% податку на прибуток підприємства.

Наявність ефективної стратегії бізнесу має вирішальне значення для забезпечення його виживання, подальшої життєдіяльності, оновлення та розвитку в довгостроковій перспективі. Особливо важливим це є в ситуації, якщо підприємець або компанія має на меті залучити кошти із зовнішніх джерел, зокрема гранти та кредити. Зокрема, з 1 липня 2022 р. стартувала програма «єРобота» в межах якої через додаток «Дія» можна подати заявку на безповоротний грант для власної справи [4].

Ключовим для вищого керівництва компанії є прийняття таких стратегічних рішень, які приведуть її до оновленого майбутнього стану. Звідси стратегія компанії має відповідати основним її цілям на кожному з трьох етапів, відображати те, що потрібно бізнесу для роботи, а успіх її реалізації визначатиметься «деревом рішень», що зосереджене на тому, як, урахувавши ситуацію, ефективно протистояти основним викликам, відновити роботу та ефективно функціонувати.

Сьогодні, коли на території України ведуться активні бойові дії, вагомим умовою виживання бізнесу є розроблення стратегії скорочення в одному з її альтернативних варіантів, а саме: переорієнтація, економія витрат, часткова ліквідація, ліквідація. На наш погляд, стратегічні рішення компанії на цьому етапі перш за все повинні стосуватися питань збереження капіталу і раціоналізації або зменшення витрат. Наприклад, для збереження капіталу шляхом раціоналізації витрат можна здійснити «вихід на нову географію в обмін на зміцнення існуючих ринків і реалізацію плану розвитку продукту», а для їх зменшення – «скорочення витрат на маркетинг і консалтинг» [4].

Для формування стратегії розвитку українських підприємств під час війни можна виокремити такі тенденції:

1. Максимально використовувати вже існуючу стратегію для швидшої адаптації в умовах військових дій.

2. Використання підприємствами стратегії диверсифікації, яка дозволить виготовляти необхідну продукцію для військових, здійснювати виробництво та постачання одягу, їжі та багато інших товарів, здійснювати логістичні операції та навіть будівельні роботи.

Отже, створення нових стратегій формування діяльності бізнесу та внесення змін до існуючих, а також покращення стратегічного управління в умовах війни є одним з найважливіших завдань підприємців на сьогодні. Здійснення цих процесів допоможе підприємству продовжувати свою діяльність та навіть розвивати її. Саме тому, якщо підприємство обирає вдосконалити вже існуючу стратегію, варто: провести SWOT-аналіз; запросити аудит майна; розробити додаткові заходи збереження всіх необхідних ресурсів (трудових, матеріальних, фінансових та інформаційних тощо).

Зі сторони органів державної влади необхідно вибудувати нову модель взаємовідносин з підприємцями на умовах спільної відповідальності, підтримки та партнерства. Також варто внести відповідні зміни до програм з підтримки підприємств у складних умовах зі сторони держави.

Органам державної влади необхідно застосувати всі адміністративні, нормативно-правові та економічні методи із залученням міжнародної допомоги для здійснення підтримки функціонування підприємств. Також державним органам влади варто розробити концепцію відновлення держави при майбутніх можливих ризиках з урахуванням національного, регіонального, місцевого та галузевого інтересів.

Список літератури:

1. Ключові результати дослідження стану та потреб українського бізнесу. URL: <https://cid.center/key-results-of-the-study-of-the-state-and-needs-of-ukrainian-business/>

2. Слуцький Б. Бізнес в умовах війни: що заважає підприємцям працювати (УНІАН). URL: <https://boi.org.ua/press-post/biznes-v-umovah-vijny-shho-zavazhaye-pidpryyemczyam-praczuuvaty-unian/>

3. Шершньова З. Є. Комплексна стратегія соціального розвитку організації в умовах кризового стану економіки України. URL: <https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/16360>

4. Villiers P. How business leaders can ride out the stormy markets. Forbes. 2022. URL: <https://www.forbes.com/sites/forbesbusinesscouncil/2022/07/14/how-business-leaders-can-ride-out-the-stormy-markets/?sh=52a2c1f61628>

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Сучасний етап формування держави в Україні характеризується великим піднесенням політичної та громадянської участі у всіх сферах державотворення. Реформування системи управління країною та утвердження цінностей у владі повинні відповідати очікуванням громадськості та одночасно підвищувати вимоги до органів влади стосовно розбудови країни.

Урядові інституції сьогодні є ключовим чинником демократизації громадського життя та приближення влади до народу. Слід враховувати, що сучасний стан регіонального розвитку характеризується відсутністю належного матеріального, фінансового, кадрового, ресурсного, інформаційно-аналітичного забезпечення. Тому особливу увагу слід звертати на проблему удосконалення системи влади шляхом впровадження інноваційних технологій.

Системи управління повинні відповідати темпам розвитку соціально-економічних явищ і процесів, оскільки принцип взаємозв'язку рівнів розвитку керівної та виконавчої складових вимагає, щоб розвиток суб'єкта управління випереджав розвиток об'єкта, утримуючи певний розрив між їх рівнями.

Особливо, використання інноваційних методів управління в умовах воєнного стану має кілька ключових переваг і може бути вирішальним для успішного управління державою. Є декілька причин, чому важливо впроваджувати інноваційні методи управління в умовах воєнного стану:

1. Швидкість реакції та адаптація: дуже часто в умовах воєнного стану події можуть розвиватися дуже швидко, і потрібно оперативного адаптуватися до нових умов. Інноваційні методи управління можуть допомагати прискорити процеси прийняття рішень та реагування на зміни.

2. Ефективність ресурсів: у воєнних умовах деякі ресурси можуть бути обмежені, саме тому важливо ефективно їх використовувати. Інноваційні методи можуть допомогти вдосконалити системи постачання, логістики та розподілу ресурсів, щоб забезпечити їх ефективне використання.

3. Комунікація та координація: інноваційні технології дозволяють покращити системи комунікації та координації між різними рівнями управління.

4. Аналітика та прогнозування: інноваційні методи управління можуть включати в себе аналітичні інструменти та системи прогнозування, які допомагають визначати стратегічні та тактичні напрями, а також передбачати можливі ризики та виклики.

5. Безпека та захист інформації: використання інноваційних технологій може покращити захист важливої інформації та забезпечити конфіденційність управлінських стратегій та планів.

6. Міжнародна співпраця: інновації у державному управлінні можуть покращити міжнародну співпрацю та обмін інформацією.

Саме тому інноваційні методи управління в органах виконавчої влади можуть значно покращити ефективність та якість державного управління. Розглянемо кілька ключових інноваційних методів, які можуть бути впроваджені в органи виконавчої влади:

1. Електронне урядування (e-Government):

- Електронні платформи та портали: Створення веб-сайтів та порталів, де громадяни можуть отримувати доступ до публічної інформації, подавати документи, сплачувати податки та користуватися іншими послугами віртуально.

- Електронний документообіг: Використання електронних форматів для обміну інформацією між внутрішніми структурами влади, що сприяє швидшому та ефективнішому прийняттю рішень.

Яскравим прикладом електронного врядування в Україні є електронна декларація майна чиновників. В Україні систему електронної декларації для посадовців впроваджено ще у 2016 році. Вона дозволяє електронно подавати та публікувати звіти про своє майно та доходи. Цей інструмент покращує прозорість та обліковість фінансової діяльності чиновників.

2. Використання аналітики даних:

- Бізнес-аналітика: застосування аналітичних інструментів для здійснення глибокого аналізу даних, забезпечення зрозуміння трендів та виявлення можливостей для оптимізації державного управління.

- Прогнозування та моделювання: використання алгоритмів для прогнозування сценаріїв розвитку подій та аналізу можливих ризиків.

Портал відкритих даних Data.gov.ua надає широкий доступ до великої кількості відкритих даних. Аналітика відкритих даних, які доступні на порталі, сприяє створенню інноваційних рішень та дозволяє громадськості та бізнесу використовувати ці дані для розробки нових продуктів, допомагає контролювати роботу державних органів, покращувати державні послуги та створювати нові.

До російського вторгнення Україна була одним із лідерів за рівнем розвитку сфери відкритих даних. Згідно з даними рейтингу Open Data Maturity, у 2021 році країна посіла 6-е місце серед усіх європейських країн з відкритості даних.

3. Інноваційні форми комунікації:

- Соціальні мережі та месенджери: використання платформ, таких як Facebook, Twitter, або WhatsApp, для надання інформації, відповідей на запитання та отримання зворотного зв'язку від громадян.

- Відкриті форуми: проведення відкритих дебатів, віртуальних або офлайн, для обговорення ключових питань і прийняття рішень за участю громадян.

Гарним прикладом інноваційних форм комунікацій є кампанія в соціальних мережах "TellEurope": європейська молодь використовує кампанію в соціальних мережах "TellEurope", щоб активно обговорювати та висловлювати свої думки щодо політичних питань та впливати на прийняття рішень в Європейському Парламенті.

4. Цифрова трансформація:

- Інтегровані інформаційні системи: розробка централізованих інформаційних систем, які об'єднують різні відомства для забезпечення злагодженої роботи та обміну інформацією.

- Автоматизація процесів: впровадження автоматизованих систем для оптимізації рутинних завдань та прискорення внутрішніх процесів.

Україна активно використовує методи цифрової трансформації. Яскравим прикладом є Єдиний портал державних послуг Дія. Це мобільний застосунок, вебпортал і бренд цифрової держави в Україні, розроблений Міністерством цифрової трансформації України. Онлайн відкриття ФОП, оформлення допомоги при народженні дитини або пенсії, отримання ліцензій та дозволів – і все це онлайн.

5. Громадські консультації та участь:

- Електронні платформи для голосування: Розробка онлайн-систем для збору голосів та врахування думки громадськості при прийнятті рішень.

- Круглий стіл та громадські слухання: Організація публічних заходів для прослуховування думки громадян та обговорення ключових питань.

Веб-платформа «Consul» У кінці 2015 року Мадрид, а на початку 2016 року і Барселона розпочали залучати своїх жителів до активної участі в управлінні містами шляхом інтернет-платформ. Процес відбувається на відкритому онлайн-ресурсі CONSUL, який був розроблений міською радою Мадрида, для підтримки стратегії мерії по відкритості міської влади, а також по залученню громади та розвитку е-участі (електронної участі). На основі ресурсу CONSUL і було створено два сайти для жителів Мадрида та Барселони. Жителі Мадриду можуть брати активну участь у житті міста на сайті decide.madrid.es, а для жителів

Барселони існує decidim.barcelona. Важливо, що саме муніципалітети цих міст стали ініціаторами створення веб-платформ для налагодження діалогу між мерією та громадянами, а також для залучення жителів до активної участі у житті міста.

6. Методи дизайну політик:

- **Дизайн-мислення:** Використання методів дизайну для розробки користувацьки-орієнтованих рішень та політик, які задовольняють потреби громадян.
- **Прототипування:** Створення прототипів нових політик для тестування та збору відгуків від користувачів.

До прикладу, Британський уряд використовує методи дизайну політик через ініціативу "Policy Lab", де команди дизайнерів та експертів працюють над новими політиками та послугами. Реалізація відбувається через організації конкурсів та грантів для стимулювання регіонального розвитку та вдосконалення інфраструктури.

7. Agile-управлінський підхід:

- **Ітераційний метод:** розбиття завдань на короткі цикли розробки, щоб забезпечити швидку адаптацію до змін.
- **Скрам-команди:** Створення малих груп спеціалістів, які працюють над конкретними завданнями, що дозволяє швидко реагувати на потреби громадян та зміни в суспільстві.

Яскравим прикладом є команда технологічних фахівців US Digital Service (USDS), яка працює в Уряді Сполучених Штатів, спрямована на розв'язання складних технічних завдань та впровадження інновацій у різні галузі державного управління. З їх допомогою було реформовано систему охорони здоров'я США ветеранів, яка мала застарілі технології та потребувала суттєвої модернізації. Процес надання медичних послуг ветеранам був непрозорим та вимагав значних зусиль від самих ветеранів.

USDS використовувала agile-методи, такі як Scrum, для швидкого розгортання нових функцій та систем. Крім того, вони впроваджували принципи human-centered design, спрямовані на поліпшення користувацького досвіду ветеранів. В результаті чого відбулись значні покращення у доступі до медичних послуг та спрощенні процесів взаємодії з системою.

Отже, впровадження інноваційних методів в державне управління має важливе значення для в сучасному динамічному світі.

Інноваційні методи дозволяють оптимізувати та автоматизувати процеси управління, що призводить до підвищення ефективності та швидкості прийняття рішень. Також, впровадження інновацій сприяє покращенню якості державних послуг, забезпечуючи більш ефективну взаємодію з громадянами та бізнесом, а також сприяють створенню прозорих та відкритих механізмів управління, що зміцнює довіру громадян до владних структур.

Це у свою чергу покращує активну взаємодію з громадськістю, забезпечуючи залучення громадян до прийняття рішень та отримання їхнього відгуку.

В умовах воєнного стану, впровадження інновацій в державне управління дозволить державним структурам швидко адаптуватися до змін у соціальному, економічному та технологічному середовищі, а також допоможе оптимізувати витрати та раціонально використовувати ресурси, що є особливо важливим у державних установах з обмеженими бюджетними ресурсами.

В цілому, впровадження інновацій в державне управління допомагає актуалізувати та адаптувати публічні служби до потреб громадян та змін у суспільстві, що сприяє створенню більш ефективного, відкритого та гнучкого уряду.

Список літератури:

1. Карпенко, І. Інноваційна політика як інструмент розвитку місцевого самоврядування [Текст] / І. Карпенко, А. Кілімник // Наукові записки Тернопільського національного технічного університету. - 2018. - Т. 28, № 1. - С. 95-100.

2. Клименко, Л. Інноваційна політика в Україні: напрями та перспективи [Текст] / Л. Клименко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. - 2018. - № 3 (155). - С. 92-96.

3. Щербань, А. Інноваційна політика у децентралізованій Україні: виклики та перспективи [Текст] / А. Щербань // Центральний сталий розвиток. - 2018. - № 2. - С. 87-94.

4. World Bank - Governance Global Practice/ URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/governance>.

5. European Institute of Public Administration (EIPA)/ URL: <https://www.eipa.eu/>.

6. International City/County Management Association (ICMA)/ URL: <https://icma.org/>.

Решота Олена Анатоліївна

к. держ. упр., доцентка кафедри публічного адміністрування

та управління бізнесом

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ВИКОНАННЯ

АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА 2021-2025 РОКИ

Реалізація ефективної антикорупційної політики Україною та якісна боротьба й запобігання проявам корупційної діяльності органів публічного управління виступають однією із основних вимог майбутнього членства нашої держави у Європейському Союзі. Однак і досі саме корупція являється ключовою перешкодою стабільному економічному

зростанню та розбудові ефективних демократичних інститутів у нашій державі. Складність подолання корупційних проявів полягає у недостатній ефективності реалізації антикорупційної політики, неможливості повного усунення дублювання повноважень та функцій органів державної влади та місцевого самоврядування, недостатня сформованість у вітчизняному суспільстві антикорупційної культури та нетерпимості до корупційних проявів, низький рівень довіри громадян до публічних інститутів, недосконалість нормативно-правової бази щодо запобігання та протидії корупції, що уможлиблює уникнення юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, недостатність цифрової трансформації реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, неефективність моніторингу професійної поведінки державних службовців та недостатній рівень контролю громадськості за системою публічного управління тощо.

Попри вищеперелічені перешкоди процес боротьби із корупцією відзначається своєю сталістю на основі постійного удосконалення нормативно-правової бази щодо подолання корупції та функціонування відповідних антикорупційних інституцій, а саме: Національного агентства з питань запобігання корупції, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного антикорупційного бюро України, Вищого Антикорупційного суду, Державного бюро розслідувань. Досягненню значного прогресу в запобіганні та протидії корупції сприяє поетапна реалізація «Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки», затвердженої Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки», та «Державної антикорупційної програми на 2023- 2025 роки», затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220.

Механізмом реалізації Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки є виконання Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, розробленої Національним агентством з питань запобігання корупції. Відтак, Антикорупційна стратегія визначає основні проблеми та встановлює стратегічні цілі, які потрібно досягти для їх вирішення. Щодо кожної з передбачених стратегічних цілей у Державній антикорупційній програмі визначаються конкретні заходи, критерії успішності виконання кожного заходу, відповідальні особи за їх виконання, терміни виконання та джерела фінансування, необхідні для реалізації цих заходів.

Заходи, визначені в Державній антикорупційній програмі, є обов'язковими для виконання в установлені нею строки. Моніторинг реалізації Антикорупційної стратегії здійснюється на основі щоквартального подання виконавцями інформації Національному агентству з питань запобігання корупції про стан виконання заходів, передбачених Державною антикорупційною програмою з виконання Антикорупційної стратегії.

Загальна оцінка стану реалізації Антикоруупційної стратегії здійснюється на основі результатів оцінки виконання заходів Державної антикорупційної програми з виконання Антикоруупційної стратегії, аналізу соціологічних і аналітичних досліджень з вивчення стану корупції, статистичних спостережень та аналізу практики застосування антикорупційного законодавства. Індикаторами ефективності реалізації Антикоруупційної стратегії, зокрема, є:

виконання заходів, передбачених Державною антикорупційною програмою з виконання Антикоруупційної стратегії; підвищення позиції України в рейтингу Індексу сприйняття корупції; зменшення частки населення, яка мала власний корупційний досвід; відповідність ухвалених нормативно-правових актів, передбачених державною антикорупційною програмою з виконання Антикоруупційної стратегії, міжнародним стандартам та найкращим світовим практикам; збільшення частки населення, яка негативно ставиться до корупційних проявів; зростання кількості громадян, готових повідомляти про факти корупційних проявів, а також громадян, які заявили про факти корупції, що мали стосовно них місце, компетентним органам [1].

Завдяки затвердженню та поетапній реалізації Державної антикорупційної програми, що спрямована на забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, відбувається подальше зниження рівня корупції в Україні через вирішення передбачених у програмі проблемних напрямків, а саме: підвищення ефективності системи запобігання та протидії корупції (формування та реалізація державної антикорупційної політики; формування негативного ставлення до корупції; врегулювання конфлікту інтересів, дотримання загальних обмежень та заборон, правил етичної поведінки; здійснення заходів фінансового контролю; забезпечення доброчесності політичних партій та виборчих кампаній); запобігання корупції в пріоритетних сферах (справедливий суд, прокуратура та органи правопорядку; державне регулювання економіки; митна справа та оподаткування; державний та приватний сектори економіки; будівництво, земельні відносини та інфраструктура; сектор оборони тощо) [2].

Загалом, Державна антикорупційна програма містить 16 напрямків, 73 проблеми, 271 очікуваний стратегічний результат та 1187 заходів, розрахованих на 2023-2025 роки. А виконавцями програми є 109 органів влади, підприємств, установ та організацій. Серед них - Національне агентство з питань запобігання корупції, Міністерство економіки, Міністерство оборони, Міністерство юстиції, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство науки та освіти, органи державної влади та місцевого самоврядування.

Результати реалізації антикорупційної політики України, аналіз стану та динаміки реалізації Державної антикорупційної стратегії та програми, що ухвалені на період до 2025 року, доступні для громадськості на моніторинговому порталі «Інформаційна система

моніторингу реалізації державної антикорупційної політики» (ІСМ ДАП) [3], що дозволяє здійснити аналіз зведеної інформації щодо прогресу виконання заходів державної антикорупційної програми, а саме: загальну кількість виконаних, частково виконаних, не виконаних та ще не розпочатих заходів.

Отже, доходимо висновку, що ефективна антикорупційна політика держави потребує вдосконалення нормативно-правової бази, що полягає у прийнятті та оновленні чітких антикорупційних законів та забезпеченні їх відповідності сучасним викликам; постійного моніторингу діяльності публічних службовців через запровадження жорстких етичних норм, регулярні перевірки та контроль діяльності, прозорість та публічний доступ до інформації про їх доходи та майно. Цілеспрямована інформаційна політика щодо інформування про ризики та наслідки корупції, контроль з боку громадськості, доступ до інформації про діяльність влади, її прозорість та підзвітність, а також формування антикорупційної свідомості й розвиток системної антикорупційної освіти громадян – це запорука поступового ефективного подолання корупційних проявів в українському суспільстві. Комплексна реалізація цих заходів сприятиме створенню дієвої системи протидії корупції та забезпечить транспарентність органів публічної влади.

Список літератури:

1.«Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки», затверджена Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» від 20 червня 2022 року № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n93>

2. «Державна антикорупційна програма на 2023-2025 роки», затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>

3. «Інформаційна система моніторингу реалізації державної антикорупційної політики». URL: <https://dap.nazk.gov.ua>

Решота Олена Анатоліївна

к. держ. упр., доцент кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
факультету управління фінансами та бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка

Люлява Віталій Васильович

аспірант кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
факультету управління фінансами та бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО - ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Демократичні трансформації в Україні пов'язані з необхідністю перетворення системи публічного управління та розвитку громадських інститутів. Удосконалення територіальної організації влади, підтримка місцевого самоврядування і формування самодостатніх територіальних громад неможливі без децентралізації, що є ключем до високого рівня життя та якісних послуг на місцевому рівні. Розвиток територіальних громад є основою сталого розвитку країни.

Нормативні акти, прийняті в різні роки, сформували правову основу для децентралізації влади та розвитку місцевого самоврядування в Україні. Їх прийняття стало важливим кроком на шляху до реформування адміністративно-територіального устрою України. Серед комплексу законодавства, прийнятого до впровадження адміністративно-територіальної реформи та спрямованого на розвиток місцевого самоврядування, можна відзначити такі нормативні акти України: «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. No 280/97-ВР, «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 р. No 586-XIV, «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. No 1602-III, «Про Генеральну схему планування території України» від 07.02.2002 р. No 3059-III, «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 р. No 1621-IV, «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 р. No 1861-IV, «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. No 3038-VI.

Під час першого етапу впровадження реформи децентралізації в Україні (2014–2019 рр.) досягнуто значних успіхів. Державна стратегія у цьому напрямку передбачала передачу значної частини повноважень, ресурсів і відповідальності місцевим органам самоврядування, спрямовуючись на інтереси територіальних громад та відповідні світові стандарти.

Початок реформи децентралізації в Україні можна відстежити від ухвалення Кабінетом Міністрів України «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 1 квітня 2014 р. No 333-р. Цей документ визначав ключові

аспекти регіонального розвитку території та встановлював План заходів щодо його виконання. Згідно з Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку місцевого самоврядування в Україні на 2017 рік», процес розвитку та розбудови органів самоврядування на місцевому рівні був визначений як один з ключових пріоритетів державного розвитку. У вересні 2016 р. Кабінет Міністрів України затвердив План заходів щодо впровадження Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Також важливою була розробка стратегій загальнодержавного рівня, таких як «Стратегія реформування державного управління на 2016–2020 роки», «Стратегії розвитку системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки» та «Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки», що спрямовані на підвищення ефективності реформи. У квітні 2017р. Уряд прийняв розпорядження «Про затвердження Середньострокового плану першочергових дій Уряду на 2020 рік та Плану першочергових дій Уряду на 2017 рік», в якому передбачено 100% консолідацію місцевих рад на базовому рівні у спроможних територіальних громадах до 2020 р.

На другому етапі децентралізації в Україні (2020–2021 рр.) Кабінет Міністрів України визнав реформу децентралізації однією з пріоритетних, що сприяла створенню базового рівня місцевого самоврядування.

Так, у червні 2020 року Уряд затвердив нову адміністративно-територіальну структуру базового рівня, яка передбачала створення 1469 територіальних громад на всій території України [1]. Це було частиною процесу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, розпочатого у 2014 році. У липні того ж року Верховна Рада України прийняла рішення про припинення існування 490 старих районів та формування 136 нових.

Місцеві вибори, які відбулися на новій територіальній основі у жовтні 2020 року, стали важливим кроком у зміцненні ролі місцевого самоврядування та підтримці демократичних принципів. Ці вибори стали міцною підставою для подальших ініціатив у реформуванні місцевого самоврядування та сприяли активізації реформ у різних сферах, таких як охорона здоров'я, освіта, культура, соціальні послуги та енергоефективність.

Однак, 24 лютого 2022 року вторгнення російського агресора на українську територію спричинило серйозні проблеми для країни та її громадян. Це призвело до пошкодження інфраструктури, включаючи енергетичну, виселення громадян та загальне зменшення чисельності населення, переважно працездатного віку. Руйнування підприємств та зниження економічного потенціалу країни негативно позначається на розвитку територіальних громад у майбутньому.

Державна стратегія регіонального розвитку на період з 2021 по 2027 роки, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695, є ключовим документом для впровадження секторальних стратегій розвитку, координації державної політики у різних галузях, забезпечення ефективного використання державних ресурсів у територіальних громадах та регіонах в інтересах громадян, єдності країни, сталого розвитку історичних населених місць та збереження традиційного характеру історичного середовища, а також збереження навколишнього природного середовища та сталого використання природних ресурсів для поточного та майбутніх поколінь українців. Ця Стратегія визначає загальну стратегію сталого розвитку регіонів і розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722.

Важливо зазначити, що ця стратегія вперше впровадила новий термін «агломерація» під яким слід розуміти територіальні скупчення населених пунктів (насамперед міст), що формують цілісні суспільно-територіальні утворення з чисельністю населення понад 500 тис. осіб.

Поряд із цим у вищевказаній Стратегії пропонується визначити правовий статус таких складових адміністративно-територіального устрою: великі міста (з чисельністю населення від 100 тис. осіб і більше); середні міста (з чисельністю населення від 50 до 100 тис. осіб); малі міста (з чисельністю населення до 50 тис. осіб); монофункціональні міста (розвиток яких пов'язаний з реалізацією однієї виробничої функції та які віднесені до центрів вугледобування, видобування рудної і нерудної сировини, хімічної і нафтопереробної промисловості); сільські території у несприятливих умовах (що одночасно мають такі характеристики, як щільність сільського населення нижча 15 осіб на кв. кілометр, відстань до найближчих міст з населенням більше 50 тис. осіб понад 30 хвилин на автомобілі); гірські території Українських Карпат – (розташовані у гірській місцевості і до складу яких входить щонайменше один населений пункт, якому надано статус гірського відповідно до Закону України “Про статус гірських населених пунктів в Україні”); макрорегіон “Азов-Чорне море” (прилягає до морського узбережжя або узбережжя морських заток і лиманів у межах 30-кілометрової доступності); зони впливу міжнародних транспортних (в межах 15-кілометрової доступності до міжнародних автомобільних доріг загального користування державного значення); прикордонні регіони (які безпосередньо прилягають до державного кордону); прикордонні території у несприятливих умовах (розташовані біля кордону з державами, відносини з якими передбачають додатковий рівень безпеки державного кордону, обмеження руху товарів та людей, що стримує розвиток місцевої економіки та залучення інвестицій (Російська Федерація, Придністров'я Республіки Молдова) в межах 30-

кілометрової доступності, або лінії розмежування відповідно до Закону України “Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції”); тимчасово окуповані території України (тимчасово окуповані внаслідок збройної агресії російської федерації); природоохоронні території та об’єкти (території та об’єкти природно-заповідного фонду, їх функціональні та охоронні зони, території, зарезервовані з метою наступного заповідання, території та об’єкти екомережі, території Смарагдової мережі, водно-болотні угіддя міжнародного значення, біосферні резервати програми ЮНЕСКО “Людина і біосфера”, об’єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО відповідно до Закону України “Про національну інфраструктуру геопросторових даних”) [2].

Отже, для подальших дій та стратегічного планування, спрямованого на покращення та підвищення ефективності реформи децентралізації в Україні, необхідно і надалі вдосконалювати законодавчу базу, що регулює адміністративно-територіальний устрій України, аби зробити процес більш прозорим та результативним. Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності розробки чітких рекомендацій, спрямованих на поліпшення проведення реформи децентралізації в Україні.

Список літератури:

1. Про утворення та ліквідацію районів: постанова Верховної Ради України 17 липня 2020 року № 807-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>

2. Державна стратегія регіонального розвитку на період з 2021 по 2027 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>

Сасвич Роман Володимирович

аспірант кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДСЬКОСТІ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабного вторгнення армії російської федерації в Україну, Указом Президента України №64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні” [1] на території України було введено воєнний стан з 05:30 год 24 лютого 2022 року. Внаслідок цього були запроваджені деякі обмеження Конституційних прав і свобод громадян, а також в рамках дії Закону України “Про правовий режим воєнного стану” [2] наявні процедурні зміни, які зокрема, але не виключно обмежили взаємодію органів місцевого самоврядування з громадськістю:

- згідно з Законом України “Про правовий режим воєнного стану”, у період дії воєнного стану на акти органів місцевого самоврядування, військовоцивільних адміністрацій та військових адміністрацій, а також їх посадових осіб не поширюються вимоги у частині оприлюднення проєктів актів;

- внесені зміни до Регламенту місцевих рад, що призвело до роботи постійних депутатських комісій та сесій місцевих рад без урахування відкритості та гласності;

- відповідно до дії Закону України “Про правовий режим воєнного стану” та відповідно до частини 6 статті 22 Закону України “Про доступ до публічної інформації” [3], місцеві ради та їх виконавчі органи призупинили надання відповідей на звернення підприємств, установ, організацій, звернення громадян посилаючись на обставини непереборної сили незалежно від того, чи ведуться безпосередньої бойові дії на території громади.

Найвні інші нормативно-правові акти, зумовлені дією воєнного стану: відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.03.2022 року № 263 “Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану” [4], органам місцевого самоврядування рекомендувалося зупиняти, обмежувати роботу інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів, що призвело до обмеження в отриманні інформації громадян. Також на підставі цієї Постанови, а також керуючись рекомендаціями Асоціації міст України, деякі органи місцевого самоврядування зовсім зробили недоступною для перегляду свою офіційну вебсторінку місцевої ради на період від 24 лютого 2022 року до травня 2022 року. Закриття частково чи повністю веб-сторінок місцевих рад, що стало одним із заходів інформаційної безпеки персональних даних членів територіальної громади та публічних даних органів місцевого самоврядування, також, на нашу думку, є важливим фактором зниження як громадської участі у процесі прийняття рішень, так і громадського контролю за діяльністю органів влади під час війни.

До введення воєнного стану, на виконання Закону № 2939 та Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, затвердженого постановою КМУ від 21.10.2015 № 835, органи місцевого самоврядування зобов'язані були оприлюднювати наступну інформацію на своєму офіційному веб-сайті:.

- не застосовується Закон України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності". Тобто, щонайменше рішення про місцеві податки та збори на 2023 рік ради можуть приймати виключно з урахуванням приписів 7 податкового законодавства, без проведення аналізу регуляторного впливу та погодження проєктів з регуляторною службою та інформування громадськості;

- тимчасове припинення конкурсів громадського бюджету або відтермінування реалізації проєктів бюджетів участі у громадах. Відповідно до дотриманням вимог Постанови КМУ від 09.06.2021 р. № 590 “Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану”. Також з огляду на особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. Другим фактором змін громадської участі стало те, що частина представників громадських організацій, як жителі територій, які стали окупованими, чи де ведуться бойові дії, здійснили релокацію як по Україні так і за її межі. Ймовірно, що частина з них змінили профіль своєї діяльності на волонтерську допомогу для забезпечення гуманітарних потреб ВПО та ЗСУ, або припинили своє функціонування [5].

Прагнення сучасної влади якнайшвидше стабілізувати ситуацію в країні усе більше актуалізує потребу в підвищенні ефективності діяльності органів управління. Особливого значення це набуває на місцевому рівні в умовах воєнного стану.

За результатами досліджень, проведених Всеукраїнською асоціацією органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» в рамках проєкту «Формування політики, ґрунтованої на фактах, в сфері місцевого самоврядування в Україні» спільно з Норвезьким інститутом міських і регіональних досліджень та Норвезькою Асоціацією місцевих і регіональних влад, з'ясувалося, що більшість населення досить скептично ставиться до власних можливостей впливати на рішення місцевої влади. Про відсутність таких можливостей повідомили, зокрема, більше 77% опитаних. Лише 15,5% респондентів заявили про наявність можливостей впливу на рішення місцевих органів влади. В результаті біля 1% опитаних відмовилися надати відповідь на поставлене запитання, а 6,3% – мали сумніви.

Найтісніший зв'язок між оцінкою громадянами власних можливостей чинити вплив на рішення місцевої влади виявлений з поінформованістю населення про дії органів цієї влади. Зокрема, найбільш взаємоузгодженими виявилися зазначені оцінки респондентів та їхні відповіді на твердження «Представники місцевої влади добре інформують громадян про те, на що витрачені гроші платників податків», а також «Місцева влада оперативно обґрунтовує свої політичні рішення перед громадянами». Відповідаючи на запитання «Наскільки Ви можете впливати на процеси прийняття рішень на місцевому рівні?», переважна більшість респондентів зазначила, що вони або взагалі не впливають (67,9%), або чинять незначний вплив (19,6%). Лише 6,3% опитаних повідомили, що вони мають певний вплив, а 0,9% – мають значний вплив.

Результати дослідження свідчать про те, що участь громадян у громадських об'єднаннях, де вони можуть обговорювати і вирішувати важливі проблеми громади, не завжди супроводжується впевненістю у власних силах щодо впливу на місцеву політику.

Зокрема, стверджувальну відповідь на поставлене запитання «Чи маєте Ви можливість впливати на рішення влади?» дали 33,4% респондентів – членів ОСББ, 33,3% – членів громадських рад, 27,3% – членів політичних партій, 25% – членів громадських організацій, а також 18,2% – членів вуличних комітетів. У цьому випадку до уваги бралися відповіді виключно тих респондентів, які зазначили, що беруть активну участь у діяльності об'єднання, а не лише формально вважаються його учасниками. Експерти оцінили можливість впливу громадян на процеси прийняття рішень на місцевому рівні середньому на 2,1 за 4-бальною шкалою. В обох випадках цей показник, звісно, є загрозово низьким.

Населення і представники органів місцевого самоврядування по-різному оцінюють якість інформування громадян місцевою владою. Наприклад, більшість експертів (81,8%) погоджуються з тезою, що представники місцевої влади добре інформують громадян про актуальні питання, які обговорюються в міській раді; на противагу, 39,4% населення погоджуються з цією думкою, а 51,7 – ні. Подібна асиметрія в поглядах є щодо тези, що представники місцевої влади добре інформують громадян про те, на що витрачені гроші платників податків (61,2% експертів погоджуються, 26,2% експертів не погоджуються; 18,7% населення погоджуються, 69,2% населення не погоджуються).

Як продемонстрували результати аналізу, владні структури не завжди в повній мірі задіюють наявні інструменти і методи співпраці з територіальною громадою, не є активною стороною в налагодженні партнерських стосунків з населенням, обмежуючись інколи лише формальним виконанням визначених законодавством вимог щодо забезпечення відкритості і прозорості діяльності органів місцевого самоврядування. У результаті браку чи неефективності функціонування існуючих каналів комунікації між органами місцевого самоврядування і територіальною громадою міста значна частина опитаних повідомила про складність чи взагалі неможливість донесення своєї думки до представників владних структур.

Вплив воєнного стану відобразився в тому, що представникам інститутів громадянського суспільства (ІГС) довелося змінити профіль своєї активності на користь вирішення питань війни, засвідчити певні проблеми, серед яких переважають проблеми неможливості зібрань, обмежень проектів громадської участі, доступність публічної інформації, закритість засідань адміністрацій. В оцінках представників органів місцевого самоврядування (ОМС) воєнний стан переважно відобразився незмінністю в загальних практиках їхньої діяльності та у формах взаємодії між ОМС та ІГС, окрім зміни ключової тематики на питання навколо війни. Так, одним з викликів як для ІГС, так і для ОМС були внутрішньо переміщені особи (ВПО). Якщо зі сторони ІГС взаємодія з ВПО була у волонтерській підтримці і прямій допомозі, то з боку ОМС це досить широкий перелік

діяльності: від культурно-гуманітарних, психологічних та адаптаційних до юридичних (реєстрація та надання необхідних консультацій), матеріальних, питань поселення та працевлаштування. Представники ІГС в числі проблемних ситуацій зазначили перелік проблем, значним чином пов'язаних з інформацією та комунікаціями з ОМС [5].

З метою підвищення ефективності взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадами, у т. ч. в умовах воєнного стану, доцільним є здійснення наступних заходів:

- з метою подолання правових недоліків щодо здійснення взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю доречною є співпраця органів місцевого самоврядування з науковими установами, експертами в напрямі підготовки необхідних проектів змін до законодавства, з по-дальшим винесенням своїх пропозицій для центральних органів влади, осіб, які мають право законодавчої ініціативи;

- стимулювати процедуру завершення роботи зі створення внутрішніх Інтернет-порталів міських рад;

- підвищити відповідальність посадових осіб щодо забезпечення повного та своєчасного надходження і оновлення інформації, оприлюднення рішень міської ради, рішень виконкому і розпоряджень міського голови, що стосуються територіальної громади, в тому числі за минулі роки;

- покращити інтерактивну взаємодію юридичних та фізичних осіб з міською радою шляхом перегляду процедури розгляду електронних звернень та інформаційних запитів;

- створити автоматизовану систему документообігу за допомогою використання в підрозділах міських рад відповідного програмного забезпечення, наприклад, таких програм, як «Облік рішень та розпоряджень», «Облік звернень громадян»;

- запровадити курси підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування з поглибленим вивченням Інтернет-ресурсів, технологій он-лайн зв'язку;

- посилити поінформованість громадян про можливості здійсненні громадського контролю за діяльністю депутатів місцевих рад, доступу до прийняття рішень місцевого значення шляхом проведення інформаційних кампаній, в тому числі за посередництвом ЗМІ, соціальних мереж;

- залучати громадські організації, органи самоорганізації населення, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, квартирні та вуличні комітети, ініціативні групи до кампанії з інформування населення про спрямування бюджетних коштів на розвиток міста, зокрема про ті проекти, в яких працюють ці об'єднання громадян, і які реалізуються за кошти місцевих бюджетів;

- організувати тренінги для громадськості та органів місцевого самоврядування щодо поширення знань про форми та методи залучення громадян до процесу прийняття владних рішень, інструменти доступу до публічної інформації;

- запровадити механізми залучення громадян до прийняття рішень щодо спрямування бюджетних коштів на розвиток міста (конкурсів для реалізації проектів з ревіталізації, облаштування міського; громадського он-лайн голосування за підтримку кращих, найбільш актуальних ідей тощо).

Список літератури:

1. Указ Президента України №64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні”. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

2. Закон України “Про правовий режим воєнного стану”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3. Закон України “Про доступ до публічної інформації”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2022 року № 263 “Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану”. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-funkcionuvannya-informacijno-komunikacijnih-sistem-elektronnih-komunikacijnih-sistem-publichnih-elektronnih-reyestriv-v-umovah-voyennogo-stanu-263>

5. Дослідження «Вплив воєнного стану на громадську участь в Україні». URL: <https://rm.coe.int/research-influence-of-martial-law-on-the-civil-participation-in-ukrain/1680a79d85>

Устименко Марія Валентинівна

аспірантка кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ

В умовах динамічних змін сучасного економічного простору, стимулювання регіональної діяльності набуває особливої значущості. Розвиток регіонів є ключовим фактором забезпечення сталого економічного зростання, соціальної стабільності та підвищення якості життя населення. Однак, різноманітність регіонів з їх специфічними економічними, соціальними та культурними характеристиками, а також поточна ситуація

війни в Україні та географічне розташування різних регіонів, вимагають диференційованого підходу у формуванні та реалізації відповідних стратегій.

Існує широкий спектр методів та інструментів, які можуть бути застосовані для покращення діяльності в регіоні та підвищення ефективності регіональної політики, зокрема податкові стимули та фінансові інвестиції, соціальні програми, спрямовані на підвищення рівня освіти та покращення якості життя населення. Не менш важливу роль відіграють технологічні інновації, які є ключовими для розвитку міст, підтримки стартапів та залучення іноземних інвесторів. Крім того, ефективне стимулювання регіональної діяльності неможливе без налагодженого партнерства між урядом, приватним сектором та громадськістю [1].

У кожному регіоні необхідно сформулювати ефективну політику регіонального розвитку. Формування дієвої політики регіонального розвитку є надзвичайно важливим, оскільки передбачає використання потенціалу регіонів, підвищення ефективності управлінських рішень, удосконалення діяльності органів влади та місцевого самоврядування, що також є ключовими методами стимулювання діяльності в Україні .

В поточних умовах необхідно враховувати ситуацію в країні і адаптувати існуючі теорії та практики до реалій сьогодення, пристосовуючи стимули до поточної ситуації. Розглянемо методи, які можуть бути застосовані для покращення діяльності в регіонах:

1. Податкові стимули – надання податкових пільг для підприємств, які інвестують у розвиток або підтримку критичної інфраструктури, або в постраждалі регіони. Це також може стосуватися прямих інвестицій, які можуть значно підвищити конкурентоспроможність регіону. Можлива диференціація податкових пільг залежно від пріоритетності сектору економіки та рівня розвитку регіону. Також, це запровадження прозорої системи моніторингу та оцінки ефективності наданих податкових стимулів та розробка чітких критеріїв і умов надання податкових пільг для забезпечення їх цільового використання. Податкові стимули об'єднанні іншими інструментами, що підтримуються грантами, субсидіями, тощо.

2. Підтримка інновацій – інвестиції в дослідження і розробки в різних сферах, створення інноваційних хабів та технопарків, які сприятимуть розвитку високотехнологічних інновацій, що, в свою чергу, підвищуватимуть конкурентоспроможність регіону. Створення регіональних інноваційних екосистем, що включають дослідницькі установи, університети, бізнес-інкубатори та акселератори. Розвиток механізмів трансферу технологій та комерціалізації наукових розробок і стимулювання співпраці між науковими установами та бізнесом через спільні дослідницькі проекти та програми. Також запровадження грантів та конкурсів для фінансування інноваційних проектів на регіональному рівні.

3. Удосконалення державно-приватного партнерства – успішне функціонування такої моделі та наявність успішних кейсів сприятиме значному залученню приватного капіталу та управлінських навичок, а також збільшенню успішно реалізованих інвестиційних проектів. Удосконалення законодавчої бази для ДПП, забезпечення прозорості та захисту інтересів усіх сторін. Розробка стандартизованих процедур та шаблонів для проектів ДПП, що спростить їх реалізацію та створення спеціалізованих агенцій або підрозділів для проведення ДПП проектів на регіональному рівні. Для цього має бути проведення інформаційних знань та навчальної програми для популяризації ДПП серед бізнесу та громадськості.

4. Підтримка екології та відновлюваних джерел енергії – підтримка "зелених проектів" відкриє регіонам доступ до численних програм та міжнародного фінансування.

Розробка регіональних стратегій та планів дій з розвитку відновлюваної енергетики. Запровадження "зелених" тарифів та інших економічних стимулів для виробників відновлюваної енергії та підтримка досліджень та інновацій у сфері екологічно чистих технологій і проведення інформаційних запитів для підвищення обізнаності населення щодо переваг "зелених" проектів.

В даний час Україна стикається зі складними викликами, але саме завдяки цим викликам, правильній стратегії, ефективній співпраці уряду, бізнесу та громадськості за допомогою вищезазначених методів стимулювання діяльності, можливо досягти значних змін у розвитку регіону. Це забезпечить суттєве та довгострокове економічне зростання, що є ключовим аспектом для сталого розвитку та діяльності регіону.

Список літератури:

1. Федоров Р/Осовець О. Як залучати прямі іноземні інвестиції. 2013 [Електронний ресурс] - Режим доступу:https://regionet.org.ua/files/02_How_to_attract_FDI_-_UA.pdf

ПІДСЕКЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Блащук-Дев'яткіна Наталія Зеновіївна

к.е.н., доцентка кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕНДЕНЦІЇ НА РИНКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО СТАНОВЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Іпотечне кредитування є потужним інструментом активізації економічної діяльності, що в умовах економічної кризи набуває особливої ваги. Кредити на нерухомість мають значний вплив на фінансову систему, оскільки часто є одними з найбільших кредитних операцій, які здійснюють фізичні особи. Окрім цього, великі обсяги кредитування на нерухомість можуть мати вплив на банківську систему, рівень кредитних ризиків та стабільність фінансового сектору в цілому.

З метою активізації ринку у березні 2021 року за ініціативи Президента України було розпочато державну програму "Доступна іпотека 7%". За неповні 10 місяців банки видали іпотечних кредитів на суму близько 1,1 млрд гривень.

Скористалися програмою близько 1300 українських сімей. Враховуючи те, що лише на квартирному обліку в Україні перебували понад 650 тис. громадян, які потребують поліпшення житлових умов, очевидно, що темпи забезпечення громадян житлом потребують прискорення [3].

Незважаючи на жорстоку війну в Україні, ринок довгострокових кредитів під заставу нерухомості продовжує функціонувати. Уряд України прийняв дві постанови, які регулюють питання пільгового іпотечного кредитування. Програма запроваджена з 1 жовтня 2022 року.

Програми виконують важливу соціальну функцію на підтримку окремих категорій населення (військові, багатодітні родини, шкільні вчителі), які не мають можливості залучати іпотечні кредити на ринкових умовах.

По суті, такі програми можуть виступати поштовхом для активізації певних сегментів кредитування (МСБ, купівлі житла) на ринкових засадах.

Однак розширення цих програм на масову аудиторію може виявитися занадто обтяжливим як для бюджету, так і громадян, які не використовують іпотеку, проте стикатимуться із підвищенням вартості житла через збільшення попиту на нього.

Тому у більшості країн такі програми мають адресний характер щодо конкретних категорій населення.

В Україні у першій фазі програми пільгового кредитування зможуть скористатися лише чотири категорії громадян: військовослужбовці, працівники сектору безпеки і оборони; лікарі; вчителі та педагогічні працівники; вчені. Для цих категорій будуть доступні кредити зі зниженою ставкою 3% на 20 років з початковим внеском 20% на придбання житла. Пізніше програма буде поширена на всіх українців, чия житлова нерухомість не перевищує 52,5 м² + 21 м² на кожного члена сім'ї. Однак, ставка кредиту для цих категорій складатиме 7%. Метою програми субсидованої іпотеки є не лише забезпечення громадян житлом, але й сприяння перезапуску ринку нерухомості, який зазнав сповільнення через воєнну ситуацію. Ринок нерухомості є важливою галуззю економіки, і від його відновлення залежить економічне відродження країни. Важливо зазначити, що успіх програми буде залежати від можливостей держави забезпечити компенсацію під відсоток, а також від внутрішньої економічної та соціальної ситуації. Умови та обсяги програми можуть змінюватися залежно від розвитку подій. Згідно зі звітом Національного банку України, іпотечні борги громадян перед банками поступово зменшувалися в період з кінця лютого до кінця червня 2022 року. У лютому заборгованість клієнтів за іпотекою становила 26,26 млрд гривень, а в червні - 25,17 млрд гривень.

Заборгованість перед банками зменшилася як у гривні (з 16,05 млрд у лютому до 15,43 млрд у червні), так і в іноземній валюті (в еквіваленті: з 10,22 до 9,74 млрд грн). Однією з причин цього зменшення є припинення банками іпотечного кредитування, що призводить до скорочення заборгованості клієнтів. За даними Національного банку України, заборгованість клієнтів перед банками зростала з жовтня 2021 року, але з лютого 2022 року ситуація змінилася на протилежну. Також зменшилася кількість проблемних кредитів: у лютому їх чистий обсяг становив 1,15 млрд грн, а в червні - 1,09 млрд грн [2].

Слід зауважити, що програми мають певні недоліки. Так, основним недоліком програм урядової підтримки програм кредитування є обмеженість бюджетних ресурсів, яка не дозволяє усім громадянам скористатися ними рівною мірою. Зрозуміло, що лише за рахунок держави (себто, інших платників податків) забезпечити всіх громадян, які цього потребують, житлом не є можливим.

Важливо також усвідомлювати, що вартість пільгового (5% або 7%) іпотечного кредиту для позичальника не означає того, що такою ж є вартість витрат для держави, за рахунок яких субсидуються програми кредитування.

Насправді, Уряд запозичує кошти на ринку під ринкові ставки (наразі довгострокові ОВДП в гривні розміщуються під 13%+).

Додаючи до вартості грошей відсотки банків за обслуговування процесу видачі кредиту, вартість страхування, оцінки майна та кредитних ризиків, отримуємо, що держава

"продає" гроші іпотечним позичальникам щонайменше вдвічі дешевше, ніж вони обходяться їй самій.

Окрім того, залежно від моделі конкретної програми (компенсація відсотків чи рефінансування тіла іпотечного кредиту банку) ключовими ризиками для них є можлива нестача коштів для покриття вартості обслуговування кредиту (якщо субсидується ставка) чи ризик неплатоспроможності провайдера державної підтримки, що може виникнути внаслідок дефолту позичальників (як це було у випадку з ДІУ).

Отже, опиратись лише на державну підтримку запровадити масове іпотечне кредитування не є доцільним. Зменшенню залежності розвитку ринку іпотечного кредитування від державних субсидій може сприяти посилення його ринкової складової.

У сучасних умовах джерелом стійких та довгострокових пасивів у гривні може бути запуск системи накопичувальної пенсійної системи, підвищення строкowości депозитних вкладів, а також центральний банк – через спеціальні механізми рефінансування [1].

Це передбачатиме розширення продуктової лінійки центрального банку шляхом запровадження спеціальних програм рефінансування, забезпеченням за яким виступатимуть портфелі іпотечних кредитів банків (що відповідатимуть вимогам щодо якості) або іпотечні облігації, забезпечені грошовими потоками від іпотечних кредитів.

У міжнародній практиці такі моделі запроваджуються центральними банками у взаємодії з Урядами та передбачають створення преференційних умов рефінансування центральними банками кредитів, що спрямовуються за напрямками, які потребують підтримки.

Окрім цього доцільно запровадити моделі фінансування житлового будівництва із застосуванням рахунків умовного зберігання (ескроу) та гарантування прав інвесторів на об'єкти нерухомого майна, які знаходяться на стадії будівництва.

Рахунки ескроу виступатимуть стійким та надійним джерелом пасивів для банків та стимулюватимуть розвиток проєктного фінансування забудовників з боку банків, які отримують забезпечення у сумі залишків на таких рахунках, та, відповідно, матимуть можливість знизити вартість ризику, що закладається до вартості кредитів, наданих забудовникам.

Зміна моделі взаємовідносин банків, забудовників та інвесторів дозволить Національному банку адаптувати власну нормативно-правову базу в частині вимог щодо оцінки банками ризиків за такими операціями. Адже на сьогодні банки оцінюють ризики за вже збудованим житлом на рівні 50%, а за незбудованим (первинний ринок) – на рівні 100%. Це, у свою чергу, зменшить навантаження на капітал банків, розширить можливості видачі ними нових іпотечних кредитів та зниження ставок за ними.

Застосування державних гарантійних (страхових) механізмів за допомогою вже наявної або новоствореної інфраструктури дозволить розподілити ризики кредитування між державою та банками, що стимулюватиме фінансові установи активніше йти у цей сегмент.

Список літератури:

1. Доступна іпотека: державна допомога у придбанні житла // Офіційний сайт Міністерство економіки України URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=20fb406b-1857-418f-85cb-76aed312c20a&title=DostupnaIpoteka-DerzhavnaDopomogaUPridbanniZhitla&isSpecial=true>
2. Наглядова статистика // Офіційний сайт Національного банку України.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
3. Степанюк Є. Як стимулювати іпотеку в Україні? / Євген Степанюк // Економічна правда URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/6/681202/>

Ватаманюк-Зелінська Уляна Зеновіївна

д. е. н., професорка кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВИРІВНЮВАННЯ ДИСПРОПОРЦІЙ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ

Введення воєнного стану вплинуло на зміни у функціонуванні територіальних громад в Україні. Нормативно-правові засади їх діяльності змінено і пристосовано до викликів війни. Основними причинами цих змін є, зокрема, необхідність щодо: забезпечення фінансової стабільності бюджетів територіальних громад, безпеки й захисту їх населення; потреби додаткового фінансування для вирішення пріоритетних завдань розвитку ТГ; перегляду бюджетного планування для врахування нових пріоритетів та потреб ТГ в умовах війни (забезпечення надання соціальних послуг, включаючи медичну допомогу, освіту та соціальний захист внутрішньо-переміщених осіб); необхідності посиленого моніторингу та контролю за витратами громад; залучення фінансової допомоги від міжнародних організацій та інвестицій для відновлення місцевої інфраструктури та підтримки економіки, стимулювання підприємництва. Отож, нормативно-правову базу для функціонування ТГ у період війни було адаптовано з метою забезпечення відповідних можливостей їх розвитку.

Зважаючи на воєнний стан, бюджети територіальних громад все ще залишаються одним із важливих інструментів реалізації заходів соціально-економічного розвитку регіонів України. Саме відмінності у розвитку територіальних громад, зокрема розбіжності у

формуванні й використанні їх власних ресурсів впливають на неспроможність громад повноцінно забезпечувати надання гарантованих державою послуг. В умовах повномасштабного вторгнення все ще існують розбіжності у формуванні й використанні територіальними громадами власної матеріально-фінансової бази.

Сьогодні, показником здатності територіальних громад мобілізувати необхідні податкові надходження до власного бюджету з метою фінансування оборонних та відновлювальних запитів ОМС і потреб населення, є податкоспроможність ТГ. Бюджетний кодекс України визначає методологічну основу оцінювання рівня податкоспроможності бюджетів територіальних громад. Зауважимо, що податкоспроможність є важливим показником рівня фінансової автономії ТГ. Значення її показника дає змогу ефективно формувати бюджет, розробляти фінансові стратегії розвитку ТГ. Податкоспроможність впливає на здатність територіальної громади фінансувати проєкти, спрямовані на підвищення якості життя мешканців, адже громади з високою податкоспроможністю більш привабливі для інвесторів.

Загалом, оцінка податкоспроможності територіальної громади полягає в аналізі фінансових можливостей та здатності акумулювати достатні податкові доходи із метою забезпечення фінансування власних функцій ОМС та надання якісних послуг населенню. В умовах воєнного стану Міністерство фінансів враховує нові параметри для розрахунку індексів податкоспроможності територіальних громад. Індекс податкоспроможності відповідного бюджету є одним із параметрів здійснення горизонтального вирівнювання. З метою розрахунку індексу податкоспроможності територіальної громади використовуються тільки ті кошти, що були отримані в бюджеті лише від податку на доходи фізичних осіб, решта податкових надходжень не враховуються.

До початку повномасштабного вторгнення у 2022 році для розрахунку індексів податкоспроможності територіальних громад на плановий рік обирались дані з отриманого ПДФО за останній звітний бюджетний період, а чисельність населення в громаді на початок року, що передував плановому. Проте введення воєнного стану вплинуло на оновлення підходів щодо використання параметрів (рис. 1).

Відтак, ПДФО є одним із основних податків у формуванні дохідної частини бюджетів територіальних громад і виступає інструментом регулювання їх соціально-економічного розвитку. Для розрахування індексу податкоспроможності використовуються надходження від ПДФО. Важливість використання ПДФО як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку території обумовлена тим, що цей податок забезпечує зв'язок громадян-платників з державою та місцевим самоврядуванням, він впливає на рівномірність

розподілу доходів населення у територіальному розрізі за допомогою диференціації ставок та податкових пільг та займає високу питому вагу в доходах місцевих бюджетів.

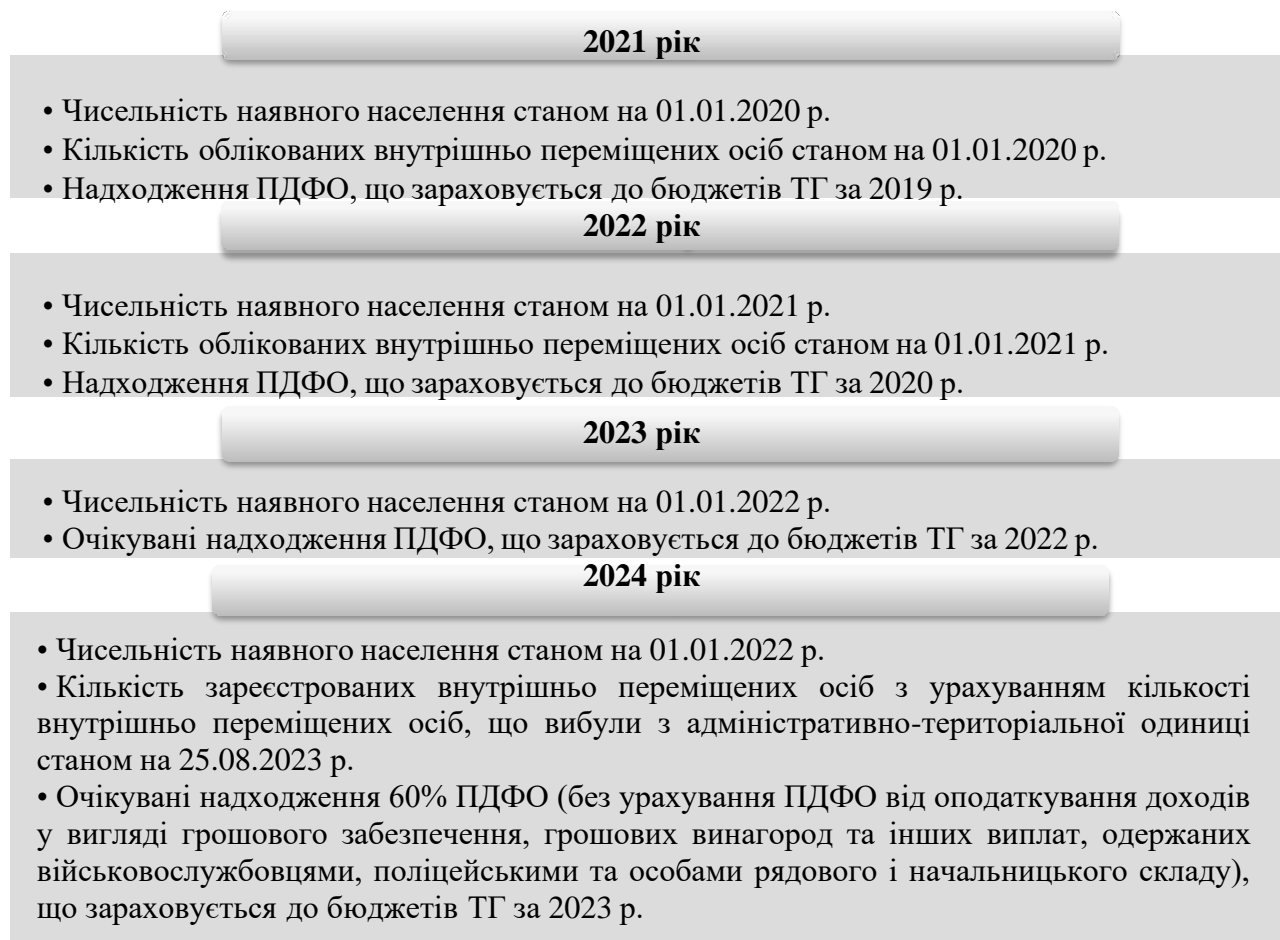

Рис. 1. Параметри розрахунку індексів податкоспроможності територіальних громад на 2021-2024 рр.

Джерело: складено за даними [1-4].

Варто звернути увагу на тому, що у Пояснювальних записках до проектів Законів України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» та «Про Державний бюджет України на 2022 рік» до параметрів розрахунку індексів податкоспроможності територіальних громад на 2021-2022 роки віднесено: чисельність наявного населення та кількість облікованих внутрішньо переміщених осіб (ВПО) на початок року, що передував плановому; надходження ПДФО, що зараховується до бюджетів ТГ, за останній звітний бюджетний період. У Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» надходження ПДФО, що зараховувався до бюджетів ТГ за 2022 рік замість 2021 року, зокрема не враховувалась кількість облікованих внутрішньо переміщених осіб.

Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» передбачає, що параметрами розрахунку індексів податкоспроможності територіальних громад на 2024 рік є: чисельність наявного населення станом на 1 січня 2022 року, а не на 1 січня 2023 року; кількість зареєстрованих ВПО з урахуванням кількості ВПО, що вибули з адміністративно-територіальної одиниці станом на 25 серпня 2023 року; очікувані надходження 60% ПДФО (без урахування ПДФО від оподаткування доходів у вигляді грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і начальницького складу), що зараховується до бюджетів ТГ за 2023 рік.

Відтак, у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році перед МФУ постає важливе питання враховувати нові параметри та показники для розрахунку індексів податкоспроможності територіальних громад на 2023-2024 рр. Значення параметрів для розрахунків у бюджетних документах повинні бути актуальними і відображали поточну ситуацію, зокрема, щодо чисельності населення, податкових надходжень та внутрішньо переміщених осіб. Постійне оновлення даних для розрахунку індексів податкоспроможності територіальних громад допоможе забезпечити більш точне та ефективне управління фінансами та фінансовими ризиками в умовах надскладної ситуації, пов'язаної з воєнним конфліктом та змінами в економіці країни.

Список літератури:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік». Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69938
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік». Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72775
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472>
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік». Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42796>

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Цифрова трансформація митного регулювання міжнародних перевезень має значний вплив на активізацію зовнішньоекономічної діяльності України, особливо у період воєнного стану. Адаптація до цифрових інструментів і процедур може сприяти підтримці та навіть розширенню міжнародної торгівлі в умовах, коли традиційні логістичні та економічні механізми зазнають суттєвих випробувань. Цифровізація дозволяє автоматизувати митні процедури, зменшує час на обробку документів та забезпечує прозорість і ефективність митного контролю, що є критично важливим для забезпечення швидкого переміщення товарів, необхідних для потреб оборони та гуманітарної допомоги.

Ефективне митне регулювання, підкріплене цифровими технологіями, може значно підвищити здатність України до підтримки стабільних економічних відносин з іншими країнами, навіть у воєнний час. Це, в свою чергу, сприятиме збереженню та розвитку експортно-імпортних операцій, зміцненню міжнародного іміджу України як надійного торговельного партнера, а також залученню іноземних інвестицій, необхідних для відновлення та розвитку економіки країни.

Крім того, діджиталізація митного регулювання сприяє збільшенню наповнення державного бюджету України в умовах воєнного стану. Автоматизація митних процедур зменшує ризики корупції, підвищує ефективність збору митних платежів та податків з міжнародної торгівлі. Це дозволяє державі отримувати додаткові ресурси для фінансування оборонних потреб, соціальних програм та відновлювальних проектів. Ефективне використання цифрових інструментів у митному регулюванні також сприяє оптимізації адміністрування податків та зборів, що є важливим фактором під час воєнного стану, коли потреби країни в фінансових ресурсах зростають [1].

Блокування українсько-польського кордону у 2024 році польськими аграріями та перевізниками стало важливим випробуванням для зовнішньоекономічної діяльності України, особливо в умовах воєнного стану. Такі дії призвели до тимчасового призупинення та затримок у міжнародних вантажоперевезеннях, що мало безпосередній вплив на торгівлю між Україною та країнами Європейського Союзу. Зокрема, обмеження руху через один з ключових транзитних коридорів спричинило збільшення логістичних витрат, затримку поставок товарів, що, у свою чергу, вплинуло на виконання експортних контрактів та обсяги зовнішньоторговельного обігу.

Затримки у міжнародних перевезеннях через блокування кордону також негативно позначилися на наповненні державного бюджету України [2]. Зменшення обсягів експорту та імпорту призвело до зниження надходжень від митних платежів та податків. У період, коли фінансові ресурси необхідні для забезпечення обороноздатності країни та підтримки стабільності економіки, таке зниження мало значні наслідки.

Водночас, ця ситуація актуалізувала необхідність розробки та впровадження альтернативних логістичних маршрутів, а також зміцнення дипломатичних зусиль для вирішення конфліктних ситуацій. Важливим аспектом стала робота над зміцненням двосторонніх відносин із Польщею та іншими країнами-сусідами, аби запобігти подібним інцидентам у майбутньому та забезпечити стабільність і безперервність торгівельних і логістичних операцій.

Крім того, цей випадок підкреслив значення розвитку внутрішньої інфраструктури для диверсифікації експортних ринків та зменшення залежності від окремих зовнішніх каналів доставки. Розвиток цифрової логістики та митного оформлення, зокрема через впровадження електронних декларацій та інших цифрових інструментів, може стати однією з важливих відповідей на виклики, пов'язані з подібними блокуваннями, забезпечуючи більшу гнучкість та ефективність управління ланцюгами поставок.

Успішна інтеграція цифрових технологій у транспортний сектор країн ЄС потребує координованих зусиль та узгодженої політики. В рамках цифрової адженди, для досягнення оптимальних результатів, визначено наступні пріоритети цифрової трансформації:

— формування умов для розвитку та імплементації інноваційних проектів у сфері цифровізації;

— оновлення і уніфікація правової бази для створення правового поля цифрової трансформації;

— розвиток цифрових платформ, що сприятиме створенню єдиної цифрової інфраструктури в країнах ЄС;

— підвищення рівня цифрової інтеграції ринків та галузей економіки для формування спільної цифрової бази;

— аналіз досвіду цифровізації інших країн з метою адаптації та впровадження найкращих практик у процесі цифрової трансформації в країнах ЄС.

Актуалізація елементів цифровізації в транспортній інфраструктурі країн ЄС вже на сьогоднішній день є важливою для розвитку єдиної транспортної галузі. Це сприяє зростанню зовнішньоторговельного обороту України та підвищенню обсягів вантажоперевезень між Україною та країнами ЄС, значно спрощує комунікацію між містами завдяки використанню спеціалізованих додатків.

Оптимізація процедур контролю за переміщенням товарів через митний кордон ЄС за допомогою цифрових засобів, як-от використання електронного цифрового підпису, сприяє прискоренню обробки документів, зниженню часу затримок на кордоні та забезпеченню безперебійного руху товарів.

Попри позитивні зміни, процес цифровізації супроводжується як перевагами, так і викликами, що вимагають ретельного моніторингу та корекції для забезпечення ефективності впровадження цифрових інновацій у регіоні ЄС.

Загалом, реалізація цифрової трансформації в ЄС вимагає детального планування, адаптації до специфіки країн-учасниць та координованих зусиль на національному та міжнародному рівнях, з метою досягнення комплексних переваг цифрової економіки.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що цифрова трансформація митного регулювання є ключовим елементом у підтримці та розвитку зовнішньоекономічної діяльності України під час воєнного стану. Вона не тільки сприяє підтриманню економічної стабільності та розвитку, але й забезпечує додаткові фінансові ресурси для державного бюджету, що є вирішальним для витривалості країни в умовах військового конфлікту.

Список літератури:

1. І. В. Берестов, О. С. Пестременко-Скрипка, Т. Т. Берестова. Діджиталізація митного контролю під час здійснення міжнародних вантажних перевезень залізничним транспортом. *Економіко-правові та соціалотехнічні напрями еволюції цифрового суспільства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: у 2 т. Том 2. : тези доп.*, Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2022. С. 497-499.

2. Державна митна служба. URL: <https://customs.gov.ua/en> / (дата звернення: 24.01.2024).

Гринчишин Ярослав Миколайович

к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Фінансова інклюзія передбачає створення сприятливих умов для користування всіма верствами населенням різноманітними фінансовими послугами, які є доступними, законодавчо врегульованими та відповідають сучасним потребам домогосподарств. Іншими словами, це процес, при якому будь-яка фізична чи юридична особа має можливість отримати доступ до усіх фінансових продуктів та послуг.

Головна мета фінансової інклюзії полягає в знешкодженні бар'єрів або повного їх усунення, що перешкоджають користуватися фінансовими послугами населенню, за рахунок надання усім учасникам фінансових відносин достовірної та прозорої інформації [1].

У загальному вигляді фінансова інклюзія є однією з якісних характеристик функціонування ринку фінансових послуг та індикатором його розвиненості.

Як показують результати загальнонаціонального опитування з питань фінансової грамотності та фінансової інклюзії, яке проводилось у серпні 2021 року, рівень користування фінансовими продуктами в Україні є невисоким. Лише 57% респондентів сказали, що користувалися фінансовими продуктами упродовж останніх двох років. Платіжними картами у 2021 році користувалися 53% респондентів, у той час як в економічно розвинених країнах цей показник становить біля 80%. Кредитами у 2021 році користувалися 29% респондентів, що є суттєво нижчим за інші країни – 40-50%. Аналогічна відмінність спостерігається за користувачами страхових послуг – в Україні 9%, в інших країнах – 40% [2].

Низький рівень фінансової інклюзивності в Україні науковці пов'язують з наявними проблемами щодо захисту прав споживачів і фінансової грамотності людей. Як вважають окремі автори, наявна система захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг не повною мірою відповідає загальновизнаним міжнародним принципам і призводить до недовіри до фінансових інститутів з боку населення та, як наслідок, до низького рівня фінансової інклюзивності [3, с. 10]. Інші дослідники вважають головною проблемою низького користування фінансовими послугами значною частиною населення необізнаність в користуванні або недоступність до таких фінансових послуг [1].

Основними передумовами фінансової інклюзії можна вважати достатній рівень фінансової грамотності населення; формування довіри населення до держави та інституцій фінансового ринку; забезпечення доступу до фінансових технологій; сприятливе регуляторне середовище, яке гарантує законодавчий захист прав кредиторів і споживачів, захист права власності [4, с. 11].

Фінансова грамотність населення є критично важливою для економічного розвитку країни та фінансового благополуччя індивідів. Вона охоплює різні аспекти фінансів, включаючи уміння ефективно управляти особистими фінансами, розуміння основних фінансових понять, уміння планувати бюджет, інвестувати, використовувати банківські послуги, розуміння податкової системи тощо. Недостатня фінансова грамотність може призвести до боргового тягаря, фінансових проблем, погіршення кредитної історії, невдач в інвестуванні та інших негативних наслідків.

За методологією ОЕСР, загальний індекс фінансової грамотності України у 2021 році становив 12,3 бали (або 58% від його максимального значення). Зафіксовані відмінності за

такими характеристиками як вік, регіон, місце проживання, рівень доходу та освіта, а також за користуванням технологіями та наявністю заощаджень. Порівняно нижчий індекс із фінансової грамотності зафіксовано у віковій групі 18-24 роки зі значенням індексу 11,4 бали, а також у групі респондентів старше 60 років (11,6 балів) [2].

Більш високий рівень фінансової грамотності характерний для груп респондентів з більш високим рівнем доходу. Залежність між рівнем фінансової грамотності і наявністю освіти є прямою - чим вищий рівень освіти, тим вищий бал фінансової грамотності. Якщо загальний бал осіб із середньою спеціальною освітою становить 11,9 балів, то осіб із вищою освітою – 13,3 бали [2].

Індекс фінансової грамотності також відрізняється залежно від місця проживання – у міських жителів 12,6 бали, у сільських – 11,8 бали [2].

Певні проблеми з доступністю фінансових послуг створило повномасштабне російське вторгнення. Враховуючи фактори впливу вторгнення росії на умови функціонування фінансової системи, Національний банк презентував власну стратегію під назвою «Фінансова фортеця», сфокусовану на спротив агресії та відновлення країни, яка була доповнена на початку 2024 року [5].

Повномасштабна війна зумовила значне прискорення у вирішенні завдань доступності фінансових послуг для всіх громадян. Побудова безбар'єрної фінансової системи передбачає забезпечення фізичної доступності отримання фінансових послуг для клієнтів, зокрема людей з інвалідністю. Також заплановано зміни в напрямі запровадження кращої світової практики для поліпшення надання дистанційних фінансових послуг, наприклад, для людей з інвалідністю без їх фізичної присутності у відділеннях. Реалізація зазначених заходів буде тісно пов'язана з подальшим розвитком ініціативи "Power banking 2.0", яка передбачає забезпечення безперебійного та сталого доступу всіх громадян до фінансових послуг на територіях, що межують з активними бойовими діями, територіях з низькою фінансовою інклюзією та деокупованих територіях.

Одним із напрямів підвищення фінансової інклюзії на ринку фінансових послуг є його цифровізація, під якою розуміють процес використання технологій інформаційної та комунікаційної технології для забезпечення доступу до різноманітних продуктів через електронні та цифрові канали.

Основні аспекти цифровізації ринку фінансових послуг включають:

1. Використання мобільних додатків для здійснення банківських операцій, переказів коштів та управління особистими фінансами.

2. Інтернет-банкінг - здійснення банківських операцій через Інтернет, без необхідності відвідувати фізичні відділення банків.

3. Фінтех-інновації - поява нових фінтех-компаній, які використовують технології для надання конкурентних фінансових послуг.

4. Зростаючий інтерес до технології блокчейн та використання криптовалют для здійснення транзакцій.

5. Використання штучного інтелекту та аналітики даних для покращення процесів прийняття рішень, ризик-менеджменту та обслуговування клієнтів.

Цифровізація ринку фінансових послуг дозволяє покращити доступність, зручність та ефективність фінансових послуг для клієнтів, а також сприяє зниженню витрат для фінансових установ.

Список літератури:

1. Винник Р. Ю. Розвиток фінансової інклюзії в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 31. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/714/68> (дата звернення 05.02.2024).

2. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні. Звіт за результатами дослідження. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Вересень 2021 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf?v=7 (дата звернення 05.02.2024).

3. Дудинець Л. А., Верней О. Є. Фінансова інклюзивність та її детермінанти. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 2. С. 8-13.

4. Захарченко Н. В. Фінансова інклюзія для підвищення добробуту населення та економічного зростання держави. *Фінанси України*. 2020. № 6. С. 7-19.

5. Фінансова фортеця України. Стратегія Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU.pdf?v=7 (дата звернення 05.02.2024).

Дубик Вікторія Яківна

к. е. н., доцентка кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА МИТНІ ПРОЦЕДУРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Цифрова епоха рішуче та сміливо перетворює світ та Україну. Влада нашої країни постійно підкреслює важливість найшвидшої цифровізації всіх сфер життя та усіх державних установ, зокрема митниці.

Повноцінна цифрова трансформація митної системи є вельми складною для України, але водночас вона є пріоритетною та важливою для подальшого економічного розвитку.

Майбутня IT-інфраструктура має потенціал значно впливати на оптимізацію митних процедур з високим рівнем орієнтації на клієнта.

Повномасштабна війна в Україні створила додаткові виклики для цифрової трансформації митниці. Зокрема, виникла необхідність забезпечення безпеки та конфіденційності даних, які обробляються в електронному вигляді. Крім того, виникла необхідність швидкого переведення митних процедур в електронний формат, щоб забезпечити безперебійну роботу митниці в умовах війни.

Інтеграція України в митний простір ЄС передбачає гармонізацію нашого митного законодавства та наближення митних практик до європейських стандартів. Зокрема, впровадження IT-інструментів у роботу Держмитслужби надає можливість успішно втілювати ці взаємопов'язані процеси. Сучасні закони та процедури вимагають використання сучасного електронного інструментарію [1].

Спрощення взаємодії між митницею та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, яке було висвітлено Главою української держави, сприяє мінімізації впливу людського фактора. Це, в свою чергу, призводить до зменшення корупційних явищ, спрощення та прискорення процесів митного контролю та обліку. Крім того, це підвищує рівень довіри Європейського союзу до митних служб України.

Цифрові технології мають значний вплив на митні процедури. Вони дозволяють зробити митні процеси більш ефективними, прозорими та безпечними [2].

Цифрові технології дозволяють митницям підвищити ефективність митного контролю, що сприяє захисту економічних інтересів держави.

Основні переваги цифровізації митних процедур:

Зменшення часу та витрат на митне оформлення. Цифрові технології дозволяють митникам швидко та легко обробляти митні декларації та інші документи. Це може призвести до значного скорочення часу та витрат на митне оформлення.

Покращення прозорості митних процедур. Цифрові технології дозволяють публіці отримувати доступ до інформації про митні процедури та правила. Це може сприяти підвищенню довіри до митних органів.

Підвищення безпеки митних процедур. Цифрові технології дозволяють митникам більш ефективно виявляти та запобігати контрабанді та іншим порушенням митних правил [3].

Приклади застосування цифрових технологій у митниці.

Електронне митне оформлення. Це дозволяє вантажовідправникам та вантажоодержувачам подавати митні декларації в електронному вигляді. Це може значно скоротити час та витрати на митне оформлення.

Електронна система просування вантажів. Це дозволяє митникам відстежувати рух вантажів через митні пункти пропуску в режимі реального часу. Це може сприяти підвищенню ефективності та безпеки митних процедур.

Системи розпізнавання образів та штучного інтелекту. Ці системи можуть використовуватися для автоматичного виявлення заборонених товарів та інших порушень митних правил [4].

Україна також активно впроваджує цифрові технології у митниці. У 2023 році в Україні запроваджено електронне митне оформлення для товарів, що не підлягають оподаткуванню. Також запроваджено електронну систему просування вантажів. У планах на майбутнє запровадження електронного митного оформлення для всіх товарів, а також використання систем розпізнавання образів та штучного інтелекту для підвищення ефективності та безпеки митних процедур.

В Україні цифровізація митних процедур є одним із пріоритетних напрямів розвитку митної галузі. Уряд України планує до 2025 року повністю перевести митні процедури в електронний формат. Впровадження цифрових технологій у митну галузь сприятиме подальшому розвитку зовнішньоекономічної діяльності України та підвищенню її конкурентоспроможності.

Однак, впровадження цифрових технологій у митну галузь також має ряд викликів, які необхідно подолати. Одним із таких викликів є необхідність забезпечення безпеки та конфіденційності даних, які обробляються в електронному вигляді. Іншим викликом є необхідність підготовки кваліфікованих кадрів, здатних працювати в умовах цифровізації [5].

Незважаючи на виклик, впровадження цифрових технологій у митну галузь є важливим кроком для підвищення ефективності митного адміністрування та забезпечення прозорості митних операцій.

Цифрова трансформація української митниці є ключовим напрямком її євроінтеграції, яка відбувається в умовах повномасштабної війни. Однак керівництво Держмитслужби, Мінфіну, та Кабміну України, а також наші міжнародні партнери чітко розуміють необхідність швидкої та якісної реалізації ІТ-реформи в Держмитслужбі [6].

Список літератури:

1. Концепція реформування діяльності митної служби України "Обличчям до людей" [Електронний ресурс]: від 29.10.2010 року . – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0019342-10>

2. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та

затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 30.11.2023).

3. Копняк К.В., Покиньючерда В.В. Електронний документообіг в публічному управлінні: проблеми впровадження, переваги та перспективи. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 10. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1798>. (дата звернення: 30.11.2023). DOI: 10.32702/2307-2156-2020.10.35

4. Сидорович, О. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства [Текст] / Олена Сидорович, Святослав Герчаківський // Світ фінансів. – 2021. – Вип. 1. – С. 210-225.

5. Івашова Л.М., Кийда Л.І. Діджиталізація митних процедур: сучасний стан та перспективи розвитку митної справи. Публічне управління та митне адміністрування. 2019. № 3(22). С. 218– 230.

6. Івашова Л.М., Кийда Л.І. Спрощений митний контроль у контексті економічної безпеки: проблеми та шляхи їх розв’язання. Вісник Академії митної служби України. Серія «Державне управління». 2012. № 1(6). С. 146–152.

Завальницька Надія Богданівна

к. е. н., доцентка кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НЕРУХОМОСТІ

ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В Україні пріоритетним напрямом наразі залишається боротьба з окупантом, однак всім зрозумілим є те, що економіка, політика, соціальна сфера і т.д. і надалі функціонують і завдання менеджерів, спеціалістів та фахівців у кожній з цих галузей забезпечити якщо не стабільний, то хоча б задовільний їх стан. Під час воєнного стану акценти в маркетинговому забезпеченні реалізації нерухомості зміщуються з економічних (знижки, розтермінування, акції) на соціальні (хто є сусідами, місце розташування житлового комплексу, наявність підземного паркінгу і т.д.) параметри, тому у складних умовах воєнного стану для успішного здійснення процесу реалізації нерухомості необхідно змінювати маркетингову стратегію з метою адаптації до нових реалій.

Ось деякі фактори, які доцільно враховувати при розробці маркетингової стратегії в умовах війни:

- участь у суспільно значущих ініціативах та проектах допомагає створити необхідне сприйняття бізнесу та продукту споживачами у військовий час;

- у маркетинговій стратегії важливо враховувати те, що воєнний стан викликає стрес та тривогу серед населення, тому завданням маркетингу є створення повідомлень, які несуть в собі спокій, впевненість, підтримку, згуртованість;

- в умовах воєнного стану рекламні звернення повинні наголошувати на заходах безпеки;

- в умовах воєнного стану клієнти можуть суттєво змінити свої попит та поведінку, а підприємство, в свою чергу, мало б завдяки маркетингу швидко і якісно адаптуватися до нових умов, переглянути свою цільову аудиторію та відреагувати на їхні потреби та пріоритети;

- у зв'язку з тим, що під час воєнного стану комунікації можуть суттєво змінити медіа-ландшафт та канали зв'язку, підприємство повинно переглянути свої маркетингові комунікації, залучати до роботи нові канали зв'язку;

- умови воєнного стану можуть вимагати швидких змін та реагування на нові обставини, тому підприємство повинно бути гнучким, швидко адаптуватися та шукати нові можливості та інновації, щоб вижити та розвиватися.

Накладемо ці фактори на особливості маркетингового забезпечення реалізації нерухомості, а саме дослідимо різницю між змістом консультації менеджера з продажу у відділі продаж для потенційного покупця із Західної України і покупця, який є переселенцем з тимчасово окупованих територій.

Отже, потенційний покупець із Західної України в першу чергу питає про ціну, можливість знижки, можливість розтермінування і придбання лотом за акційними цінами підсобні приміщення, або паркінг, термін здачі житлового комплексу або його черги в експлуатацію. Гіркий досвід переконав потенційних покупців однозначно переглядати «юридичку»: дозвіл на будівництво; оренда (суборенда) землі (якщо потрібно); погодження прокладання усіх комунікацій і т.д. Такого покупця також цікавить вартість і розмір паркінгу.

Звичайно, потенційний покупець зі Сходу України під час вибору квартири для придбання також буде в першу чергу орієнтуватись на ціну, однак цей вибір однозначно буде об'єднаний з наступними параметрами:

– розташування житлового комплексу (сучасний практичний досвід свідчить, що потенційні покупці надають перевагу квартирам не в центральних частинах міст, особливо великих);

– по сусідству земляки (це вагомий аргумент для цієї категорії покупців, адже зараз у них складається відчуття перебування не на своїй території, а із земляками набагато комфортніше);

– з чого будується житло (на сьогодні всім зрозумілим є те, що укриття (чи спеціальні, чи тимчасові) повинні бути надійними. Потенційний покупець, особливо той, який пережив руйнування свого житла, до нового буде мати завищені вимоги);

– наявність паркінгу і з чого він зроблений (у цих покупців акцент саме не на вартість, а на наявність підземного паркінгу, щоб у випадку повітряної тривоги не шукати прихисток в паркінгах в сусідніх житлових комплексах);

– чи передбачені в житловому комплексі комерція і дитячий майданчик (потенційні покупці, які переїжджають на інші території, на початку набагато комфортніше почуваються коли все мають «під боком», це вже з часом, після успішної адаптації у мешканців виникає бажання досліджувати нові території).

На сьогодні особливо актуальною є робота з дому, а це означає, що ці мешканці мають встигати поєднувати роботу й буденні справи. Це значно збільшує цінність комерційних приміщень у житлових комплексах, які стають дедалі більш функціональними, надаючи мешканцям не тільки комфортні оселі, але й доступ до різноманітних послуг та інфраструктури. Коли магазини, перукарні, спортзали, аптеки та кав'ярні розташовані всередині житлового комплексу – це зручно та економить час. І якщо в житловому комплексі передбачені комерційні приміщення, про них потрібно активно «говорити» в рекламі.

Отже, маркетингові комунікації в умовах воєнного стану мають бути чутливими до стану навколишнього середовища. Вітчизняними науковцями розроблено кілька принципів, які доцільно враховувати при розробці маркетингових стратегій продажу нерухомості:

- реклама продажу нерухомості в жодному випадку не повинна використовувати , бо це, по крайній мірі, неетично;

- рекламні повідомлення повинні наголошувати на надійності пропонованого продукту та підкреслювати заходи, які здійснюються задля безпеки клієнтів;

- в умовах війни люди шукають надійну та актуальну інформацію тому реклама має бути надійним джерелом достовірної інформації, що надає зрозумілі та корисні поради, оновлення та рекомендації, пов'язані з ситуацією;

- умови війни можуть швидко змінюватися, тому маркетингові комунікації повинні бути гнучкими та готовими до змін. Підприємство повинно бути готовим до адаптації своїх повідомлень та стратегій, щоб відповідати новим реаліям;

- наголошуючи на безпеці, співчутті, прозорості та спільності інтересів, підприємство може підтримати позитивний імідж та показати свою відповідальність в умовах війни.

Отже, маркетинг на ринку нерухомості під час воєнного стану має важливе значення з багатьох причин:

- завдяки маркетинговим комунікаціям підтримується постійний зв'язок з клієнтами, а це своєрідна підтримка, спокій та згуртованість;

- ефективне маркетингове забезпечення під час воєнного стану може сприяти збереженню та посиленню репутації підприємства;

- маркетинг воєнний допомагає підприємствам адаптуватися до змін у споживчих звичках та ринкових умовах;

- маркетинг є засобом підтримки спільноти та соціальної відповідальності підприємства.

Метою будь-якого підприємства маркетингової орієнтації – є отримання прибутку за рахунок повнішого задоволення запитів споживачів, отже досягнення комерційних цілей підприємства за допомогою ефективного маркетингу вимагає глибокого знання ринкової ситуації, розуміння потреб споживачів, вміння аналізувати та знаходити альтернативи, творчого та креативного підходу до розв'язання проблем, вміння адаптовувати підприємство до змінених умов тощо.

Західна Оксана Романівна

к. е. н., доцентка кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВА САМОДОСТАТНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним з основних завдань реформи місцевого самоврядування є забезпечення територіальних громад ресурсами для самостійного функціонування та розвитку. Так як тільки самодостатня та спроможна територіальна громада може накопичувати необхідні ресурси для ефективного і якісного надання суспільних послуг та благ населенню. Досягнення фінансової самодостатності територіальних громад залежить від таких факторів:

- фінансової спроможності громади забезпечити належний рівень публічних послуг та соціально-економічного розвитку;

- ефективного використання фінансових ресурсів громади;

- забезпечення доступу громади до додаткових фінансових ресурсів, таких як місцеві запозичення та міжбюджетні трансферти;

- ефективного управління майном громади;

- створення сприятливих умов для економічного розвитку громади;

- розвитку інститутів громадського контролю за фінансовою діяльністю громади.

Завдяки бюджетній децентралізації у 2022 році територіальні громади довели, наскільки стійким є місцеве самоврядування, яке здатне гідно протистояти будь-яким викликам, зокрема і у фінансовій частині, навіть в умовах воєнного стану [1]. Обсяг власних доходів бюджетів територіальних громад Львівської області за період 2016–2022 рр. (рис. 1) показує тенденцію до їхнього зростання у 5 разів (з урахуванням інфляції – у 4,6 рази). А рівень ротаційності знизився — з 9,0% до 7,8%, що свідчить про те, що з кожним роком в області утворювалися територіальні громади з вищим рівнем фінансової самодостатності та спроможності.

Основну роль у наповненні доходів бюджетів територіальних громад Львівської області належить податковим надходженням. Основну частку власних доходів бюджетів територіальних громад складають податки на доходи, на прибуток (ПДФО та податок на прибуток) – 65%. Ця частка зросла на 9%, починаючи з 2018 року. Наступними за обсягом є місцеві податки та збори 21%. Помітними є коливання надходжень акцизу. Значними за обсягами є також власні надходження бюджетних установ, які в основному використовуються для покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням послуг, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю (таблиця 1). Також така ситуація була обумовлена двома причинами: зростанням кількості громад і зарахування до їх бюджетів основного джерела надходжень – податку на доходи фізичних осіб у обсязі 60%. ПДФО є лідером у темпах приросту власних доходів ТГ.

Рис. 1. Динаміка власних доходів бюджетів територіальних громад Львівської області за 2016–2022 рр., грн/особу*

Джерело: складено на основі даних: <https://openbudget.gov.ua>

Динаміка податкових надходжень до місцевих бюджетів, млрд.грн.*

Вид надходження	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Податкові надходження	51,0	60,0	67,0	75,0	86,0
ПДФО	138,2	165,4	177,8	212,2	272,2
Плата за землю	27,3	32,8	31,5	35,3	29,6
Єдиний податок	29,6	35,2	38,0	46,3	47,2
Акциз всього	13,8	13,9	14,4	17,8	13,1
Акциз пальне	6,4	1,4	1,9	9,6	2,9
Місцеві податки і збори	61,0	73,6	82,5	89,9	84,3

Джерело: складено на основі <https://openbudget.gov.ua/>

Реформа децентралізації показала справжній результат міцності фінансової основи територіальних громад та їхню здатність швидко адаптуватися до ситуації. Громади, де не велися бойові дії, змогли гідно прийняти внутрішньо-переміщених осіб, забезпечити їх належною інфраструктурою та наданням публічних послуг на відповідному рівні. Крім цього, надходження до місцевих бюджетів в громадах, які не постраждали від військової агресії росії, дозволили наповнювати єдиний казначейський рахунок в умовах війни. І навіть з урахуванням значних податкових пільг громади зуміли наповнювати свої бюджети на рівні минулого року і відновити зростання [1].

Таблиця 2. показує певну залежність різних рівнів місцевого самоврядування від трансфертів з державного бюджету при виконанні ними повноважень. Лівову частку в трансфертах займають саме цільові трансферти (субвенції) – 83%, дотації становлять лише 17%. Це свідчить про значну залежність місцевих бюджетів від цільових трансфертів з державного бюджету та низьку автономність щодо розпорядження коштами, отриманими з державного бюджету, адже субвенції мають цільовий характер та не дають змоги ОМС вільно розпоряджатися такими коштами. Це в свою чергу знижує спроможність місцевих бюджетів.

Таблиця 2.

Частка трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів, %

Вид бюджету	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Районні бюджети	22	24	34	2	21
Обласні бюджети	80	77	57	57	32
м.Київ	27	22	15	14	11
Бюджети територіальних громад	42	39	31	28	25

Джерело: складено на основі <https://openbudget.gov.ua/>

У грудні 2022 року місцеві бюджети отримали 14,4 млрд грн трансфертів.

Також у розпорядженні органів місцевого самоврядування у 2022 році залишилась реверсна дотація в обсязі 9,3 млрд грн, яку не перераховано до державного бюджету в умовах воєнного часу.

Ситуація, яка склалася із виконанням доходів місцевих бюджетів за 2022 рік щодень змінюватиметься, в залежності від інтенсивності бойових дій. Але, уже зараз можна однозначно стверджувати, що через військову агресію російської федерації місцеві бюджети багатьох громад (особливо на Сході України) недоотримують планові надходження, а, отже, в органів місцевого самоврядування немає змоги виконувати визначені законом повноваження. Можна очікувати, що виконання бюджетів в регіонах, де ведуться бойові дії, прифронтових і тилкових територіях суттєво різнитимуться, а це значить, що на часі питання вдосконалення механізмів бюджетного вирівнювання [2].

Список літератури:

1. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік - URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105>
2. Возняк Г. В., Коваль В. М. Видатки місцевих бюджетів через призму війни в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр. 2022. Вип. 2(154). С. 9-14.

Клепанчук Ольга Юрївна

к.е.н., доцентка кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу

Львівській національний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ РИНКУ ПРАЦІ НА ФІНАНСОВІ РИНКИ

Ринок праці та фінансові ринки є взаємопов'язаними і взаємодіють один з одним. Більшість економічних індикаторів, які впливають на фінансові ринки, мають прямий зв'язок з ринком праці. Вплив ринку праці на фінансові ринки може бути значний, оскільки стан економіки, рівень безробіття, заробітні плати і споживчі можливості впливають на інвестиційний клімат і фінансові рішення. .

Ринок праці може значно впливати на фінансові ринки кількома способами, зокрема:

- Відсоткові ставки: центральні банки часто використовують відсоткові ставки для контролю над інфляцією та стимулювання економічного зростання. Сильні показники ринку праці, такі як низький рівень безробіття та підвищення заробітної плати, можуть свідчити про вищу інфляцію, що спонукає центральні банки підвищувати процентні ставки, що, у свою чергу, впливає на фінансові ринки.

- Корпоративний прибуток: Надійний ринок праці може призвести до збільшення споживчих витрат, що означає вищі корпоративні прибутки та потенційно вищі ціни на акції.

- Інвестиційні рішення. Позитивні показники ринку праці можуть підвищити настрої інвесторів, що призведе до збільшення інвестицій у фінансові ринки, тоді як негативні показники можуть спровокувати втечу до безпечних активів. І навпаки, фінансові ринки також можуть впливати на ринок праці, формуючи можливості працевлаштування та зростання заробітної плати. Канали, через які фінансові ринки впливають на ринок праці, включають:

- Капітальні інвестиції: фінансові ринки надають підприємствам доступ до капіталу, дозволяючи їм розширюватися та наймати додаткових працівників.

- Ділові цикли: Коливання фінансового ринку, такі як рецесії чи буми, можуть вплинути на рівень зайнятості, оскільки підприємства відповідно коригують свою практику найму.

- Вплив на багатство: підвищення або знецінення активів може вплинути на споживчі витрати, що, у свою чергу, впливає на ринок праці. [2]

Один з найважливіших показників, що відображає стан ринку праці, - це рівень безробіття. Високий рівень безробіття може спричинити зниження споживчого попиту, а це, в свою чергу, може призвести до скорочення виробництва та прибутків компаній. Зростання зайнятості та заробітних плат може сприяти збільшенню споживчих витрат та інвестицій, що підтримує попит на фінансові продукти. Однак високий рівень безробіття або економічна нестабільність може призвести до зниження інвестицій та збитків на фінансових ринках.

Фінансовий ринок в Україні під час війни може відчути значний вплив на рівень безробіття. Наприклад, економічна нестабільність, зниження інвестицій та виробництва можуть призвести до зменшення робочих місць і зростання безробіття. Крім того, недостатня доступність кредитів та інших фінансових ресурсів може обмежити можливості підприємств збільшувати виробництво та наймати нових працівників. Таким чином, фінансові показники можуть впливати на рівень безробіття шляхом створення або обмеження умов для економічного зростання та стабільності.

Згідно статистичних даних Національного банку України на початку повномасштабного вторгнення РФ ринок праці в Україні фактично завмер — у березні більше 53% тих, хто мав роботу до війни, втратили її, адже частина компаній були змушені припинити свою діяльність повністю або частково через втрату майна, переривання логістичних зв'язків чи втрату співробітників. [1] Кількість вакансій зменшилася зі 100 000 у лютому 2022-го до 7 000 у березні. Це падіння на 93%. Починаючи з березня, ми бачимо тенденцію 5%-го росту щомісяця. Іншими словами, ринок щомісячно зростає на 5 000

вакансій. 51% усіх вакансій сьогодні зосереджений у Києві та Львові. Київ – це приблизно 15 000 вакансій, Львів – близько 4 000-5 000. Структура професійних сфер практично повністю відновилися після активного періоду бойових дій і повернулася на довоєнний рівень. Топ-5 запитуваних спеціальностей у Києві – це спеціаліст з інтернет-просування, продавець-консультант, бухгалтер, спеціаліст з продажу по телефону і співробітник кол-центру. В цілому, структура вакансій у столиці схожа на структуру вакансій в усій Україні, з відмінністю лише у спеціалістах з інтернет-просування. [2]

Розуміння взаємозв'язку між ринком праці та фінансовими ринками має важливе значення як для політиків, так і для інвесторів. Політики повинні враховувати вплив своїх рішень на обидва ринки, прагнучи створити баланс, який сприятиме економічному зростанню та стабільності. Тим часом інвестори можуть використовувати дані ринку праці, щоб приймати більш обґрунтовані рішення щодо своїх стратегій на фінансовому ринку.

Підсумовуючи, ринок праці та фінансові ринки взаємопов'язані, причому один впливає на інший динамічним і складним чином. Визнання та розуміння цих взаємозв'язків має вирішальне значення для досягнення сталого економічного зростання та фінансової стабільності.

Список літератури:

1. Національний банк України URL <https://bank.gov.ua>
2. Центр економічної стратегії. URL <https://ces.org.ua/ukraine-economic-recovery-tracker/?gclid=Cj0KCQiA5rGuB>

Круглякова Віра Володимирівна

к.е.н., доцентка кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Досвід розвинених країн, а також, хоч і невеликий, але вже наявний досвід України, свідчить, що розвиток та становлення фінансового моніторингу значно підвищує прозорість фінансової системи. Функціонування фінансової системи України відповідно до міжнародних стандартів відіграє ключову роль у розвитку економіки та забезпеченні фінансової безпеки країни. Звичайно, війна значно вплине на розвиток національної економіки. Це потребуватиме перегляду методів фінансового менеджменту та, зокрема, фінансового моніторингу на всіх рівнях державного управління. Оновлені методи допоможуть отримувати об'єктивну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень.

Відповідно до положень законодавства, фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, що вживаються уповноваженими суб'єктами у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і здійснюються у формі:

- державного фінансового моніторингу;
- первинного фінансового моніторингу [1].

Суб'єктами державного фінансового моніторингу є: Національний банк України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації України, Державна служба фінансового моніторингу України [2].

В свою чергу суб'єктами первинного фінансового моніторингу є: банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи; платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем; професійні учасники організованих товарних ринків; професійні учасники ринків капіталу, крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі фінансовими інструментами; оператори поштового зв'язку, інші установи, які надають послуги з переказу коштів (поштового переказу) та здійснення валютних операцій; філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають фінансові послуги на території України; спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин) [2].

Фінансовий моніторинг – це потужний інструмент у боротьбі з різними формами злочинності, включаючи тероризм, провокації, та інші злочинні дії, а також з незаконним отриманням коштів. Ця сфера має значний потенціал для протидії злочинній діяльності як в Україні, так і за її межами. Злочинна діяльність потребує фінансування, а завдяки фінансовому моніторингу держава може контролювати переказ коштів, пов'язаних з такими діяльностями, та запобігати їм. В майбутньому важливо йти шляхом європейських країн, розширюючи та вдосконалюючи законодавство щодо боротьби з відмиванням грошей. Це допоможе зробити Україну безпечнішою країною та ускладнити життя злочинцям.

Правова база України у сфері запобігання та протидії доходам, одержаним злочинним шляхом, або легалізації доходів від фінансування тероризму (відмивання грошей) базується на Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення»; Законі України «Про банки і банківську діяльність»; Кримінальному кодексі України; Кодексі України про адміністративні правопорушення; Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів.

Існує ряд проблем, що негативно впливають на контроль державних фінансів у системі фінансового моніторингу (табл. 1). Ці проблеми знижують як якість, так і ефективність нагляду.

Таблиця 1

Основні проблемні напрями фінансового моніторингу в Україні

Проблема	Деталізація проблеми
1. Недосконалість законодавства	<ul style="list-style-type: none"> Відсутність чітких та узгоджених визначень: «легалізації» (або «відмивання грошей»), «незаконного доходу», «доходу від кримінального правопорушення». Недостатнє регулювання нових фінансових інструментів: криптовалюти, віртуальні активи. Прогалини в законодавстві, що використовуються зловмисниками: для легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом.
2. Недоліки в роботі державних органів	<ul style="list-style-type: none"> Недостатня координація між різними органами, що відповідають за фінансовий моніторинг. Нестача кваліфікованих кадрів: з досвідом роботи у сфері фінансового моніторингу. Недостатнє технічне забезпечення: для ефективного моніторингу фінансових операцій.
3. Низький рівень обізнаності	<ul style="list-style-type: none"> Суб'єктів первинного фінансового моніторингу: банків, страхових компаній, інших фінансових установ. Суспільства: про ризики відмивання коштів та фінансування тероризму.
4. Вплив війни	<ul style="list-style-type: none"> Збільшення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму. Ускладнення роботи державних органів з фінансового моніторингу.

Джерело: розроблено автором на основі [3].

Першою та найгострішою проблемою сучасності є розвиток технологій та поява нових методів відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом. Зловмисники постійно вдосконалюються, шукаючи обхідні шляхи для легалізації незаконних доходів.

Другою проблемою є недосконалість нормативної бази фінансового моніторингу. Наявні нормативні документи не завжди відповідають цілям та завданням державних органів фінансового контролю.

Також проблемами чинного законодавства є:

- відсутність узгоджених нормативних визначень: «легалізації» (або «відмивання грошей»), «незаконного доходу», «доходу від кримінального правопорушення»;
- відсутність узгоджених процедур: запобігання, розслідування та покарання за відповідні злочини.

Ці проблеми роблять систему фінансового моніторингу менш ефективною, що дозволяє злочинцям легше уникнути відповідальності.

Наступна проблема – недостатня взаємодія між органами державного контролю та правоохоронними органами. Необхідно розширити їх взаємодію, організувавши діяльність, у якій можуть брати участь як правоохоронні органи, так і контролюючі органи з метою ліквідації злочинів у національному фінансовому секторі. Ще однією проблемою є відсутність ефективної та стабільної системи підготовки експертів, які володіють технологією розслідування злочинів, пов'язаних із легалізацією незаконних доходів (відмивання грошей), включаючи можливість пошуку та ідентифікації коштів, розташованих в офшорних зонах.

Такі проблеми фінансового моніторингу можуть мати такі наслідки:

- зниження ефективності боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму;
- підвищення ризиків для економіки та безпеки України.

Тому перспективами подальшого вдосконалення та розвитку українського фінансового моніторингу мають бути зосереджені на:

- уніфікації термінів в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму»;
- підвищенні ефективності взаємодії між державними органами фінансового моніторингу та правоохоронними органами;
- удосконаленні законодавстві України та адаптуванні його до міжнародних стандартів.

Список літератури:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 06.12.2019р. №361-IX зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/361-20>
2. Фінансовий моніторинг. Офіційний веб-сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/activity/nahliad-za-rynkom/finansovyi-monitorynh>
3. Рубай О., Шолудько О., Богач М. Особливості фінансового моніторингу в Україні в умовах воєнного стану. *Вісник Львівського національного університету природокористування. Серія Економіка АПК*, (30), 89-93. <https://doi.org/10.31734/economics2023.30.089>

ФОРМИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується вкрай складними умовами ведення підприємницької діяльності. Початок повномасштабної війни призвів до низки проблем і викликів для українського підприємництва. Зокрема, мова йде про втрату значної частки економічного потенціалу країни через окупацію окремих територій, повністю або часткове знищення багатьох інфраструктурних, виробничих, енергетичних та інших об'єктів, вимушену міграцію населення, мобілізацію значної частки ресурсів для військових потреб, релокацію бізнесу тощо. Крім цього, для стримування інфляційних та девальваційних процесів НБУ суттєво підвищив облікову ставку, що призвело до подорожчання кредитних ресурсів.

В цих надскладних умовах уряду довелося запроваджувати низку заходів для обмеження відтоку капіталу та підтримки бізнесу в умовах війни. Однак, головною проблемою і надалі залишається доступ до фінансових ресурсів, які б давали змогу підприємствам у таких складних умовах не лише підтримувати необхідний рівень обігових коштів, але й інвестувати у модернізацію, масштабування, відновлення та започаткування нового бізнесу.

В цьому контексті розглянемо найбільш поширені та актуальні форми фінансування вітчизняного підприємництва. Фінансова підтримка малого та середнього бізнесу (МСБ) може надаватися в різних формах, зокрема:

1. Позики та кредитні лінії:

а) Традиційні банківські позики. Це найпоширеніша форма фінансування, яка може бути короткостроковою або довгостроковою з фіксованою або змінною процентною ставкою.

б) Кредитні лінії. Надання доступу до певної суми коштів, які підприємства можуть використати за потреби.

2. Гранти та субсидії:

а) Державні гранти – безповоротні кошти, надані державними установами для підтримки певної діяльності чи галузей.

б) Субсидії – фінансова допомога, що надається урядом для зниження вартості певних товарів або послуг для МСБ.

3. Венчурний капітал та ангельські інвестиції:

а) Венчурний капітал – інвестиції компаній або окремих осіб в обмін на акціонерний капітал, як правило, у стартапи з високим потенціалом і перспективами швидкого зростання.

б) Ангельські інвестиції – фінансування, що надається заможними особами («бізнес ангелами»), які інвестують свої особисті кошти в стартапи або підприємства на ранніх стадіях.

4. Краудфандинг:

Платформи, на яких велика кількість людей вносить невеликі суми грошей для фінансування бізнес-ідеї чи проекту.

5 Фінансування на основі активів:

а) Факторинг – продаж дебіторської заборгованості третій стороні зі знижкою для негайного отримання готівки.

б) Лізинг – оренда обладнання чи майна, а не купівля, що може вивільнити капітал.

6. Державні програми та підтримка:

а) Податкові пільги. Уряди можуть пропонувати податкові пільги або знижки для МСБ, щоб стимулювати зростання та інвестиції.

б) Схеми гарантування позики. Підтримувані державою програми, які гарантують частину позики, щоб зменшити ризик кредитора.

7. Прямий капітал:

Компанії приватного капіталу можуть інвестувати у створені МСБ в обмін на часткову власність.

8. Інкубатори та акселератори:

Ці програми надають підтримку, менторство та іноді фінансування стартапам в обмін на власний капітал або гонорар.

9. Мікрофінансування:

Невеликі позики надаються підприємцям, які не мають доступу до традиційних банківських послуг.

10. Торговий кредит:

Постачальники, що надають кредит МСБ, дозволяючи їм купувати товари чи послуги в кредит і оплачувати їх пізніше.

Разом з тим, кожна з цих форм фінансової підтримки має свої переваги, недоліки та критерії прийнятності, і підприємства можуть поєднувати кілька джерел фінансування для задоволення своїх потреб. Відповідно важливим є застосування програмно-цільового підходу до оптимального застосування означених форм фінансової підтримки малого і середнього бізнесу України в період війни.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Комерційні банки у зв'язку зі специфікою своєї діяльності займають особливе місце в ринковій економіці та значно впливають на розвиток суспільства і економіки країни. Входження України до світового конкурентного середовища посилило для вітчизняних банківських установ вимоги щодо підвищення конкурентоспроможності та ефективності надання фінансових послуг.

Військово-політичні фактори значно ускладнили економічну ситуацію в Україні, сприяли поглибленню економічної кризи, зростанню дефіциту державного бюджету, скороченню ділової активності суб'єктів господарювання. Негативні економічні процеси, пов'язані з воєнною агресією в Україні, такі як проблеми ліквідності власних активів, збитковості діяльності, суттєве звуження клієнтської бази, запустили процеси переформатування роботи банківських установ, що суттєво відобразилось на отриманих ними фінансових результатах [4].

Не дивлячись на низку труднощів, банківська система продовжує функціонувати. В умовах війни з росією банківська система України працює з обмеженнями, встановленими Постановою Правління Національного банку України № 18 від 24.02.2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». Ці обмеження стосуються зняття готівки з рахунків клієнтів, видачі готівкових коштів в іноземній валюті, роботи валютного ринку, офіційного курсу іноземної валюти тощо. Разом з тим Постановою зняті обмеження щодо здійснення безготівкових розрахунків, поповнення банкоматів, доступу до сейфових скриньок та урядових платежів.

Вистояти в умовах воєнного стану допомагають регулятивні заходи Національного Банку України. Завдяки цьому, а також новим підходам, принципам і заходам, які знайшла банківська система України, в країні утримується відносна стійкість національної валюти та забезпечується ділова активність [3].

Платоспроможні банки в 2023 році отримали 86,5 млрд грн чистого прибутку. Це майже вчетверо вище показника за 2022 рік та на 12% вище за результати 2021 року, до повномасштабного вторгнення.

Операційні прибутки банків зросли помірно: операційний дохід за рік зріс на 15% порівняно з попереднім роком, чистий операційний прибуток до відрахувань у резерви – на

19%. Рушієм зростання доходів сектору залишається збільшення процентних доходів як від високоліквідних активів, так і кредитування.

Головним чинником значної різниці прибутковості, якщо порівняти з попереднім роком, були значно менші відрахування в резерви під збитки від активних операцій, які за рік скоротилися на 86%. Загалом із початку повномасштабного вторгнення банки сформували резерви в розмірі 133 млрд грн, з яких у 2023 році – лише 17 млрд грн.

У грудні 2023 року згідно зі змінами до законодавства банки донарахували річну суму податку на прибуток за результатами 2023 року в цілому за підвищеною ставкою – 50%.

Рентабельність капіталу банківського сектору на 1 січня 2024 року становила 31,6%. Рік тому цей показник становив 9,7%.

Проведена Національним банком у 2023 році оцінка стійкості банків підтвердила, що більшість банків в Україні мають достатній капітал, а банківська система загалом – високий запас міцності. Станом на 01 січня 2024 року згідно з річними показниками лише сім із 63 платоспроможних банків були збитковими із сукупним збитком 245 млн грн. [1].

Приріст коштів населення та бізнесу на рахунках у банках триває. Частка процентних доходів банків від ОВДП та кредитування збільшується за рахунок скорочення частки надходжень від депозитних сертифікатів.

Приріст коштів населення та бізнесу триває.

Зростання коштів клієнтів на рахунках у банках тривало весь рік, а їхня частка в зобов'язаннях банків залишилася на рекордних рівнях – близько 91%. Натомість частка рефінансування НБУ оновила мінімум 2006 року. Обсяги гривневих коштів фізичних осіб збільшилися на 20,5% за рік. Темпи приросту протягом кварталу прискорювалися, найпомітніше – у грудні завдяки сезонному надходженню зарплат і премій. Річний темп приросту строкових депозитів населення в гривні став рекордним за понад десятиліття. Початок 2024 року відзначився традиційними сезонними відпливами коштів з рахунків фізичних осіб, проте це не створює загроз для стабільності фондування банків. Протягом 2023 року спостерігається приріст гривневих коштів суб'єктів господарювання (на 50,8% за рік).

Рівень доларизації депозитів знижувався шостий квартал поспіль (до 31,5%) за рахунок активнішого приросту гривневих коштів [2].

Зниження ставок сприяло підвищенню попиту на кредити та здешевленню фондування.

Вартість залучення банками пасивів знижується два квартали поспіль передусім завдяки здешевленню депозитів корпорацій. У 2024 році банки очікують на зниження ставок для бізнесу і домогосподарств за сталих обсягів коштів клієнтів.

Обсяги зобов'язань банків упродовж 2023 року загалом зросли переважно завдяки залученню коштів від домогосподарств і корпорацій. Водночас вперше за два з половиною роки в окремих великих банках дещо збільшилися обсяги оптового фондування (облігації, кредити міжнародних фінансових організацій чи материнських банків, довгострокове рефінансування тощо).

Активнішому залученню коштів домогосподарств банками сприяли передусім регуляторні вимоги. Залучення від бізнесу переважно зростали завдяки пропозиції самих клієнтів. Водночас суттєво зменшився вплив рівня відсоткових ставок, який упродовж 2023 року був визначальним чинником зростання депозитів клієнтів.

Частка фондування у валюті упродовж 2023 року знижувалася. Більше половини банків очікують на продовження цього тренду у 2024 році. Строковість фондування у 2023 році дещо знизилася, проте в наступні 12 місяців банки не очікують змін.

Найшвидше на зниження облікової ставки НБУ (мінус 10 в. п. за рік) та зміну дизайну монетарної політики відреагували ставки за гривневими коштами суб'єктів господарювання. Вартість залучення коштів від бізнесу знову стала нижчою, ніж від населення.

Водночас зниження ставок за строковими вкладками фізичних осіб було повільним. UIRD для 12-місячних гривневих депозитів фізичних осіб за IV квартал знизився лише на 0,3 в. п. (до 14,2% річних).

Ринкові ставки за гривневими кредитами суб'єктів господарювання знизилися за рік на 2,3 в. п. (до 17,7% річних). Найпомітніше – за кредитами МСП. Подібна динаміка спостерігалась і за кредитами фізичним особам – зниження вартості за новими угодами на 2,5 в. п. за рік. Серед іншого – через ефект зміни структури кредитування, адже частка субсидійованих іпотечних позик збільшувалася [2].

Кредитування зростає.

Чистий гривневий корпоративний кредитний портфель зростає протягом двох останніх кварталів завдяки збільшенню попиту. Найшвидше збільшуються обсяги гривневих кредитів малим і середнім підприємствам – на 12,4% р/р. Гривнєве кредитування надалі триває переважно в межах програми “Доступні кредити 5-7-9%”: загальний обсяг позик, наданих за програмою, зріс на 34% за рік переважно за рахунок кредитів у сфері торгівлі та енергопостачання [2].

Обсяги чистого роздрібного гривневого кредитного портфеля збільшуються здебільшого завдяки активному картковому кредитуванню. Жваво надавалися кредити за програмою “єОселя”.

Якість портфеля протягом року нормалізувалася, рівень дефолтів знижувався в усіх сегментах.

Операційна ефективність банків залишається високою.

Банківський сектор отримав 86,5 млрд грн чистого прибутку за 2023 рік (за оперативними даними) з урахуванням підвищення ставки податку на прибуток до 50%. Рушієм високого прибутку був чистий процентний дохід, який за рік зріс майже на третину.

Станом на кінець 2023 року роль процентних доходів від ОВДП та кредитування зросла, водночас частка процентних надходжень за депозитними сертифікатами зменшилася.

Повільніше скорочення витрат порівняно з доходами звузило процентну маржу банків. Операційно збитковими за рік було лише дев'ять установ.

Акумуляовані прибутки дадуть змогу виконати нові вимоги до капіталу.

У 2024 році банки планують актуалізувати розрахунок розміру операційного ризику, виконуватимуть оновлені вимоги до структури капіталу та враховуватимуть у нормативах достатності капіталу ринковий ризик. Також цього року НБУ планує визначити графік запровадження буферів консервації капіталу та системної важливості. Після виконання цих вимог можуть бути послаблені обмеження на виплату дивідендів [2].

За результатами оцінки стійкості банків, проведеної НБУ, більшість банків в Україні мають достатній капітал, а банківська система в цілому – високий запас міцності. Банки, для яких встановлено підвищені необхідні рівні нормативів достатності капіталу, мають поетапно до квітня 2026 року виконати погоджені з НБУ програми реструктуризації або капіталізації.

Список літератури:

1. Банківський сектор отримав 86,5 млрд грн прибутку за 2023 рік згідно з оперативними даними. – URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-otrimav-865-mlrd-grn-pributku-za-2023-rik-zgidno-z-operativnimi-danimi>

2. Огляд банківського сектора. Офіційний сайт НБУ – URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/krediti-zrostayut-z-oglyadu-na-pojvavlennya-popitu-ta-znijennya-stavok-a-rol-kredituvannya-v-dohodah-bankiv-zbilshuyetsya--oglyad-bankivskogo-sektoru>

3. Прокопенко, Н., Мирончук, В., Шепель, І. принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. Економіка та суспільство. 2022. №41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-33>

4. Рац О. М. Дослідження ефективності функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2023. № 47. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2153>

Попович Дарія Володимирівна

к.е.н., доцентка кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ АВТОТРАНСПОРТНОГО СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ

Розгортання фінансово-економічної кризи в Україні, викликаной повномасштабним вторгненням росії, значною мірою вплинуло на стан фінансових ринків, в тому числі ринку страхових послуг, значно скорочуючи його обсяги. Між тим, розвиток автострахування в цілому, в тому числі його складових – КАСКО, обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів та «Зеленої картки», – є запорукою посилення безпеки населення та мінімізації негативних наслідків дорожньо-транспортних пригод у складних умовах сьогодення.

Автомобільний транспорт на сьогодні залишається для українців найдоступнішим та найзручнішим видом транспорту в межах України. Згідно світової класифікації в Україні визначено середній рівень автомобілізації (50-300 автомобілів на 1000 мешканців) [1]. Стрімкий ріст автомобілізації створює низку проблем його використання у великих містах, адже там межа автомобілізації близька до критичної. Значна концентрація населення в містах і приміській зоні призводить до перевантаження вулично-дорожньої мережі великих міст транспортними засобами і, як наслідок, до великої кількості автомобільних аварій та потерпілих. Тому автомобільний транспорт на сьогодні залишається ще й найбільш небезпечним видом транспорту.

На даний час, на жаль, немає достовірних даних щодо кількості транспортних засобів в Україні, але станом на 2021 рік кількість автомобілів складала 10,2 млн. одиниць, з яких легкових – 8,8 млн. Протягом 2022 року українські номери вперше отримали ще близько 0,5 млн транспортних засобів всіх типів, тобто на сьогодні легкових авто в країні аж ніяк не менше 9 млн одиниць [2].

На показники автотранспортного страхування значною мірою впливає той факт, що вітчизняний автопарк є сильно застарілим (більшість автомобілів – це автомобілі, які експлуатуються понад п'ять років). Частка продажів нових автомобілів в загальному обсязі ринку є незначною, що суттєво впливає на ринок автострахування. Слід зазначити, що ця проблема є багатогранною, оскільки визначається як низькою купівельною спроможністю населення країни, так і недоступністю кредитування для купівлі нового транспортного засобу. Розширення і доступність програм банківського кредитування сприятиме зростанню

показників авто-КАСКО, оскільки в даному випадку воно набуває обов'язкового характеру (автомобіль стає заставою за кредитом, яка підлягає обов'язковому страхуванню).

На ринку автотранспортного страхування за всіма ключовими показниками (страховими преміями, страховими виплатами, кількістю укладених договорів) впродовж 2018-2021 рр. мала місце позитивна динаміка, проте показники 2022 року демонструють різку негативну динаміку [3]. Як при страхуванні авто-КАСКО, так і при здійсненні ОСЦПВВНТЗ страховики внаслідок активних бойових дій фізично не могли отримати достовірну інформацію про причини та наслідки ДТП, що унеможливило здійснення страхових виплат. Щодо показників функціонування «Зеленої картки», то впродовж 2018-2022 рр. мала місце позитивна динаміка, проте всі виклики нашого часу вплинули на їх динаміку (зниження у 2020-2021 рр. – пандемія COVID-19, зростання у 2022 році, коли мільйони українців покидали Україну через повномасштабне вторгнення росії).

Водночас, зауважимо, що зростання показників обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів з використанням європротоколу є вищими, ніж на загальних засадах [4]. Це, звичайно, є позитивним моментом, який наближає страхові відносини на українському ринку до загальноприйнятих стандартів на розвинутих страхових ринках.

Отже, головною причиною падіння показників обсягу ринку автотранспортного страхування у 2022 році стало повномасштабне вторгнення росії на територію України, що призвело до знищення або втрати великої кількості транспортних засобів на тимчасово окупованих територіях та до зменшення автопарку, який страхується на території України, у зв'язку з масовим виїздом громадян України за кордон на власних транспортних засобах.

Покращення ситуації на ринку автострахування, на нашу думку, можливе лише за умови припинення активних військових дій на всій території України та досягнення макроекономічної стабілізації. Додатково необхідно вжити низку заходів: по-перше, здійснити подальші зміни у вітчизняному законодавстві для його вдосконалення та виключення з нього найбільш слабких чи спірних місць, а також здійснити його повну адаптацію до європейських норм права; по-друге, підвищити вимоги до страхових компаній, які функціонують на ринку автострахування, щоб виключити зі страхового ринку ті організації, які не мають можливостей надавати якісні страхові послуги, чітко виконувати законодавчо-нормативні акти, забезпечувати не лише власні інтереси, а й передусім інтереси страхувальників; по-третє, забезпечити необхідні умови, які можуть повністю захистити страхувальника від усіх видів загроз, що характерні для страхування наземних транспортних засобів; по-четверте, більш чітко обґрунтувати рівень франшизи, який має бути більшим, що забезпечить практично незначне зростання тарифів при збільшенні страхової суми; по-п'яте,

підвищити рівень відповідальності страхових компаній за встановлення рівня тарифів, недопущення демпінгових тарифів, що негативно впливає на весь ринок страхування автотранспортних засобів; по-шосте, підвищити рівень відповідальності при оцінці страхових ризиків, страхових подій, оцінці шкоди, яку зазнали клієнти страхових компаній.

Зауважимо, що на майбутнє, за умови завершення воєнного стану та відновлення економічного зростання, можна прогнозувати суттєве зростання ринку автотранспортного страхування, враховуючи показники кількості потенційних об'єктів страхового захисту.

Список літератури:

1. Тарабан С. М. Сучасний стан та тенденції розвитку вулично-дорожньої мережі м. Києва. URL: http://publications.ntu.edu.ua/avtodorogi_i_stroitelstvo/90/024-032.pdf. (дата звернення: 20.02.2024).
2. Скільки насправді машин в Україні: багато чи мало? URL: https://auto.24tv.ua/skilky_naspravdi_mashyn_v_ukraini_bahato_chy_malo_n43694. (дата звернення: 20.02.2024).
3. Дані наглядової статистики НБУ. Показники діяльності страхових компаній за 2018-2022 рр.. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#6>. (дата звернення 21.02.2024).
4. Асоціація страховий бізнес. Показники здійснення ОСЦПВ за внутрішніми договорами в січні-грудні 2017-2022 рр. URL: <https://insurancebiz.org/news/cmtpl/detail.php?ID=9025>. (дата звернення 21.02.2024).

Сич Ольга Анатоліївна

к.е.н, доцентка кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

«ЗЕЛЕНІ» ТА ЦИФРОВІ РІШЕННЯ В ПРОЦЕСАХ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ

З метою повоєнної відбудови країни, інтеграції економіки у європейський простір і глобальні ланцюги створення вартості, Україні потрібно реалізувати масштабну програму відновлення. Це відновлення вимагатиме низки рішень, починаючи від масштабів та стратегії відновлення в цілому, і до інструментів та технологій, що будуть застосовані в ньому. Ряд територій, міст, регіонів будуть відбудовані заново, інші – «повернені до життя з новими змістами», тобто ревіталізовані. На думку експертів, з сучасним розвитком інформаційних технологій (великі дані, хмарні технології, велике покриття швидкісного інтернету, сучасні супутникові системи тощо) світ не бачив проєктів відновлення, схожих за масштабом із майбутнім відновлення України. Тому Україна має створити власну модель з

використанням кращих принципів відновлення країн після стихійних лих і військових конфліктів, застосовуючи сучасні цифрові інструменти[1].

Для подолання основних викликів відновлення та ревіталізації, цифрові рішення мають бути спрямовані на побудову інтегрованої цифрової платформи державного масштабу, яка допоможе в першу чергу відстежувати грошові потоки за принципом прозорості. На такій платформі варто поєднати інформацію з різних цифрових реєстрів і платформ – наявних (наприклад, РПЗМ, Prozorro, Prozorro.Sale, ЄДЕССМ, ДІЯ, spending.gov.ua тощо) і новостворених. Має бути взаємозв'язок цільових програм відновлення та коштів, закріплених за ними, між бюджетами усіх рівнів – від державного до місцевих (наприклад, маркування унікальним ідентифікаційним кодом проєктів). Важливим є впровадження модульного принципу розгортання цифрових систем, який даватиме змогу інтегрувати різні ініціативи з відновлення та прозорого державного управління на єдиній цифровій платформі. Наприклад, модулі пріоритезації заявок на відновлення бізнесу або об'єктів соціальної інфраструктури громад, нефінансової допомоги, гуманітарної допомоги тощо.

Потрібно впроваджувати наскрізні системи моніторингу і оцінки. Досвід країн, що перебували у військових конфліктах або зазнали стихійного лиха, наголошує на принципах організації відбудови та ревіталізації:

- ефективна боротьба з корупцією – створюючи відповідну інфраструктуру й електронні сервіси;
- сталість, відсутність короткого планування та створення місцевої експертизи;
- залучення місцевого персоналу, неурядові організації та донори не мають конкурувати за таланти і кадри з місцевою владою;
- гроші та контракти повинні надходити через державні канали (часто кошти не витрачаються в країні - реципієнті, натомість велика частка залишається в країні-донорі як технічна допомога та консультаційні послуги).

Для України варто не тільки шукати рецепти вдалих відновлень після воєн і кращих практик, й уникнути помилок, які були в інших країнах, які проходили подібний шлях. Це дасть змогу навчитись, щоб відновлення було успішним, бути готовими відповісти на питання донорів, щоб попередити подібні помилки в Україні в майбутньому.

Один із ризиків процесу відновлення України після війни – чи буде це відновлення «зеленим»? Зберігається ризик того, що деякі елементи захисту довкілля та розвитку відновлюваної енергетики хоч і будуть в українському сценарії відновлення[2], але «стратегія виживання» може превалювати над «стратегією сталого розвитку», принаймні у перші роки відбудови.

Україна приєдналася до європейської програми LIFE для клімату та довкілля. Серед пріоритетів – відновлення річок, розвиток заповідного фонду, побудова центрів для реабілітації птахів і диких тварин, ренатуралізація екосистем тощо. Приєднання до цього проєкту дасть змогу розширити можливості України у збереженні спільної з Європою природної спадщини[3,4].

Український сценарій відбудови має бути «зеленим», адже для України залежність від викопного палива значно виходить за межі цінових ризиків, економіка до війни була енерго- неефективною, а важелі державного впливу для «зеленого переходу» майже не застосовувались[5]. Використання альтернативних джерел енергії є обмеженим, хоча значення диверсифікації джерел постачання посилюється на війни рф, яка постійно намагається знищити нафтопереробну інфраструктуру України та проводить «газові війни» в ЄС

Для підтримки «зеленого курсу» України на шляху Євроінтеграції варто розглянути інструмент фінансування еко-проєктів, започаткований нещодавно в ЄС. «Зелені» облігації NextGenerationEU – це інструмент ЄС 2020 року, призначений для прискореного економічного відновлення країн Єврозони від наслідків пандемії COVID-19 і наближення до кліматичної нейтральності[6]. Такий інструмент відновлення обсягом 806,9 млрд євро спрямовується через довгостроковий бюджет ЄС. Кошти NextGenerationEU інвестуються в програми і розподіляються між країнами ЄС і бенефіціарами через гранти (407,5 млрд євро) і позики (385,8 млрд євро) на різні сфери. Варто зауважити, що більшість коштів NextGenerationEU (723,8 млрд євро) витрачається через механізм відновлення та стійкості (Recovery and Resilience Facility), що охоплює значну фінансову підтримку державних інвестицій у «зелені» та цифрові проєкти (рис.1).

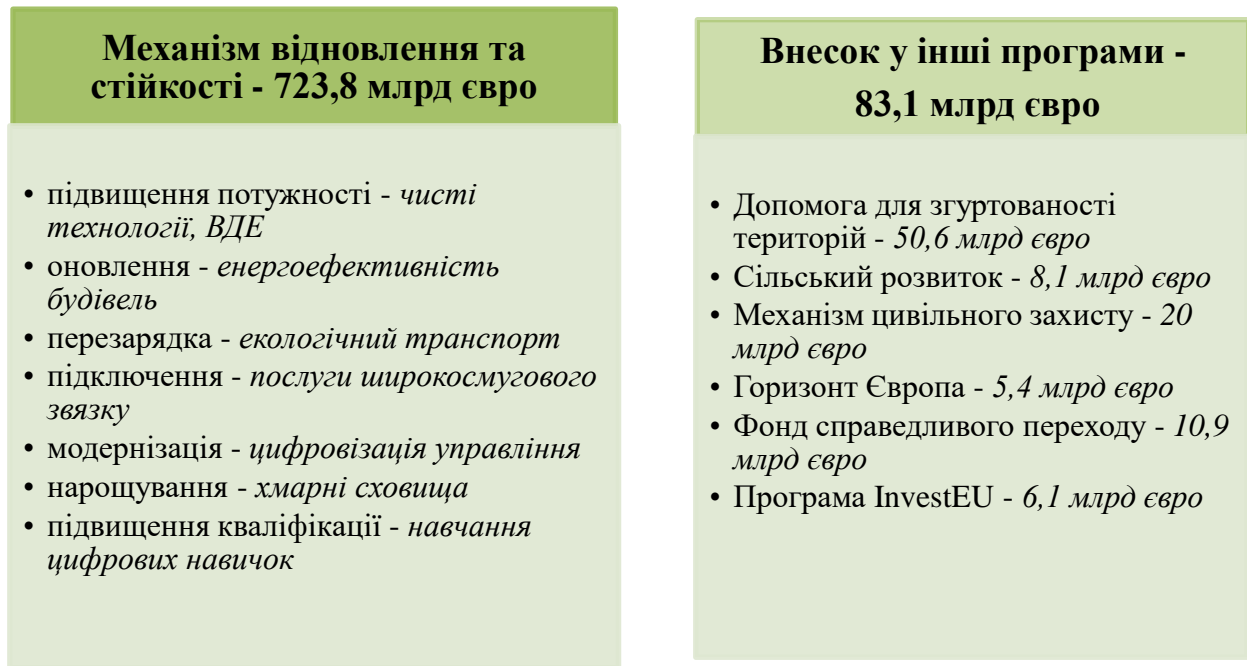

Рис.1. Механізм фінансування NextGenerationEU

Також у планах Єврокомісії залучити до 30 % коштів шляхом випуску «зелених» облігацій NextGenerationEU та використати отримані кошти для фінансування заходів «зеленої» політики. У Єврокомісії висловили позицію, що завдяки програмі «зелених» облігацій *NextGenerationEU* на суму до 250 млрд євро ЄС стане найбільшим емітентом таких цінних паперів у світі та зможе профінансувати амбітні проекти зеленого переходу.

Для України емісія зелених облігацій для відбудови та сталого розвитку може стати привабливим інструментом диверсифікації фінансування, заохотить державу та бізнес інвестувати відповідально, у проекти, що використовують чисті технології, відновлювальну енергетику, створюють енергоефективні будівлі та споруди.

Список літератури:

1. Шаповал Н., Федосєнко М., Грибановський О., Терещенко О. (2022) Дослідження: Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/povoyenne-vidnovlennya-ukrayini-novi-rinki-ta-tsifrovi-rishennya/>
2. План реконструкції України: <https://cepr.org/publications/books-and-reports/blueprint-reconstruction-ukraine>
3. OECD (2023). Global Outlook on Financing for Sustainable Development 2022. Time to face the challenge. URL : <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-topics/Global-Outlook-on-Financing-for-SD-2022.pdf>
4. European Union (2023), Regional Policy. URL : https://europa.eu/european-union/topics/regional-policy_en.

5. Nazarkevych, I., & Sych, O. (2022). Taxation as a tool of implementation of the EU Green Deal in Ukraine. *Regional Science Policy & Practice*, 1 – 17. ULR : <https://doi.org/10.1111/rsp3.12596>

6. NextGenerationEU. ULR : https://next-generation-eu.europa.eu/index_en

Смолінська Софія Дмитрівна

к. е. н., доцентка кафедри фінансового менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах розвитку українського суспільства, коли воно функціонує в умовах воєнного стану, усі галузі народногосподарського комплексу перебувають під впливом негативних процесів, зумовлених війною. Банківський сектор зазвичай є одним з найбільш вразливих в умовах воєнного стану, тому перед банками виникли значні виклики з початку війни. Банківські установи постали перед фактом потреби діяти в нових умовах, залучати клієнтів, проводити фінансові операції та реагувати на ризики часто у форс-мажорних обставинах. Такий стан справ потребує глибокого дослідження причин та наслідків виникнення непередбачених ситуацій у банківському секторі, зважаючи на сучасні трансформаційні зміни та обґрунтування перспектив його розвитку на майбутнє.

На даний час Україна перебуває в режимі війни, що відобразилося на усіх сферах життєдіяльності суспільства. Воєнний стан не міг не позначитися і на банківському секторі держави, зважаючи на кризу підприємницької діяльності, розбалансування фінансово-кредитної системи та зниження платоспроможності населення.

На рівні держави з початку війни було здійснено заходи щодо оптимізації функціонування банківського сектору в умовах воєнного стану. Так, Правлінням Національного банку України було прийнято Постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» №18 від 24 лютого 2023 року, яка визначила основний порядок роботи банків в умовах війни [6]. Цією Постановою було визначено порядок забезпечення роботи банків та їх відділень в безперебійному режимі в умовах відсутності загрози життю та здоров'ю населення, але з урахуванням обмежень щодо видачі готівки.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022р. № 2120-IX. було змінено правила щодо надання послуг з кредитування банками та небанківськими фінансовими установами [7]. Зокрема:

- у разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит забороняється збільшувати відсоткову ставку за користування кредитом, окрім випадків, коли встановлення змінюваної відсоткової ставки передбачено кредитним договором чи договором про споживчий кредит;

- споживач звільняється від обов'язку сплати кредитодавцю неустойки (штрафу, пені) та інших платежів у разі допущення такого прострочення;

- у випадку прострочення виконання зобов'язань за споживчим кредитом споживач не нестиме відповідальності у період воєнного стану та у 30-денний строк після дня його припинення або скасування;

- не передбачено скасування відсотків за користування кредитними коштами – таке нарахування є цілком правомірним з боку кредитора.

Незважаючи на активні воєнні дії на значній території України банківський сектор може похвалитися відносною стабільністю функціонування. Так, хоча у 2022 році кількість відділень банківських установ в країні скоротилася, проте банки відновлювали роботу своїх мереж у звільнених регіонах. Наразі майже 70% всіх відділень даної мережі припадає на системно важливі банки, третина – на відділення інших банків. Скороченням банками кожного п'ятого відділення та персоналу зумовлене розташуванням їх у регіонах, де велися чи наразі відбуваються активні бойові дії, а, отже, попит на банківські послуги нижчий. [8].

В той же час Національний банк України та системно важливі банки створили мережу відділень банків України, які будуть працювати та надавати необхідні послуги клієнтам навіть під час блекауту, оскільки країна пережила період масованих обстрілів, внаслідок чого банківський сектор отримав досвід тривалої відсутності електропостачання. Ця мережа вже налічує понад 2300 відділень і отримала назву POWER BANKING. Ці відділення забезпечені резервними каналами зв'язку та альтернативними джерелами енергії, додатковим персоналом та посиленою інкасацією готівки [9].

У 2022 році клієнти банківського сектора взаємодіяли з фінансовими установами, вкладаючи до них свої кошти на поточні рахунки, що свідчить про довіру вкладників до банків, незважаючи на ті обставини, у яких їм доводиться функціонувати. Також варто відмітити і збільшення строкових вкладів населення в іноземній та в національній валюті.

7 лютого 2023 року Національним банком України було віднесено банк “Форвард”, який займав 0.1% чистих активів банківського сектору, до категорії неплатоспроможних через неприведення ним своєї діяльності у відповідність до вимог законодавства [8].

Треба сказати, що банківський сектор демонстрував непогані результати своєї діяльності протягом 2022 року. Протягом останніх восьми років кількість банківських установ в Україні зменшилася майже наполовину: у 2015 році у банківському секторі

функціонувало 117 установ, а в 2022 році їх кількість скоротилася до 67. Загальні активи банків у загальних балансових показниках протягом 2015-2022 рр. зросли з 6,4 до 15,2% (на 8,8%), чисті активи – з 2,8 до 14,6% (на 11,8%), а валові кредити суб'єктам господарювання зменшилися з 1,3 до 0,7% (на 0,6%). Кошти суб'єктів господарювання у загальних балансових показниках діяльності банків протягом досліджуваного періоду зменшилися з 23,5 до 17,9% (на 5,6%).

Щодо фінансових результатів, то протягом 2015-2017рр. у банківському секторі спостерігалися від'ємні результати діяльності банківських установ, проте починаючи з 2018 року спостерігається прибуткове функціонування банків, навіть незважаючи на пандемію та воєнні дії в Україні. Це можна пояснити скороченням кількості банків протягом досліджуваного періоду та вибуттям з ринку недієздатних та неплатоспроможних фінансових установ.

Окремо слід звернути увагу на функціонування банків у 2022 році та порівняти ці показники із 2021 роком, проаналізувавши таким чином вплив війни на стан банківського сектора. Так, у 2022 році відбулося зростання загальних та чистих активів у загальних балансових показниках банківського сектора порівняно із 2021 роком. Збільшення активів відбувалося передусім завдяки зростанню вкладень у кошти в інших банках та в депозитні сертифікати Національного банку України.

Також у 2022 році варто відмітити притік коштів фізичних осіб та господарюючих суб'єктів у банки у національній та в іноземній валюті порівняно із 2021 роком, про що вже згадувалося вище. В той же час спостерігається зменшення кількості кредитів, виданих фізичним та юридичним особам, що є закономірним явищем, зважаючи на ризики, які притаманні воєнному стану в країні. Іншими словами, попит на кредити залишався кволим, надалі збільшувалася частка непрацюючих кредитів, втрати від кредитного ризику зростали, тому чистий кредитний портфель скорочувався. Загалом, кредитний ризик залишається ключовим поряд із посиленням інших ризиків банківських установ.

У 2022 році спостерігався значний ріст відрахувань банків у резерви – з 3,4 млрд. грн у 2021 році до 118,8 млрд. грн у 2022 році. Ці дії не завадили банківському сектору отримати прибуток за 2022 рік і вагому роль при цьому відіграло подальше підвищення комісійних та процентних доходів.

Таким чином, незважаючи на значні трансформації, які зумовлювалися нестабільною ситуацією в країні, пандемічними тенденціями в державі та у світі, а також активними воєнними діями на значній території України, банківському сектору вдалося зберегти стабільні позиції на ринку. Ситуація щодо воєнного стану може мати довготривалий ефект,

тому банківському сектору потрібно розуміти, яким чином діяти на перспективу, враховуючи очевидні та приховані ризики такої ситуації.

Банки повинні розуміти, яким чином відновити кредитування у масштабах довоєнного періоду, втримуючи та підтримуючи таким чином своїх клієнтів. Фінансові установи повинні стабілізувати свої бізнес-моделі в умовах тривалої війни. Потрібно працювати з кредитними ризиками, оскільки саме вони будуть домінуючими для банків в подальшому.

Національний банк України в кінці року представить аналіз стійкості банківських установ та банківського сектора загалом, на основі чого можна буде оцінити реальний розмір регулятивного капіталу, з'ясувати достатність формування резервів та коректність відображення якості кредитного портфеля. На основі цього аналізу можна буде визначити умови скасування тимчасових регуляторних послаблень та строки відновлення капіталу банками. Також прогнозується потреба підтримки акціонерів для деяких банків, зважаючи на їх проблеми з відновленням капіталу, проте планується отримання достатнього прибутку більшістю фінансових установ банківського сектору. На основі проведення оцінки стійкості роботи банків можна буде визначити стратегічні напрями операцій з непрацюючими активами.

Загалом, банківський сектор залишається високоліквідним за рахунок припливу коштів клієнтів. Проте зберігаються ризики, зважаючи на подальше зниження частки строкових коштів. У напрямі стимулювання банків покращувати строкову структуру Національним банком забезпечується підвищення резервних вимог для коштів на вимогу та для коштів на поточних рахунках. Банківські установи повинні приділяти максимум уваги управлінню своєю ліквідністю відповідно до вимог процентної політики, що стимулюватиме строкові вклади населення.

Отже, завдяки вчасним і доречним заходам та підтримці Національного банку України, праці та зусиллям самих банківських установ, а також реформам попередніх років банківському сектору України вдалося вистояти та адаптувалась до роботи в умовах війни з доволі непоганим результатом. Аналіз діяльності банків та результати їх функціонування засвідчили про те, що їм вдалося отримувати прибутки навіть під час дії воєнного стану в країні, незважаючи на нижчі внаслідок воєнних дій темпи зростання операційних доходів. Це багато в чому відбулося завдяки успішному реагуванню на виклики, пов'язані з операційною діяльністю, що виникли в перші місяці повномасштабної війни.

У перспективі Національний банк змушений уважно стежити за ризиками банківського сектору та вчасно реагувати на них. Він як регулятор банківського сектору повинен підтримувати його стабільність та проводити політику стимулювання залучення коштів клієнтів у банки.

Список літератури:

1. Діденко С. В умовах воєнного стану: функціонування фінансового сектору сьогодні. UA News. 2022. URL: <https://ua.news/ua/v-uslovyuah-voennogo-polozhenyua-funktsyonyrovanye-fynansovogo-sektora-segodnya/> (дата звернення: 05.10.2023)
2. Еркес О., Калита О., Сундук Т. Банківська система України в умовах війни. Scientia·Fructuosa (Вісник Київського національного торговельно-економічного університету), 2022, 144(4), 122–133. URL: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)09](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)09) (дата звернення: 05.10.2023)
3. Прокопенко Н.С., Мирончук В.М., Шепель І.В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. Економіка та суспільство. Випуск 41. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1556/1497> (дата звернення: 06.10.2023)
4. Тимошик Н., Крилова О., Мирошніченко Ю., Кириченко К., Мирончук В. Дилеми та шляхи вирішення функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2022, 5(46), 40–53. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.46.2022.3905> (дата звернення: 06.10.2023)
5. Халімон Т.М. Принципи (засади) організації та здійснення банківської діяльності. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 4(25). Т 3.
6. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова НБУ від 24.02.2022р. № 18. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/pb22027?ed=2022_05_19 (дата звернення: 04.10.2023).
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022р. № 2120-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T222120?an=1> (дата звернення: 07.10.2023).
8. За 2022 рік банки скоротили кожне п'яте відділення - огляд банківського сектору від НБУ | Think brave. Think brave | Останні новини бізнесу України. URL: https://biz.ligazakon.net/news/217614_za-2022-rk-banki-skorotili-kozhne-pyate-vddlennya---oglyad-bankvskogo-sektoru-vd-nbu (дата звернення: 10.10.2023).
9. Power Banking. Power Banking. URL: <https://power.bank.gov.ua/> (date of access: 07.10.2023).
10. Огляд банківського сектору. Лютий 2023. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4 (дата звернення: 10.10.2023)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Проблема нестабільності сучасної фінансової системи України є суттєвою, пов'язана із зовнішньою борговою залежністю країни. Питання стабілізації та оздоровлення фінансової системи України — це найбільш актуальні для держави питання. Сьогодні в умовах війни актуальним стало створення й реальних стартових передумов структурної перебудови економіки та відновлення інвестиційного процесу. Саме фінансова система сприяє побудові ефективної фінансової політики, націленої на економічне зростання й покращення добробуту населення. Тому створення досконалої фінансової системи держави — одна з основних умов функціонування економіки.

Вивчення фінансової системи України в умовах дії воєнного стану набуває особливого значення, оскільки від оптимального функціонування фінансової системи країни залежить забезпечення фінансовими ресурсами різних сфер суспільного життя. Окрім цього, економіка країни повинна розвиватися та збільшувати свої темпи, це допоможе запобігти глобальній фінансовій кризі. На сучасному етапі фінансова система України характеризується наявністю багатьох проблем. Так, це наприклад, політична нестабільність, гальмування економічних, фінансовокредитних, правових та суспільних реформ. Тобто сьогодні перед фінансовою наукою постають важливі питання про напрями й засоби зміцнення фінансової системи, наповнення державного бюджету, зміцнення національної валюти тощо. Серед основних проблем фінансової системи України слід відзначити також неефективну систему державного регулювання, що унеможливорює сталість її розвитку.

Одним із варіантів покращення стану фінансової системи країни може бути використання прогресивного світового досвіду провідних країн світу — Великобританії, Німеччини, Японії — у галузі створення єдиного регулятора фінансової системи. За допомогою останнього можливим стане уникнення протиріч у сфері контролю за фінансами та буде сформовано надійний базис для інтеграції України у світову фінансову систему, що є надзвичайно важливим для відновлення вітчизняної економіки після війни [1]. Ключова роль у забезпеченні ефективного функціонування фінансової системи належить державному бюджету, який виступає фактично координуючим центром, що в умовах ринкової економіки надає необхідну допомогу у формі бюджетних дотацій, субвенцій, субсидій, кредитів, гарантій та інше [2]. Окрім цього, ефективна організація бюджетної системи повинна

ґрунтуватися на законодавчо встановлених, чітких, деталізованих процедурах, нормах та принципах організації фінансової системи.

Так, у період війни відбулося багато змін, зокрема, будь-якому українському підприємству можна взяти кредит на суму 60 млн. грн. під 0%. З початку війни такі кредити від державних банків на загальну суму 1,1 млрд грн отримали 826 бізнесів. Уряд та Нацбанк проводять з банківським сектором відповідну роботу. Зокрема, 10 найбільших банків заявили про виділені ліміти на суму 40 млрд. грн. 2,3 млрд. грн. держбанки вже видали фермерам [3]. Також Президент підписав Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків в період воєнного, надзвичайного стану». Так, нововведення передбачають звільнення від оподаткування митними платежами операцій із ввезення товарів, кінцевими отримувачами яких є правоохоронні органи, Міністерство оборони України, Збройні Сили України та інші підрозділи, які стримують збройну агресію російської федерації. Також для платників податку, що є виробниками електричної енергії, та для платників єдиного податку третьої групи зменшено навантаження по оподаткуванню [4].

Однією з основних проблем нестійкості фінансової системи України є відсутність належного державного контролю. Більшість перевірок на сьогоднішній день носять фіскальний характер: на практиці найчастіше використовують перевірку або ревізію. Водночас зазначені методи дозволяють лише виявити фінансові порушення, констатувати негативні явища, але не дають можливості запобігти їм або детально дослідити причини їх виникнення. Важливою проблемою на сьогодні залишається незбалансованість у видатках та доходах бюджету, а також значне зростання державної заборгованості та нераціональний розподіл витрат. Для розв'язання зазначених питань необхідно впровадити державний контроль за витрачанням коштів, їх доцільністю та належним чином відслідковувати грошові потоки. Водночас обов'язковим має бути зменшення обсягів запозичень для покриття бюджетного дефіциту.

Особливу увагу варто приділити налагодженню євроінтеграційного курсу в економічній політиці загалом. Звідси грошово-кредитна та бюджетно-податкова сфери мають бути орієнтовані на подолання кризових явищ в економіці України, а також пріоритетним є розроблення напрямів стимулювання інвестицій та залучення їх у вітчизняну економіку. Таким чином, важливим завданням фінансової політики держави є створення фінансового ринку, що буде основним механізмом перетворення нагромаджень в інвестиції, перерозподілу капіталу та забезпечення прозорості фінансових потоків. Для цього необхідно значно підвищити ефективність державної фінансової політики щодо розвитку

ринку цінних паперів, товарного ринку, ринку колективних інвестицій, нагляду й контролю над інвестуванням пенсійних нагромаджень [5].

Важливим напрямом діяльності держави в особі наукових установ та органів влади для зміцнення фінансової системи України є постійний пошук шляхів оздоровлення економіки, її модернізації та подальшого розвитку. Це проявляється у розробці та реалізації різного роду проектів, програм, концепцій та стратегій. розуміємо, що фінансова система має бути гнучкою, динамічною, саморегульованою. Держава повинна знайти оптимальний підхід до реструктуризації, керувати розвитком і забезпечувати стабільність усієї системи.

Зрозуміло, що тривала війна — це дедалі ймовірніша перспектива, потребує переналаштування макроекономічної стратегії країни. Нинішня комбінація економічної політики, яка ґрунтується на скороченні валютних резервів та інших тимчасових заходах, поступово стає неспроможною. Тому якщо цей курс не змінити, він призведе до великої економічної кризи, яка поставить під загрозу здатність України фінансувати свої військові зусилля протягом тривалого періоду. Як наслідок, глибока економічна та фінансова кризи, Зумовлені повномасштабною війною росії проти України, матимуть суттєві негативні та довготривалі наслідки для фінансового сектора. Проте банки успішно протистоять викликам війни завдяки значному запасу міцності, своєчасній реакції НБУ та рокам спільної роботи над реформою сектора. Відновлення ВВП України до докризового рівня потребуватиме залучення міжнародного фінансування фондів з відбудови економіки України та активізації фіскального й монетарного інструментарію з метою відновлення інвестиційних процесів в Україні [6].

Отже, фінансова система є тією рушійною силою, яка забезпечує життя держави та підтримує розвиток усіх сфер та ланок господарства країни. Дуже важливою є побудова політики у галузі державних фінансів з обов'язковим урахуванням специфіки відповідного етапу соціально-економічного розвитку країни. При цьому очевидним є те, що створення ефективної системи державних фінансів можливо лише за умови забезпечення відповідних змін в інших сферах державного регулювання економіки. Зараз фінансова система України знаходиться на етапі становлення та постійного розвитку, оскільки в країні йде війна. Найважливішими проблемами формування фінансової системи є: зміцнення фінансів суб'єктів господарювання з метою посилення мотивацій до ефективної роботи, інвестиційної діяльності; налагодження діяльності бюджетних установ, пошук нових джерел фінансових ресурсів в умовах дефіциту бюджетних коштів; реформа бюджетної системи, економне витрачання бюджетних коштів, посилення контролю за їх цільовим використанням; реформа системи оподаткування в напрямку послаблення податкового тиску; зменшення кількості і розмірів відрахувань у державні цільові фонди, відокремлення їх від бюджету; раціональне

використання коштів, залучених з допомогою державного кредиту, зміцнення довіри до державних цінних паперів та інші. Варто працювати над удосконаленням фінансової системи, аби Україну визнали як надійного партнера, що допомогло б зайняти гідне місце на світовій економічній арені.

Список літератури:

1. Когут Ю.М. Сучасні проблеми та шляхи вдосконалення фінансової системи України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. № 28. С. 153-158. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-28-27>

2. Дем'янишин В., Лободіна З. Розвиток фінансового механізму в умовах реформування фінансової системи України. Формування ринкової економіки в Україні. 2020. Вип. 43. С. 59-80.

3. Більше 800 підприємств скористалися підтримкою за програми «5-7-9%» з початку війни — Свириденко. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/821625.html> (дата звернення: 05.02.2024).

4. З 16 квітня діють нові податкові та митні пільги для бізнесу! URL: <https://news.dtki.ua/taxation/common/75686> (дата звернення: 05.02.2024)

5. Обозна А.О., Клімова М.В. Проблеми і перспективи економічного розвитку України в умовах євроінтеграції. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 3(8). С. 30–32.

6. Татарин Н.Б., Чорний Р.В. Фінансова система України під час війни. Науковий журнал «Галицький економічний вісник». № 5–6 (78–79) 2022. С. 75-84.

Шушкова Юлія Володимирівна

д. е. н., професорка кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОГО БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УКРАЇНІ

Головною особливістю сучасної банківської системи України є швидкий розвиток комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, впровадження мережевих пристроїв, що скорочує час обробки інформації, дозволяє провести комплексну автоматизацію діяльності, розробити механізми дистанційного обслуговування клієнтів і запропонувати новий різноманітний асортимент послуг.

Дистанційне банківське обслуговування (ДБО) – це сучасна система обслуговування у банку, яка дозволяє клієнтам взаємодіяти з банком через віддалені канали зв'язку. Ця

система спрямована на забезпечення можливості клієнтам віддалено керувати своїми рахунками, миттєво відстежувати проведені операції та отримувати повний спектр банківських послуг у будь-який час і в будь-якому місці без необхідності фізично з'явитися у відділенні банку.

Пандемія COVID-19, карантинні обмеження та війна в Україні суттєво вплинули на функціонування банківських установ та життя населення, пришвидшуючи трансформацію способів оплати у громадян. Це призвело до збільшення використання безготівкових операцій та зростання популярності послуг електронної комерції серед українців.

Серед найпопулярніших послуг, які використовують клієнти вітчизняних банків через систему Інтернет-банкінгу, є перегляд залишку на рахунку в реальному часі (частка даної послуги складає 19%), оплата комунальних послуг та мобільного зв'язку (16%), отримання інформації про рахунки та банківські продукти банку (11%), перерахування коштів між рахунками (9%), здійснення обміну валют (8%), операції з депозитними вкладами (7%), формування виписок за рахунками (7%), перегляд курсу валюти (6%), перегляд залишку на рахунку в реальному часі (5%), здійснення платежів (4%), отримання інформації про рахунки та банківські продукти (3%), перерахування коштів між рахунками (2%), операції з депозитними вкладами (1%), формування виписок за рахунками (1%), перегляд курсу валюти (1%), перегляд залишку на рахунку в реальному часі (1%), здійснення платежів (1%) та здійснення обміну валют (1%).

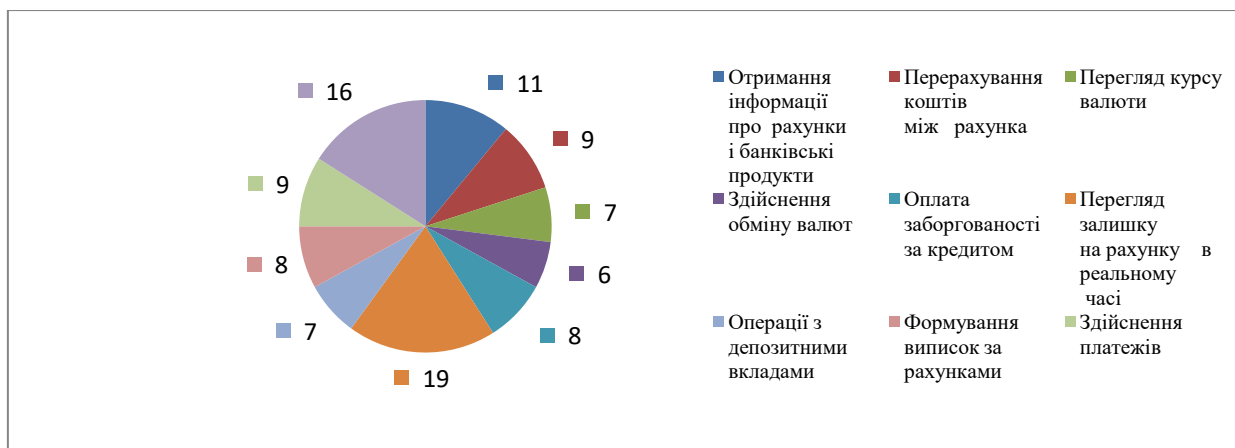

Рис. 1. Популярні послуги Інтернет-банкінгу в Україні

Джерело: [1].

При вивченні сфери ДБО варто проаналізувати кількість клієнтів банків, які обслуговуються дистанційно. Згідно даних Національного банку України, станом на кінець 2022 року дистанційно обслуговувались понад дві третини усіх клієнтів банків: 78% суб'єктів господарювання та 68% фізичних осіб (2,4 млн. та 51,4 млн. клієнтів відповідно). У 2022 році загальна кількість рахунків, які банки обслуговували дистанційно, збільшилася на 18,8% порівняно з 2021 роком. А порівняно з 2020 роком – на 73% [2].

При цьому з 2018 року спостерігається різке збільшення кількості рахунків, які відкриті для клієнтів з доступом через Інтернет. Станом на 2022 рік в Україні було відкрито 254,5 тис. рахунків, з яких 245,5 тис. – мали доступ до Інтернет-банкінгу (рис. 2) [3].

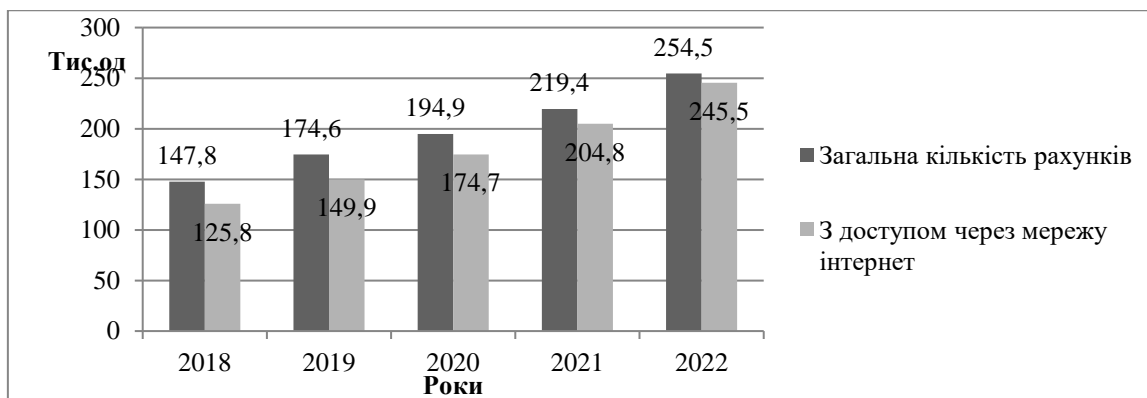

Рис. 2. Динаміка загальної кількості рахунків (юридичних і фізичних осіб) з дистанційним доступом, відкритих у банках України 2018-2022 рр.

Джерело: [3].

Впродовж 2018-2022 років в Україні стрімко зростають обсяги безготівкових операцій за рахунок використання платіжних карток (щорічно цей показник у середньому збільшується на 5,7 в. п.). Протягом 2022 року, незважаючи на воєнні дії, ракетний терор та обмеження електропостачання, українці продовжували активно використовувати платіжні картки для безготівкових розрахунків. Частка безготівкових операцій з використанням платіжних карток у 2022 році склала 70,9% від загального обсягу операцій з картками (рис. 3).

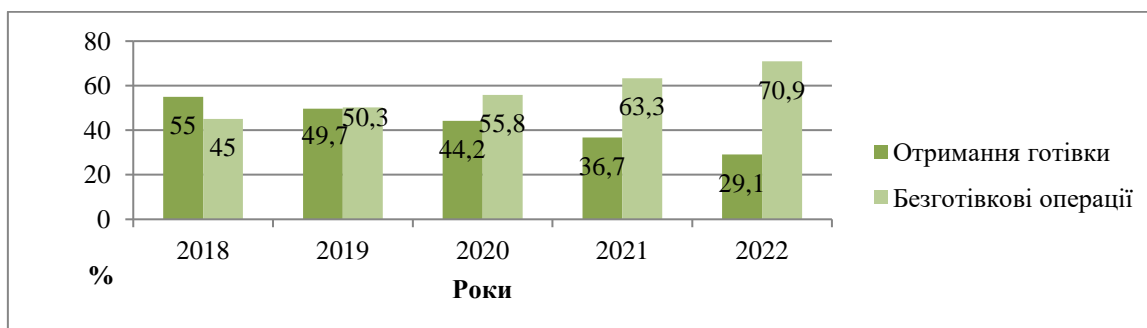

Рис. 3. Частки операцій з використанням електронних платіжних засобів, емітованих українськими банками у 2018–2022 рр., %

Джерело: складено за даними [4].

Проаналізуємо розподіл безготівкових операцій проведених за допомогою платіжних карток (рис. 4).

Розподіл безготівкових операцій за їхніми видами показує, що на початку 2023 року найбільше операцій проведених за допомогою карток за сумою та за кількістю, припадало на розрахунки в торговельній мережі (відповідно 46,4% та 72,6%). У цьому періоді було здійснено 1242,5 млн. операцій на суму 385,2 млрд. грн.

Рис. 4. Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток за 2 квартал 2023 року

Джерело: складено за даними [4].

Перекази з картки на картку у 2 кварталі 2023 року становили третину за сумою (32,1%) та майже десяту частину за кількістю (8,5%). Оплата товарів і послуг в Інтернеті – 14,9% за сумою та 14,6% за кількістю.

Отже, проведений аналіз дає змогу зробити висновок про швидкий розвиток ДБО в Україні. Наразі, чітко спостерігається тенденція до перенесення зростаючої кількості банківських операцій в онлайн-режим. Ця тенденція є безумовно позитивною, оскільки світовий досвід розвитку банківських систем у розвинених країнах свідчить про активну цифровізацію банківської сфери.

Список літератури:

1. Блащук-Дев'яткіна Н.З., Петришин Х.Р. Дистанційне банківське обслуговування: теоретичні аспекти, сучасний стан та перспективи його розвитку. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109). С. 122-128. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5578/5461>

2. Кількість клієнтів банків зросла за рік майже на 10% – НБУ. Мінфін. 2023. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/04/04/103526233/>

3. Вядрова І., Мозговська А., Вядрова В. Розвиток системи дистанційного банківського обслуговування. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2022. № 4 (7). 2022. С. 7-13. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/21599-Article%20Text-39823-1-10-20230522.pdf>

4. Офіційний сайт НБУ. Платежі та розрахунки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments>

Ясіновська Ірина Фантинівна

к. е. н., доцентка кафедри фінансового менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

У умовах війни економіка України постраждала, а суб'єкти господарювання працюють у складних умовах. Бізнес зазнав значних фінансових втрат, деякі компанії були змушені переїхати в безпечніші регіони. Однак більшість з них змогла адаптуватися до ситуації і продовжує працювати.

Спробуємо виділити окремі проблеми фінансування бізнесу в умовах війни. Восні конфлікти часто призводять до значних коливань на валютному ринку, що в свою чергу ускладнює визначення цін на товари та послуги, витрати на постачання сировини та матеріалів для виробництва, а також може впливати на здатність компанії ефективно управління валютним ризиком. Також, в умовах війни зростає ризик інвестування, що може призвести до збільшення вартості кредитів та капіталу. Наявний ризик скорочення доступності фінансування внаслідок зменшення довіри до економіки та зростання ризику. Більшість інвесторів стають більш обережними та більш схильними до збереження капіталу, що призводить до зменшення обсягів інвестицій.

Ведення бізнесу в умовах війни вимагає від компаній збільшення витрат на забезпечення безпеки працівників, обладнання та майна, в результаті зменшується прибуток компаній та обмежуються можливості для інвестування в розвиток бізнесу. Зростає ризик неплатоспроможності клієнтів та затримки платежів. Це значно ускладнює фінансове планування та може призвести до проблем з платоспроможністю.

Складні умови війни призводять до зниження попиту на товари та послуги внаслідок зменшення споживчої активності та зростання невизначеності. Це теж відображається у зменшенні обсягів продажу та прибутку компаній.

Частина території України є окупованою, окремі області перебувають територіально близько до зони бойових дій, що негативно позначається на бізнес-активності. Багато

українців були змушені переселитися до безпечних регіонів України або за кордон, що також спричинило зниження обсягу продажів товарів та послуг.

За даними опитування Американської торговельної палати в Україні та Сіті Україна основними викликами бізнесу є [1]:

- безпека та захист співробітників (91%);
- ракетні атаки росії на критичну інфраструктуру та бізнес-активи (66%);
- здоров'я та психічний стан співробітників (65%);
- економічна та споживча рецесія (45%);
- доступ до електроенергії, водопостачання, мобільного зв'язку або теплопостачання (44%);
- залучення та збереження топ-кадрів (43%);
- логістичні та транспортні проблеми (30%);
- неможливість досягти запланованих фінансових результатів та доступ до фінансування (24%);
- тиск на бізнес з боку державних органів (23%);
- регуляторні виклики (23%);
- відсутність клієнтів та бізнес-партнерів (19%);
- кіберзагрози та витік даних (15%).

Поділяємо думку Мурованої Т.О., що сектор підприємництва вразливий до воєнних подій. Атаки на енергетичну інфраструктуру продовжують руйнувати бізнес, паралізують життя підприємств, громадян та економічної системи в цілому. З огляду на це, важливим є формування стратегії і тактики реалізації програм фінансування інвестиційних проєктів у сфері енергозабезпечення, реалізації кредитних, грантових державних механізмів, проведення моніторингу їх результатів та корегування відповідно до цілей, що стоять перед державою – збереження підприємницького потенціалу та його примноження [2].

Серед основних проблем, які ускладнюють відновлення та розвиток бізнесу під час війни, можна виокремити низьку кількість платоспроможних клієнтів, непередбачуваність ситуації в країні та нестачу капіталу. Умови війни вимагають, щоб підприємства використовували стратегію антикризового управління. Це означає пошук шляхів адаптації до проблем, пов'язаних з електропостачанням, оптимізацію витрат, підтримку рівня зайнятості та активності на ринку праці через ефективну комунікацію з працівниками.

У світовій практиці однією з форм успішного фінансування проєктів є державно-приватне партнерство. За сучасних умов співпраця держави та бізнесу є інструментом, який дозволяє залучити інвестиції в пріоритетні сфери національної економіки. Унаслідок цього, приватний сектор може розраховувати на державну підтримку, отримавши доступ до

окремих ресурсів або інфраструктури, а держава – вдало реалізовувати насправді важливі та нагальні проекти, притому зекономивши свої обмежені фінансові ресурси і зменшивши ризики [3].

В цілому, умови війни створюють значні труднощі для бізнесу, змушуючи компанії приймати додаткові заходи забезпечення, бути гнучкими в управлінні фінансами та приймати швидкі та ефективні рішення для збереження стійкості та виживання. Підтримка підприємництва є ключовим завданням для уряду, оскільки бізнес є основою для задоволення потреб громадян і держави не лише під час воєнних дій, але й у процесі відновлення і виходу із післявоєнної кризи. Впровадження заходів підтримки бізнесу дозволить зменшити тиск у складний період, надаючи суб'єктам підприємницької діяльності можливість адаптуватися до нових умов. Ця підтримка сприяє стимулюванню розвитку нових бізнес-форм і бізнес-моделей, що дозволяє зменшити ризики. В сучасних умовах заходи з підтримки та розвитку бізнесу є важливим кроком на шляху до забезпечення добробуту населення та відновлення національної економіки.

Список літератури:

1. Ведення бізнесу в воєнній Україні: опитування Американської торговельної палати в Україні та Citi Україна. URL: https://chamber.ua/wp-content/uploads/2023/09/AmCham-Citi-Survey_Doing-Business-in-Wartime-Ukraine_UA.pdf.

2. Мурована Т.О. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. Економіка та суспільство. Вип. 47. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2144>.

3. Ясіновська І., Іщенко В., Жовтяк К.. Державно-приватне партнерство: теоретичний аспект та особливості реалізації в Україні. Молодий вчений. Вип. 12(88). 2020. С. 191-197. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/47/42>. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/47>.

Другова Віра Теодорівна

к.е.н., доцентка кафедри фінансових технологій та консалтингу

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ОСВІТИ МОЛОДІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У середині грудня 2023 року Україна отримала історичне рішення про початок вступних переговорів до ЄС. Це ще один важливий крок на шляху до сталого розвитку нашої країни. Важливого значення в умовах війни, а також майбутнього післявоєнного відновлення української економіки набирає всебічне навчання та розвиток підприємництва, як один з важливих чинників стабільного економічного зростання. При чому йдеться не тільки про вже дорослих людей з певним життєвим досвідом, а й про молодь, яка ще визначається зі своїм кар'єрним шляхом. Саме молодому поколінню важливо показати всі сторони підприємництва – як його переваги, так і труднощі – та закласти інший тип мислення.

До повномасштабного вторгнення в Україні мікро і малий бізнес створював 16% ВВП, в Європі цей показник був у три рази більше [1, с.41]. Саме мікро, малий та середній бізнес є основою економіки європейських країн і робить значний внесок у поповнення державної казни податками, зниження рівня безробіття та розвитку інновацій. Важливо, що у європейських країнах уже більше 20 років приділяється значна увага розвитку підприємницьких навиків молоді, впроваджуються факультативні курси із підприємництва у навчальних закладах, стимулюється розвиток молодіжних підприємств, які в майбутньому переростають у реальний бізнес. Базується такий підхід на розумінні, що підприємці - не пасивні споживачі благ, а активні двигуни, які рухають цей світ вперед. Вони намагаються вирішувати проблеми, ризикують, впроваджують інноваційні рішення, покращують те що вже є і створюють нове та роблять життя людей кращим, комфортнішим, безпечнішим і т.д..

Згідно опитування, значна більшість молодих людей в Україні віддають перевагу самозайнятості і власному бізнесу (73%) і лише 19% хочуть бути найманим працівником [3]. Більша частина української молоді прагне робити бізнес в сфері торгівлі (18%) та ІТ або онлайн комерції (14%). Також актуальними є сфери культури і дизайну, туризму. Виробництво – на 5 місці і має лише 7%. Як показує дослідження, наймолодші більше схиляються до ІТ та онлайн комерції, а старші – до торгівлі, дизайну і виробництва [3]. Можна виділити чимало перешкод, що стримують українську молодь займатися підприємництвом, зокрема це ускладнений доступ до капіталу, кваліфікованих працівників, надійних ланцюжків постачань. Однак насамперед – це брак досвіду та інформації про усі

аспекти підприємництва, брак необхідних навиків та здібностей, а також брак можливостей для їхнього вивчення.

Переважна більшість навчальних програм з основ підприємництва, які є в Україні, здебільшого стосуються теоретичних знань і закінчуються на написанні бізнес-плану. У реальному бізнесі з бізнес-плану все тільки починається. І одна справа його написати, а інша – реалізувати. Звісно, теоретична база є дуже важлива, але підприємницький досвід здобувається тільки на практиці. Тому вкрай важливо забезпечити молоді здобуття практичних навичок ще під час навчання у закладах освіти. Це допоможе їм в майбутньому якнайкраще реалізувати свій потенціал.

За статистикою глобального навчального провайдера Junior Achievement, у Європі щороку понад 360 тисяч молодих людей віком 14–18 років створюють 30 тисяч навчальних міні-компаній під час вивчення курсу з підприємництва «Компанія» [3]. У рамках цього курсу учні працюють за моделлю діяльності справжнього підприємства, проходячи усі етапи втілення бізнес-ідеї в життя. Після його завершення 60% учнів надають перевагу підприємництву як своєму майбутньому кар'єрному шляху.

Навчання через практику – це підхід, який відмінно працює в Європі. Здобуваючи знання за цим принципом на основі уніфікованих міжнародних програм, українська молодь та молодь за кордоном формують однакові глибокі ділові навички, підприємницький світогляд та спільне бачення власного майбутнього.

Саме тому так важливо інтегрувати вивчення підприємництва до навчальних планів для молоді. У середній освіті цей процес відбувається завдяки програмі Нової української школи, яка відносить підприємництво та фінансову грамотність до ключових компетентностей молодої людини. У професійній та професійно-технічній освіті доцільно застосувати аналогічний підхід та створювати можливості для навчання та здобуття практичного досвіду підприємництва у межах навчальних закладів.

Чим більше молодих людей обере розвиток власної справи після закінчення навчання, тим більше з них залишиться в Україні, створюватиме робочі місця, працюватиме на благо своїх спільнот та української економіки, та зробить вагомий внесок у відбудову.

Список літератури:

1. ESME Development in Europe // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://panteia.com/updates/news/sme-development-in-europe-ensr-report/>
2. Entrepreneurship education at school in Europe. Eurydice report // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/74a7d356-dc53-11e5-8fea-01aa75ed71a1/language-en>

3. Ставлення молоді до власного бізнесу: порівняння України та ЄС // Електронний ресурс. Режим доступу: https://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/stavlennya_molod_do_vlasnogo_b_znesu_por_vnyannya_ukra_ni_ta_s.html

4. Junior Achievement Ukraine // Електронний ресурс. Режим доступу: www.ja-ukraine.org

5. GDP down by 0.1% and employment up by 0.3% in the euro area // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/17869580/2-14112023-AR-EN.pdf/56fb4768-7310-adec-8a6b-ad92ec19a912>

Грудзевич Уляна Ярославівна

к. е. н., доцентка кафедри фінансових технологій та консалтингу

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РЕГУЛЮВАННЯ FİNTECH НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Сучасна економіка характеризується стрімким розвитком технологій, цифровізацією як на глобальному рівні, так на рівні окремих країн. В останні роки з'являються нові інструменти для надання фінансових послуг, зростає популярність необанкінгу, криптовалют, мобільних програм та інноваційних ІТ-технологій. До традиційних банків приєднуються великі телекомунікаційні та інформаційно-технологічні компанії, роздрібні мережі та малі стартапи. Чималий вплив спричиняє розвиток штучного інтелекту, великих даних, Інтернету речей, блокчейну, роботів-консультантів що суттєво змінює фінансову екосистему та майбутнє банків.

Не зважаючи на війну в Україні є багато передумов до активізації розвитку FİNTECH, адже за дослідженнями Української асоціації фінтех та інноваційних компаній Україна посідає 50 місце за цифровою якістю життя, 57 місце у рейтингу найбільш інноваційних країн світу, 31,2 млн населення України регулярно користується інтернетом та є величезний потенціал розвитку ІТ-бізнесу [1]

Вперше поняття фінтех було опубліковано у 80-х роках минулого століття в газеті Sunday Times Пітером Найтом. Поштовхом до розвитку фінтеху стала глобальна фінансова криза 2008 року, яка зумовила швидкий розвиток фінтех-компаній і суттєво змінили комерцію, інвестиції, управління активами, страхування та операції з цінними паперами, адже з'явилися тисячі стартапів, які усвідомлювали потребу у нових фінансових бізнес-моделях. Саме завдяки фінтеху стало можливо існування криптовалют, таких як біткоїн.

Головними законодавчо-нормативними актами, які дотичні до регулювання фінтех на ринку банківських послуг є: Закони України «Про Національний банк України», «Про платіжні послуги», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про валюту і валютні операції», «Про електронні довірчі послуги», «Про державну таємницю», «Про національну безпеку України», Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про захист персональних даних», «Про електронні документи та електронний документообіг»; Положення НБУ про електронні гроші в Україні, про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури [2].

Незважаючи на складні часи в країні, фінтех-ринок продовжував працювати, впродовж 2022-2023 рр. відбувалися зміни, які відкривали можливості для подальшого розвитку: підписаний Закон України «Про віртуальні активи»; набув чинності Закон України «Про хмарні послуги».

Розвитку фінансових технологій в Україні сприяє політика Національного банку, який спершу розробив Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки а у грудні 2019 році затвердив Стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року – детальний покроковий план створення в Україні повноцінної фінтех-екосистеми з інноваційними фінансовими сервісами та доступними цифровими послугами. Зокрема, цей документ структурував та деталізував тренди і напрями розвитку фінансових інновацій.

А у серпні 2023 року НБУ затверджено нову Стратегію розвитку фінансового сектору України. Оскільки в умовах невизначеності та підвищених ризиків установа індикаторів щодо досягнення стратегічних цілей на довгострокову перспективу не є доцільним, то в Стратегії закріплюється перелік ключових індикаторів, серед яких важливим для розвитку фінтех на ринку банківських послуг є: формування дорожньої карти відновлення надання фінансових послуг на деокупованих територіях як частину плану деокупації територій України; законодавче врегулювання ринку віртуальних активів; інвестиційних рахунків та діяльності рейтингових агентств у відповідність до вимог ЄС [3].

Важливими цілями Стратегії з погляду розвитку фінтеху є:

- розвиток інфраструктури цифрових фінансових послуг: сприяння впровадженню мобільних застосунків для проведення фінансових операцій впровадження практики електронного функціонування органів управління господарських товариств;

- автоматизація і безпаперові технології надання фінансових послуг: розвиток безготівкової економіки та відкритої архітектури фінансового ринку, поширення застосування безпаперових технологій;

- удосконалення регулювання віртуальних активів;

- цифрова оборона фінансового сектору: організація колективної (інтегрованої) кібербезпеки; підвищення надійності фінансових послуг.

Одним із основних досягнень сфери фінтех в Україні є впровадження НБУ банківського ідентифікатора. Так, Постанова НБУ «Про затвердження Положення про Систему BankID Національного банку України» від 17.03.2020 № 32 дозволила використовувати системи ідентифікації банкам як інструментів ідентифікації для пропозиції банківських, страхових, інвестиційних та інших послуг фізичним особам [2]. На даний час до Системи BankID НБУ підключено 39 українських банків, які обслуговують понад 32 млн клієнтів. Проте в квітні 2023 р. НБУ запустив нову модель роботи системи – на базі стандартизованих наборів даних і диференційованих тарифів, успішно здійснивши міжабонентські розрахунки за новою моделлю. Зокрема, в перспективі це дасть можливість громадянам України отримувати дистанційні послуги в межах Європейського Союзу.

Сьогодні Україна, як і весь світ загалом, переводить платіжну інфраструктуру на міжнародний стандарт ISO 20022. Національний банк разом з банками та державними інститутами також перейшли на цей стандарт. 01 квітня 2023 року запрацювало нове покоління Системи електронних платежів НБУ (СЕП). Відтоді система функціонує на базі міжнародного стандарту ISO 20022 та доступна для проведення міжбанківських платежів 24 години на добу 7 днів на тиждень. У процесі міграції на нове покоління СЕП були задіяні всі банки, Державна казначейська служба, Національний депозитарій України, а також компанії-розробники програмного забезпечення. [4]. Перехід на нове покоління СЕП є важливою технологічною передумовою для подальшого якісного розвитку платіжної інфраструктури України. Зокрема, ураховуючи отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, НБУ працює над приєднанням нашої країни до Єдиної зони платежів у євро (SEPA).

У квітні 2022 року ФГВФО запроваджено дистанційні виплати вкладникам банків, які є в управлінні ФГВФО. Для активнішого використання електронних платіжних засобів планується забезпечити подальший розвиток інфраструктури, а також сприяти розвитку фінансової грамотності. [3]

На даний час Національний банк працює над підвищенням зручності безготівкових розрахунків у країні за допомогою QR-коду, сформованого за єдиними правилами формування та використання для здійснення кредитових переказів НБУ. QR-код – інструмент, який значно полегшує для платника отримання реквізитів та виконання

кредитового переказу. На кінець 2022 року функція здійснення платіжних операцій із використанням QR-коду була доступна для більше ніж 60% фізичних осіб – клієнтів банків [5].

Перспективним напрямом взаємодії фінтех- і банківського бізнесу є впровадження відкритого банкінгу (Open Banking), який передбачає, що комерційні банки повинні відкрити доступ до власних даних і сервісів фінтех-провайдерам (через відкритий інтерфейс програмування додатків (API), які зможуть використати їх для розробки власних програм.

У серпні 2023 року Національний банк України затвердив Концепцію відкритого банкінгу, що визначає напрями розвитку, дорожню карту та ключові вимоги до впровадження в Україні відкритого банкінгу. Закон України «Про платіжні послуги» передбачає, що відкритий банкінг має запрацювати в Україні в серпні 2025 році.

Головна перевага відкритого банкінгу - це надання можливості користувачам фінансових послуг обирати зручний та сучасний спосіб використання своїх рахунків, а для бізнесу налагодити взаємовигідну синергію та співпрацю, отримати більше можливостей для розвитку своїх рішень. [6]. Вітчизняна концепція Open Banking передбачає запровадження центрального технологічного оператора платіжних послуг (так званого HUB). HUB виконуватиме різні операційні, інформаційні та технологічні функції, пов'язані з наданням платіжних сервісів, що значно спростить підключення банків, платіжних провайдерів та інших учасників до системи обміну даними [7]

Передбачають, що завдяки впровадженню відкритого банкінгу відбудеться трансформація платіжного ринку, стимулювання розвитку фінтехів, з'являться нові можливості для розвитку та масштабування екосистеми, зросте рівень конкуренції серед учасників платіжного ринку

У найближчому майбутньому надалі зростатиме роль хмарних технологій у фінансовому сектор. Адже, понад 70% банківських клієнтів щодня використовують мобільні додатки й очікують, що їх транзакції будуть оброблені миттєво та з найвищим рівнем безпеки для своїх транзакцій відповідно до норм щодо боротьби з відмиванням грошей і шахрайством.

На нашу думку, розвитку фінтеху на ринку банківських послуг надалі сприятиме [8]: підвищення зручності безготівкових розрахунків у країні за допомогою QR-коду, впровадження відкритого банкінгу (Open Banking), поширення віртуальних каналів обслуговування, персоналізованих фінансових послуг, мобільних рішень та поширення співробітництва традиційних фінансових установ з FinTech-компаніями, і вимагатиме від регуляторів більш гнучкого підходу до регулювання та нагляду за більш широким спектром учасників фінансового ринку та подальшій імплементації нормативно-правових вимог ЄС.

Список літератури:

1. Каталог фінтех-компаній України 2023: Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній: URL: <https://drive.google.com/file/d/1u9EKTulzzgm2EkhZMoROoDXLTce86LZ5/view> (дата звернення 23 вересня 2023 р.)
2. Коваленко Ю. Особливості нормативно-правового регулювання fintech на диджиталізованих ринках банківських і страхових послуг в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023 № 1 (33), URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/282030/276248> (дата звернення 23 вересня 2023 р.)
3. Стратегія розвитку фінансового сектору України: Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=4 (дата звернення 23 вересня 2023 р.)
4. Запрацювало нове покоління СЕП – на базі стандарту ISO 20022 в цілодобовому режимі/ URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zapratsyovalo-nove-pokolinnya-sep--na-bazi-standartu-iso-20022-v-tsilodobovomu-rejimi> (дата звернення 23 вересня 2023 р.)
5. Фінтех у цифрах - 2023: Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній. URL: https://drive.google.com/file/d/1VhMWkG3CeG_A5oDmi25Az0DyTurjDOiK/view (дата звернення 23 вересня 2023 р.)
6. Затверджено Концепцію відкритого банкінгу в Україні URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zatverdjeno-kontseptsiyu-vidkritogo-bankingu-v-ukrayini> (дата звернення 23 вересня 2023 р.)
7. Концепція відкритого банкінгу: Національний банк України. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Open_banking_conception_NBU_2023.pdf?v=4 (дата звернення 23 вересня 2023 р.)
8. Пшик Б.І., Грудзевич У. Я. Удосконалення регулювання FINTECH на ринку банківських послуг в Україні Економіка та суспільство. – 2023. – 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2794/2714>

Лапішко Зоряна Ярославівна

к. е. н., доцентка кафедри фінансових технологій та консалтингу
факультет управління фінансами та бізнесу

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ

Останнє десятиліття ми спостерігаємо неймовірні трансформації фінансової індустрії зокрема і у секторі банківських платіжних послуг. Ця трансформація має свої політичні та економічні передумови, наслідки та перешкоди. Однією із найбільш відчутних для банків

змін, з огляду на темпи і перспективи розвитку, може стати глобальна токенизація цифрових фінансових активів, серед яких вагоме місце займуть державні цифрові валюти.

Розробка Центральними банками цифрових валют – це динамічний процес, що перебуває зараз на етапі тестування і пошуку кращих практик для вдосконалення процесу управління цією технологією. Водночас, інноваційність і незвичність цього проекту вимагає більш системного підходу не лише до досліджень пов'язаних з розробкою та впровадженням цифрових грошей, але і до чисто економічних та соціальних наслідків, які можуть спричинити введення державами цифрових валют.

Не зважаючи на те, що єдиного визначення терміну цифрова валюта центрального банку (CBDC) не існує, за змістом та властивостями цього активу можна стверджувати, що CBDC – це цифрова форма національної грошової одиниці країни, яка є прямим зобов'язанням Центрального банку який її випускає. Власне, передбачається, що CBDC виконуватимуть усі ті самі базові функції, що і паперові гроші країни: будуть засобом обміну і збереження вартості та розрахунковою одиницею. А ключовою відмінністю від безготівкових грошей, є те, що цифрові валюти є еквівалентом готівки, і емітуються без залучення комерційних банків, а відтак не залежать від спроможності банків їх обслуговувати.

Першим запустити електронну форму готівки спробував Банк Фінляндії у 1993 році випустивши смарт-карту Avant. І хоч на початку 2000 років цей проект призупинили, його можна вважати першопрохідцем у світі CBDC.

За даними аналітичного порталу Atlantic Council [1] станом на грудень 2023 року 130 країн, що представляють 98 відсотків світового ВВП, досліджують, або розробляють CBDC. У травні 2020 року таких країн було лише 35 країн.

Дані представлені на рис. 1 свідчать, що нового максимум наприкінці 2023 року досягла кількість країн (64 країни), що перебувають на розширеній фазі дослідження, розробки, пілотування або запуску валюти. Особливо суттєво за останні два роки зросла кількість країн (з 15 до 21), що перейшли до заключного етапу перед впровадженням цифрової валюти – до її тестування.

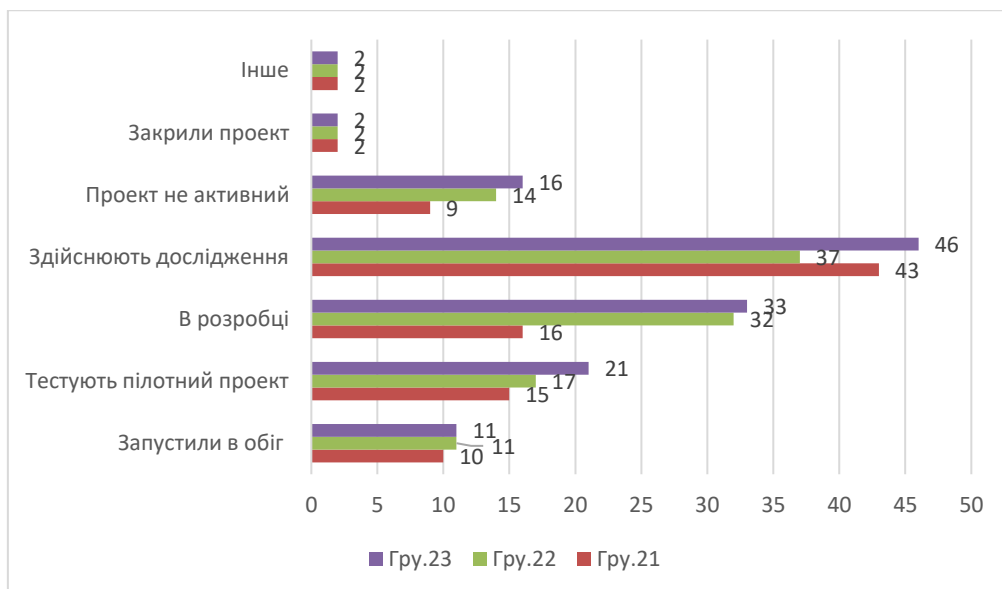

Рис. 1. Динаміка зміни кількості країн та валютних союзів, що досліджують можливості впровадження цифрових валют центральних банків (CBDC) протягом 2021- 2023 років.

Першим Центральним банком, котрий повноцінно запустив в обіг цифрову валюту був Центральний банк Багамських островів. У жовтні 2020 року Sand Dollar (пісочний долар) став першим CBDC у світі, який вийшов за межі пілотної стадії. Наступного року у жовтні перша цифрова валюта була запущена на африканському континенті – eНайра в Нігерії.

У випадку Багамських Островів головною мотивацією Центрального банку випустити в обіг цифрову валюту була проблема забезпечення доступу до банківських послуг населення, що проживає на понад 30-ти населених островах архіпелагу. Запровадження електронних грошей в Нігерії мало значний економічний і політичний підтекст. Керівництво країни очікує від цифрового найра не лише підвищення рівня фінансової інклюзії та збільшення обсягів платежів, але й виведення економіки з тіні, а отже збільшення податкових надходжень до бюджету.

У січні 2024 року Національний банк України також оголосив про підготовку до нового другого етапу тестування електронної гривні. Серед основних напрямів майбутнього використання е-гривні НБУ розглядає можливість здійснювати безготівкові розрахунки, соціальні виплати, розрахунки з цінними паперами та іншими фінансовими інструментами без залучення комерційних банків.

Тож, різні країни можуть мати різні цілі та причини для впровадження цифрових валют, проте важливо розуміти їх потенційні переваги та ризики.

Однією з основних причин через яку Центральні банки розпочали вивчати можливості впровадження цифрових валют є значне скорочення готівкових розрахунків серед населення і зростаючий попит на цифрові форми платежів. Не останню роль у зміні платіжних звичок

відіграла криза Covid-19 та відповідно, активний розвиток електронної комерції. Наприклад, в Індії 80 мільйонів споживачів зробили свою першу покупку через інтернет після початку пандемії. І саме здатність CBDC виконувати роль «цифрової банкноти» і забезпечувати громадянам країни доступ до грошей з нульовим рівнем ризику є їх найпершою перевагою.

Також, готівка служить резервним способом оплати для електронних систем, якщо ці мережі перестануть функціонувати. Однак, якщо використання готівки стає мінімальним, то вона стає менш корисною з позиції цього резервного механізму. Водночас, в країнах з високо цифровізованим платіжним сектором стурбовані перебоями в роботі цифрових послуг і ризиками концентрації там, де є лише кілька великих операторів. У Китаї, наприклад, на ринку мобільних платежів домінують дві фірми, Alipay і TenPay, обидві з яких покладаються на інтернет-сервіси та смартфони. Система CBDC може діяти як додатковий спосіб оплати, покращуючи операційну стійкість. Однією з ключових цілей цифрового юаня є функція резервного копіювання існуючих цифрових платіжних рішень і підвищення стійкості платежів у разі втрати електроенергії або стихійного лиха. У 2014 році в західному регіоні Китаю стався великомасштабний землетрус — Великий землетрус у Веньчуані. Доступ до Інтернету та телефону було втрачено. Роздрібні розрахунки були припинені, що викликало хаос у житті населення [2, с. 14]

Не менш цінним є потенціал цифрових валют Центральних банків підвищити рівень фінансової інклюзії. Власне, фінансова інклюзія означає, що як фізичні особи так і бізнес мають рівний доступ до базових фінансових послуг: платежів, заощаджень, кредитів і страхування. З огляду на те, що існує ряд країн де населення має дуже обмежений доступ до банківської системи та інших фінансових установ, у звіті Міжнародного валютного Фонду [3] зазначається, що 60 відсотків країн, що розвиваються, і країн з низьким рівнем доходу вважають фінансову інклюзію однією з трьох основних мотивацій для випуску CBDC.

Проте, для того, щоб цифрова валюта держави дійсно забезпечила цей доступ до фінансових послуг при її розробці слід передбачити наступні властивості:

- можливість користуватись CBDC без потреби відкривати рахунок у банку;
- здатність CBDC запропонувати підтримку транзакцій у повністю офлайн-середовищі (там де немає доступу до інтернету, або мобільного зв'язку) через наприклад технології Bluetooth чи NFC;
- а витрати на залучення торгових мереж, роздрібних продавців та інших надавачів послуг до прийняття CBDC для здійснення платежів мають бути такими ж низькими, як і при розрахунках готівкою.

Серед інших переваг впровадження в обіг державних цифрових валют дослідники [2] називають можливість підвищити рівень конкуренції на ринку платіжних послуг і суттєво

знизити їх вартість, посилити боротьбу з відмиванням грошей отриманих злочинним шляхом, спростити і покращити доступ населення до соціальних виплат, та іншої державної підтримки.

Слід зазначити, що державні цифрові валюти мають реальний потенціал принести користь фінансовій системі країни та її учасникам. Водночас, станом на кінець 2023 року лише 11 країн ввели в обіг CBDC, при чому основна частина цих країн – це маленькі, острівні країни Південної Америки з низьким рівнем розвитку економіки. Тому, через брак досліджень і реальних практик впровадження цифрових валют також пов'язане з низкою проблем і ризиків. Значним викликом може стати пошук нової моделі функціонування другого рівня банківської системи, якому загрожує зниження попиту на платіжні послуги та роздрібні депозити. Серед технологічних питань слід знайти відповіді на такі: як захистити цифрові сліди, особисту інформацію користувачів та як забезпечити дешевий, оф-лайн доступ до цифрової грошової одиниці? Ще однією перешкодою може стати несприйняття інновацій самими громадянами країни та недовіра до нового інструменту. Як наслідок, політикам і зацікавленим сторонам вкрай важливо ретельно зважити всі «за» і «проти» впровадження CBDC і розробити комплексну стратегію, спрямовану на вирішення цих проблем.

Список літератури:

1. Central Bank Digital Currency tracker (веб-сайт).
URL:<https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/> (дата звернення: 1.02.2023).
2. Mu. Yibin, Mu. Angela. CBDC: Concepts, Benefits, Risks, Design, and Implications, October 1, 2022. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4234876/> (дата звернення: 10.02.2023).
3. Lannquist A., Brandon T. Central Bank Digital Currency's Role in Promoting Financial Inclusion, *IMF Fintech Note 2023/011, International Monetary Fund, Washington, DC., 2022.*
URL:<https://ssrn.com/abstract=4234876> (дата звернення: 1.02.2023).

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЦІЛЬОВОГО КАПІТАЛУ

В УКРАЇНІ

В сучасних економічних умовах ефективне функціонування держави забезпечується шляхом стабільного розвитку гуманітарної сфери, метою розвитку якої є зростання якості життя населення, що передбачає не лише споживання матеріальних благ та послуг, але і задоволення духовних потреб, поліпшення стану здоров'я, зростання тривалості життя населення. В умовах хронічної нестачі бюджетних ресурсів усе це потребує значної фінансової підтримки не лише з боку держави, а й самих суб'єктів гуманітарної сфери з огляду на те, що у сучасних умовах забезпечувати широке коло її потреб стає все складніше, навіть за умов максимально гнучкого поєднання різноманітних форм і джерел фінансування. При цьому оптимальним для організацій гуманітарної сфери вбачається шлях більш активно формувати та використовувати позабюджетні джерела фінансових ресурсів, зокрема цільовий капітал на базі створення ендавмент-фондів [1, с. 2].

Як свідчить світовий досвід, механізми організації та функціонування цільового капіталу переконливо довели і засвідчили свою ефективність у забезпеченні фінансування впродовж тривалого часу значних освітніх, наукових, культурних програм. Тому на сьогодні, особливо в період фінансової нестабільності та з огляду на необхідність і перспективи повоєнної відбудови вітчизняної економіки, постала потреба в активізації створення ендавмент-фондів і формування на цій основі ринку цільового капіталу в Україні.

Незважаючи на поширення цільового капіталу в провідних країнах світу, в Україні механізм не набув популярності і має поодинокий характер. Так, наприклад, у сфері вищої освіти, лише при декількох ЗВО функціонують ендавмент-фонди, зокрема – Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Сумському державному університеті, Національному університеті «Києво-Могилянська академія», Українському католицькому університеті та ще декількох. А обсяги активів цих фондів залишаються незначними порівняно з їх зарубіжними аналогами, що не дає підстав розглядати їх як реальне джерело фінансування власного розвитку. Як бачимо, Україна суттєво відстає від означеного процесу у зарубіжних країнах, оскільки створення таких фондів, радше їх прообразів, тільки розпочинається. При цьому більш детально зупинимось на ключових аспектах цієї проблематики.

Основна проблема полягає в складності залучення пожертвувань до ендавмент-фондів. До того ж, ця проблема посилюється й слабким бажанням участі фізичних та юридичних осіб

здійснювати внески на розвиток зазначених вище напрямів. Так, за даними Всесвітнього рейтингу благодійності, опублікованого британською організацією CAF, в Україні спостерігається розвиток культури благодійності, особливо в останні роки. Станом на початок 2023 року Україна – це єдина європейська країна, яка посідає 10 місце Всесвітньому рейтингу благодійності, піднявшись з 20 місця у 2021 році і 103 місця у 2014 році. Така ситуація пояснюється активною підтримкою Збройних сил України з боку населення. Так, у 2022 р., за даними соціологічного дослідження [2], 86% мешканців України стали благодійниками впродовж останнього року, що на 19% перевищує аналогічний показник 2021 р., та на 26% більше, ніж у 2019 р. При цьому, основними тригерами впродовж останніх двох років, які активізують благодійність в нашій державі, стали пандемія Covid-19 та війна росії проти України. В українському суспільстві формується новий тренд у благодійності, оскільки у людей поглиблюється розуміння потреби допомагати як одного зі способів показати свою стійкість і стати частиною перемоги. За даними дослідження, 49% українців займалися благодійністю, 75% допомагали незнайомцям, 49% - зробили фінансові пожертви, а 24% - стали волонтерами [2].

Насамперед вважаємо, що в Україні на даний час до кінця ще не сформовано культуру благодійності, яка є ще досить новою для нашої держави. Відтак з метою популяризації ендавмент-фондів та формування ринку цільового капіталу в Україні, на нашу думку, необхідно здійснити такі заходи: Для цього необхідно забезпечити: визначити цільову аудиторію для пропагування умов та порядку участі у функціонуванні ендавмент-фондів, а також розробити методичні рекомендації щодо проведення заходів для кожної з цільових груп; запровадити порядок широкого інформування цільових груп про їх можливості на ринку цільового капіталу; забезпечити підготовку, видання і розповсюдження спеціального видання про функціонування ендавмент-фондів; започаткувати низку інформаційних заходів з метою популяризації діяльності ендавмент-фондів та ліквідації можливої недовіри до них, забезпечити висвітлення актуальних питань цієї проблеми в засобах масової інформації.

Однією з найважливіших є проблема пасивної фандрайзингової діяльності та недосконалість комунікаційної політики. Для ефективного функціонування ендавмент-фондам необхідно розробляти комунікаційну політику взаємодії з донорами. Більше того, впровадження нових технологій в фандрайзинг, зокрема й цифрових технологій, не лише спрощує процес збору пожертвувань, а й сприяє прискоренню їх залучення. На нашу думку, головне завдання практично для кожного ендавмент-фонду полягає в тому, щоб спрямувати сили на становлення фандрайзингової діяльності з одночасним підвищенням рівня відкритості та прозорості у своїй діяльності.

Наступною є проблема забезпечення транспарентності та контролю за діяльністю ендавмент-фондів. Некомерційні організації повинні не тільки чітко декларувати ті напрямки, на

які будуть використані кошти благодійників, але й дотримуватись у своїй фінансовій політиці принципів прозорості, що дасть можливість інвесторам бути впевненими у їх цільовому використанні. При цьому слід розробити відповідні механізми висвітлення інформації про результати інвестиційної діяльності ендавмент-фондів та забезпечення їх доступності для широкого кола зацікавлених осіб у засобах масової інформації та статистичних виданнях. Також на законодавчому рівні слід передбачити право жертводавців отримувати інформацію про формування цільового капіталу, дохід від довірчого управління ним, а також про використання доходу від фонду цільового капіталу, до якого жертводавцем були внесені грошові кошти або матеріальні цінності.

Ще одною важливою проблемою, яка потребує негайного вирішення – оподаткування доходів від цільового капіталу. У зарубіжній практиці широко застосовується низка таких податкових механізмів [3, с. 336]: звільнення від оподаткування прибутку та місцевих податків доходів від розміщення цільового капіталу у довгострокові фінансові інструменти та фінансових надходжень від благодійників за умови їх подальшого спрямування на статутні цілі; запровадження практики випуску некомерційними організаціями боргових цінних паперів (облігацій із змінною і фіксованою ставками), держателі яких звільняються від податку на прибуток за отриманими доходами; встановлення пільгового режиму оподаткування на доходи банків та інших фінансово-кредитних установ, які забезпечують виконання функцій з управління активами ендавмент-фондів та інші. Тому у податкове законодавство слід включити відповідні статті, які б стимулювали діяльність ендавмент-фондів та їхніх донорів.

Існує також низка інших проблем, які стримують процеси формування ринку цільового капіталу в Україні: недостатність досвіду щодо створення подібних фондів та управління їх діяльністю; значні людські, часові і фінансові витрати на ведення роботи із залучення потенційних донорів для формування капіталу фонду в належних обсягах; недосконалість та незавершеність законодавчого регулювання процесу управління цільовим капіталом; відсутність стабільних економічних умов та належної інфраструктури для розвитку ендавмент-фондів; а також фінансових продуктів, адаптованих для потреб фондів щодо формування фінансових ресурсів та їх ефективного інвестування в ринкові активи тощо.

Таким чином, на основі узагальнення поданої вище інформації, виділимо основні проблеми, які стримують процес формування в Україні ринку цільового капіталу. До таких проблем віднесемо:

1. Недостатня транспарентність процесу формування і використання цільового капіталу (закритий характер ендавмент-фондів, дефіцит даних у формі фінансової звітності про результати їх діяльності, відсутність повної прозорості і публічності у формуванні ними доходів та витрачання коштів).

2. Недостатній рівень традицій і культури благодійності у напрямку донорських ініціатив і філантропії.

3. Зниження середнього рівня доходів громадян та доходів підприємницьких структур.

4. Недостатній обсяг податкових та інших пільг і стимулів для донорів ендавмент-фондів.

5. Обмеження видів активів, що спрямовуються донорами для формування і поповнення цільового капіталу.

6. Слабкий розвиток фінансових ринків в Україні, залежність інтересу до ендавмент-фондів від динаміки економічної кон'юнктури.

7. Недосконалість чинного законодавства та практична відсутність системи державного регулювання ринку цільового капіталу в Україні.

8. Відсутність у більшості некомерційних організацій дієвих фандрайзингових стратегій та досконалої комунікаційної політики, спрямованої на активне залучення широкого кола потенційних донорів і філантропів.

9. Слабка обізнаність населення та підприємницьких структур про зміст цільового капіталу та ендавмент-фондів, недостатнє усвідомлення та переконання у їхній значимості.

10. Відсутність досвіду в управлінні цільовим капіталом та відповідних фахівців у більшості некомерційних організацій.

Загалом, наявна ситуація свідчить про неготовність українського суспільства повною мірою сприйняти ендавмент-фонди та оцінити ту роль, яку вони можуть відіграти у процесах економічного розвитку та вирішення широкого кола соціальних проблем в країні на базі зміцнення фінансового потенціалу некомерційних організацій, які функціонують у різноманітних сферах суспільної діяльності.

Усі шляхи вирішення наведених вище проблем будуть реальними лише за рахунок прийняття Закону України «Про порядок формування та використання цільового капіталу некомерційних організацій», який повинен регламентувати цілі, напрями, відносини у сфері цільового капіталу, порядок його формування та використання, права жертводавців, вимоги до власників ендавментів та органів управління ними, особливості довірчого управління та інвестування коштів у ринкові активи, а також механізми контролю за цими процесами. Саме цей документ створить стартові умови для розвитку ринку цільового капіталу у нашій державі, оскільки в діючому законодавстві ці питання не набули належного розвитку.

Ринок цільового капіталу в нашій країні перебуває у зародковому стані, однак, разом з тим, у майбутньому може накопичити колосальний потенціал для зростання. Наведені вище підходи до формування ринку цільового капіталу будуть виправданими лише в тому випадку, коли ця сфера

займе одне з провідних місць у перспективній державній фінансовій політиці, що дозволить посилити роль ендавмент-фондів у забезпеченні сталого економічного зростання.

Список літератури:

1. Рябков К., Покідіна В. Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодні. *Популярна економіка: ціна держави*. 2015. № 34. 18 с. URL: http://old.cost.ua/files/endowment_report_2015-11-20-final.pdf.
2. Україна в топ-10: Всесвітній рейтинг благодійності 2022 року від CAF. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ukrajina-v-top-10-vsesvitnij-rejtynh-blahodijnosti-2022-roku-vid-caf>.
3. Пшик Б.І, Печенко О.О. Формування ринку цільового капіталу в Україні: передумови, проблеми, перспективи. *Фінансовий простір*. 2015. № 3 (19). С. 330-339.

Слобода Лариса Ярославівна

к. е. н., доцентка кафедри фінансових технологій та консалтингу
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ФІНТЕХ СТАРТАПІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ

Сучасна фінансова сфера зазнає значних трансформацій через вплив цифрових технологій, що змінюють світову економіку. Активне просування фінтех-індустрії зумовлене насамперед змінами в екосистемі фінансових послуг у контексті цифровізації суспільства, наслідків пандемії COVID-19, необхідності фінансової інклюзії та легкого та прозорого доступу до інноваційних фінансових продуктів у глобальний простір. Фінтех – це швидкозростаючий сектор, який все ще перебуває на ранніх стадіях, з великим комерційним інтересом і регуляторною невизначеністю.

Згідно з дослідженням KPMG Pulse of Fintech , низка секторів залучила значні обсяги фінансування в першій половині 2023 року. Фінтех-компанії, орієнтовані на ланцюжки поставок та логістику, залучили 8,2 млрд дол. США фінансування у першому півріччі 2023 року, що значно перевищило річний рекорд галузі у 2019 році, який становив 5,5 млрд дол. США. Інтерес до "зелених" фінтех-компаній також був значним: у першому півріччі 2023 року вони отримали 1,7 млрд дол. США фінансування, що вже трохи випереджає результати 2022 року (1,5 млрд дол. США) [1].

Дослідження показують, що сьогодні найрозвиненіший фінтех-ринок у Сполучених штатах Америки. Упродовж багатьох років американські фінтех-компанії безперервно лідирують у світі у сфері фінтех-інновацій, фінансування стартапів, оцінки та виходу. З нинішніх 235 фінтех-єдинорогів у всьому світі більше половини — 121 зі штаб-квартирою в Сполучених Штатах, що демонструє масштаб фінтех-індустрії в Сполучених Штатах і її

лідерство у світі. Прикладами найвідоміших фінтех-стартапів у різних сферах зі штаб-квартирами в Сполучених Штатах є такі компанії, як Rentdrop (цифрові орендні платежі, скасування чеків і можливість прямого депозиту орендодавцям); Physis Investment (платформа для відстеження та розуміння впливу сталого інвестування); Vero Technologies (платформа комерційного кредитування, яка допомагає банкам краще обслуговувати ринок SMB); Zengines (інтеграція даних шляхом автоматизації для прискорення системних міграцій); Paperstack (фінансування електронної комерції для допомоги онлайн-продавцям шляхом пропозиції капіталу для придбання запасів, для реклами та найму талантів); PunchPay (кредитування SMB, яке може перетворити витрати на мікропозики); Unum ID (програма цифрової ідентифікаційної картки, яка дозволяє користувачам ідентифікувати свою особу без пароля та ділитися своїми даними з продавцями та іншими компаніями); Merkle Science (платформа для прогнозування крипторизиків і розвідки для виявлення загроз, управління ризиками та відповідності). До того ж за період 2023 року США отримали левову пайку фінансування фінтеху в першому півріччі 2023 року: отримані ними 34,9 млрд доларів США склали більше двох третин від глобального обсягу, який становив 52,4 млрд дол. США [1]. На США також припало п'ять із семи фінтех-угод вартістю понад 1 мільярд доларів США у першому півріччі 2023 року, включаючи [1]:

- викуп акцій компанії Coupa за 8 млрд дол. США приватною інвестиційною компанією Thomas Bravo;
- залучення венчурного капіталу на суму 6,9 млрд дол. США компанією Stripe,
- придбання компанії Global Payments за 4 млрд дол. США;
- викуп акцій компанії Duck Creek Technologies компанією Vista Equity Partners за 2,6 млрд дол. США;
- викуп акцій компанії Moneygram компанією Madison Dearborn Partners LLC за 1,8 млрд дол. США.

Для прикладу найбільшою угодою на фінтех ринку України у першому півріччі 2023 року було залучення 22 млн дол. США фінансування для Fintech Farm від Nordstar, Chrome Capital та інших інвесторів, що свідчить про істотний потенціал для розвитку фінтех ринку в Україні [1].

Враховуючи зростання фінтех-індустрії у світі, щороку організовується велика кількість фінтех-подій і конференцій, щоб дати можливість професіоналам і зацікавленим сторонам зібратися разом, налагодити значущі зв'язки [2]. Такі публічні обговорення тенденцій розвитку екосистеми фінтех-компаній дають можливість побудувати фінансову інклюзивність, оскільки молоді фінансові фірми та їхні клієнти матимуть легкий доступ до корисної та доступної інформації та послуг, які відповідають їхнім потребам – покривають

прогалини у непривабливих фінансових прибутках у валідації та перевірка наданих даних, вирішення проблем щодо пруденційного нагляду в країні та оцінки ризиків країни, дозволяють подолати труднощі в отриманні необхідної інформації вчасно, впоратися з високими витратами на комплаєнс.

Знаковою подією для фінансистів восени 2022 року став Fintech Week у Нью-Йорку, який був ініційований як інклюзивна співпраця всієї екосистеми стартапів у світі. Це серія заходів, що охоплюють різні FinTech ініціативи, починаючи від конференцій і круглих столів, які проводяться лише за запрошеннями, і закінчуючи безкоштовними для спільноти подіями [3]. Робочий день у рамках FinTech Sandbox серед лідерів фінансової індустрії дав можливість висвітлити ряд питань у сфері фінансової прозорості та дотримання нормативних вимог для фінтех-компаній [3]. У той же час було у світовій спільноті розроблено ряд рекомендацій щодо усунення фінансових прогалин у фінтех-індустрії, які враховують, що [4]:

- фінтех – галузь, що швидко розвивається, з великим потенціалом;
- фінтех-стартапи часто є інвестиціями з високим ризиком і високою винагородою, на відміну від традиційних компаній;
- багато фінтех-компаній базуються на технологіях, які спочатку були створені для інших галузей, таких як компанії з обробки даних або технології, що ускладнює вихід на ринок новачкам;
- регулятори повільно наздоганяють інноваційну фінтех-індустрію, тому все ще існує певна невизначеність у сфері регулювання.

Разом з цим зростає роль регуляторів в інтеграції фінансових технологій, зокрема через створення FinTech Sandbox в фінтех-екосистемі країн. На FinTech Sandbox у Нью-Йорку група стартапів обговорила, як вони можуть ліквідувати фінансові прогалини на ринку та які погляди державного сектора на фінансову привабливість. Так, Келлі Фраер, генеральний директор FinTech Sandbox, відзначила високу ефективність співпраці з 260 стартапами з 2014 року та цінність створення глобальної фінтех-спільноти. Натомість Едрієнн Гарріс, суперінтендант Департаменту фінансових послуг штату Нью-Йорк, підкреслила важливість побудови чесної, прозорої та сталої фінансової системи з інноваційними представниками фінансових технологій, яка принесе користь людям і підтримає бізнес. Крім того, регулятори погодилися заохочувати інтеграцію різноманітних фінтех-продуктів і послуг, сприяти доступності цих послуг для пересічних громадян, подолати цифровий розрив, цифрову грамотність, фінансову безпеку та доступність ринку. Регулятори фінансових ринків провідних країн світу погоджуються підтримувати фінансову інклюзію задля стабільності та прозорості ринку.

В Україні значення фінтех-стартапів у трансформації фінансового сектору постійно зростає, забезпечуючи фінансову систему ефективними і доступними інноваційними рішеннями. Проте, для того щоб фінтех-стартапи дійсно процвітали і сприяли відновленню України, потрібне тісне партнерство між стартапами і фінансовим ринком в цілому в Україні та за її межами. Маючи краще розуміння послуг, які пропонуються фінтех-стартапами, фінансові компанії і потенційні інвестори можуть отримати переваги від інновацій, оскільки фінтех-стартапи більш чутливо реагують на потреби ринку та більш гнучкі у прийнятті рішень. Ринок фінтех стартапів в Україні помітно зростає.

За даними каталогу фінтех компаній України упродовж 2022 року український фінтех-ринок поповнився 7 компаніями, а діючі компанії пройшли перевірку на міцність під час війни.. Загалом кількість фінтех-компаній на ринку налічує вже близько 250, а загальна вартісна оцінка ринку залишається на рівні 1 млрд дол. США [5].

Незважаючи на складні часи в країні, фінтех-ринок продовжував працювати та протягом 2022 року відбувалися зміни, які відкривали можливості для подальшого розвитку: підписаний Закон України «Про віртуальні активи»; набув чинності Закон України «Про хмарні послуги»; набув чинності Закон України «Про платіжні послуги»; підписаний законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо платіжних послуг)», який легалізує електронні гроші та прирівнює рахунки електронних гаманців до рахунків банків. Серед значних факторів впливу на фінтех-ринку є й ініціативи державних органів. НБУ та Міністерство цифрової трансформації протягом року підтримували фінтех-ринок численними ініціативами, які чинили прямий чи опосередкований вплив.

Про сприятливі умови розвитку фінансової інклюзії в Україні свідчать й інвестиційні тренди. Так, незважаючи на війну, венчурні інвестиції в українські та засновані українцями стартапи продовжуються, основними раундами яких відзначені такі компанії, як [6]:

- Preply - USD 70 мільйонів інвестицій;
- Fintech Farm - USD 20 мільйонів інвестицій;
- DressX - USD 15 мільйонів інвестицій;
- GoIT - USD 15 мільйонів інвестицій;
- NewHomesMate (Propertymate) - USD 5.5 мільйонів інвестицій;
- Haiqu - USD 4 мільйони інвестицій;
- Instock - USD 3,2 мільйони інвестицій;
- AiSDR - USD 3 мільйони інвестицій;
- GameTree - USD 1,7 мільйонів інвестицій;
- Deus Robotics - USD 1,5 мільйонів інвестицій;
- Masthead Data - USD 1,3 мільйони інвестицій;

- Fuelfinance - USD 1 мільйони інвестицій;
- Zeely - USD 1 мільйон інвестицій;
- Workee - USD 900 тис. інвестицій.

Як наслідок, незважаючи на війну, вітчизняні фінтех стартапи активно розвиваються, забезпечуючи споживачів фінансових послуг інноваційними та доступними сервісами. Таким чином, завдяки наближенню фінтех-індустрії до щоденних потреб споживачів фінансових послуг, можна забезпечити фінансову інклюзивність, сприяти безпечному та швидкому доступу до інноваційних фінансових продуктів. Зміцнення взаєморозуміння між глобальною фінтех-спільнотою та регуляторними підходами відкриє нові можливості для їх інтеграції у фінансову парадигму MetaVerse [7] та формування сучасної та надійної фінтех-екосистеми.

Список літератури:

1. KPMG (2023) Фінансування на ринку фінтеху в світі впало до 52,4 млрд. За даними Звіту KPMG Pulse of Fintech H1'23. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2023/08/pulse-of-fintech-finansuvannya-na-ryнку-fintekhu-v-sviti-vpalo.html>
 2. Top-22 In-Person Fintech Ivents Taking Place in the USA in H1 2022. URL: <https://fintechnews.ch/fintechusa/top-22-in-person-fintech-events-taking-place-in-the-usa-in-h1-2022/52197/>
 3. Empare Start-ups. New York Fintech Week 2022. URL: <https://empirestartups.com/events/new-york-fintech-week/>
 4. New York Fintech Week: Startups Take Aim at Financial Inclusion. URL: <https://www.informationweek.com/fintech/new-york-fintech-week-startups-take-aim-at-financial-inclusion>
 5. Каталог фінтех компаній України 2023. – 123 с. URL: <https://fintechua.org/fintech-catalog-2023>
 6. Dnipropetrovsk Investment Agency (2024). ТОП-20 угод венчурного фінансування українських стартапів 2023 року. – 17.01.2024. URL: <https://dia.dp.gov.ua/top-20-ugod-venchurnogo-finansuvannya-ukraïnskix-startapiv-2023-roku/>
- Exploring The Galaxy Of Fintech Services Within The Metaverse URL: <https://www.forbes.com/sites/naveenjoshi/2022/05/10/exploring-the-galaxy-of-fintech-services-within-the-metaverse/?sh=56a5417414b8>

РОЛЬ БАНКІВ У ФІНАНСУВАННІ «ЗЕЛЕНИХ» ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

Перехід до економіки сталого розвитку обумовлює адаптацію центральних банків, державних і приватних банківських установ до нових реалій задля їх стабільного функціонування. З кожним роком дедалі більша кількість установ враховують ESG-фактори у своїх бізнес-моделях, особливо, у світлі збільшення екологічних питань, які потребують невідкладного вирішення.

Одним із основних способів реалізації політики сталого розвитку є «зелене» кредитування. Воно передбачає фінансування банками, які мають спеціальні повноваження та доступ до різних джерел капіталу, екологічних проєктів. В цьому зв'язку слід зазначити, що темпи розвитку «зеленого» кредитування вирізняються залежно від соціально-економічних умов, що склались в певній країні. Адже можливість надання «зелених» кредитів залежить не тільки від кредитного потенціалу банківської установи, а й від розвиненості ринкових відносин та якості регуляторного середовища.

У теперішній час банки, які здійснюють «зелене» кредитування, спрямовують капітали, переважно, у низьковуглецеві проєкти, такі, як енергоефективна модернізація комерційного та житлового секторів, будівництво вітряних та сонячних електростанцій. Водночас завдяки «зеленим» кредитам можна досягти й низки інших цілей: зменшення викидів CO₂; підтримка розвитку місцевих громад; зниження витрат на енергію; розвиток ринків «зелених» технологій; створення робочих місць; розвиток «зелених» міст тощо.

Так, практика китайських фінансових установ показує, що враховуючи екологічні фактори при ухваленні рішень, у банків з'являється можливість ефективніше управляти ризиками, пов'язаними з кредитуванням «брудних» секторів і, таким чином, сприяти підвищенню стійкості фінансової системи країни у цілому [1, с. 2, с. 44, с. 47]. Надаючи «зелений» кредит відповідальним позичальникам, банки беруть участь у розвитку й реалізації «зелених» проєктів, отримуючи при цьому прибуток та створюючи позитивний імідж, репутацію надійного «зеленого» позичальника.

На сьогодні у світовій практиці сформувалось дві групи пріоритетів банків у розвитку «зеленого» кредитування [1, с. 137]. Перша група пріоритетів включає інтеграцію «зелених» чинників у банківські операції, зокрема, застосування «Принципів екватора» в управлінні екологічними та соціальними ризиками; запровадження Керівних принципів щодо кліматичних дій; включення екологічних факторів в інвестиційні дослідження; дослідження

екологічних інструментів «стрес-тестування» на рівні підприємства. Друга група пріоритетів сконцентрована на наданні кредитів та залученні капіталу для «зеленого» інвестування, серед них: фінансування заходів з житлової та промислової енергоефективності; поширення незалежної практики видачі добровільних протоколів та рекомендацій.

Перші кроки у реалізації зазначених вище напрямків зроблено банками з іноземним капіталом в Україні. Зокрема, на початку 2023 р. Райффайзен Банк започаткував нагороду Raif Green Leaf для своїх корпоративних клієнтів, що реалізують «зелені» проєкти зі значною екологічною складовою. Банк планує нагородити перших 30 клієнтів-компаній, які запроваджують та поширюють інноваційні технології для скорочення викидів, переробки відходів, підвищення ресурсоефективності та енергоефективності, сприяють розвитку циркулярної економіки та «зеленої» енергетики для сталого майбутнього України [2].

«Портфель «зелених» проєктів Райффайзен Банку складає 1,5 млрд грн. Банк запровадив власну політику в сфері сталого розвитку (ESG) і активно підтримує проєкти, що мають позитивний соціальний та екологічний вплив. При наданні кредитування корпоративним клієнтам Райффайзен Банк категоризує та верифікує екологічні проєкти. Зокрема, до пулу «зелених» інвестицій банку входять проєкти будівництва біогазових заводів, переробки сільськогосподарських відходів, будівництва сонячних електростанцій. Банк профінансував проєкти з біорізноманіття, підтримує органічне виробництво та сприяє скороченню викидів в атмосферу парникових газів тощо.

Іще одним банком з іноземним капіталом, який розвиває зелений банкінг, є ОТП Банк [3]. Банк, поряд із УкрСиббанк та Райффайзен Банк, є учасником програми IQ energy – це фінансовий інструмент для сприяння удосконалення у сфері енергоефективності в житловому секторі України, розроблений Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР). Програма фінансується Партнерством Е5Р за підтримки Європейського Союзу, Швеції та Федерального міністерства фінансів Австрії. За програмою, індивідуальний позичальник, яким може бути тільки фізична особа, може отримати кредит для інвестування в енергоефективні проєкти та компенсацію (грант) до 3000 євро. Компенсація (грант) складає 35% від суми кредиту або інвестицій у енергоефективні технології, включаючи супутні товари та монтажні роботи. Окрім фінансування, проєкт надає своїм учасникам консультаційні послуги з питань, що стосуються енергозберігаючого обладнання та технологій.

У теперішній час ОТП Банк продовжує активну діяльність з кредитування на купівлю енергоефективного обладнання, пропонуючи широкий перелік кредитних опцій, зокрема: кредити в точках продажу, кредити готівкою, кредитні картки (з безвідсотковим пільговим періодом до 55 днів), кредит під заставу депозиту, заявки на кредити в Інтернет-магазинах.

У цілому з моменту запуску програми IQ energy від ЄБРР кредитними коштами від ОТП Банку на утеплення і підвищення енергозбереження у власних оселях скористалися майже 5 тисяч українців. Топ-менеджери ОТП Банку констатують, що енергоефективне мислення є сучасним українським трендом. Тому вони прогнозують зростання попиту населення на зелені кредити в рамках програми IQ energy для підвищення енергоефективності домогосподарств за рахунок грантової європейської програми з використанням кредитних коштів від ОТП Банку. В цьому зв'язку керівники ОТП Банку доречно заявляють, що енергозбереження має стати структурним елементом розвитку українського суспільства і національної економіки.

Екологічний напрямок діяльності є стратегічним пріоритетом й для АТ «ПроКредит Банк» [4]. Зокрема, банк прагне забезпечити такий економічний розвиток, який би не відбувся за рахунок навколишнього середовища та викидів вуглецю. Тому банк здійснює комплексний підхід до екологічного менеджменту, який передбачає встановлення стратегічних цілей щодо зростання свого портфеля зелених кредитів протягом п'ятирічного часового горизонту загальної бізнес-стратегії. Крім того, банком встановлено оперативні цілі щодо споживання енергії та ресурсів, які зафіксовані в Річному екологічному плані банку. Невід'ємною частиною цих зусиль є підвищення екологічної обізнаності серед підприємців, а також серед персоналу банку. У цьому зв'язку банк прагне надати своїм бізнес-клієнтам продукти зеленого фінансування для підвищення екологічної обізнаності та розуміння.

Як відзначають вітчизняні вчені поширення «зеленого» кредитування в Україні пов'язано з низкою проблем у фінансовій системі, як створюють певні перешкоди широкому застосуванню «зеленого» кредитування [1, с. 138]. В цьому зв'язку вважаємо, що подолання зазначених перешкод не представляється можливим без екологічно орієнтованої державної політики, яка сприятиме збільшенню попиту домогосподарств та підприємництва на отримання «зелених» позик. Зокрема, такими фінансовими стимулами можуть бути інвестиційні гранти, субсидовані кредити та гарантії по кредитах, державне страхування за преференційними ставками; фінансування високо ризикованих проєктів державними коштами.

Список літератури:

1. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст: Аналітична доповідь / Центр Разумкова. Київ: Заповіт. 2019. 315 с.
2. Райффазент банк. Офіційний сайт. Фінансова звітність. URL: <https://raiffeisen.ua/>
3. Офіційний сайт АТ «ОТП Банк» URL: <https://www.otpbank.com.ua/>
4. АТ «ПроКредит банк». Звіт керівництва (звіт про управління). 2022. URL: [Management-report-2022UKR_прокредит.pdf](#)

ПІДСЕКЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ

Базарко Іван Михайлович

к. держ. упр., доцент кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ, СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ

Безпека є однією з ключових складових життя як окремої особистості, так і суспільства та держави в цілому. У сучасному світі, що характеризується глобалізацією, швидким розвитком технологій та нестабільністю, питання безпеки набули особливої актуальності. Система забезпечення безпеки повинна бути комплексною та виконувати інші рівні загроз, починаючи від індивідуальної безпеки громадян, до забезпечення стабільності суспільства і захисту національних інтересів держави.

Забезпечення безпеки особистості включає захист її фізичних, психологічних та інформаційних прав і свобод. Це базова передумова для соціальної безпеки, яка охоплює функціонування суспільства, його інституцій та норм. Водночас національна безпека є основою стабільного розвитку країни, забезпечуючи захист від зовнішніх та внутрішніх загроз, таких як військові конфлікти, тероризм, економічні кризи, кіберзлочинність.

У цьому контексті важливі значення, як держави будують інтегровану систему безпеки, яка охоплює всі ці рівні. Така система повинна бути гнучкою і здатною реагувати на нові виклики, забезпечуючи надійний захист громадян, суспільства та держави. Сучасні реалії, зокрема збройні конфлікти, тероризм та кібератаки, вимагають нових підходів і тісної взаємодії між державою, громадянським суспільством та міжнародними партнерами.

Розуміння важливості та особливого значення питання забезпечення безпеки набуло для/в Україні після початку повномасштабної збройної агресії Росії у 2022 році. Війна спричинила серйозні виклики для всіх аспектів безпеки: особистої, суспільної та національної. Забезпечення фізичної безпеки громадян, захист їх прав та свобод в умовах воєнних дій стало пріоритетом державної політики. Водночас суспільство стикається з новими соціальними викликами, такими як внутрішнє переміщення населення, економічні труднощі та психологічні наслідки війни. Національна безпека України також зазначила значних випробувань, оскільки держава змушена протистояти як традиційним військовим загрозам, так і сучасним викликам, таким як кіберзлочинність, інформаційні атаки та економічна дестабілізація. У цьому контексті забезпечення національної безпеки стає центральним завданням для збереження суверенітету та територіальної цілісності держави.

Безпека особистості – це базовий рівень загальної системи безпеки, який забезпечує захист фізичних, психологічних, інформаційних та соціальних прав кожної людини. У сучасному світі загрози особистій безпеці залишаються дедалі складнішими та багатоаспектними, включаючи не лише традиційні фізичні загрози, але й кіберзлочинність, маніпуляцію інформацією, порушення конфіденційності особистих даних.

Сучасні загрози особистій безпеці можна умовно поділити на кілька категорій:

фізичні загрози: це безпосередні небезпеки для життя та здоров'я, які можуть виникнути внаслідок злочинної діяльності, дорожньо-транспортних пригод, стихійних лих або воєнних дій. В умовах війни в Україні до фізичних загроз додавались постійні обстріли, мінування території та терористичні акти.

психологічні загрози: це наслідки стресу, викликані дією багатьох чинників – від соціальної нестабільності до постійного тиску інформаційних загроз. У воєнних умовах в Україні особливої уваги набувають питання психологічної підтримки населення, постраждалого від бойових дій, тимчасово переміщених осіб, військовослужбовців.

інформаційні загрози: дані громадян можуть використовуватися для кіберзлочинців, а також для впливу через дезінформацію. Це включає крадіжку даних, використання персональної інформації для шахрайства, кібератаки та маніпуляції суспільною думкою через медіа.

У контексті забезпечення особистої безпеки ключову роль відіграють як державні інституції, так і недержавні організації та громадянське суспільство.

Основними інструментами захисту особистої безпеки є правоохоронні органи, судова система, служба швидкого реагування та спеціальні державні програми. Особливо увага приділяється захисту прав і свобод громадян у воєнний час, коли ці права можуть бути обмежені через воєнний стан або конкретні загрози. Сучасні технології надають багато рішень для особи, включаючи системи відеоспостереження, засоби індивідуального захисту, а також послуги приватних охоронних компаній. Волонтерські та громадські організації, благодійні фонди відіграють важливу роль у підтримці безпеки особистості, особливо в кризових ситуаціях, таких як війна або стихійні лиха, забезпечуючи гуманітарну допомогу, психологічну підтримку та юридичну допомогу постраждалим громадянам.

Держава відіграє ключову роль у забезпеченні особистої безпеки своїх громадян, створюючи законодавчі та інституційні механізми захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз. Основним інструментом цього захисту є правоохоронні органи, які забезпечують дотримання правопорядку та боротьбу зі злочинністю. В Україні поліція та Служба безпеки забезпечують функції із запобігання та розслідування злочинів, у тому числі терористичних дій та кіберзлочинність. Правоохоронні органи не лише захищають громадян від

кримінальних загроз, але й забезпечують дотримання прав і свобод, гарантованих Конституцією України.

Законодавча система є ще одним із елементів забезпечення особистої безпеки. Україна ухвалила низку законів, які спрямовані на захист громадян у різних сферах. Наприклад, закон «Про захист персональних даних» спрямований на забезпечення конфіденційності інформації громадян в епоху цифрових технологій, коли загрози кіберзлочинності залишаються актуальними. Законодавство також охоплює захист від домашнього насильства (Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»), що є важливою складовою забезпечення особистої безпеки в соціумі і сім'ї.

Особлива роль держави проявляється у надзвичайних ситуаціях, таких як війна. Під час повномасштабної війни в Україні, яка почалася у 2022 році, держава проводить комплексні заходи для захисту громадян (організація евакуації населення із зони бойових дій, забезпечення доступу до тимчасових укриттів та гуманітарної допомоги, а також медична та психологічна підтримка постраждалим. Зокрема, під час обстрілів критичної інфраструктури державні установи організували евакуацію цивільного населення з найбільш небезпечних районів та надавали тимчасове житло та харчування для внутрішньо переміщених осіб). Також держава забезпечує підтримку ветеранів і цивільних осіб, які постраждали від війни, через програми реабілітації та соціальної інтеграції. Це включає медичну допомогу, психологічну реабілітацію для тих, хто пережив травматичні події, а також економічні заходи підтримки постраждалих верств населення.

Безпека суспільства, або соціальна безпека, є елементом стабільного функціонування держави та охоплює різні аспекти життя громадян, забезпечуючи їм захист від соціальних, економічних та політичних загроз. Стабільне суспільство є запорукою економічного зростання, розвитку демократії та гарантування прав людини. У сучасному світі, особливо в умовах військових конфліктів, тероризму та соціальної напруги, забезпечення суспільної безпеки стає пріоритетним завданням для держави. На суспільну безпеку можуть впливати різні чинники, серед яких найбільш поширеними є: соціальна нерівність, корупція, злочинність, тероризм.

Для забезпечення суспільної безпеки в Україні важливу роль відіграють як державні інституції, так і громадянське суспільство. Одним із ключових елементів є правоохоронні органи, зокрема поліція та Служба безпеки, які забезпечують правопорядок, протидіють злочинності та тероризму, а в умовах війни взаємодіють з армією для запобігання диверсіям і терористичним атакам. Наприклад, в умовах війни правоохоронці виконують завдання з контролю за громадським порядком, запобігають поширенню нелегальної зброї та підтримують безпеку на вулицях під час масової евакуації населення з небезпечних зон.

Громадські організації та волонтери також займають важливу роль у підтримці суспільної безпеки, особливо в кризові періоди, як під час війни. Волонтерський рух в Україні став важливою частиною підтримки і Збройних сил України і населення, постраждалого від війни. Волонтери допомагають із наданням гуманітарної допомоги, забезпечують переселенців житлом, продуктами харчування та медикаментами. Наприклад, багато волонтерських організацій створюють мережу підтримки для людей, які втратили житло через бойові дії, надаючи тимчасові притулки та соціальну допомогу. Засоби масової інформації також мають важливе значення для суспільної безпеки, оскільки вони інформують громадян про поточну ситуацію, загрози та заходи, які реалізуються для їх подолання. В умовах війни українські ЗМІ змінюють критичну роль у боротьбі з дезінформацією та пропагандою, що може знизити дестабілізацію в суспільстві. Наприклад, під час активних бойових дій на сході України ЗМІ інформують населення про безпечні маршрути евакуації, надають інформацію про гуманітарні коридори та забезпечують зв'язок між громадянами та державними органами влади. Усі ці інструменти взаємодіють, створюючи комплексну систему забезпечення суспільної безпеки, яка в умовах війни стає основою для підтримки стабільності та згуртованості суспільства.

Суспільна безпека неможлива без високого рівня довіри між державою та громадянами. Відсутність довіри до державних інституцій, викликана корупцією або неефективністю публічної політики, може призвести до соціальних конфліктів, протестів та дестабілізації суспільства. У цьому контексті важливою є прозорість у прийнятті рішень, ефективне управління ресурсами та забезпечення соціальної справедливості. Під час війни в Україні особливої важливості набуває довіра до держави з боку громадян. Сильна довіра до збройних сил та правоохоронних органів сприяє згуртованості суспільства та підвищенню ефективності заходів із забезпечення безпеки. Водночас громадяни активно залучаються до процесу захисту своєї спільноти створюючи місцеву самооборону на початку війни, постійно допомагаючи військовим та взаємодіючи з правоохоронними органами.

Безпека держави – поняття комплексне. У загальному вигляді під безпекою держави як однією з головних умов нормального розвитку людини та суспільства розуміється захищеність якісного стану суспільних відносин, що забезпечують прогресивний розвиток людини та суспільства в конкретних історичних та природних умовах від небезпек, джерелом яких є внутрішні та зовнішні суперечності.

Безпека держави – поняття комплексне. Говорити про її забезпечення можна лише у разі наукового осмислення різних аспектів функціонування та розвитку держави, а саме: політичних, економічних, соціальних, правових, ідеологічних, військових, інформаційних, екологічних, міжнародних. У загальному вигляді під безпекою держави, як однією з

головних умов нормального розвитку людини та суспільства, розуміється захищеність якісного стану суспільних відносин, що забезпечують прогресивний розвиток людини та суспільства в конкретних історичних та природних умовах від небезпек, джерелом яких є внутрішні та зовнішні суперечності. Безпека держави є складовою більш широкого поняття – «національна безпека». Законодавче визначення поняття національної безпеки наводиться у однойменному Законі України «Про Національну безпеку України», згідно з яким під національною безпекою розуміють захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Тобто слід говорити, що національна безпека України є багатокомпонентним та багатоаспектним поняттям, і для її активної практичної реалізації повинні тісно співпрацювати майже всі внутрішні та зовнішні державні системи. Особливо увага приділяється захисту держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, які можуть включати військові агресії, тероризм, кібератаки, економічну кризу та політичну дестабілізацію. В умовах війни в Україні національна безпека стає найвищим пріоритетом для державних органів влади.

Забезпечення національної безпеки в Україні покладено на низку державних інституцій, кожна з яких виконує функції в різних сферах захисту держави. Головна роль у протистоянні зовнішнім загрозам без сумніву належить Збройним силам України. З початком війни у 2022 році ЗСУ стали ключовою силою в обороні країни від російської агресії. Їхні операції з оборони Києва, Харкова та інших міст, а також героїчна оборона Маріуполя є яскравими прикладами успішних військових дій, спрямованих на захист суверенітету України. ЗСУ не тільки ведуть бойові дії, але й беруть участь у визволенні окупованих територій, захищаючи мирних громадян від насильства та терору.

Іншою важливою ланкою системи національної безпеки є Служба безпеки України, яка займається протидією внутрішнім загрозам, таким як тероризм, шпигунство та диверсії. Під час війни СБУ змінює ключову роль у виявленні та нейтралізації диверсійних груп, які намагаються дестабілізувати тимчасово в тилу. Наприклад, СБУ неодноразово запобігала терористичним нападам на об'єкти критичної інфраструктури, такі як залізничні вокзали та електростанції. Крім того, СБУ активно протидіє інформаційним атакам, які спрямовані на підірив довіри до державних органів і поширення паніки серед населення.

Важливим елементом забезпечення внутрішньої стабільності є Міністерство внутрішніх справ України, до якого входять Національна поліція та Національна гвардія. У воєнний час ці структури забезпечують правопорядок, борються зі злочинністю, підтримують громадський порядок та реагують на внутрішні загрози. Наприклад, Національна гвардія бере участь у захисті стратегічних об'єктів, а також у відбитті

диверсійно-розвідувальних груп, які можуть проникнути на територію України. Міністерство закордонних справ України відповідає за зовнішню політику та дипломатичну підтримку на міжнародній арені. У контексті національної безпеки МЗС відіграє важливу роль у формуванні міжнародних коаліцій для підтримки України в боротьбі з агресором. Завдяки дипломатичним зусиллям Україна отримує військову, економічну та гуманітарну допомогу від багатьох країн і міжнародних організацій. Наприклад, співпраця з НАТО дозволяє Україні використовувати сучасні системи безпеки та отримувати консультації щодо захисту від кіберзагроз і військових атак.

Безпека особистості, суспільства та держави є взаємопов'язаними елементами, які індивідуальну систему. Порушення безпеки на одному з рівнів може мати серйозні слідки для всіх інших. Таким, слабкість у забезпеченні особистої або соціальної безпеки може посилити загрозу національному рівню, а недостатня національна безпека негативно впливає на життя кожного громадянина.

Особиста безпека кожного громадянина є основою для забезпечення стабільності в суспільстві та на рівнях держави. Якщо громадяни відчувають себе захищеними, це сприяє зміцненню соціального порядку, довіри до державних інституцій та стабільності в країні. Наприклад, у воєнний час, коли держава ефективно організовує захист мирного населення, забезпечує доступ до медичних послуг і гуманітарної допомоги, це сприяє згуртованості населення та забезпечує його стійкість до зовнішніх загроз. В умовах війни в Україні прикладом цього є активна евакуація населення із зони бойових дій та надання допомоги внутрішньо переміщеним особам, які уникають паніки та зберігають соціальний порядок.

Суспільна безпека є важливою умовою для зміцнення національної безпеки, стати стабільною, згуртоване суспільство здатне ефективніше протистояти зовнішнім загрозам. Високий рівень соціальної безпеки — це не лише правопорядок, а й захист економічних прав громадян, соціальні гарантії та доступ до основних послуг. Коли держава ефективно реагує на соціальні виклики, такі як корупція, економічна нерівність або безробіття, це посилює внутрішню стійкість і зменшує ризики соціальних заворушень, які можуть бути використані зовнішніми ворогами для дестабілізації країни. Наприклад, волонтерські організації в Україні під час війни не тільки допомагають військовим і постраждалим, але й підтримують соціальний порядок, що має критичне значення для національної безпеки.

Національна безпека є фундаментом для забезпечення особистої та соціальної безпеки. Захищеність держави від зовнішніх загроз, таких як війна, тероризм або кібератаки, створює умови для нормального функціонування суспільства та захисту прав і свобод громадян. Наприклад, у випадку військової агресії, як це сталося в Україні у 2022 році, національна безпека стає критично важливою для збереження суверенітету держави та захисту її

громадян. Успішна оборона країни від зовнішніх атак дозволяє зберегти соціальну стабільність і запобігти масштабним людським втратам та руйнуванню інфраструктури.

Забезпечення безпеки на всіх рівнях вимагає інтегрованого підходу, коли заходи з підтримки особистої, суспільної та національної безпеки тісно пов'язані між собою. Ефективна система безпеки повинна включатися як правоохоронні заходи, так і соціальні та економічні реформи, що сприяють зменшенню соціальних конфліктів і підвищенню рівня довіри до державних інституцій. В Україні цей підхід набуває особливого значення в умовах війни, коли громадяни активно співпрацюють з державою через волонтерські ініціативи, допомагають військовим та підтримують правопорядок, що в цілому зміцнює національну безпеку.

Система забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави є багаторівневою і взаємопов'язаною структурою, яка потребує інтегрованого підходу для ефективного функціонування. Особиста безпека є основою соціальної стабільності, а суспільна безпека, у свій час, формує підґрунтя для національної безпеки. Кожний із цих рівнів безпеки відіграє важливу роль у забезпеченні захисту громадян від різних загроз, починаючи від індивідуальних ризиків до зовнішніх викликів, таких як військова агресія.

Україна сьогодні є прикладом того, як злагоджена робота державних інституцій, громадянського суспільства та міжнародних партнерів дозволяє протистояти багатьом загрозам, які виникли внаслідок війни. Водночас є розуміння того, що забезпечення безпеки на всіх рівнях вимагає постійної адаптації до нових викликів, таких як кібератаки, тероризм та економічна нестабільність. Тому інтегрований підхід, що враховує всі аспекти безпеки – від особистої до національної – є ключовим фактором для збереження стабільності та розвитку держави.

Перспективи подальшого вдосконалення системи безпеки в Україні тісно пов'язані з розвитком міжнародної співпраці, впровадженням новітніх технологій та посиленням взаємодії між державою, громадянським суспільством та глобальними партнерами. Лише завдяки скоординованим зусиллям можна забезпечити ефективну протидію сучасним загрозам і гарантувати безпеку кожного громадянина та країни загалом.

МІСЦЕВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ, ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ

Реформа децентралізації в Україні дала можливість громадам планувати та нести відповідальність за власний економічний розвиток, що своєю чергою, призвело до посилення ролі громад в економічному розвитку територій та країни загалом. З іншого боку, кризові явища в суспільному житті, обумовлені поширенням пандемії, війною росії проти України, а з червня 2022 року – набуттям Україною статусу кандидата до членства в ЄС змушують органи влади та місцевого самоврядування по-новому підходити до формування соціально-економічної політики, переглядати власні прогнози розвитку. Попри нестабільність в Україні, масштабні руйнування [1] та безпрецедентні виклики [2], формування нової візії місцевого економічного розвитку (МЕР), визначення точок зростання, імплементація механізмів забезпечення конкурентних переваг є пріоритетними напрямками стратегічної діяльності громад.

Проблематика місцевого економічного розвитку довший час перебуває у фокусі підвищеної уваги у світовому науковому та експертному середовищі. Передовсім у контексті реалізації Цілей сталого розвитку, адже понад 65 % індикаторів, на покращення яких спрямовані зусилля Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року, залежать від дій місцевої влади та залучення зацікавлених сторін до місцевого розвитку [3]. Дослідження ролі органів місцевого самоврядування у стимулюванні зайнятості як чинника місцевого економічного розвитку в умовах змін у різні періоди та з різними акцентами представлено у звітах ОЕСР та МОП [4]. Питанням стратегічного планування крізь призму економічної спроможності і стійкості територіальних громад вирішувати нагальні питання розвитку також багато уваги приділено в документах Програми ООН зі сприяння сталому розвитку населених пунктів [5]. Питання місцевого економічного розвитку є предметом наукових пошуків і вітчизняних вчених в різних проекціях у працях: Возняк Г., Капленко Г., через вплив децентралізації та зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад [6]; Сторонянської І.З., Патицької Х.О. через обґрунтування механізмів антикризового управління МЕР і ін.

Слід визнати, що в силу надмірної невизначеності, зростаючого впливу безпекових чинників тощо, існуючі підходи до формування політики місцевого економічного розвитку в не є довершеними, не повною мірою відображають вітчизняну специфіку, а отже,

потребують подальшого вдосконалення. Зазначене актуалізує комплексну науково-практичну проблему підвищення конкурентоспроможності територіальних громад як основи саморозвитку, здатності досягати цілей розвитку на основі конкурентних переваг, забезпечувати економічну безпеку та стійкість до зовнішніх шоків.

Війна в Україні, наслідки пандемії, рекордна інфляція (за підсумками 2023 року – 28,8%) спровокували небачену економічну, соціальну та гуманітарну кризу, що своєю чергою посилює фінансову нестабільність та понизило стійкість територіальних громад. В цьому контексті варто зазначити, що зовнішні шоки обумовили значні зміни, практично, у всіх сферах життєдіяльності громад та регіонів, загострили виклики їх подальшого економічного поступу, найбільш вагомими серед яких є [7]:

- *безпековий виклик* - станом на вересень 2023 року із 136 районів 38 (а це майже 340 територіальних громад) перебувають на лінії бойових зіткнень або окуповані. Прикордонні з росією території (Сумська, Чернігівська області), з яких де-факто відбувається виселення мешканців через постійні обстріли. Багато містечок і сіл «стерто з лиця землі». Зрозуміло, що на таких територіях, де практично зруйнована вся інфраструктура, не залишилося ні людей ні суб'єктів економіки важко вести мову про розвиток чи зростання. Це не говорячи вже про тисячі гектарів замінованих земель (за різними експертними оцінками на кінець літа 2023 року ця цифра може сягати 14-15 тис га) та екологічні збитки через «терористичний вандалізм» рф. Зрозуміло, що такі території потребуватимуть значної фінансової підтримки, в тому числі і державної;

- *втрата транзитного потенціалу*, який до війни був конкурентною перевагою України. За оцінками експертів Світового банку, за рік війни в Україні обсяг збитків, завданих об'єктам транспортної інфраструктури сягнув майже 36 млрд дол США [8]. За попередніми оцінками зруйновано понад 500 км залізничного полотна, більше 25 тис кілометрів доріг місцевого та державного значення, 344 мости і переходи [9]. Найбільші збитки припадають на десять регіонів, особливо на ті, де велись (ведуться) активні бойові дії – це Херсонська, Запорізька, Миколаївська, Харківська, Донецька, Луганська, Сумська, Чернігівська. Тому відбудова залізничного полотна – це важливий виклик для регіонів на сьогодні. Через блокування та окупацію (в Маріуполі, Бердянську та Скадовську) морських портів (до війни налічувалось 13) суттєво обмежено транзитні можливості як регіонів зокрема, так і України загалом. Вихід росії з «зернової угоди» суттєво обмежив експортні можливості південних регіонів, що негативно відобразилось сальдо торговельного балансу. Водночас, потрібно зазначити, що помітно зросла частка міжнародних перевезень «сухопутними коридорами» через ділянку кордону Україна – ЄС і лідерами тут є Закарпатська, Волинська і Львівська області;

- *міграційна криза*, безпрецедентні наслідки якої матимуть негативний вплив для економічного поступу регіонів України: це втрата людського капіталу, міграція населення (якої світ не знає з часів другої світової війни), масштабний перерозподіл трудових ресурсів в середині країни, погіршення кадрового потенціалу підприємств, а також дефіцит кадрів робітничих професій на регіональних ринках праці. За даними ООН, станом на липень 2023 року в Європі залишаються 6,2 млн наших громадян, а кількість українців, що так чи інакше перебували за кордоном з 24 лютого 2022 року, сягає 15–18 мільйонів. За масштабами, широтою охоплення та кількісними показниками існуюча міграційна криза не має аналогів в сучасній історії. Глибина трагедії ще і у тому, що значна частина українців, які «осіли» в Європі – це високоосвічені та найбільш кваліфіковані працівники, які за 1,5 року війни адаптувались до життя на новому місці, асимілювались в країнах, які надали прихисток в силу конкурентної пропозиції оплати праці, соціальних гарантій тощо. В цьому сенсі ключові питання, які на часі і потребують обговорення та реагування, а відтак і оновлення міграційної політики: як повернути людей? Як відновити людський потенціал після перемоги? Як залучити навиків і їх умінь до відновлення економічного профілю регіонів та громад? В цьому аспекті варто ще акцентувати увагу на катастрофічному зменшенні пропозиції робочої сили на регіональних ринках праці та зростанні безробіття. Потрібно визнати, що всі без виключення регіони України в умовах війни стикаються з небезпекою втрати людського капіталу.

Зважаючи на нові умови функціонування територіальних громад можемо стверджувати, що за майже два роки війни в суспільстві є чітке розуміння того, що всі громади опинились у різному безпековому та соціально-економічному становищі, в залежності від наближення до лінії бойових дій. А це значить, що ризики порушення стійкості для прифронтових, тилкових, опорних і громад, де відновлено контроль держави Україна буду різні, а відтак і підходи до управління розвитком територій та забезпечення їх стійкості теж будуть різні.

Так, посилення фінансової стійкості територіальних громад у південних, східних та частково північних регіонах можуть ґрунтуватися на відбудові інфраструктури та зміні структури економіки (залучення видів підприємництва, які розвиваються на основі інновацій та невеликої потреби у людському ресурсі). У тилкових областях – на забезпеченні економічного зростання громад шляхом ефективного використання і диверсифікації фінансових інструментів (активний доступ до кредитних ресурсів, міжнародна технічна допомога і ін.) та максимізації економічного ефекту від залученого сюди додаткового людського і підприємницького ресурсу (ВПО, релоковані підприємства тощо). Для всіх типів

громад відновлення, а відтак і забезпечення фінансово-економічної стійкості повинно все більше опиратися на внутрішні джерела та високий рівень макростабільності [10].

В підсумку слід наголосити, що орієнтирами зміцнення стійкості територіальних громад (яка слугує основою розвитку) в сучасних умовах можуть бути [10]: зміна механізму горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів; вдосконалення механізму адміністрування місцевих податків та зборів, посилення контролю за їх надходженнями; врегулювання моделі розподілу ПДФО; вдосконалення нових підходів до планування розвитку територіальних громад в частині посилення дієвості антикризового управління місцевим економічним розвитком тощо.

Список літератури:

1. Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment. URL: <https://ukraine.un.org/en/224376-ukraine-rapid-damage-and-needs-assessment>
2. Виклики економічного розвитку регіонів України в умовах війни та повоєнного відновлення: науково-аналітична доповідь. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20230002.pdf>
3. Local Economic development: training module. URL: <https://www.local2030.org/library/254/Local-Economic-Development-Training-Module.pdf>
4. Local Economic and Employment Development (LEED). URL: https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/local-economic-and-employment-development-leed_19901097
5. Promoting Local Economic Development through Strategic Planning. URL: <https://unhabitat.org/promoting-local-economic-development-through-strategic-planningthe-local-economic-development-led>
6. Возняк, Г., Капленко, Г., & Коваль, В. (2022). ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД. Економіка та суспільство, (42). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-24>
7. Возняк, Г., & Сороковий, Д. (2023). ВИКЛИКИ ТА ОРІЄНТИРИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. Економіка та суспільство, (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-26>
8. UKRAINE - Rapid Damage and Needs Assessment. : February 2022–2023. <https://reliefweb.int/attachments/cc2f558c-7681-4457-bb5c-91b07fcc9b36/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>
9. Звіт про прямі збитки інфраструктури URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
10. Фінансові детермінанти економічного зростання регіонів і громад України в умовах нестабільності: погляд крізь призму поведінкової економіки: електрон. монографія /

ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України”; наук. ред.: Г. В. Возняк.”. Львів, 2023. 557 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20230002.pdf>

Зеленко Василь Анатолійович

к. е. н., доцент кафедри економіки та публічного управління
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ «GOOD GOVERNANCE» У МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави, під впливом трансформаційних, євроінтеграційних та глобалізаційних змін, вимагає застосування до системи національного публічного управління позитивно випробуваних механізмів управління країн західної демократії. Адаптація таких практик дасть змогу сформувати оптимальні системи публічного управління на різних рівнях державного апарату. Одним із таких дієвих механізмів є концепція «Good Governance» (добре або належне урядування), сутність та особливості якої досліджено авторами у даній публікації. У статті дана концепція представлена як гармонійне поєднання двох базових складників: демократичність практики прийняття й реалізації управлінських рішень та ефективність, а саме досягнення позитивного результату за умов мінімізації витрат, розглянуто сильні та слабкі сторони застосування даної концепції. Дослідженням доведено, що добре урядування це концепція ефективного і відповідального публічного управління, яка повинна широко застосовуватися як серед загальнодержавної влади так і серед публічних органів регіонального та місцевого рівнів самоврядування.

В українському контексті додаткові виклики, які загрожують стабільності пенсійної системи спричинені: млявою динамікою економічного зростання, підвищеною трудовою міграцією закордон, складною демографічною ситуацією, існуванням великого «тіньового» сектору і, відповідно, дефіцитом пенсійних внесків, недостатнім рівнем розвитку фінансових ринків для безпечного та надійного інвестування пенсійних заощаджень, і загальною думкою більшості населення про те, що лише держава несе відповідальність за забезпечення гідної старості людини.

Переважає більшість вітчизняних фахівців, які займаються дослідженням процесів реформування публічного управління та місцевого самоврядування, погоджуються з ефективністю моделей «Good Governance» ЄС, США та Канади і необхідністю впровадження їх принципів в сучасну українську систему.

Ба-більше, дослідження теоретико-методологічних аспектів належного врядування є надзвичайно актуальним через призму подальшого вдосконалення національної концепції публічного управління та адміністрування, налагодження і систематичної роботи органів влади задля протистояння глобалізаційним викликам та ефективного втілення реформ з європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Світова наука та практика з урахуванням вимог часу постійно винаходила та апробувала різні концепції публічного управління. Так, найбільш відомими та поширеними в світі є три концепції такого управління: класична модель управління (Old Public Management), новий публічний менеджмент (New Public Management) і належне урядування (Good Governance). Ці три концепції управління поступово змінювали одна одну після Другої світової війни [1, с. 76].

Вдавшись до ретроспективного аналізу даного поняття, зазначимо, що концепція «Доброго врядування» («Good Governance») виникла в міжнародному порядку денному після повалення Берлінської стіни, а першою міжнародною інституцією, яка згадала про належне урядування, став Світовий банк, який ще в 1989 р. у дослідженні що стосувалося держав Південної Африки та мало назву «Від кризи до сталого розвитку», визначив термін «урядування» (Governance) як «націлене на забезпечення розвитку застосування політичної влади для управління національними справами» [2].

Дана концепція вперше була запроваджена в Європейському Союзі (далі – ЄС) на початку XXI століття і сформувалась на основі концепцій, які виникали з основоположних принципів становлення ЄС, практики його функціонування та з необхідності вирішення нагальних та першочергових для того часу проблем. Зокрема, мова йде про концепції політичних мереж, багаторівневого управління і Європейського адміністративного простору. Однак, саме як управлінська модель «Добре врядування» сформувалося у 1997 році, коли вийшла у світ Програма розвитку ООН «Governance» для сталого розвитку людських ресурсів» [3, с. 14].

У Звіті «Про розвиток людства» 2002 р., підготовлений Програмою розвитку ООН, визначено, що з погляду розвитку людства поняття «належне урядування» та «демократичне урядування» є синонімічними та визначено основні ознаки належного урядування, а саме: участь; верховенство права; прозорість; відповідальність; орієнтація на консенсус; справедливість; ефективність та результативність; підзвітність; стратегічне бачення [4].

Що стосується нашої держави, то вступаючи до Ради Європи Україна задля дотримання ст. 3 Статуту Ради Європи взяла на себе ряд зобов'язань, які були включені до Висновку Парламентської Асамблеї Ради Європи № 190 (1995) [5]. Питання про запровадження належного врядування у вітчизняне правове поле стояло на порядку денному ще починаючи

з 2000-х років, однак набуло конкретних контурів лише після того, коли наша держава взяла активний курс на європейську інтеграцію у 2014 році.

У загальному сенсі поняття «врядування» слід розуміти як «вироблення у колегіальний спосіб із залученням максимально можливої чи доцільної кількості членів конкретної громади життєво важливих рішень щодо впорядкування суспільного життя та делегування для їх реалізації обраним для цього особам певних повноважень» [6, с. 50].

У правовій доктрині та практиці, а також сучасних міжнародних нормативно-правових документах урядування розуміється як:

«Належне врядування» можна визначити як специфічну форму організації публічного (державного) управління, за якого відбувається активна співпраця органів державної влади й органів місцевого самоврядування із громадянським суспільством, людиною, підприємцями за допомогою інформаційно-комунікативних технологій.

Варто констатувати, що фактично принцип належного урядування виконує подвійну функцію: з одного боку, він являє собою кошик, в якому окремі різні правила зосереджені разом одне з одним навколо загальної основоположної ідеї (мається на увазі, ідеї належного урядування), а з іншого – він може бути генератором для появи нових правил, які стосуються тієї ж самої ідеї та викликані вимогами часу. Як принцип, він становить відкрите джерело прав і обов'язків [7, с. 4-5].

Розуміючи необхідність забезпечення доброго врядування не лише правовими, але й інституційними інструментами, європейські інституції (насамперед, Рада Європи та ЄС) активно сприяють міжнародному співробітництву у цій сфері, тим самим дозволяючи країнам-членам вчитися і збагачуватися на досвіді інших, розробляти спільні підходи до розуміння та вирішення існуючих питань впровадження стандартів доброго врядування. Є природнім той факт, що кожна країна має зацікавленість не тільки у внутрішньому розвитку цього суспільного блага, але й в досягненні доброго місцевого і регіонального управління на усьому Європейському континенті.

Під час вступу до Ради Європи 9 листопада 1995 року Україна, з метою дотримання статті 3 Статуту Ради Європи, взяла на себе низку зобов'язань, внесених до Висновку Парламентської Асамблеї Ради Європи № 190 (1995), зокрема щодо розвитку місцевої та регіональної демократії [5].

Необхідно зазначити, що важливим чинником розвитку національного законодавства та реалізації політики європейської інтеграції України є участь нашої держави у міжнародних конвенціях Ради Європи (які встановлюють спільні для усіх країн європейського континенту стандарти доброго врядування на місцевому і регіональному рівнях), а також на спільних самітах Україна ЄС (де переймаються кращі практики

функціонування європейського адміністративного простору). На сьогоднішній день, подібними стандартами уряд керується під час реалізації широкомасштабної реформи місцевого самоврядування в Україні.

Українські демократичні перетворення ще перебувають на стадії поступового розвитку, який вкрай важко спрогнозувати, враховуючи постійний негативний вплив повномасштабного вторгнення росії. Відтак, саме обмін досвідом із європейськими країнами та іншими демократично-розвинутими країнами світу сприятиме подальшому впровадженню демократичних принципів та ідей у свідомість та повсякденну діяльність громадян усіх взаємодіючих держав.

Список літератури:

1. Кухарева Г.П. Належне урядування як шлях до становлення дієвої системи публічного управління в Україні. Теорія та практика публічного управління. 2015. Вип. 3. с. 76–83.

2. Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth. URL: http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1999/12/02/000178830_98101901364149/Rendered/PDF/multiPage.pdf

3. Шаульська Г.М. Сучасні західні управлінські моделі. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. Київ, 2018. № 3. с. 111–116. URL: <https://cutt.ly/umeRMn3>

4. Human Development Report 2002: Deeping democracy in a fragmented world / United Nations Development Programme (UNDP). New York: Oxford University Press. 2002. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/263/hdr_2002_en_complete.pdf

5. Висновок N 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи. Страсбург, 26 вересня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_590#Text

6. Олійник О. Традиції врядування у національному державотворенні: міфи й реальність. Вісник Національної академії публічного управління при Президентіві України. 2012. Вип. 1. с. 49–56. URL: <https://cutt.ly/Tn5wEJu>

7. Viczi P. The Institution of Good Administration in the Council of Europe. URL: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/sprava/vaczi_peter.pdf

к.держ.упр., с.н.с., доцентка кафедри економіки та публічного управління
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ У КРАЇНАХ ЄС

У сучасному світі розв'язання проблеми вимушеної міграції стоїть перед світовою спільнотою як одне з ключових і нагальних завдань. Масштаби вимушених міграційних процесів постійно збільшуються. За даними ООН за 2022 рік, в усьому світі 108,4 млн осіб були змушені покинути свої країни через військові конфлікти, переслідування, насильство і порушення прав людини – цей показник удесяте поспіль збільшився до максимального значення, роком раніше він був майже на 20 млн нижчим. До травня 2023 року кількість біженців у всьому світі зросла до 110 млн осіб.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців наразі 1 із 97 осіб (1% світового населення) – вимушений переселенець. Раніше вважалося, що 2019 року кількість вимушено переміщених осіб сягнула історичного максимуму – 79,5 мільйона осіб, з яких 30,2 мільйона – це біженці та прохачі притулку, але події 2022-2023 років внесли свої корективи.

Ситуація, що склалася, зумовлена насамперед наявними збройними конфліктами, переслідуваннями, порушеннями прав людини, а також подіями, що порушують громадський порядок. Країни Європейського Союзу зіткнулися з найбільшим потоком біженців з часів Другої світової війни. Протягом періоду 2015-2019 рр. до держав-членів ЄС прибуло понад 4,7 млн вимушених переселенців. А вже до кінця 2022 року (після початку повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року) кількість біженців лише з України становила 5,7 млн.

Станом на 1 вересня 2023 р. UNHCR (агенція ООН у справах біженців) зафіксувало 26 717 постраждалих серед цивільного населення в Україні, у тому числі 9 511 загиблих і 117 206 поранених. Експерти вважають, що реальні цифри значно вищі.

UNHCR ООН продовжує реагувати на далекосяжні та дедалі зростаючі нагальні гуманітарні потреби, одночасно підтримуючи постійні зусилля людей для відновлення стану «зараз» і досягнення довгострокових рішень. Станом на серпень 2023 року УВКБ ООН та партнери надали допомогу 2,2 мільйонам людей, зокрема соціально-правовий захист, житло, послуги з екстреного ремонту житла, грошову допомогу та предмети першої необхідності.

Такий безпрецедентний приплив біженців спричинив гуманітарні та політичні проблеми в багатьох країнах світу. При цьому збільшення кількості та масштабів збройних конфліктів у світі (вторгнення угруповання ХАМАС в Ізраїль 07.10.2023) зумовлює

збереження тенденції до збільшення кількості вимушених мігрантів, що пояснює необхідність пошуку довгострокових рішень. Експерти сходяться на думці, що найефективнішим і найоптимальнішим рішенням міграційної кризи є інтеграція біженців у ринок праці держав, які їх приймають. При цьому величезне значення має інтеграція дітей біженців в освітній процес приймаючої сторони.

Стаття 26 «Загальної декларації прав людини» (Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р.) закріпила за кожною людиною право на освіту. «Освіта повинна бути безплатною, хоча б початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта повинна бути загальнодоступною, а вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного. Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами і повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру» [1]. «Загальна декларація прав людини» переведена на більше ніж 500 мов і є одним з найпопулярніших у світі документів [2].

«Конвенція проти дискримінації в освіті» – багатосторонній міжнародний договір, який спрямований на боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, він був прийнятий 14 грудня 1960 р. Конвенція забезпечує вільний вибір релігійної освіти та приватної школи, право використовувати або викладати власні мови для національних меншин та груп і забороняє будь-які застереження [3].

«Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права» – багатосторонній договір ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 зобов'язує сторони працювати над наданням економічних, соціальних і культурних прав усім особам, включаючи тих, хто проживає в не самоврядних країнах і підопічних територіях. Права включають трудові права, право на здоров'я, право на освіту та право на достатній рівень життя. Освіта, включаючи безкоштовну загальну початкову освіту, загальнодоступну середню освіту та рівно доступну вищу освіту. Це повинно бути спрямоване на «повний розвиток людської особистості та почуття її гідності» [4, р. 3].

З метою вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням доступу біженців до освіти, 19.09.2016 Генеральна Асамблея ООН прийняла Нью-Йоркську декларацію про біженців та мігрантів [5], яку підписали 193 держави, що відображає розуміння світовою спільнотою важливості освіти біженців як основного чинника, що визначає успіх їх інтеграції в приймаючі країни. Незважаючи на те, що цей документ за своєю суттю є рекомендаційним, він демонструє політичну рішучість глобальних представників співпрацювати у формуванні

більш співчутливого та скоординованого міжнародного підходу до проблем, з якими стикаються біженці та мігранти. Ця декларація підкреслює фундаментальну роль освіти у вирішенні нинішньої міграційної кризи.

У Польщі діє ст. 70 Конституції Республіки Польща, яка зазначає, що: кожен має право на освіту, освіта до 18 років є обов'язковою, навчання в державних школах є безкоштовним, а закон може дозволяти надання певних освітніх послуг шляхом державні університети за плату. Стаття 70 Конституції Республіки Польща характеризується багатим нормативним змістом, який широко визначає право на освіту та інститути, які з ним безпосередньо пов'язані [6]:

- право на освіту (пункт 1, речення 1);
- обов'язкове навчання (розділ 1, речення 2 і 3);
- група правових гарантій (розділ 2, розділ 3, речення 1 і 2, розділ 4);
- гарантія свободи вибору школи в обмеженому обсязі (частина 3, речення 1);
- свобода заснування всіх видів шкіл (розділ 3, речення 2 і 3);
- основи системи освіти (розділи 2, 3, 5).

Загалом, для забезпечення якісного навчання біженців у школах та вищих навчальних закладах усі країни ЄС прикладають максимальні зусилля, що відображено у національному законодавстві.

Список літератури:

1. Universal Declaration of Human Rights. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.
2. Languages of the World, 15th ed. (2005). Oxford English Dictionary.
3. Convention Against Discrimination in Education. (1962). 14 December 1960 UNESCO. Paris, France. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-against-discrimination-education>
4. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. (1976). UN General Assembly. 16 December 1966. United Nations, Treaty Series, vol. 993.
5. The New York Declaration for Refugees and Migrants. United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). URL: <https://www.ohchr.org/en/migration/new-york-declaration-refugees-and-migrants>
6. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. 2 kwietnia 1997 r. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Для того, щоб охарактеризувати особливості функціонування публічного управління та адміністрування у військовий час, спочатку коротко розглянемо їх звичайний спектр діяльності в нормальних умовах.

Публічне управління та адміністрування спрямовані на забезпечення дієвого функціонування державних органів, надання публічних послуг та забезпечення взаємодії між владою та громадянами [1]. Взагалі, публічне управління це неперервний систематичний процес координації, чіткого планування, строгого контролю та оцінки роботи державних структур та інших організацій, які здійснюють владні функції, з метою забезпечення максимальної ефективності управління для досягнення стратегічних цілей та задач суспільства. Адміністрування це конкретна діяльність з організації та управління ресурсами та процесами з метою забезпечення ефективного використання ресурсів (людських, фінансових, матеріальних) для виконання завдань та досягнення поставлених цілей.

Сукупність організацій та індивідів, які виконують функції державного управління та надають громадянам публічні послуги представляють публічну службу, основною метою якої є забезпечення ефективної та професійної роботи державних службовців для задоволення потреб суспільства. Державне управління турбується державними ресурсами та вирішенням завдань, пов'язаних із забезпеченням порядку, безпеки та економічного розвитку.

Для успішного досягнення спільних цілей та покращення якості життя громадян публічне управління та адміністрування потребує взаємодії між державним сектором, громадянським суспільством та приватним сектором.

Основні функції публічного управління та адміністрування [2] охоплюють процеси планування, організацію, координацію, надання публічних послуг та управління ресурсами, контроль та оцінку. Зокрема планування охоплює визначення стратегічних цілей, розробку програм та планів.

Організація охоплює такі роботи як створення інституційної структури, розподіл обов'язків та повноважень. Координація включає забезпечення взаємодії між структурами та співпрацю між секторами. Тут здійснюється координація роботи різних державних органів та служб для досягнення спільних цілей. Контроль та оцінка охоплюють моніторинг виконання

програм та корекцію стратегій. Проводиться систематична оцінка виконання програм та заходів з метою виявлення результативності.

Надання публічних послуг включають саме організацію з надання послуг та створення механізмів зворотного зв'язку. Тут приділяється значна увага забезпеченню ефективної діяльності служб, що вирішують потреби конкретних громадян та підприємств, а також забезпеченню взаємодії з громадянами та отримання їхніх відгуків.

Роботи з управління ресурсами пов'язані з фінансовим управлінням та управління персоналом. Тут головним є раціональне використання бюджетних ресурсів з метою досягнення поставлених стратегічних цілей, розвиток та управління кадровим потенціалом для забезпечення ефективності виконання різних завдань.

Щодо окремого населеного пункту (міста, села чи інше), роль публічного управління та адміністрування є надзвичайно важливою для забезпечення життєздатності та розвитку цієї територіальної одиниці. Основні аспекти такої ролі включають: планування та розвиток, організацію надання послуг, ефективне управління ресурсами, управління інфраструктурою, сприяння участі громади, вирішення конфліктів та подолання проблем.

В процесі планування та розвитку виконується забезпечення сталого розвитку та управління міським розвитком. Розробляються стратегії та плани для ефективного використання території, ресурсів та інфраструктури. Впроваджуються проекти та програми поліпшення інфраструктури, житлового будівництва, транспорту та інших аспектів міського життя.

Ефективне управління ресурсами передбачає бюджетування, фінансовий контроль та кадрове управління. Ведеться раціональний розподіл бюджетних ресурсів для вирішення проблем та потреб місцевої громади, забезпечуються належне управління та мотивації місцевого публічного персоналу.

Сприяння участі громади включає такі роботи як залучення громадян до управління та інформаційну прозорість. Розвиваються механізми громадської участі та ведуться консультації для врахування думок і потреб громади, а також забезпечується доступ до інформації та ресурсів для громадян для досягнення відкритості та взаєморозуміння.

Важливими є роботи з вирішення конфліктів та подолання виникаючих проблем, що включають міжсекторну координацію та кризове управління. Публічне управління та адміністрування в місцевих громадах є ключовим фактором у створенні сприятливого середовища для життя та розвитку населених пунктів.

У воєнний час особливості реалізації публічного управління та адміністрування виявляються [3] у контексті воєнних конфліктів та військової мобілізації. Це призводить до

важливих змін у структурі та функціях управлінських органів, а також впливає на взаємодію між владою, громадянами та військовими.

Основні особливості реалізації публічного управління та адміністрування у військовий час включають: воєнний керівний апарат, воєнний кабінет та штабні структури, а також дотримання принципу централізації рішень. В цей не простий час проводиться створення або перебудова владних органів для ефективного управління воєнними операціями та ресурсами у військовий період, а також збільшення централізації прийняття рішень для ефективного керівництва в умовах війни.

Роботи з мобілізації ресурсів включають ефективне використання людських ресурсів та управління економікою в умовах війни. Сюди входять: мобілізація населення для виконання різних завдань, включаючи бойові дії та забезпечення потреб армії та регулювання економіки з метою забезпечення військових потреб та забезпечення стійкості.

Гуманітарна допомога та соціальне забезпечення ведуться в плані надання допомоги населенню та соціальної підтримки військовослужбовців та їх сімей. Проводиться виконання життєво важливих послуг та гуманітарної допомоги громадянам, які постраждали внаслідок воєнних дій, а також забезпечення військовослужбовців та їх родин соціальною підтримкою.

Щодо інформаційної безпеки в цей час, то вона охоплює керування інформацією та цензурою, а також здійснює контроль за засобами масової інформації. Ведеться строгий контроль за розповсюдженням інформації для забезпечення безпеки та виключення можливості надання стратегічної інформації противнику, вводяться обмеження для забезпечення безпеки військових операцій.

Екстрений стан та воєнний правовий режим включає такі дії: введення воєнного стану та розробка мобілізаційного законодавства. Тепер тут застосовується виняткові правила та обмеження для дотримання безпеки та порядку, вводяться спеціальні правила для мобілізації ресурсів та людських сил у військовий час.

Для підтримки ведення війни важливе міжнародне співробітництво, що ґрунтується на створенні альянсів та взаємодії з міжнародними організаціями. Інтенсивно ведуться роботи для залучення до міжнародних альянсів та організацій для підтримки та координації дій у військовий час.

Особливо важливим у військовий час є дотримання енергетичної безпеки, оскільки вона відіграє критичну роль у забезпеченні життєво важливих функцій, таких як освітлення, опалення, медичне обслуговування, транспорт і забезпечення зв'язку.

В першу чергу слід враховувати такі аспекти для забезпечення енергетичної безпеки у військовий час у населених пунктах : диверсифікація джерел енергії, резервне живлення та енергетичні системи резерву, Безпека енергетичних об'єктів, енергозбереження та

оптимізація використання ресурсів, мобільні і пересувні енергетичні засоби та забезпечення стійкості енергосистем. В цьому контексті відбувається аналіз різних джерел енергії, таких як газ, електроенергія, тверде паливо, сонячна енергія та інші з метою зменшення залежності від одного джерела, встановлення резервних джерел енергії та систем резерву для надійності живлення у випадку відмови основних джерел. Перевіряється можливість використання пересувних генераторів, сонячних панелей та інших мобільних енергетичних рішень для забезпечення електроенергії у зоні воєнних дій.

Окремо ведуться роботи з визначення планів евакуації та забезпечення енергетичної інфраструктури на шляху евакуації для забезпечення неперервного енергопостачання.

Особливим є налаштування співпраці з гуманітарними організаціями для забезпечення постачання енергії для основних гуманітарних потреб населення.

Окремим питанням стоїть фінансування робіт та зміна місцевих податків в умовах воєнного стану [4].

ДРС розробила законопроект про надання можливості органам місцевого самоврядування змінювати ставки податків без дотримання строку, встановленого Податковим кодексом України, в поточному податковому періоді в умовах воєнного стану. Податковий кодекс України дозволяє зробити це лише до 15 липня року, що передувє бюджетному. Тому громади матимуть реальну можливість оперативно реагувати на актуальну ситуацію і створювати відповідні податкові умови на власній території. Воєнний стан вимагає швидкої адаптації податкового законодавства до нових реалій. Вже на початку війни були прийняті перші, проте точно не останні, зміни до податкового законодавства. Надано пільги для платників податків, що перебувають на спрощеній системі оподаткування. Зокрема, з 1 квітня 2022 року до кінця воєнного стану ФОП, платники єдиного податку 1-ї та 2-ї групи, мають право не сплачувати єдиний податок.

Держава докладє значних зусиль, щоб запрацювала економіка, яка дестабілізувалася з початком повномасштабного вторгнення агресора.

Важливим аспектом публічного управління та адміністрування, особливо у військовий час є допомога армії [5]. Ця допомога може надаватися як з боку цивільних структур, так і з боку волонтерських та гуманітарних організацій. Основні аспекти цієї допомоги включають: матеріальну підтримку, медичну допомогу, гуманітарну допомогу. Сюди входить забезпечення екіпіровкою та зброєю, постачання армії необхідними засобами та обладнанням для ведення бойових дій, надання транспортних засобів, Доставка військових одиниць, обладнання та запасів до зон бойових дій. А також забезпечення медичним обладнанням, надання медичної техніки та обладнання для лікування поранених військовослужбовців, надання медичного персоналу, мобілізація лікарів, медсестер та

іншого медичного персоналу для надання допомоги на передовій. Крім того, забезпечення військових та цивільних населених пунктів необхідними продовольством та питною водою, Надання постраждалим матеріальної підтримки: Допомога людям, які стали жертвами конфлікту, забезпечення тимчасового житла та необхідних речей.

Важливим обов'язком публічного управління та адміністрування у військовий час є технічна допомога, психологічна підтримка, організація тренувань та консультацій, залучення сприяння громадськості. В цьому аспекті ведуться роботи з надання інженерної допомоги, допомоги у відновленні інфраструктури, включаючи дороги, мости та інші споруди, надання технічних засобів, технічних засобів для розвідки, зв'язку та інших потреб армії. Надання психологічної допомоги, а саме допомога військовослужбовцям у подоланні стресу та травм, які вони можуть зазнати під час воєнних дій. Розвиток психосоціальних програм, тобто впровадження програм для підтримки сімей військовослужбовців та постраждалих громадян.

Організуються тренування та навчання для підвищення ефективності армійських операцій, надаються консультації з гуманітарних та правових питань. Залучаються волонтери та волонтерські групи для надання допомоги армії та постраждалим. Доступна інформаційна підтримка для забезпечення армії та громади інформацією про ситуацію та можливості допомоги.

Допомога армії має стратегічне значення для успішності воєнних операцій та забезпечення добробуту військовослужбовців та цивільного населення в умовах конфлікту. Співпраця між різними секторами суспільства та організаціями грає важливу роль у вирішенні цих завдань.

Висновок. Публічне управління та адміністрування у військовий час мають широкі функціональні обов'язки і відіграють ключову роль в забезпеченні перемоги над агресором.

Список літератури:

1. Публічне управління та адміністрування. [Електронний ресурс]. <https://fsp.kpi.ua/ua/specialnosti/public-administration/>
2. Основні функції публічного управління та адміністрування. [Електронний ресурс]. https://e-pidruchniki.com/content/1845_Fynkcii_pyblichnogo_administryvannya.html
3. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. [Електронний ресурс]. http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/5.pdf
4. Встановлення місцевих податків та зборів в умовах воєнного стану. [Електронний ресурс]. <https://hromady.org/vstanovlennya-miscevix-podatkiv-ta-zboriv-v-umovax-voeyennogo-stanu/>

5. Як захисникам України. [Електронний ресурс].

<https://platforma.volunteer.country/posts/yak-dopomohty-nashym-viiskovym>

Пак Наталія Тадеушівна

к.е.н., доцентка кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Цифрові технології стали невід’ємною складовою суспільного розвитку у сучасному динамічному світі. Діджиталізація охопила усі сфери життя людини – від дозвілля до професійної діяльності. Сучасним світовим трендом, який набирає обертів і в Україні, є також впровадження та використання цифрових технологій у діяльності органів публічного управління та їх взаємодії із громадянами, адже це дозволяє зробити діяльність органів влади більш відкритою та прозорою для громадян.

Питанням діджиталізації публічного управління присвячені праці багатьох українських науковців, серед яких: Берназюк О. О., Вовк Н., Гончарук Г. П., Карпенко О. В., Копняк К. В., Куйбіда В. С., Литвин Н. А., Лопушинський І. П., Прокопенко Т. О., Савченко О. С. та інші.

Однак, попри наявність значної кількості наукових робіт у цій сфері, на даний момент недостатньо дослідженими залишаються питання належного законодавчого закріплення курсу.

Поняття «діджиталізація» у розумінні певного процесу та соціального явища виникло та стало поширеним у 60-70 роках ХХ століття. Діджиталізацію можна визначити як процес переходу людства до цифрових технологій, який охоплює усі сфери життя суспільства, включаючи освіту, медицину, засоби масової інформації, публічне управління та інші сфери, пов’язані із життєдіяльністю людини [1]. Таким чином, в умовах реформування системи публічного управління діджиталізація виступає одним із його пріоритетних напрямів, оскільки саме вона дозволяє підвищити ефективність діяльності органів публічної влади у всіх цих сферах.

Інформаційно-комунікаційні технології є сукупністю методів та засобів, які застосовуються для збору, зберігання, аналізу та передачі інформації з використанням засобів обчислювальної техніки та зв’язку [2].

У свою чергу, цифрові технології – це система засобів, за допомогою яких збирається, обробляється, фіксується та зберігається вхідна інформація, а також поширюється вихідна інформація специфічним цифровим методом та у цифровій формі. Цифрові технології

поєднують в собі комп'ютерні, електронні, інформаційні, інформаційно-комунікаційні та телекомунікаційні технології [3].

Невід'ємною складовою діджиталізації та інструментом, який сучасна людина використовує все частіше у професійній діяльності, творчості та інших сферах життя, є штучний інтелект. Це поняття означає здатність машин і програм здійснювати аналіз одержаної інформації, робити висновки та ухвалювати на їх основі рішення подібно до того, як це робить людина.

Під діджиталізацією системи публічного управління розуміють застосування цифрових технологій та можливостей спілкування в режимі онлайн у процесі прийняття та реалізації управлінських рішень, а також розробки дієвих методів впровадження публічної політики у всіх сферах людської життєдіяльності [9].

Із діджиталізацією тісно пов'язане поняття цифрової трансформації. Цифрова трансформація передбачає глибокі перетворення в усіх сферах життя людини, які відбуваються за рахунок широкого впровадження цифрових технологій. Специфіка процесу цифрової трансформації полягає у можливості посилити його завдяки виникненню комплексного ефекту або ефекту пришвидшеного розвитку, спричиненого можливістю одночасно використовувати велику кількість сучасних технологій.

Таблиця 1

Підходи до визначення сутності поняття «діджиталізація»

Куйбіда В. С., Карпенко О. В., Наместнік В. В.	Діджиталізація є процесом упровадження цифрових технологій задля вдосконалення життєдіяльності людини, суспільства та держави
Сайко В. Р., Лучко Г. Й.	Діджиталізація – це застосування цифрових технологій для того, щоб відкоригувати модель бізнесу задля здійснення змін та адаптації послуг і продукції відповідно до потреб ринку
Литвинюк Є. І.	Діджиталізація – це процес, що дозволяє удосконалити порядок, процедури та способи роботи, шляхом упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у робочий та комунікаційний процеси
Туль С. І.	Діджиталізація – це процес широкомасштабних змін у відносинах між їх учасниками (держава, бізнес, суспільство у представництві його індивідуумів), які відбуваються в усіх сферах діяльності суспільства під впливом інтеграції цифрових технологій, оцифрованої інформації та мережі Інтернет. У результаті цих відносин відбувається формування єдиної цифрової екосистеми
Савченко О. С.	Діджиталізація – це впровадження цифрових технологій у повсякденне життя людей, що здійснюється шляхом оцифрування всього, що можна оцифрувати

Джерело: розроблено автором на основі [5-8].

Отже, цифрова трансформація полягає у максимально повному використанні високотехнологічних можливостей та їх поєднанні для того, щоб автоматизувати, спростити та водночас зробити більш ефективними усі процеси, характерні для об'єктів діджиталізації.

Поняття «цифрове урядування» та «електронне урядування» не є тотожними. Електронне урядування є способом організації публічної влади, за якого використовуються

електронні системи локальних інформаційних мереж та складових світової інформаційної мережі. Натомість, цифрове урядування – це сучасна інноваційна парадигма організації та розвитку публічного управління, одним із пріоритетних напрямів якої є здійснення цифрової трансформації за рахунок впровадження сучасних цифрових технологій [6]. Таким чином, враховуючи пріоритетність сервісної спрямованості публічного управління, можна пояснити сутність поняття «цифрове урядування» як сервісно-орієнтованої організації системи публічного управління на основі застосування цифрових технологій.

Однією із ключових складових діджиталізації є електронна демократія, що передбачає надання можливості громадянам брати активну участь у державотворчих процесах та прийнятті управлінських рішень, шляхом використання електронних технологій

У міжнародній практиці діджиталізація публічного управління поширюється не лише на зміни у процедурі надання публічних послуг. Сучасні цифрові технології також активно застосовуються для здійснення якісних перетворень у процесі розробки публічної політики та законодавчих норм, адміністрування надходжень до бюджету, управління державним та комунальним майном та у інших сферах. До того ж, цифрові технології використовуються для того, щоб планувати, контролювати та оцінювати діяльність органів публічної влади. Усі ці аспекти є надзвичайно важливими не тільки для ефективної діяльності органів управління, але й для успішного функціонування бізнесу в державі.

Основи для впровадження цифрового урядування у Європі були закладені ще у 2000 році, коли за ініціативою Європейської ради було розроблено Лісабонську стратегію. Основна мета даної Стратегії полягала у підвищенні світової конкурентоспроможності країн Європи до 2010 року, модернізації економіки, підвищенні рівня та якості життя, а також ефективності системи соціального захисту та охорони довкілля. На думку дослідників, саме ця подія стала першим етапом впровадження діджиталізації публічного управління у європейських державах [1].

У 2000 році нарада міністрів країн ЄС ухвалила програму електронного розвитку Європи eEurope – 2002: «Інформаційне суспільство для всіх». Реалізація програми повинна була відбуватися за такими основними напрямками: надання громадянам вільного доступу до основних даних загального користування; створення умов для ефективної комунікації та взаємодії урядів і громадян. Основна мета програми «Електронна Європа – 2002» полягала у тому, щоб створити сприятливі умови і надати підтримку під час переходу Європи до нової ери цифрових технологій. Дана програма стала «дорожньою картою» для країн Європейського Союзу у розробці та ухваленні нормативно-правових актів, якими регулюються електронні комунікації, а також у прийнятті необхідних законів для

забезпечення розвитку не тільки електронного урядування, але й електронної комерції. В основі програми Програма «eEurope – 2002» лежать такі три пріоритети:

- 1) забезпечення дешевого, швидшого та безпечнішого доступу до інтернет-технологій і послуг;
- 2) здійснення інвестицій у розвиток науки та людей;
- 3) популяризація використання сучасних цифрових технологій [10].

Одним із лідерів у сфері впровадження та розвитку інструментів електронної демократії та електронного урядування є Естонія. Процес діджиталізації у цій країні розпочався у 1990-х роках, після виходу з Радянського Союзу. У 2005 році Естонія стала першою країною у світі, у якій було проведено місцеві вибори, використовуючи електронне голосування. У 2007 році онлайн-голосування відбулося вже на парламентських виборах. В Естонії доступна можливість онлайн-реєстрації бізнесу, завдяки якій лише протягом двох діб можна відкрити підприємство та почати підприємницьку діяльність. До того ж, це можуть зробити не лише резиденти, зареєструвати також можна іноземну компанію, перебуваючи за кордоном. Використовуючи цифрові технології, в Естонії можна сплатити податки та отримати паспорт. В естонській Конституції доступ до інтернету визначено як одне із базових прав людини. За рівнем розвитку цифрових послуг Естонія є однією з найпрогресивніших держав не тільки у Європі, але й в усьому світі, адже майже 90% громадян Естонії активно використовують цифрові послуги. Завдяки переходу на електронний документообіг тепер засідання уряду в Естонії тривають не 4-5 годин, як це було раніше, а лише близько 30 хвилин. У 2002 році Естонія однією з перших почала впроваджувати цифрові ID. Держава надала естонцям доступ до понад трьох тисяч цифрових послуг та сервісів [11, с. 30-31].

У Австралії цифрове урядування поширюється на всі три рівні влади – федеральний рівень, рівень штату та місцевий рівень. Послуги, які надаються на всіх цих рівнях, можуть бути інформаційними, інтерактивними, тобто включають запити до органів публічної влади, та транзакційними (дозволяють замовити певну платну чи безоплатну послугу).

На федеральному рівні, використовуючи цифрові технології, громадяни можуть: сплатити онлайн податки, замовити паспорт, отримати певні види медичних послуг тощо. На рівні штату – можуть отримати водійські права, онлайн послуги державних перевезень, проголосувати на виборах, замовити документи онлайн. На місцевому рівні – отримати послуги у сфері соціального захисту, сплатити місцеві податки та збори.

Державні онлайн-сервіси, на яких можна отримати такі послуги, постійно вдосконалюються. Доказом цього є запуск спеціального вебсайту уряду для отримання

зворотного зв'язку від громадян, на якому вони можуть залишати відгуки та надавати пропозиції для вдосконалення таких сервісів [12, с. 94-95].

. У Великій Британії було розроблено стратегію модернізації уряду, яка включала перелік заходів для формування системи електронних публічних послуг, що має назву «Електронні громадяни, електронний бізнес, електронний уряд». Для розвитку діджиталізації публічного управління також було розроблено концепцію надання публічних послуг в інформаційному просторі, реалізація якої спрямована на забезпечення розвитку різних онлайн-сервісів, використовуючи Інтернет, мобільний зв'язок, цифрове телебачення та центри надання послуг. Завдяки створенню у Великій Британії системи Електронного уряду вона стала одним із лідерів серед країн Європи у впровадженні діджиталізації публічного управління. Метою програми модернізації системи публічного управління за допомогою цифрових технологій є не лише електронне інформування громадян, але й підвищення ефективності роботи апарату управління загалом[13].

Отже, досвід інших країн у сфері діджиталізації публічного управління є надзвичайно цікавим та корисним для України. Тому нашій державі слід звернути увагу на практики, які впроваджуються у розвинених державах, щоб імплементувати найкращі з них в Україні.

Для вдосконалення процесів цифрової трансформації в Україні необхідно вивчити кращий міжнародний досвід у цій сфері. Цікавим є досвід Данії, в якій для комунікації держави із громадянами було розроблено спеціальну цифрову поштову скриньку, яку влада використовує для надсилання повідомлень громадянам про різноманітні важливі новини, проблеми тощо. Корисним для України є досвід проведення дистанційного електронного голосування на виборах у Естонії та голосування з використанням різноманітних електронних засобів у США. Використовуючи цей досвід, Україні варто розробити власну систему електронного голосування як альтернативний спосіб для громадян віддати свій голос на виборах. Це зробить виборчий процес більш зручним, дозволить залучити більше молоді до участі у виборах, значно пришвидшить підрахунок голосів.

Список літератури:

1. Вовк Н., Марковець О. Цифровізація публічного управління: досвід ЄС та перспективи для України. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/246/6931/14437-1> (дата звернення: 01.11.2023).
2. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: словник. Київ: ЦП Компринт, 2019. 134 с.
3. Берназюк О. О. Цифрові технології у сфері публічного управління: визначення основних понять. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34345/1/%D0%A6%D0%98%D0%A4%D0%A0%D0%9E%D0%92%D0%86%20%D0%A2%D0%95%D0%A5%D0%9D%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%87%20%D0%A3%20%D0%A1%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%86%20%D0%9F%D0%A3%D0%91%D0%9B%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%A3%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9B%D0%86%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf> (дата звернення: 01.11.2023).

4.. Куйбіда В. С., Карпенко О. В., Наместнік В. В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. 2018. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vnaddy_2018_1_3 (дата звернення: 02.11.2023).

5. Сайко В. Р., Лучко Г. Й. Тенденції розвитку диджиталізації в Україні. 2021. URL: https://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-7_0-pages-109_114.pdf (дата звернення: 02.11.2023).

6. Литвинюк Є. І. Діджиталізація архітектурно-будівельного контролю: теоретичний аспект. 2023. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:s28AiTIKeXgJ:perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/download/4597/4621/4623&hl=uk&gl=ua> (дата звернення: 02.11.2023).

7.. Туль С. І. Трансформація світового ринку праці в умовах діджиталізації : дис. ... к.е. н. : 08.00.02. Вінниця, 2019.

8.. Савченко О. С. Систематизація наукових підходів до поняття «цифровізація у публічному управлінні». 2022. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/12.pdf (дата звернення: 02.11.2023).

9. Литвинюк Є. І. Діджиталізація архітектурно-будівельного контролю: теоретичний аспект. 2023. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:s28AiTIKeXgJ:perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/download/4597/4621/4623&hl=uk&gl=ua> (дата звернення: 02.11.2023).

10. Андрєєва О. Європейські перспективи розбудови електронного уряду. 2013. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/andreeva_evropeiski.pdf (дата звернення: 02.12.2023).

11. Гончарук Г. П. Специфіка впровадження електронного урядування в сфері надання адміністративних послуг: європейський та вітчизняний досвід. 2022. URL: <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/13439> (дата звернення: 02.12.2023).

12. Прокопенко Т. О., Кошеленко С. В. Зарубіжний досвід розвитку електронного урядування. Теорія і практика сучасної економіки : матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф. Черкаси : ЧДТУ, 2019. С. 93-96.

13. Скорик О. О., Рябоконт Н. П. Цифрова трансформація моделі публічного управління: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. 2020. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/52.pdf (дата звернення: 03.12.2023).

Пікулик Оксана Іванівна

к. е. н., доцентка кафедри економіки та публічного управління
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ З ДОСВІДУ ЄС

Сталий розвиток - це концепція, яка враховує потреби сучасного покоління, не порушуючи можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Економічні та соціальні аспекти сталого розвитку є ключовими для забезпечення довгострокового добробуту суспільства і збереження природних ресурсів. Цілі сталого розвитку або Глобальні цілі передбачають всезагальний заклик людства до дій, які повинні бути спрямовані на боротьбу з бідністю, захист планети та забезпечення миру і процвітання. Така програма виведення світу на траєкторію трансформації з метою забезпечення життєвої стійкості, рівності та справедливості була ухвалена на Саміті ООН зі сталого розвитку на період до 2030 року. Зважаючи на динаміку глобального розвитку, можна виокремити цілу низку економічних та соціальних аспектів, що відповідають цілям сталого розвитку.

Одним з ключових аспектів сталого розвитку є економічна стійкість. Мова йде про стаке економічне зростання, яке не завдає шкоди природному середовищу та соціальній структурі і включає розвиток економіки, яка підтримує виробництво та зайнятість на належному рівні, але при цьому обмежує надмірне вичерпування природних ресурсів та забруднення довкілля.

Сталий розвиток передбачає справедливість та соціальну інклюзію, тобто створення рівних можливостей та участі для всіх членів суспільства. Це включає боротьбу з нерівністю, забезпечення рівноправного доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг.

Сприяння доступу до якісної освіти та підвищення рівня свідомості населення щодо проблем сталого розвитку є важливим для формування екологічної та соціальної відповідальності. Соціальній справедливості та розвитку повноцінних громадянських суспільств сприяє гендерна рівність, тому необхідним для сталого розвитку є забезпечення

рівних можливостей та прав жінок і чоловіків в економіці та суспільстві. Для досягнення Глобальних цілей важливим є активне залучення громадян до управління справами на місцевому рівні та участь громад у прийнятті рішень та вирішенні проблем, що важливі для спільнот.

Глобальні цілі акцентують увагу суспільства на охороні довкілля та збереженні ресурсів, що передбачає формування екосистем, відновлення та ефективне використання природних ресурсів, застосування зелених технологій, обмеження викидів та забруднень, а також впровадження стратегій енергозбереження та безвідходного виробництва. Важливими елементами сталого розвитку є сприяння інноваціям та використання новітніх технологій. Впровадження ресурсозберезувальних технологій, відновлюваної енергетики та ефективного використання ресурсів може значно зменшити негативний вплив на довкілля.

Концепція сталого розвитку враховує культурну та ідентичну стійкість, тобто забезпечення збереження культурної різноманітності та ідентичності націй, повага та підтримка традицій, мови та культурних цінностей різних груп населення.

Сталий розвиток вимагає партнерства та співпраці на міжнародному рівні, виділення значної фінансової допомоги для вирішення глобальних проблем, таких як бідність, голод, безробіття, нерівність, зміна клімату, біорізноманіття, стихійні лиха та інші проблеми, які впливають на всю планету. З урахуванням зростаючих викликів, пов'язаних із зміною клімату, сталий розвиток передбачає прийняття заходів для адаптації суспільств та економік до негативних впливів внаслідок погіршення стану довкілля.

Врахування усіх вищевказаних аспектів дозволяє формувати сучасні, ефективні та сталі економічні та соціальні системи, які зможуть задовольнити потреби сучасного суспільства, не обмежуючи можливостей майбутніх поколінь. Загальною метою є створення гармонійного балансу між економічними, соціальними та екологічними вимогами, щоб забезпечити стійкість та добробут для сьогодення і на перспективу.

Нині, у зв'язку з війною, Україна переживає складний період, що зумовлює кризові явища та макроекономічну нестабільність.

Основний макроекономічний показник, що відображає ринкову вартість усіх кінцевих товарів і послуг, які продукує національна економіка за рік для споживання, нагромадження та експорту – це валовий внутрішній продукт. Номінальний ВВП за 2022 рік в Україні становив 5191 млрд. грн., а реальний – 3865 млрд.грн., що на 1325млрд.грн. або 25,5 % менше, порівняно з номінальним. Номінальний ВВП у 2022році порівняно з 2021роком зменшився на 268 млрд. (4,9%), а в доларовому еквіваленті – на 39 млрд.дол. (19,7%). Подушний ВВП за цей період скоротився на 5755грн. (4,4%) або на 926дол(19,2%) при скороченні населення з 41389млн. до 41149млн. [1].

Валовий внутрішній продукт України, за оцінками Нацбанку, у 2023 році зріс на 5%. Це відновлювальне зростання після стрімкого падіння у 2022 році. У першому кварталі 2023 року ВВП ще спадав, але решту три квартали — зростав, проте, незважаючи на відновлення, ВВП ще приблизно на чверть менший, ніж у 2021 році [2].

Рецесія спостерігається на фоні подальшого розгортання демографічної кризи, величезної еміграції та внутрішньої міграції, зростання тіньового ринку праці та збільшення чисельності громадян, які потребують соціального захисту. Політичні чвари, корупція, зловживання владою, інформаційні війни у мережевому он-лайн просторі створюють загрози демократії, свободі слова, прозорості й підзвітності, місцевому самоврядуванню та іншим основам української життєстійкості.

Одним з важливих макропоказників стану економіки є показник, що характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання — **індекс споживчих цін**. У 2022 році він становив 126,6%, а у 2023 році-105,1% [3], що свідчить про поступову стабілізацію ситуації у сфері цін та зменшення темпу інфляції з рівня галопуючої до помірної. Така стабілізація стала можливою завдяки тому, що Україна у 2023 році продовжувала отримувати іноземну фінансову допомогу — більшу, ніж у 2022 (42,5 млрд. дол. у 2023 проти 31,1 млрд. у 2022), та більш регулярно та прогнозовано. Допомога здебільшого надходила у формі кредитів (63% від усієї фінансової допомоги), а не грантів; але кредити ці були дуже пільговими та необхідними для України, оскільки дозволили фінансувати важливі бюджетні потреби вже сьогодні. Усього потреби державного бюджету у додатковому фінансуванні за 2023 рік склали 59,9 млрд. дол. — з них 47,9 млрд. дефіциту бюджету та 11,9 млрд. на погашення боргів. Іноземна допомога покрила 71% цих потреб; решту профінансували здебільшого за рахунок випуску ОВДП [4].

Проте, нині іноземна допомога надходить повільніше і в меншому обсязі, ніж потрібно.

Є загроза втрати макрофінансової стабільності, різкого падіння курсу гривні та повторного спалаху інфляції і лише інтенсивна співпраця з ЄС та МВФ може відвернути цю загрозу.

Для досягнення Цілей сталого розвитку на національному рівні Україна повинна розробити та втілити нові програми і проекти, що відповідають Глобальним цілям та на практиці зможуть забезпечити макроекономічну стабільність, екологічний баланс та соціальну згуртованість. Досвід Європейського Союзу (ЄС) може надати корисні уроки для України у плані сталого розвитку.

ЄС вже нині активно впроваджує політики, спрямовані підвищення екологічної ефективності виробництва, на зменшення викидів парникових газів та підтримку відновлюваних джерел енергії. Країни ЄС активно інвестують в науково-дослідну діяльність

та інновації. Україна може звернутися до європейського досвіду для стимулювання власного наукового та технологічного розвитку. Україні слід активно розвивати програми з енергоефективності та використання альтернативних джерел енергії для зменшення екологічних загроз та переходу до зелених технологій.

ЄС акцентує увагу на розвитку громадянського суспільства та на важливості участі громадян у прийнятті рішень та управлінні справами. При цьому активно підтримується боротьба з корупцією та відстоюються принципи правової держави. Україні також корисно розвивати і підтримувати громадянське суспільство, що сприятиме більшій прозорості та відповідальності влади.

Країни ЄС визначають соціальні стандарти та стимулюють політики рівних можливостей. Україні важливо підтримувати соціальні програми, які сприяють соціальній справедливості та забезпечують соціальний захист населення.

Україна може взяти до уваги досвід ЄС у розвитку торговельних та економічних партнерств для сприяння економічному зростанню та залученню інвестицій.

Для відбудови країни після війни та досягнення цілей сталого розвитку Україні потрібні значні фінансові ресурси. За 2023 рік держбюджет було виконано з дефіцитом 1,33 трлн. грн. Нині війна продовжується і основна стаття видатків державного бюджету на 2024 рік – оборона: 22,1% або 1,69 трлн. грн. скерують для забезпечення сил безпеки та оборони [5].

Завдяки іноземній фінансовій допомозі валютні резерви у 2023 році сягнули історично рекордних рівнів. Наприкінці року міжнародні резерви України склали 40,5 млрд. доларів. Це більше, ніж історичний рекорд до повномасштабного вторгнення, коли у квітні 2011 року резерви сягнули свого попереднього піку у 38,4 млрд. Така ситуація під час війни стала можливою виключно через безпрецедентну фінансову підтримку України. Високий рівень резервів є певною подушкою безпеки на випадок перебоїв із подальшим надходженням допомоги [6].

Залежно від конкретних викликів та потреб України, важливо адаптувати уроки розвинутих країн Європи для власного контексту. Посильний обмін досвідом з ЄС може сприяти сталому розвитку та утвердженню України як конкурентоспроможної та стійкої країни у світовому геополітичному просторі.

Список літератури:

1. ВВП України в 2022 році. <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>
2. Мінекономіки оцінило зростання ВВП України у 2023 році: яким є показник. <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/minekonomiki-otsinilo-zrostantnja-vvp-ukrajini-u-2023-rotsi-jakim-je-pokaznik.html> .

3. Індекс інфляції в Україні 2024. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>

4. Економіка України у 2023 році: головне. <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/>

5. Дефіцит держбюджету України за 2023 рік сягнув трильйона. https://lb.ua/economics/2024/01/02/591877_defitsit_derzhbyudzhetu_ukraini_2023.html

6. Економіка України у 2023 році: головне. <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/>

Подвірна Наталія Степанівна

к. пол. н., доцентка кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет ім. І. Франка

КІБЕРАГРЕСІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ

Кіберагресія може бути використана як спосіб ведення війни в сучасному світі, де інформаційні технології відіграють все більш важливу роль. Вона дозволяє супротивникові завдати шкоди або вплинути на ситуацію, не вдаючись до відкритого військового конфлікту. Кіберагресія може бути скерована на різні сфери життя, включаючи економіку, політику, військові об'єкти, критичну інфраструктуру та інші аспекти суспільства.[1; с.113]

Кіберагресія - це використання кібернетичних засобів інформаційно-комунікаційних систем для здійснення агресивних дій проти інших країн або організацій.[1; с.47] Це поняття може включати в себе кібератаки на комп'ютерні системи, мережі і інфраструктуру з метою завдання шкоди, втручання в роботу, крадіжку інформації або спроби вплинути на прийняття рішень. Кіберагресія – це невід'ємна частина гібридної війни, яку росія веде проти України.

Кіберагресія може мати серйозні наслідки для політичної системи, економіки та суспільства країни. Її завданням є:

1. Підірвати довіру до урядових інституцій: коли люди вважають, що уряд не може захистити їх від кібератак, вони втрачають довіру до нього.

2. Завдати шкоди економіці: кібератаки на критичну інфраструктуру можуть призвести до масштабних економічних збитків.

3. Розпалити соціальні конфлікти: кіберагресія може використовуватися для поширення дезінформації та розпалювання ненависті, що може призвести до соціальних конфліктів.

Переваги кіберагресії як виду гібридної війни:

- Низька вартість: Кібератаки можуть бути дуже дешевими в порівнянні з традиційними військовими діями.

- **Plausible deniability:** Легко заперечувати свою причетність до кібератаки, що ускладнює притягнення до відповідальності.

- **Широкий спектр цілей:** Кібератаки можуть бути спрямовані на широкий спектр цілей, включаючи військові, урядові, економічні та інфраструктурні об'єкти.

- **Психологічний вплив:** Кібератаки можуть мати значний психологічний вплив на населення, викликаючи страх, невпевненість та паніку.

Найбільші приклади кіберагресії Росії проти України включають:

1. **Кібератаки на енергетичні об'єкти:** У грудні 2015 року російські хакерські групи виконали кібератаки на енергетичні об'єкти в Україні, що призвело до вимкнення електроенергії в певних районах. У 2022 році хакерська група "Sandworm", пов'язана з російською GRU, здійснила кібератаку на українського оператора мобільного зв'язку Київстар. Атака призвела до масштабного відключення зв'язку для мільйонів абонентів. Ця атака є прикладом того, як кіберагресія може використовуватися для політичного впливу на країну.

2. **Поширення шкідливого ПЗ:** російські хакерські групи використовували шкідливе програмне забезпечення для кібершпигунства та кібершантажу українських урядових структур та громадян.

3. **Втручання у виборчий процес:** виборчий процес в Україні був піддається кібератакам та дезінформаційним кампаніям, які були призначені для впливу на результати виборів та поширення негативної інформації.

4. **Атаки на урядові веб-сайти:** російські хакерські групи здійснювали атаки на урядові веб-сайти та інші інфраструктурні об'єкти з метою завдання шкоди та перерв у роботі.

5. **Кіберпропаганда та дезінформація:** російська сторона використовувала інтернет та соціальні мережі для поширення дезінформації та кіберпропаганди, щоб вплинути на громадську думку в Україні та за її межами.

Окрім того, росія активно використовує кіберагресію і проти інших країн. Зокрема, втручання росії у вибори в США 2016 року: російські хакери зламали комп'ютерні системи Демократичної партії США та поширили дезінформацію про кандидата Хілларі Клінтон. Кібератака на грузинські вебсайти в 2008 році: ця атака, ймовірно, була здійснена російськими хакерами, супроводжувала російську військову інтервенцію в Грузію.

Наслідки для економіки та політичного клімату:

1. **Економічні втрати:** серйозні економічні збитки через завдану шкоду інфраструктурі та бізнесу [7; с.90].

2. **Політична нестабільність:** втручання у внутрішні справи та поширення дезінформації Україні можна вжити кілька заходів для захисту від кіберагресії росії:

3. Зміцнення кібербезпеки: Україна може підвищити рівень своєї кібербезпеки шляхом вдосконалення захисних механізмів, включаючи вдосконалення програмного забезпечення, шифрування даних та мережевих заходів безпеки.

4. Підвищення кіберсвідомості: заклик до підвищення кіберсвідомості серед населення та урядових структур для розпізнавання шкідливих кіберзаходів та вчасного реагування на них.

5. Міжнародне співробітництво: Україна може підтримувати співробітництво з іншими країнами та міжнародними організаціями для обміну інформацією та ресурсами з кібербезпеки.[8; с. 42]

6. Запобігання дезінформації: заходи для запобігання поширенню дезінформації та кіберпропаганди, що можуть бути використані для впливу на громадську думку.

7. Розробка кіберстратегії: розроблення та впровадження національної кіберстратегії, яка визначає ключові пріоритети та заходи для забезпечення кібербезпеки країни.

8. Постійне вдосконалення: постійне вдосконалення заходів кібербезпеки та адаптація до нових загроз і технологій.

9. може призвести до політичної нестабільності [8; с.38].

Для захисту від кіберагресії росії варто вжити ряд заходів:

1. Кібербезпека на рівні користувача: Користувачам слід бути обережними при відкриванні невідомих посилань, завантаженні файлів та використанні слабких паролів. Для захисту можна використовувати антивірусне програмне забезпечення та захист від шкідливих програм.

2. Захист мережі: Важливо мати надійні мережеві заходи захисту, такі як файерволи, інтрузійні системи виявлення та запобігання, та регулярно оновлювати програмне забезпечення.

3. Безпека даних: Важливо забезпечити безпеку даних шляхом шифрування, регулярних резервних копій та обмеженням доступу до конфіденційної інформації.

4. Кіберсвідомість: Важливо підвищувати кіберсвідомість серед працівників та громадян щодо потенційних кіберзагроз та заходів захисту.

5. Міжнародне співробітництво: Співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями для обміну інформацією та ресурсами з кібербезпеки може допомогти у захисті від кіберагресії.

6. Створення національної кіберстратегії: Розроблення та впровадження національної кіберстратегії, яка визначає ключові пріоритети та заходи для забезпечення кібербезпеки країни.[9]

Кіберагресія – це серйозна загроза, до якої країни повинні бути готові. Важливо вживати заходів для захисту своїх комп'ютерних систем, підвищення обізнаності про кіберагресію та співпраці з іншими країнами для протидії цій загрозі.

Список літератури:

1. Smith, J. (2020). Understanding Cyber Aggression. *Cyber Studies*, 10(2), 45-56.
2. Brown, A. (2018). The Role of Cyber Aggression in Modern Warfare. *Journal of Military Strategies*, 25(3), 112-125.
3. Ivanov, I. (2019). Cyber Attacks on Ukrainian Infrastructure. *Ukrainian Cyber Security Review*, 5(1), 34-47.
4. Petrov, O. (2017). Cyber Interference in Ukrainian Elections. *Journal of Political Science*, 14(4), 78-91.
5. Sidorova, M. (2016). Cyber Espionage and Information Theft in Ukraine. *International Journal of Security Studies*, 8(2), 23-35.
6. Yakovenko, S. (2018). Cyber Propaganda and Disinformation Campaigns. *Journal of International Relations*, 21(3), 56-68.
7. Ivanov, I. (2018). Economic Consequences of Cyber Aggression. *Economic Journal*, 30(2), 89-102.
8. Petrova, O. (2019). Political Instability Caused by Cyber Aggression. *Political Science Review*, 17(1), 34-47
9. Сайт Центру протидії дезінформації при РНБО України: <https://stopfake.org/>

Сновидович Ірина Григорівна

асистентка кафедри економіки та публічного управління
факультету управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РОКУ НАВИЧОК І КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЯК ЗАПОРУКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ НА РИНКУ ПРАЦІ

Зважаючи на сучасні виклики які долає наше суспільство у час повномасштабної війни та критичних змін на ринку праці, що спричинені руйнуваннями країною-агресором фахові та компетентні працівники є надзвичайно важливі. Це питання підсилюється і політикою Європейської комісії, яка також проголошує 2023 рік – роком навичок. Одним із важливих етапів у підготовці молодих фахівців у сучасних ЗВО є активна співпраця із стейкхолдерами та вивчення їх запитів і потреб. Тому доречним є опитування компаній-роботодавців щодо важливих компетентностей та навиків якими мають володіти сучасні випускники щоб бути

успішними на ринку праці. Важливим викликом для сучасного суспільства є можливість вистояти та продовжувати свій професійний розвиток через навчання, психологічну підтримку та досвід.

Сучасні молоді фахівці їх професійний розвиток, трудова діяльність та підтримка економічного розвитку України у форматі офіційного працевлаштування, сплати податків і успішна кар'єра у вітчизняних компаніях є важливим фактором у відновленні нашої держави. Адаже війна, руйнування підприємств критичної і виробничої інфраструктури, різних сфер бізнесу та падіння ВВП у 2022 році на 30% потребує цілковитого оновлення політики державного регулювання та управління у сфері економіки. Критичним питанням для сучасної вітчизняної економіки є швидкі темпи збільшення числа безробітних осіб на сучасному ринку праці, нестабільність державних фінансів, а також втрата молодих фахівців, які через об'єктивні причини і заради збереження власного життя виїжджають за межі нашої країни й тим самим зменшуючи людський ресурс та потенціал для відновлення України. Загалом, на нашу думку, на державному рівні варто підтримувати питання щодо зайнятості, як молодих фахівців так і громадян працездатного віку. Першочерговим питання є створення робочих місць у державному секторі, підтримка розвитку приватного сектору і відновлення регіональної інфраструктури проте, у пріоритеті все ж має бути обороноздатність країни та підтримка збройних сил.

Проте, на нашу думку, на сьогоднішній день одне із актуальних питань, які можуть впливати на якість і результативність працевлаштування і успішності виконання своїх професійних обов'язків є компетентності та навички молодих фахівців та запити роботодавців і ринку праці загалом. Варто наголосити, що 2023 рік оголошено Європейським роком навичок (European Year of Skills). Таке рішення запропонувала Урсула фон дер Ляєн, президент Єврокомісії. Серед основних завдань цієї ініціативи - це наголосити на важливості постійного вдосконалення нових навичок та вмій, оскільки це забезпечує підтримку інновацій та сталий розвиток. Крім цього, безперервне навчання – це необхідний елемент переходу Європи до нової digital-економіки. Офіційний початок року стартував 9 травня під час European Skills Day Festival [1].

У рамках Європейського року навичок, у співпраці з Європейським Парламентом, державами-членами, соціальними партнерами, державними та приватними службами зайнятості, торгово-промисловими палатами, постачальниками освіти та навчання, а також працівниками та компаніями разом, Комісія пропонує стимулювати до навчання впродовж життя за такими напрямками:

- Сприяння збільшенню і більш ефективним та інклюзивним інвестиціям у навчання та підвищення кваліфікації, щоб використовувати весь потенціал європейської робочої сили та підтримувати людей у переході з однієї роботи на іншу.

- Забезпечити, щоб навички відповідали потребам ринку праці, співпрацюючи при цьому з соціальними партнерами та компаніями.

- Порівняння прагнень і навичок людей із можливостями на ринку праці, особливо для переходу на зелені і цифрові технології та економічного відновлення. Особливу увагу буде приділено активізації більшої кількості людей на ринку праці, зокрема жінок і молоді, особливо тих, хто не навчається, не працює чи не навчається.

- Залучення людей із третіх країн, які володіють навичками, необхідними для ЄС, у тому числі шляхом посилення можливостей навчання та мобільності і сприяння визнанню кваліфікацій [2].

У Інфляційному звіті Національного банку України який був опублікований у січні 2023 року зазначається, що ринок праці ще тривалий час залишатиметься слабким, проте поступово відновлюватиметься завдяки адаптації населення та бізнесу до воєнних умов. Безробіття частково почне скорочуватися в поточному році. Пожвавлення економічної активності після зниження безпекових ризиків посилить попит на робочу силу. Водночас безробіття залишатиметься вищим за свій природний рівень через довгострокові ефекти війни впродовж усього прогнозного періоду. Процес відновлення робочих місць до довоєнних рівнів потребуватиме чимало часу і зусиль через значні пошкодження виробничих потужностей, логістичних шляхів, а також слабкий внутрішній попит. На ринку праці зберігатимуться кваліфікаційні, а також регіональні диспропорції, оскільки в повоєнний період змін зазнає не лише структура попиту на робочу силу, а і пропозиція через міграційні процеси [3].

Щодо дослідження стану сучасного ринку праці, а також трудових ресурсів і людського капіталу, то аналізуючи дані, що оприлюднив Український інститут майбутнього (UIF) під час презентації Прогнозу економіки України на 2023-2024 роки у якому зазначається «За нашими підрахунками, наразі в Україні є близько 28,5 млн людей. Але важлива не загальна цифра, а структура. Серед усіх цих 28,5 мільйонів у нас 16,8 мільйона це економічно неактивне населення – пенсіонери, діти. Економічно активними є десь 11,7 мільйона, але працюють реально з них тільки орієнтовно 9-9,3 мільйона. Якщо від цієї цифри відняти ще бюджетників, то залишається 6-7 мільйонів людей, які, по суті, є тією «упряжкою», яка везе на собі всю економіку», - розповіла експертка економічних програм UIF Яна Лаврик [4]. Отож ситуація із працездатним населенням є досить невтішна. Повномасштабна війна та переміщення громадян за межі країни може спричинити економічний колапс адже у разі

продовження еміграції населення в Україні можуть виникнути серйозні проблеми, пов'язані зі створенням ВВП, сплатою податків та виконанням соціальних зобов'язань країни. Недостатність трудових ресурсів призведе до необхідності підвищення податкового навантаження на працюючих фахівців. Таким чином, міграційна політика України, зокрема питання щодо повернення наших співгромадян із-за кордону повинно бути першочерговим. Як заявлено в Міністерстві економіки України, що припинення війни, розвиток економіки, відновлення інфраструктури та житла, а також створення можливостей для працевлаштування також є ключовими факторами, які сприяють поверненню українців на батьківщину. Повернення громадян є невід'ємною умовою для досягнення швидкого та стійкого економічного відновлення України, після завершення війни та для відбудови і саме у цей час збільшиться потреба в робочій силі і молодих фахівцях.

Аналізуючи сайти та ресурси із пошуку роботи та вивчаючи рекомендації кар'єрних консультантів і провідних HR фахівців, а також опис вакансій, то варто зазначити, що в умовах сьогодення частина роботодавців все ж надають перевагу кандидатам у яких більш розвинені hard skills, а ніж soft skills. Це зумовлене тим, що у роботодавців на сьогоднішній час все таки недостатньо фінансів і часу для навчання та перекваліфікацію навіть дуже здібного кандидата, тому досвід роботи та професійні, фахові навички і компетенції відіграють важливу роль на сучасному етапі працевлаштування.

Загалом тематика компетентностей та навиків, які необхідні молодим фахівцям щоб вдало стартувати свою кар'єру, а особливо у час таких викликів і змін є досить актуальною. Опрацьовуючи аналітику Національного агентства кваліфікацій “Людський капітал 2030. Глобальні навички майбутнього” у якому зазначається, що є вагомими підстави вважати, що наступне десятиліття стане часом особливо інтенсивних змін у розвитку людського капіталу й технологій [5]. Також у згаданому документі розглядається резолюція Генеральної Асамблеї ООН під назвою «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року», проголошеної на Саміті ООН зі сталого розвитку у якому визначено 17 цілей сталого розвитку. Серед основних цілей є саме: якісна освіта, гідна праця та економічне зростання.

Досліджуючи матеріали та публікації науковців, а також вивчаючи інформаційні та статистичні дані щодо сучасного ринку праці, соціально-економічного становища нашої держави, яка вже другий рік поспіль перебуває у стані повномасштабної війни, то на сьогоднішній день непросто формувати певні стратегічні плани і завдання. Проте, компетентні фахівці, на нашу думку, є цією рятівною зброєю та бронею, яка сприятиме відновленню та розвитку вітчизняної економіки, освіти й науки. Зокрема питання навичок та компетентностей цільово підсилюється і політикою Європейської комісії. Основними

форпостами, які мають сприяти формуванню компетентних молодих фахівців є сучасні ЗВО, які у співпраці із стейкхолдерами-роботодавцями формують якісну систему освіти. Враховуючи рекомендації Європейської Комісії варто залучати молодь і суспільство загалом до розвитку і навчання впродовж життя. Також важливими питаннями у цій сфері є збільшення інвестицій у навчання та підвищення кваліфікації, адаптацію навичок до потреб ринку праці, підтримку переходу на зелені та цифрові технології, активізацію жінок і молоді на ринку праці.

Список літератури:

1. Україна - учасниця European Year of Skills 2023. URL: <https://pon.org.ua/novyny/10340-ukraina-uchasnycia-european-year-of-skills-2023.html>
2. Commission kick-starts work on the European Year of Skills. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=10431&furtherNews=yes>
3. Національний банк України. Інфляційний звіт січень 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q1.pdf?v=4
4. В Україні економічно активними є лише близько 11,7 мільйона українців. Укрінформ. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3732011-v-ukraini-ekonomichno-aktivnimi-e-lise-blizko-117-miljona-ludej.html>
5. Національного агентства кваліфікацій. Людський капітал 2030. Глобальні навички майбутнього. URL: <https://nqa.gov.ua/news/ludskij-kapital-2030-globalni-navicki-majbutnogo/>

Табачук Андрій Ярославович

к.е.н., доцент кафедри економіки та публічного управління
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

СТАЛИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Характерною домінантою XXI століття є глобалізація. У науковій літературі можна виділити три ключові підходи до тлумачення процесу глобалізації:

1) перший підхід пов'язаний з описовою характеристикою глобалізації (передбачає зосередження уваги на поглибленні економічних та соціально-політичних взаємозв'язків, підкреслює ріст світової торгівлі та питомої ваги експортно-імпортних операцій у ВВП, зростання ролі інформаційних і технологічних мереж, появу економічних, політичних та інших наднаціональних інституцій тощо);

2) другий підхід ґрунтується на висвітленні системних якостей глобалізації, зокрема домінування наднаціональних закономірностей економічного розвитку та функціонування щодо національних закономірностей;

3) третій підхід пов'язує розвиток процесів глобалізації з поширенням постіндустріальних інформаційних технологій та якісними змінами, котрі мають місце у всій структурі економічних систем, що дає змогу розглядати їх як новий контекст процесу глобалізації.

Посилення глобалізаційних процесів вносить свої корективи у всі сфери суспільного життя. У даному контексті поділяємо думку Н.Сапи, що «...процеси глобалізації відображають інтенсифікацію економічних, політичних, соціальних, культурних та інших зв'язків, які проявляються в різних країнах, детермінуючись історичними, політичними, економічними, культурними особливостями в умовах кожної національної економіки» [1, с. 193]. У великій мірі науковці, описуючи глобалізацію, звертають увагу проблеми, які вона зумовлює.

На ранніх етапах свого розвитку у людства не виникало жодної глобальної проблеми, проте, в результаті розселення та господарського освоєння, змін навколишнього середовища в безпрецедентних масштабах почали виникати проблеми глобального характеру. Глобальні проблеми спричиняють значні економічні та соціальні втрати. Науково-технічний прогрес, інтенсивне використання природних ресурсів, швидка урбанізація населення та інші впливи сучасної цивілізації на навколишнє середовище призвели до появи нових і загострення існуючих глобальних проблем [2].

До основних глобальних проблем відносять: демографічну проблему, проблему голоду – продовольчу проблему, енергетичні та сировинні проблеми, проблеми миру та роззброєння, забезпечення екологічної стабільності, соціальні проблеми та економічні проблеми, політичні проблеми, деградацію земель, проблеми подолання відсталості країн, що розвиваються. Важливість аналізу глобальних проблем людства полягає в дослідженнях процесів глобальної інтеграції, виснаження сировинних та енергетичних ресурсів, пошук нових видів сировини та альтернативних джерел палива та енергії, зростання агресії у світі (загроза світової війни) з високим ступенем мілітаризації світових та регіональних держав, неконтрольоване зростання населення світу на тлі регіональних та географічних диспропорцій розвитку, диспропорції демографічного та географічного розвитку, зростаючі продовольчі проблеми, погіршення стану здоров'я населення, диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів і держав, формування глобального інформаційного суспільства, виклики соціальних проблем тощо [2].

Однак сучасна неоліберальна глобалізація є досить суперечливим явищем, котрому притаманні як негативні, так і позитивні сторони. Позитивна сторона глобалізації проявляється у перспективах, котрі вона відкриває для людства, зокрема можливості для

розвитку суспільства, засновані на розповсюдженні та освоєнні знань, технологій, інформації; використання переваг міжнародного поділу праці та виробничої кооперації тощо.

Сьогодні існує об'єктивна потреба переходу людства на принципи господарювання, котрі б дали змогу використовувати переваги глобалізації з метою покращення задоволення його зростаючих потреб.

Першими кроками на шляху переходу людської цивілізації до ноосферних принципів господарювання стало прийняття та просування прогресивною світовою громадськістю ідеології, котра є альтернативою парадигмі економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю, ідеології що сповідує принцип, згідно якого людство повинно стати на шлях розвитку, котрий би задовольняв потреби сьогодення, не приносячи при цьому в жертву здатності прийдешніх поколінь до задоволення своїх потреб, ідеології під назвою сталий розвиток (Sustainable development).

Концепція сталого розвитку – це комплексна система засобів досягнення паритету відносин у тріаді людина-господарство-природа. Економічна складова у даній системі розглядається як оптимальне використання природних ресурсів і екологічних технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку або знищення відходів. Соціальна складова сталого розвитку орієнтована на людину, її завданням є збереження стабільності соціальних і культурних систем. Екологічна складова повинна забезпечувати консервацію, захист та розвиток фізичної та біологічної ресурсної бази та екосистем.

Механізм взаємодії економічного та екологічного елементів утвердив ідею вартісної оцінки та інтерналізації зовнішніх впливів на навколишнє природне середовище. Дослідження поєднання соціального та екологічного елементів передбачає вирішення таких питань як внутрішньопоколінна і міжпоколінна рівність, включаючи дотримання прав майбутніх поколінь та участі населення в процесі прийняття рішень [3, с. 74-78].

Список літератури:

1. Сапа Н.В. Глобальна трансформація сучасних економічних процесів: теоретико-методологічні засади. Гуманітарний вісник ЗДІА. Секція «Політологія». 2008. Вип. №32. С. 190-195.
2. Хаєцька О.П. Проблеми та перспективи глобалізації, глобальні проблеми людства. Економічний простір. 2024. № 189. С.316-322
3. Білорус О.Г., Мацейко Ю.М. Глобальна перспектива і сталий розвиток: (Системні маркетинг. дослідж.). К.: МАУП, 2005. 492 с.

Федик Сегрій Євгенович

к.ю.н., доцент кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У СВІТЛІ ПОДІЙ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ХАКЕРСЬКОЮ АТАКОЮ НА МОБІЛЬНИЙ ОПЕРАТОР «КИЇВСТАР»

На сьогоднішній день в світлі розвитку штучного інтелекту та комп'ютерних технологій, важливе місце посідає безпека держави та її громадян у сфері захисту від кібератак. Це вже так би мовити інший фронт, який на відміну від бойових дій, супроводжується можливістю витоку інформації. Термін Кібербезпека, порівняно з її обороноздатністю, з'явився нещодавно, адже стрімкий розвиток інформаційного діджиталізованого простору пов'язаний саме із розвитком комп'ютерних технологій.

Кібербезпека і захист від хакерських атак висуває нові вимоги для відповідних служб, а саме спецслужб, які задіяні у захисті та обороні держави. Виток інформації завжди становив жвавий інтерес для спецслужб, який пов'язаний як зі спецзв'язком та засобами його захисту від прослуховування, так і інформацією, яка зберігається на серверах.

У зв'язку із цим все ширшого розповсюдження набуває термін Кібервійна. Що ж можна розуміти під даним терміном? Як на нашу думку, Кібервійна – це конфлікт, що триває у цифровому просторі за допомогою комп'ютерних технологій, метою якої виступає дестабілізація інфраструктури супротивника, збирання розвідданих, а також знищення або пошкодження критично важливих комп'ютерних систем і мереж. Це застосування атак заради отримання переваги над противником або завдання шкоди його економіці, обороні та національній безпеці.

Науковці зазначають, що нині важливість кіберпростору підтверджується появою концепцій ведення боротьби в ньому та створенням у складі збройних сил багатьох країн світу спеціальних структур. У той же час, під інформаційною безпекою вони розуміють такий стан захищеності інформаційного простору держави, за якого неможливо завдати збитку властивостям об'єкта безпеки, що стосуються інформації та інформаційної інфраструктури, і який гарантує безперешкодне формування, використання й розвиток національної інфосфери в інтересах оборони [1, с. 11-12].

На відміну від інформаційних атак, що зосереджені на поширенні дезінформації, пропаганди або на впливі на громадську думку, кібервійна охоплює ширший спектр, як-от зломи систем, шпигунство, зараження шкідливим програмним забезпеченням та викрадення даних.

З точки зору напрямків атак, останні можна поділити на Шпигунство; Dos – атаки, що скеровані на перешкоджання законним користувачам отримати доступ до сайту. Даний тип атак використовується для порушення роботи критично важливих операцій і систем, а також для блокування доступу до важливих сайтів для цивільних осіб, військовослужбовців, співробітників служб безпеки або науково-дослідних установ; Пропагандистські атаки; Фінансові атаки, тощо.

Дані атаки можуть носити комбінований характер і мати на меті пошкодження одночасно декількох сфер, які потребують інформаційного захисту.

Для посилення боротьби із кібератаками, все більшого розповсюдження набувають факультети в системі закладів освіти щодо запобігання злочинам у сфері інформаційного простору. Це стосується як національних університетів, так і відомчих навчальних закладів.

Адже кібератаки ворога стають дедалі частішими і витонченішими. Причому нашими фахівцями було зафіксовано низку угруповань, які займаються кібершпигунством щодо сил безпеки та оборони України і інших силових відомств та реалізовували атаки на об'єкти інформаційної інфраструктури.

На необхідність у посиленні заходів безпеки в інформаційному просторі свідчить і нещодавня атака, яка відбулась на мережу Київстар. Дана атака спричинила масовий збій у програмах, який торкався усіх абонентів мобільного оператора Київстарту. Такий масовий характер продемонстрував нагальну потребу у посиленні захисту інформаційного простору, адже кібератаки можуть паралізувати і інші галузі.

Загалом, Київстарту було завдано критичних уражень, що пов'язане зі знищенням віртуальних серверів та програм комп'ютерного забезпечення, на відновлення яких пішло чимало часу. Таким чином, атака була спрямована як на віртуальну інфраструктуру, так і на фізичну.

А відтак можна констатувати, що війна в Україні перейшла на зовсім інший рівень кіберзлочинності. Тобто це вже кіберзлочинність не якихось окремих угруповань, а й окремих держав. І сьогодні у кіберпросторі задіяні не любительські угруповання хакерів, а фактично вже спецслужби країн залучені до атак та оборони цифрового простору.

Список літератури:

1. Бурячок В.Л. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект: підручник / [В. Л. Бурячок, В. Б. Толубко, В. О. Хорошко, С. В. Толюпа]; за заг. ред. д-ра техн. наук, професора В. Б. Толубка.— К.: ДУТ, 2015.— 288 с.

Юрків Руслан Русланович

к.е.н., доцент кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

**ОЦІНЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ**

На теперішній час багато підприємств України характеризуються недостатнім потенціалом економічного розвитку [1, с. 131]. Однією з причин цього явища є низький рівень реалізації наявного у суб'єктів підприємництва фінансового потенціалу [2, с. 30], насамперед, потенціалу їх інвестиційної діяльності. У зв'язку з цим багатьом таким суб'єктам є притаманним низький ступінь фінансової стабільності [3, с. 94] та економічної безпеки [4, с. 97], оскільки низька інвестиційна активність справляє негативний вплив на конкурентоспроможність та виробничо-збутові можливості компаній.

Для оцінювання реалізації фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в контексті зміцнення фінансово-економічної безпеки підприємств потрібно вирішити два головні завдання, а саме:

- 1) визначити величину зазначеного потенціалу;
- 2) встановити рівень його реалізації.

При цьому завдання оцінювання наявного фінансового потенціалу інвестиційного потенціалу певного суб'єкта підприємництва можна сформулювати таким чином. Нехай існує множина інвестиційних проєктів, які характеризуються обсягами потрібних інвестицій у їх започаткування, прогнозним розподілом чистого грошового потоку (суми прибутку та амортизаційних відрахувань) за роками їх експлуатації тощо. Також відомими є базові (тобто до реалізації проєктів) значення прогнозного прибутку, ринкової вартості власного капіталу, наявного фінансового потенціалу інвестиційної діяльності та інших характеристик підприємства. Необхідно визначити раціональні значення елементів трьох векторів, кожен з яких містить раціональні частки фінансування запланованих проєктів відповідно за рахунок власних, позикових та залучених коштів, щоб забезпечити максимально можливий приріст ринкової величини тієї частини власного капіталу суб'єкта, яка залишиться у розпорядженні теперішніх його власників після реалізації запланованої інвестиційної програми (з урахуванням можливого застосування залучених джерел коштів для її фінансування). При цьому повинні виконуватися такі додаткові умови:

- 1) невід'ємності шуканих значень елементів зазначених векторів;

2) рівності суми трьох відповідних (тобто таких, які характеризують відповідний інвестиційний проєкт) значень елементів векторів або одиниці або нулю;

3) неперевищення величини позикового капіталу підприємства величини його власного капіталу, обчисленого з використанням методу капіталізації прогнозного чистого прибутку, при цьому цей прибуток береться згідно помірної песимістичної його оцінки;

4) неперевищення частки внесків нових співвласників підприємства (якщо відбудеться використання залучених джерел коштів з метою фінансування інвестиційної програми цього підприємства) певної наперед встановленої теперішньої його власниками її величини.

Тоді для вирішення завдання оцінювання наявного фінансового потенціалу інвестиційної діяльності певного підприємства необхідним є здійснення таких етапів дій:

1. Ранжування запланованих інвестиційних проєктів у порядку зниження співвідношення між сподіваним прибутком від їх провадження та сумою інвестицій у таке провадження.

2. Включення в остаточну інвестиційну програму найбільш прибуткових проєктів з урахуванням можливості їх фінансування за рахунок наявних у підприємства вільних грошових засобів. При цьому слід враховувати обмеження на величину цих засобів.

3. Ранжування проєктів, які ще не було включено в інвестиційну програму, у порядку спадання такого показника:

$$K_{pi} = \frac{\sum_{t=1}^T \Pi_{zit}}{T \cdot I_i}, \quad (1)$$

де K_{pi} – значення критеріального показника ранжування проєктів, які передбачає здійснити підприємство, за ступенем привабливості їх позикового фінансування для i -того проєкту;

T – граничний (максимально можливий) термін, на який підприємство може отримати позику з метою фінансування запланованих до реалізації інвестиційних проєктів, років;

Π_{zit} – прогнозна сукупна величина потенційного чистого грошового потоку, який суб'єкт господарювання може використати з метою погашення позики, узятій для фінансування реалізації i -того проєкту у t -ому проміжку часу (році), грошових одиниць;

I_i – величина потрібних інвестицій у реалізацію підприємством i -того інвестиційного проєкту, грошових одиниць.

4. Включення в остаточну інвестиційну програму проєктів з найбільшими значеннями показника (1) з урахуванням можливості їх фінансування за рахунок позикових коштів. При цьому необхідно враховувати два обмеження: 1) умову неперевищення величин узятих з метою фінансування проєктів позик обсягу дисконтованого за ставкою кредитного відсотка

грошового потоку, що спрямовуватиметься на обслуговування та погашення цих позик; 2) умову неперевикнення величини позикового капіталу підприємства величини його власного капіталу, обчисленого з використанням методу капіталізації прогнозного чистого прибутку.

5. Ранжування проєктів, які ще не було включено в інвестиційну програму, у порядку спадання різниці між лівою та правою частиною такої нерівності:

$$P_{чci} > I_i \cdot \delta, \quad (2)$$

$P_{чci}$ – середньорічний чистий прибуток, який передбачається отримати від реалізації підприємством i -того інвестиційного проєкту, грошових одиниць;

δ – річна ставка дисконту, частки одиниці.

6. Включення в остаточну інвестиційну програму проєктів з найбільшими значеннями різниці між лівою та правою частиною нерівності (2) з урахуванням можливості їх фінансування за рахунок залучених коштів. При цьому необхідно враховувати два обмеження: 1) те, що задається нерівністю (2); 2) умову неперевикнення частки нових співвласників підприємства певної наперед встановленої теперішніми його власниками величини.

7. Повернення до першого етапу, оскільки можливим є випадок, що після реалізації усіх шести етапів виявиться, що деякі раніше нереалізовані проєкти доцільно реалізувати з використанням одного з трьох видів джерел фінансування (або їхньої комбінації). Якщо ж цього випадку не трапиться, то інвестиційна програма вважатиметься сформованою.

З урахуванням наведеної послідовності дій нами було оцінено середню сукупну величину наявного фінансового потенціалу групи малих підприємств, які представляють три види економічної діяльності, а саме – виробництво хлібобулочних та кондитерських виробів, виконання будівельно-ремонтних робіт та деревообробку. При цьому дані про досліджувані підприємства було отримано двома основними способами: шляхом обробки бухгалтерської та статистичної звітності цих підприємств та завдяки проведенню анкетного опитування їх власників та менеджерів.

Оскільки на даний час багато вітчизняних підприємств знаходяться у стані фінансово-економічної кризи, то було здійснено поділ досліджуваних підприємств за рівнем прибутковості сукупного капіталу на п'ять груп, а саме: з дуже низьким рівнем прибутковості (до 0,01), із низьким рівнем прибутковості (від 0,01 до 0,03), із середнім рівнем прибутковості (від 0,03 до 0,09), із високим рівнем прибутковості (від 0,09 до 0,12), із дуже високим рівнем прибутковості (вище 0,12).

Зіставивши середній фактичний обсяг вкладених інвестицій із середньою розрахунковою величиною фінансового потенціалу інвестиційної діяльності малих підприємств за їх групами можна оцінити рівень використання цього потенціалу. Проведене

дослідження показало, що за усіма трьома видами економічної діяльності рівень використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності досліджуваних малих підприємств для більшості їх груп є невеликим і коливається у межах від 0,3 до 0,5.

Що стосується відносної величини фінансового потенціалу інвестиційної діяльності досліджуваних суб'єктів малого підприємництва (вона визначалася як відношення абсолютного розміру цього потенціалу до обсягу сукупних активів підприємств), то ця величина досить сильно коливається за групами підприємств. Для прикладу, для малих підприємств, що здійснюють виготовлення хлібобулочних та кондитерських виробів, відносна величина сукупного фінансового потенціалу інвестиційної діяльності коливається від 0,012 (для підприємств з найнижчим рівнем прибутковості) до 0,249 (для підприємств з найвищим рівнем прибутковості). Взагалі, проведене дослідження показало існування статистично значущого зв'язку між рівнем прибутковості підприємств та значеннями індикаторів абсолютної та відносної величин сукупного фінансового потенціалу інвестиційної діяльності суб'єкта малого підприємництва: чим вищим є рівень їх прибутковості, тим більшими є ці значення. Отже, підприємства, які знаходяться у стані фінансово-економічної кризи, характеризуються меншими значеннями абсолютної та відносної величин сукупного фінансового потенціалу інвестиційної діяльності, ніж підприємства, що не перебувають у кризовому стані.

Таким чином, величина наявного фінансового потенціалу інвестиційної діяльності досліджуваних малих підприємств доволі часто є меншою за величину їх інвестиційного потенціалу. Це зумовлено, зокрема, обмеженістю внутрішніх джерел коштів та труднощами, з якими пов'язане отримання підприємствами банківських кредитів.

Отже, оцінювання реалізації фінансового потенціалу інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва дає змогу не лише можуть надати необхідну інформацію щодо рівня такої реалізації, але й забезпечити можливість виявлення резервів підвищення цього рівня у майбутньому, враховуючи необхідність забезпечення належної фінансово-економічної безпеки у довготривалій перспективі.

Список літератури:

1. Yemelyanov O., Symak A., Zarytska O. Modeling the process of forming the potential of economic development of an industrial enterprise. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie*. 2016. Vol. 3. 2016. Vol. 3. Pp. 128–137.
2. Куліш Г. П., Чепка В. В. Фінансовий потенціал підприємства та його роль в умовах нестабільної економіки. *Статистика України*. 2017. № 1. С. 29–35.

3. Мельник С. І. Основні чинники впливу на фінансову стабільність в контексті управління фінансовою безпекою підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці: зб. наук. праць Національного авіаційного університету*. 2019. Вип. 5/73. Ч. 2. С. 92–97.

4. Боровік Л. В. *Методологічні аспекти побудови системи економічної безпеки формування інвестиційного потенціалу аграрного підприємства*. Фінансовий простір. 2020. №3. С. 94–100.

Барабаш Владислав Юрійович

аспірант кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Діджиталізація економіки - це один з найважливіших та найактуальніших трендів сучасного світу, який впливає на всі сфери людської діяльності. Завдяки швидкому розвитку інформаційних та комунікаційних технологій, економіка стає все більш цифровою, мережевою, інтелектуальною та інноваційною. Це відкриває нові можливості для підвищення продуктивності, конкурентоспроможності, якості життя та розв'язання глобальних проблем. Однак, діджиталізація економіки також супроводжується рядом викликів та ризиків, таких як нерівність, безробіття, нестабільність, кіберзлочинність тощо. Тому, необхідно забезпечити, щоб діджиталізація економіки була орієнтована на сталий розвиток, який визначається як розвиток, що задовольняє потреби сучасного суспільства, не погіршуючи можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Метою даної наукової роботи є дослідження діджиталізації економіки як елемента сталого розвитку на прикладі України. Об'єктом дослідження є процеси діджиталізації економіки в Україні. Предметом дослідження є вплив діджиталізації економіки на екологічні, соціальні та економічні аспекти сталого розвитку в Україні. Актуальність дослідження полягає в тому, що діджиталізація економіки є одним з ключових факторів модернізації та трансформації економічних систем, який потребує комплексного наукового осмислення та оцінки його наслідків для сталого розвитку.

Діджиталізація економіки - це процес впровадження інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) в різні сфери економічної діяльності, що сприяє підвищенню продуктивності, ефективності, конкурентоспроможності та інноваційності. Діджиталізація економіки також відіграє важливу роль у сталому розвитку, який передбачає гармонійне поєднання економічного зростання, соціальної справедливості та охорони навколишнього середовища.

Основні переваги діджиталізації економіки для сталого розвитку полягають у наступному [1]:

- Сприяє створенню нових ринків, бізнес-моделей, продуктів та послуг, що відповідають потребам споживачів та суспільства, а також забезпечують додану вартість та конкурентні переваги.

- Оптимізація ресурсів, зниження витрат, збільшення якості та безпеки, підвищення прозорості та взаємодії між різними учасниками економічного процесу.

- Діджиталізація економіки сприяє розвитку людського капіталу, підвищенню кваліфікації, навичок та компетентностей працівників, а також створенню нових можливостей для зайнятості, навчання, самореалізації та соціальної інтеграції.

Однак, діджиталізація економіки також супроводжується певними викликами та ризиками для сталого розвитку, серед яких можна виділити наступні [1]:

- Залучення значних інвестицій у розвиток ІКТ-інфраструктури, освітньої системи, науково-технічної бази, законодавчого регулювання та інституційної підтримки.

- Викликає структурні зміни на ринку праці, що призводять до зникнення деяких професій та появи нових, а також до зміни вимог до кваліфікації та компетентностей працівників. Це вимагає постійного підвищення рівня освіти та навчання, а також адаптації соціальної політики та системи соціального захисту.

- Нові загрози для безпеки, конфіденційності та захисту персональних даних, а також для етики, прав людини та демократії. Це вимагає розробки та дотримання відповідних стандартів, норм та правил, а також забезпечення контролю та відповідальності за використання ІКТ.

Для вирішення проблем, пов'язаних з діджиталізацією економіки, необхідно застосувати комплексний та системний підхід, який б включав наступні заходи:

- Забезпечити координацію та співпрацю між усіма зацікавленими сторонами: державою, бізнесом, громадськістю, науковою спільнотою, міжнародними партнерами та донорами.

- Створити сприятливе законодавче, регуляторне, фінансове та податкове середовище для розвитку та впровадження цифрових технологій, продуктів та послуг.

- Розробити та реалізувати національну стратегію діджиталізації економіки, яка б визначала цілі, пріоритети, індикатори, ресурси та відповідальність за її виконання.

- Забезпечити інвестиції та фінансування цифрових проєктів та ініціатив, які мають стратегічне значення для економічного зростання, конкурентоспроможності та сталого розвитку.

- Підвищити рівень цифрової грамотності та компетентності населення, особливо молоді, жінок, сільського населення та вразливих груп, за допомогою реформи освітньої системи, надання безкоштовних онлайн-курсів, створення цифрових освітніх платформ та інших заходів.

- Забезпечити рівний доступ до цифрових ресурсів, послуг та даних для всіх громадян.

- Сприяти розвитку інноваційної культури, підприємництва та екосистеми, які стимулюють створення та розвиток цифрових стартапів, продуктів, послуг та ринків, а також залучення венчурного капіталу, інвесторів, партнерів та експертів.

- Використовувати цифрові технології для покращення якості, ефективності та прозорості державного управління, надання публічних послуг, боротьби з корупцією, зміцнення демократії, громадянського суспільства та громадської участі.

Цифрова діджиталізація в Україні - це процес перетворення України на сучасну, конкурентоздатну та інноваційну країну, яка використовує цифрові технології для покращення якості життя громадян, розвитку економіки, зміцнення демократії та захисту суверенітету.

У складі програми відновлення України United 24 був розроблений план «Діджиталізація» [2], який має на меті забезпечити економічне зростання, соціальну справедливість та національну безпеку України в умовах війни та постконфліктного відновлення. Передбачається залучення 69 млрд грн на цифровий розвиток України до 2025 року, який має охоплювати такі напрями:

- Розвиток ІКТ-інфраструктури, яка забезпечує доступність, надійність, безпеку та якість цифрових послуг та даних, а також покриття 95% населення мобільним інтернетом 4G/5G та 70% залізничних шляхів.

- Розвиток цифрового бізнесу, який сприяє створенню нових продуктів, послуг, бізнес-моделей та ринків, а також підвищує конкурентоспроможність та ефективність економічних агентів, зокрема за допомогою програми Matching grants, яка подвоює інвестиції, які стартапи залучили у венчурних фондів.

- Розвиток цифрової освіти, яка підготовлює кваліфікованих та конкурентоздатних фахівців, здатних працювати в умовах діджиталізації, а також підвищує рівень цифрової грамотності та компетентності всього населення, за допомогою платформи Дія.Цифрова освіта, яка надає безкоштовний доступ до якісних освітніх курсів з різних сфер.

- Розвиток цифрового урядування, яке покращує якість, ефективність та прозорість державного управління, надання публічних послуг, боротьби з корупцією, зміцнення

демократії, громадянського суспільства та громадської участі, за допомогою мобільного додатку Дія.

- Розвиток цифрової безпеки, яка забезпечує захист цифрових даних, прав та інтересів користувачів, а також національної безпеки.

- Розвиток цифрової інтеграції, яка сприяє гармонізації цифрового законодавства, стандартів, регуляторних практик та інфраструктури України з європейськими, а також залученню України до спільних європейських цифрових проєктів та ініціатив, за допомогою запуску програми е-резидентства для іноземних громадян, які хочуть користуватися цифровими послугами України.

Цифрова діджиталізація в Україні базується на трьох основних принципах (табл. 1) сформованих у плані «Цифрова Україна», що є документом, який визначає візію, місію, цілі, принципи та напрями розвитку цифрового суспільства та економіки в Україні до 2030 року.

Таблиця 1

Основні принципи Цифрової діджиталізації в Україні

Принцип	Характеристика
Цифровий за замовчуванням	Усі державні послуги, документи та дані мають бути доступні в цифровому форматі через мобільний додаток Дія, який є єдиним цифровим інтерфейсом між державою та громадянами.
Цифровий для всіх	Усі громадяни мають мати можливість користуватися цифровими послугами, незалежно від їх місця проживання, соціального статусу, освіти, віку та інших факторів. Для цього необхідно забезпечити рівний доступ до швидкісного інтернету, цифрової освіти та цифрової інклюзії.
Цифровий відкритий	Усі цифрові дані, які належать державі або створюються за рахунок державних коштів, мають бути відкритими для громадськості, за винятком тих, що стосуються національної безпеки, особистої конфіденційності та комерційної таємниці. Відкриті дані сприяють прозорості, відповідальності, громадському контролю та інноваціям.

Джерело: сформовано автором за даними [3]

Цифрова діджиталізація в Україні реалізується за допомогою ряду проєктів та ініціатив, які координує Міністерство цифрової трансформації України. Деякі з них вже запуснені та показують успішні результати, а деякі ще знаходяться в стадії розробки та впровадження. Ось деякі приклади цих проєктів та ініціатив [4]:

- **Дія.** Це мобільний додаток, який дозволяє отримувати та використовувати цифрові документи, такі як паспорт, права, податковий номер, страхове свідоцтво тощо. За допомогою Дії можна також отримати більше 100 електронних послуг, таких як реєстрація авто, замовлення субсидії, запис на вакцинацію тощо. Дія також має функцію Дія.QR, яка дозволяє перевіряти автентичність цифрових документів за допомогою QR-коду.

- **Дія.Цифрова освіта.** Це онлайн-платформа, яка надає безкоштовний доступ до якісних освітніх курсів з різних сфер, таких як ІТ, маркетинг, дизайн, підприємництво тощо. Після проходження курсу учасники отримують цифровий сертифікат, який можна додати до резюме або соціальних мереж.

- **Дія.Бізнес.** Це онлайн-сервіс, який дозволяє відкрити та вести бізнес в Україні в цифровому форматі. За допомогою Дія.Бізнес можна зареєструвати ФОП або ТОВ, отримати реєстраційний номер, податкову декларацію, банківський рахунок, електронний підпис тощо. Дія.Бізнес також надає інформацію про державну підтримку, гранти, кредити, консультації та інші можливості для розвитку бізнесу в Україні.

- **Дія.City.** Це програма, яка сприяє розвитку інноваційних міст в Україні. За допомогою Дія.City міста можуть отримати державну підтримку для впровадження цифрових проєктів, таких як електронне урядування, розумне освітлення, безпілотний транспорт, цифрова медицина тощо.

- **Е-резидентство.** Це програма, яка дозволяє іноземним громадянам отримати статус е-резидента України та користуватися цифровими послугами, які надає Україна. Е-резидентство спрощує процес відкриття та ведення бізнесу в Україні, а також надає можливість отримувати освіту, медичну допомогу, культурні послуги тощо.

- **Проєкт “Цифрова аграрна платформа”** - це проєкт, який має на меті створити цифрову платформу для аграрного сектору України, яка б дозволяла збирати, обробляти та аналізувати дані про стан ґрунтів, врожайність, погоду, ринки, логістику тощо, а також надавати аграріям доступ до цифрових послуг, фінансування, страхування, освіти та інновацій.

Існують інші платформи для надання послуг та комунікації влади з населенням, зокрема можна виділити: “Прозоро”, “Е-декларування”, “Вулик” та інші.

Для забезпечення стабільного розвитку цифрової економіки в Україні необхідно забезпечити рівний доступ до швидкісного інтернету, цифрової освіти та цифрової інклюзії, створити новітню цифрову інфраструктуру та розвинути цифрові сервіси, гармонізувати цифрове законодавство, стандарти, регуляторні практики та інфраструктуру України з європейськими, а також залучити Україну до спільних європейських цифрових проєктів та ініціатив. Конкурентоспроможність підприємств в умовах цифрової економіки визначається їх спроможністю швидко опанувати і впроваджувати у свою діяльність інформаційні технології, генерувати нові цифрові продукти й оперативно реагувати на запити споживачів. Цифрова трансформація вітчизняного бізнесу є безальтернативним шляхом його подальшого розвитку в сучасних умовах висококонкурентних ринків, карантинних обмежень, спричинених пандемією, та проблем, викликаних повномасштабним воєнним вторгненням росії в Україну.

Список літератури:

1. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ : монографія / О. М. Пищуліна та ін. Київ : Заповіт, 2018. 365 с.

2. Федоров М. А. План «Диджиталізація». URL: <https://forbes.ua/innovations/plan-didzhitalizatsiya-na-vidnovlennya-ta-tsifroviy-rozvitok-do-2025-roku-khochut-zaluchiti-i-vitratiti-692-mlrd-grn-kudi-pidut-groshi-05072022-7000> (дата звернення: 03.02.2024).

3. Деякі питання цифрового розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України № 56 від 30.01.2019 р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-cifrovogo-rozvitku> (дата звернення: 03.02.2024).

4. Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL : <https://thedigital.gov.ua/2021> (дата звернення: 03.02.2024).

Винничук Андрій Миколайович

аспірант кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Напевно однією із першопричин створення найперших держав було бажання людей об'єднуватись заради забезпечення своїх потреб, яких самотужки, індивідуально, досягнути б вони не змогли. Безпека є однією із таких базових потреб для людини. Це є необхідною передумовою та метою ефективного та сталого розвитку. Мабуть, можна погодитись, що розвиток будь-якої сфери не можливий, коли людина, об'єднання людей, нація, держава не є в безпеці. На жаль, на сьогодні це питання не лише залишається невирішеним, але й набуває все більшого резонансу, особливо у зв'язку із стратегічним значенням сфери національної безпеки для України. Національна безпека України стає ключовим об'єктом публічного управління у сучасних умовах геополітичних та технологічних змін. Забезпечення безпеки країни вимагає ефективного публічного адміністрування та системних стратегій. У викладеному матеріалі проводиться аналіз ролі та значення національної безпеки в контексті публічного адміністрування, визначаються сучасні виклики та загрози, розглядається розвиток стратегій адміністрування, міжнародне співробітництво та роль громадян у забезпеченні національної безпеки. Значущим питанням у процесі державотворення, що супроводжує людство протягом всіх історичних етапів розвитку суспільно-правових відносин, є забезпечення національної безпеки держави. Ця проблема стає надзвичайно актуальною під час проведення численних реформ, особливо в умовах стрімкого зростання різноманітних внутрішніх і зовнішніх ризиків, загроз і викликів.

Відповідно до п. 9 Статті 1. Розділу 1. Загальних положень Закону України «Про національну безпеку», національна безпека України - захищеність державного суверенітету,

територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [1].

Державна політика України у сферах національної безпеки і оборони базується на чіткій правовій основі, що визначена Конституцією України, відповідними законами країни, міжнародними договорами, схваленими Верховною Радою України, а також нормативно-правовими актами, виданими відповідно до Конституції та законів України.

Державна політика у сферах національної безпеки і оборони має на меті захист людини і громадянина, їхніх життів, гідності, конституційних прав і свобод, а також створення безпечних умов для життєдіяльності. Також вона спрямована на захист суспільства, його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку, а також на захист держави, її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

Основні принципи формування системи публічного управління у сферах національної безпеки і оборони включають верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за сектором безпеки і оборони. Також вони передбачають дотримання норм міжнародного права та активну участь в міжнародних зусиллях для забезпечення миру і безпеки.

Публічне управління в рамках національної безпеки повинно забезпечувати фундаментальні національні інтереси, які охоплюють державний суверенітет і територіальну цілісність, демократичний конституційний лад, сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави, інтеграцію в європейський політичний, економічний та безпековий простір, а також розвиток рівноправних відносин з іншими державами.

Спрямованість адміністративних функцій держави у галузі безпеки орієнтована на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України як від зовнішніх так і від внутрішніх загроз.

Згідно зі статтею 17 Конституції України, захист суверенітету й територіальної цілісності, забезпечення економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави [2]. Національна безпека виступає пріоритетним завданням публічного адміністрування. Забезпечення територіальної цілісності, економічного розвитку та соціальної стабільності вимагає системної роботи державних органів та публічних структур. Це означає постійний моніторинг та аналіз поточного стану національної безпеки та проведення відповідних реформ. Ці реформи мають сприяти модернізації держави та впровадженню кращого світового досвіду в контексті забезпечення національної безпеки.

Сучасний світ стикається з рядом нових викликів та загроз, які ставлять під сумнів звичні підходи до національної безпеки. Кібератаки, гібридні війни, тероризм – це лише кілька прикладів. Детальний аналіз цих викликів є необхідним для розробки ефективних стратегій адміністрування та протидії.

Впровадження нових систем публічного управління в рамках реалізації функції безпеки є особливо важливо в умовах викликів, з якими стикнулася Україна починаючи з 2014 року, а особливо нині, в час війни. Ці зміни вимагають створення якісно нової системи національної безпеки та внесення відповідних змін.

Вдосконалення стратегій публічного адміністрування має ключове значення для зміцнення національної безпеки. Це включає в себе оновлення законодавства, оптимізацію управлінських структур та використання інноваційних підходів. Системна координація всіх рівнів управління є необхідною для виконання таких стратегій.

Умови глобалізації вимагають ефективного міжнародного співробітництва. Участь України в міжнародних організаціях та партнерства з іншими країнами є ключовим аспектом для обміну досвідом та реалізації спільних заходів національної безпеки.

Активна участь громадян у процесі забезпечення національної безпеки визначається як ключовий фактор успіху. Підвищення рівня свідомості та розуміння ролі кожного громадянина сприяє створенню сильної та об'єднаної країни.

Національна безпека України є невід'ємною частиною публічного адміністрування. Забезпечення стабільності та безпеки вимагає постійної уваги до стратегій адміністрування, викликів та загроз, міжнародної співпраці та активної участі громадян. Лише взаємодія всіх суб'єктів може забезпечити ефективність та стійкість системи національної безпеки.

Вважається, що термін "національна безпека" вперше отримав свою дефініцію у США, зокрема в 1904 році, коли тодішній президент США використав його не як юридичну, але як зовнішньополітичну концепцію у посланні до Конгресу. У цьому посланні в обґрунтуванні приєднання зони Панамського каналу було використано поняття "національна безпека" в інтересах країни. Важливо відзначити, що американська концепція національної безпеки розглядала її як складову частину національних інтересів.

У зв'язку з цим С. Крук визначає два підходи до розуміння національної безпеки: розгляд її в контексті національних інтересів та розгляд як частини базових цінностей суспільства [3].

Як ми бачимо, з вищезазначеного видно, що державна політика та публічне управління у сферах національної безпеки і оборони повинно ґрунтуватись на чіткій правовій основі, охоплюючи Конституцію України, закони та міжнародні договори. Принципи публічного управління у сфері національної безпеки спрямовані на захист основних цінностей,

включаючи права та безпеку громадян, демократію, добробут суспільства та сталий розвиток.

Важливими є дотримання верховенства права, підзвітності, законності а також участь в міжнародній діяльності для забезпечення миру та безпеки. Фундаментальні національні інтереси охоплюють суверенітет, територіальну цілісність, сталий економічний розвиток та інтеграцію в європейський простір. В сучасних умовах високо розвинутих технологій система публічного управління у сфері національної безпеки повинна включати заходи, спрямовані не лише на військовий та економічний сектор, а і кібер- та інформаційну безпеку.

Публічне адміністрування у сфері національної безпеки включає координацію дій владних органів, збільшення ефективності армії та правоохоронних структур, а також розвиток інтегрованих стратегій для запобігання загроз і викликів. Забезпечення ефективності публічного адміністрування в сфері національної безпеки вимагає постійного моніторингу та аналізу сучасних геополітичних та технологічних трендів. Співпраця з міжнародними партнерами важлива для створення об'єднаних зусиль у забезпеченні національної безпеки та вирішенні глобальних викликів. Важливість інформаційної безпеки в контексті публічного адміністрування національної безпеки не може бути недооцінена, інтегровані підходи до цього питання стають все більш стратегічними.

Національна безпека України є важливим об'єктом публічного адміністрування, спрямованого на забезпечення захисту територіальної цілісності та суверенітету країни, без якої не можливий сталий економічний розвиток держави.

Список літератури:

1. Закон України «Про національну безпеку України». Розділ 1. Загальні положення. Стаття 1., п. 9. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

2. Конституція України. Розділ I. Загальні засади. Стаття 17. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Крук С. І. Планування у сфері національної безпеки України. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2019. № 1. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2019_1_24

НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВІЙНИ

Удосконалення механізмів, процесів і процедур надання адміністративних послуг висвітлені у працях, зокрема, Т. Буренко, К. Дубич, С. Жараї, Ю. Лебединського, Т. Маматової, Д. Садлера, Ю. Шарова та ін.

Послуга – це економічна категорія, як виду діяльності, як сфери, як грошового потоку, що дозволяє сформулювати її визначення, як діяльності, яка здійснюється для задоволення певних потреб або інших зручностей наданих будь-кому.

Категорія «послуга» у публічному управлінні, у своїй основі має те саме навантаження, що й у приватному секторі, – це діяльність щодо задоволення певних потреб особи, яка здійснюється переважно за зверненням цієї особи.

Термін «послуга» в нормативно-правових актах застосовується для регулювання суспільних відносин та використовується у словосполученнях «адміністративна, державна, публічна або управлінська послуга». Вибір словосполучення, насамперед, залежить від напрямів діяльності суб'єктів публічної адміністрації.

Послугі, як правовій категорії, притаманні такі ознаки [1, с. 146-149].

- 1) під послугою слід розуміти діяльність, пов'язану з задоволенням потреб особи;
- 2) послуга – це матеріальне благо, оскільки створюється корисний ефект матеріального характеру, має особливу споживчу вартість – корисний ефект (задоволення потреб особи);
- 3) послуга не має майнового вираження, вона набувається і споживається в процесі її надання, а тому не може в подальшому бути передана іншій особі.

Курс України на європейську інтеграцію змінює пріоритети у правовідносинах держави та громадянина. Переорієнтація ставлення до громадянина чи особи як до «вищої соціальної цінності» та потреба в перетворенні України з «держави над людиною» у «державу для людини» викликали необхідність розгляду держави як організації на службі в суспільства. У цьому контексті актуалізується питання теоретичного обґрунтування та правового врегулювання надання фізичним та юридичним особам публічних послуг.

Розрізняють державні та муніципальні або комунальні послуги].

Державні послуги – це послуги, що надаються органами державної влади (як правило, виконавчої) та державними підприємствами, установами, організаціями

Муніципальні послуги – послуги, що надаються органами місцевого самоврядування та комунальними підприємствами, установами.

За суб'єктом, який несе відповідальність за надання публічної послуги та джерелом її фінансування (видом бюджету), до державних послуг можна віднести також послуги, які надаються органами місцевого самоврядування та недержавними установами, організаціями, підприємствами в порядку виконання делегованих державою повноважень тощо, а до муніципальних послуг – послуги, які надаються за рахунок місцевих бюджетів.

Адміністративні послуги – це публічні послуги, які надаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, іншими повноваженими особами, і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень (тобто прийняттям рішень, вчиненням дій тощо).

Ідентифікувати діяльність органів влади чи інших суб'єктів, як надавачів адміністративних послуг можна завдяки ознакам, які мають адміністративні послуги [2, с. 231-232]:

1. Адміністративна послуга надається за заявою фізичної або юридичної особи.

2. Надання адміністративних послуг пов'язане із забезпеченням умов для реалізації суб'єктивних прав конкретної особи (наприклад, проведення реєстрації суб'єктів господарювання, транспортних засобів, майнових прав, видачі дозволів, ліцензій та інше).

3. Право на отримання особою конкретної адміністративної послуги має визначатися законом, тобто, права та обов'язки адміністративного органу, порядок надання послуги тощо.

4. Адміністративні послуги надаються виключно адміністративними органами через реалізацію ними владних повноважень, які на виконання закону чи у порядку делегування здійснює функції державного управління або місцевого самоврядування. Отримати конкретну адміністративну послугу можна, як правило, тільки в одному адміністративному органі. В цьому сенсі адміністративний орган володіє «монополією» на надання такої адміністративної послуги.

5. Результатом адміністративної послуги в процедурному значенні є адміністративний акт – рішення або дія адміністративного органу, яким задовольняється звернення особи. Такий адміністративний акт має конкретного адресата – споживача адміністративної послуги, тобто особу, яка звернулася за даною послугою.

З вище описаних ознак адміністративних послуг можна чітко розмежувати публічні послуги та послуги приватного сектору.

Сфера надання адміністративних послуг зберігає важливе значення навіть у випадках найбільш екстремальних викликів. ЦНАП почали працювати і як гуманітарні штаби, і взяли навантаження по роботі з ВПО.

На початку війни надання адміністративних послуг певний час було неможливим через

закриття державних реєстрів, але ЦНАП не припиняли роботу, а працювали у всіх можливих форматах для того, щоб допомагати людям. Навіть у випадку найбільш безпекових викликів в умовах війни люди народжуються, одружуються, помирають, потребують документів посвідчення особи, місця проживання та багато іншого.

Через зростання внутрішньої міграції, для внутрішньо переміщених осіб, були потрібні відповідні види обліку та комунікації, соціальна підтримка громадян, що потрапили у складні життєві обставини. Через вплив мобілізації, переміщення, тимчасову окупацію окремих територій виникла потреба у зміні реєстраційної документації суб'єктів господарювання. Постала велика потреба у реєстраційних діях з транспортними засобами, особливо для цілей оборони, з посвідченнями водія (відновлення втрачених документів та інше).

Війна зумовила величезний попит на послуги окремих органів і організацій, що забезпечують доступ до правосуддя та адміністративних послуг. Населення України, що охоплює ВПО та мешканців місцевих громад, найчастіше потребувало послуг ЦНАП. Це говорить про актуальність послуг у відновленні документів, отриманні довідок, оформленні різних видів соціальної допомоги. За перших шість місяців війни потребу у адміністративних послугах задекларували 22 % громадян України, з них 78 % це вільно переміщені особи [9, с. 5], що свідчить про підвищену вразливість цієї групи. Разом з тим потреба громадян України та ВПО, як його частини, у послугах окремих органів і організацій, що забезпечують доступ до надання правової допомоги та адміністративних послуг, не відображає реального навантаження на ці організації. Оскільки, деякі громадяни із різних причин могли відкласти чи відмовитися від звернення до цих організацій через більш нагальні проблеми. Аналіз потреб важливо враховувати не лише на стадії запитів, а на стадії взаємодії, коли результатом є готовий продукт (рис. 1) [3, с. 8].

Як зазначалося вище, не усі запити були задоволені. 2 % запитів до ЦНАП були не вирішені, у тому числі, 4,2 % ВПО не отримали заявлених послуг від ЦНАП [3, с. 15]. Це реалії в період війни, коли багато державних реєстрів не працювали і неможливо підтвердити запит.

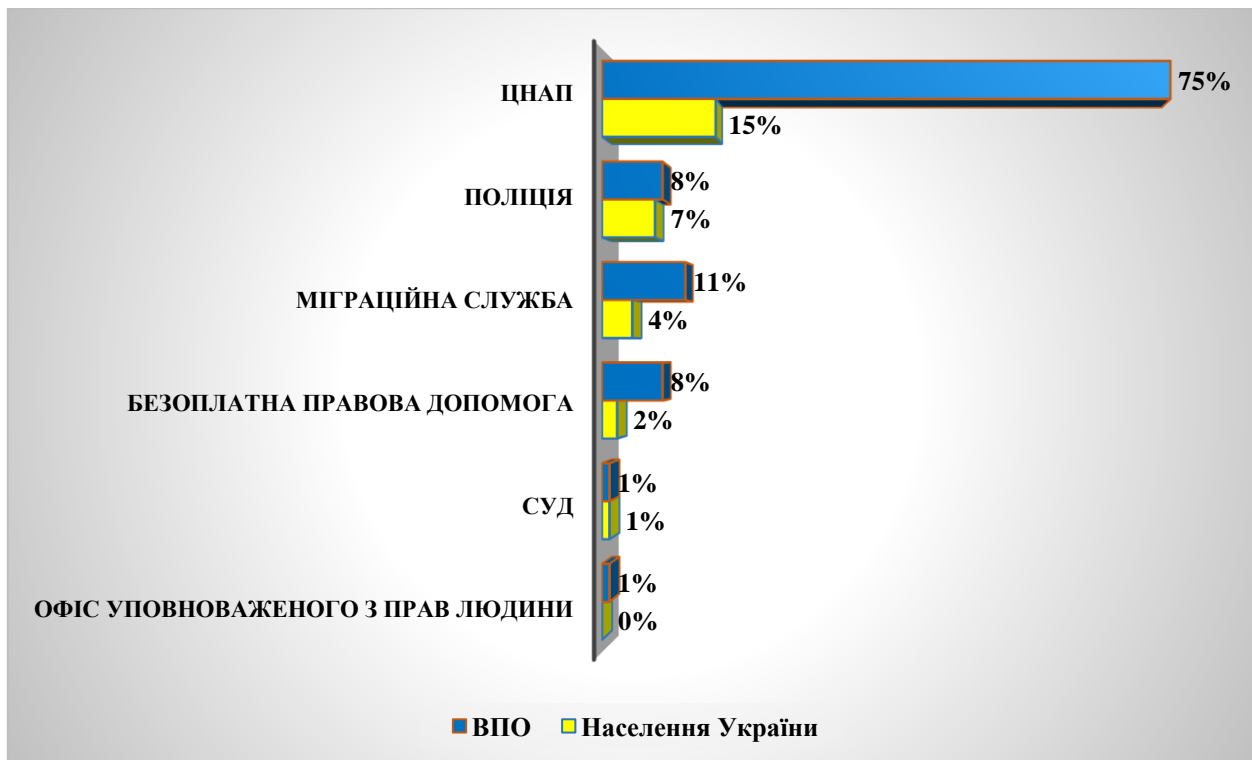

Рис. 1. Взаємодія за потребами послуг у державних установах за 2022 рік

У Львові було організовано роботу двох кол-центрів на підмогу гарячій лінії міста, де надавали людям всю необхідну інформацію та консультації. Після введення воєнного стану протягом 2022 року до переліку адміністративних послуг додали послуги для ВПО, а також послуги, надавачами яких є підрозділи Львівської обласної військової адміністрації. Також перелік послуг, які можна отримати у ЦНАП, збільшився у зв'язку з розширенням електронних послуг, які можна отримати через портал «Дія». Відвідувачі можуть самостійно отримати певні послуги чи скористатись державними та міськими електронними сервісами в облаштованих у ЦНАП просторах самообслуговування зі стаціонарними комп'ютерами або сенсорними екранами, можна скористатися і допомогою консультанта.

Персонал ЦНАП задіяний до вирішення актуальних питань гуманітарного спрямування, зокрема, для координації, збору та розподілу гуманітарної допомоги ВПО (надання продовольства, одягу, ліків тощо), взаємодії з волонтерськими та іншими організаціями. ЦНАП створили цілодобову телефонну «гарячу лінію» та чат-боти для надання онлайн-консультацій та роз'яснень ВПО й іншим категоріям громадян з питань розміщення ВПО у приватних будинках та комунальних установах, проживання чи тимчасове перебування. ЦНАП сприяло працевлаштуванню ВПО та збір інформації про потреби фахівців у різних напрямках діяльності бізнесу, комунальних установ, а також організували короткотривалі курси (навчання) з першої медичної допомоги у військовий час, із застосування е-послуг, мобільного застосунку Порталу «Дія», з користування необхідними мобільними додатками, організували надання правової допомоги громадянам

(у межах компетенції).

У зв'язку з великим переміщенням населення з територій, де ведуться бойові дії, до Львова, у ЦНАП запровадили навчання цифрової грамотності, де регулярно проводяться майстер-класи щодо користування електронними сервісами для людей поважного віку. У 2022 році оновлено вебсайт ЦНАП м. Львова. З'явилися нові рубрики, необхідність яких виникла після запровадження воєнного стану: «Послуги для військовослужбовців» та «Актуально у час війни», «єДокумент» та «єДопомога». Де розміщені інформаційні картки й бланки заяв для отримання необхідних для ВПО або зумовлених війною послуг, а також посилання на корисні інформаційні ресурси та вебсайти важливих на сьогодні установ та органів (наприклад, Офісу підтримки родин військовослужбовців, Міського центру підтримки вимушено переміщених осіб тощо), консультації юриста з військового права, наявність та робота центрів, де надають психологічну підтримку військовослужбовцям.

У територіальному підрозділі Центру надання адміністративних послуг м. Львова на вул. Костя Левицького, 67 відкрили Міський центр підтримки внутрішньо переміщених осіб, який надає консультації для ВПО з різних сфер: юридична підтримка, пошук роботи, пошук житла та соціального захисту, освіта та дозвілля, відновлення документів.

Варто зазначити, що українська влада досить швидко, успішно і креативно впоралася з викликами повномасштабної війни у сфері надання адміністративних послуг. Було прийнято кілька вагомих рішень:

- продовження дії «протермінованих» паспортів, посвідчень водія;
- автоматичне продовження соціальних виплат;
- перенесення виплат пенсій і соціальних виплат незалежно від місця проживання, перебування;
- спрощені митні процедури для авто та гуманітарної допомоги;
- телефонне підтвердження статусу безробітного;
- резервні державні реєстри та перенесення їх у хмару, за потреби – за кордон;
- «єДокумент» і застосунок «Дія» загалом;
- спрощення вимог до форми медичного свідоцтва про народження;
- шлюб протягом доби без доплат, з використанням відеозв'язку та свідків;
- грошова допомога («єДопомога» – 6 500 грн) без зайвих умов і складних процедур;
- обмін посвідчення водія без медичної довідки, тощо [4, с. 4].

Війна вплинула на сферу адміністративних послуг не тільки в Україні, а і у низці країн світу, зокрема і на організацію взаємодії влади і мігрантів. Для українців створено спеціальні офіси надання послуг. Так, наприклад, у Гданську, Польща, відкрито пункт допомоги, «Віртуальний адміністратор», створений «Фондом Гданська» («Fundacja Gdańska») спільно з

Львівською міськрадою. Відповідний документ про співпрацю сторони підписали 17 травня цього року. В рамках нової послуги українці зможуть звертатися до консультантів у Гданську, котрі організовуватимуть онлайн-зустрічі зі спеціалістами ЦНАП в Україні [5, с. 6-7].

Таким чином можна буде владнати справи щодо:

- оформлення паспорта;
- питання щодо нерухомості в Україні;
- грошових виплат на дитину та виплати з інвалідності;
- отримання втрачених документів (дипломів, сертифікатів, нотаріальних документів тощо).

Центри обслуговування громадян «Паспортний сервіс» діють ще у Варшаві, Вроцлаві, Кракові, Празі, Братиславі, Стамбулі, Берліні, Кельні, Мадриді, Валенсії (перелік та географія Центрів постійно доповнюється та змінюється).

ЦНАП дуже важливі для нормальної життєдіяльності громадян України й держави, ведення економічної діяльності, відбудови та розвитку України. ЦНАП зберегли керованість, якість і ефективність в умовах війни за дедалі більшого навантаження. Високий рівень довіри та задоволеності громадян роботою державного надавача послуг у такий важкий час свідчить про високі можливості у майбутньому.

Список літератури:

1. Левченко О. В. Поняття та ознаки адміністративних послуг: сучасний погляд на наукові дискусії / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2015. № 18, том 1. С. 146-149. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc18/part_1/38.pdf

2. Адміністративне право України. Повний курс. Навчальний посібник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с. URL: http://lib-net.com/book/109_Administrativne_pravo_Ukraini_Povnij_kyrs.html

3. Доступність правової допомоги в контексті воєнного стану. Комплексне дослідження. Опитування громадян, внутрішньо переміщених осіб та фахівців системи безоплатної правової допомоги. Червень-липень 2022 р. С. 158. URL: <https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2023/05/dostupnist-pravovoyi-dopomogi-n.pdf>

4. Вплив війни на сферу адмінпослуг квітень 2022. Спеціальне дослідження підготовлено Центром політико-правових реформ в рамках Ініціативи “Право в умовах війни”, квітень, 2022 р. С. 22. URL: <https://pravo.org.ua/books/vplyv-vijny-na-sferu-adminposlug-v-ukrayini/>

5. Пак Н. Т., Левуш Л. Н. Шляхи підвищення якості надання адміністративних послуг.

Марискевич Андрій Тарасович

аспірант кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: РИЗИКИ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Безпека є однією з ключових потреб людини, котру, згідно піраміди потреб Маслоу, людина прагне задовольнити одразу після задоволення фізіологічних потреб.

В Українській енциклопедії державного управління поняття «безпека» трактується як стан системи, за якого вона зберігає свою цілісність, стійкість (стабільність), здатність до ефективного функціонування і стійкого розвитку, а на їх основі – можливість надійного захисту всіх її елементів (підсистем, сфер, об'єктів) від будь-яких деструктивних внутрішніх і зовнішніх дій. Загалом в українській мові слово «безпека» можна тлумачити як стан, коли немає потреби відсторонюватися, захищатися від чого-небудь, коли відсутні загрози, немає необхідності відволікатися від справи на убезпечення себе [1, с. 42].

Зазвичай досліджуючи сутність явища, яке визначають (ідентифікують, ототожнюють тощо) поняттям «безпека», акцентують увагу на таких його аспектах [2, с.10-11]:

–концептуальному (онтологічні і гносеологічні основи безпеки);

–практичному (безпека розглядається в контексті відображення певних потреб у життєдіяльності особи, суспільства, держави, міжнародної спільноти тощо);

–ціннісному (філософія безпеки, культура безпеки, забезпечення безпеки накопичених цінностей тощо).

Термін «національна безпека» вперше на державному рівні було вжито в 1904 р. в посланні президента США Теодора Рузвельта конгресу США, в якому він обґрунтовував приєднання зони Панамського каналу інтересами національної безпеки. З того часу національна безпека стала об'єктом досліджень у сфері спочатку політичної науки, а згодом, коли цей термін із політичного вжитку перейшов у правову площину, – і юридичної науки[3].

У більшості наукових праць «національну безпеку» визначають як захищеність (стан захищеності) життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, а під інтересами розуміють, як правило, сукупність потреб (без відповідних здібностей) того чи іншого суб'єкта безпеки (особистості, суспільства, держави тощо) [3].

Сьогодні виокремлюються, як правило, три ключові підходи до розуміння сутності поняття «національна безпека» [4]:

1. згідно першого підходу, представниками якого є А. Волферс, Д. Гадді, Г. Даєм, Дж. Джонсон, Д. Кауфман, Р. Коен, М. Міхалка та ін., увага акцентується на захисті цінностей суспільства. Серед базових цінностей виокремлюють політичну незалежність, економічний добробут, розвиток, справедливість тощо. При цьому безпека визначається не лише як захищеність національних цінностей, а і як їх безперешкодне поширення

2. згідно другого підходу, наголос робиться на взаємозв'язку національних цінностей та інтересів, необхідності врахування їх взаємообумовленості в дослідженні проблем національної безпеки. Серед них можна виділити А. Величка, І. Волощука, В. Горбуліна, Б. Демидова, А. Качинського, В. Ліпкана, Г. Ситника та ін.

3. згідно третього підходу, дослідження національної безпеки необхідно здійснювати в контексті захисту національних інтересів. Представниками цього напряму є А. Бетлер, В. Богданович, С. Браун О. Дзьобань, М. Каплан, Г. Моргентау.

Головними об'єктами національної безпеки є громадяни (їхні права і свободи), суспільство (його духовні й матеріальні цінності), держава (її конституційний устрій, суверенітет і територіальна цілісність). Виходячи з розуміння сутності об'єктів національної безпеки, основними чинниками впливу на національну безпеку є [3]:

- національна незалежність і суверенітет, територіальна цілісність держави;
- розвиненість громадянського суспільства, рівень демократизму, сформованість і дієвість законодавчої бази правової держави, захищеність особи;
- економічні можливості держави;
- стан збройних сил, їхню боєздатність і боєготовність;
- національне визначення та самобутність;
- розвиток національної самосвідомості й культури;
- наявність загальної стратегії національного розвитку, «національної ідеї», загальновизнаної мети;
- національну згоду та єдність;
- внутрішньополітичну стабільність;
- готовність і здатність політичних сил реалізувати загальновизначені цілі.

Національна безпека України в сучасних умовах є ключовою проблемою, що безпосередньо впливає на стабільність і майбутнє країни. В умовах російської військової агресії, яка почалася в 2014 році і досягла нової фази в 2022 році, питання безпеки набуло

критичного значення. Основними ризиками є військові загрози, економічні труднощі, енергетична залежність та кіберзлочинність.

Першочерговим викликом залишається збройна агресія з боку Росії, що загрожує територіальній цілісності та суверенітету держави. Військова окупація частини території України, знищення інфраструктури та цивільних об'єктів створюють серйозні загрози життю населення та національній економіці.

Економічна безпека тісно пов'язана з військовими діями. Руйнація промислових об'єктів, інфраструктури, блокада експорту та значні витрати на оборону загрожують фінансовою стабільністю. Крім того, зростання енергетичної залежності від зовнішніх поставок, особливо в умовах знищення енергосистеми країни.

Інформаційні та кіберзагрози є одним із ключових викликів для національної безпеки України в сучасних умовах. У глобалізованому світі, де інформаційні технології вирішують роль в усіх сферах життя, інформаційні атаки та кібератаки набули критичного значення. Ці загрози можуть мати руйнівні наслідки не лише для політичної стабільності країни, а й для її економічної, соціальної та військової систем.

Для посилення національної безпеки Україна повинна розвивати армію, впроваджувати новітні технології у військовій сфері, посилювати кіберзахист, а також зменшувати залежність від зовнішніх запозичень та військової допомоги, інтегруючись у міжнародні структури безпеки.

Список літератури:

1. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.- ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011.
2. Ситник Г. П., Орел М.Г. С41 Національна безпека в контексті європейської інтеграції України: підручник / Г. П. Ситник, М. Г. Орел; за ред. Г. П. Ситника. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372.. с.
3. Мельниченко Б., Фігель Н. Основні підходи до розуміння поняття «національна безпека». Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2021. № 2 (30). С.68-72
4. Павленко Д.Г, Семенюк Ю.В, Лисецький Ю.М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2021. Том 32 (71) № 3. С. 102-107.

МІСЦЕ Й РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В Конституції України місцеве самоврядування визначається, як основа конституційного ладу і один з важливих принципів організації та функціонування влади в державі і є необхідною ланкою демократичного суспільства. Орган місцевого самоврядування - це організаційно відокремлений публічно-колегіальний орган, утворений в установленому законодавством порядку, наділений певними владними повноваженнями і засобами, необхідними для здійснення властивих йому функцій у сфері місцевого самоврядування та самостійне вирішення питань місцевого значення в межах Конституції і законів України [2].

Національна безпека України - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Система національної безпеки України складається з різних елементів, одним із яких є органи місцевого самоврядування, що займаються забезпеченням національної безпеки в межах своїх функцій та повноважень [3]. Повноваження органів самоврядування в управлінні сектором безпеки діляться на власні і делеговані. Делеговані повноваження - це повноваження органів виконавчої влади, які передаються місцевій владі відповідно до законодавства для забезпечення законності і правопорядку в державі, а також для захисту прав, свобод і законних інтересів особи і громадянина щодо керівництва сектором безпеки. Власними повноваженнями органів самоврядування в управлінні сектором безпеки є ті, які мають відповідні положення законодавства, які надають місцевим органам влади право на здійснення дій у секторі безпеки. Органи самоврядування виконують свої обов'язки з управління сектором безпеки у співпраці з органами, що входять до нього. Крім того, органи місцевого самоврядування є суб'єктами демократичного цивільного контролю над сектором безпеки України [1].

Згідно ст. 15 Закону України "Про оборону" від 6 грудня 1991 року № 1932 XII встановлено, що органи сільських, селищних, міських рад у галузі оборонної роботи забезпечують підготовку громадян до військової служби, а також загальне військове навчання у воєнний час, приписку громадян до призовних дільниць, військовий облік призовників, військовозобов'язаних та резервістів, призов громадян на строкову військову службу, направлення громадян на навчальні (або перевірочні) і спеціальні збори, проводять

заходи з цивільної оборони, розробляють і здійснюють плани цивільної оборони та захисту населення, підтримують у стані постійної готовності до використання системи оповіщення населення про небезпеки, що виникають при веденні військових дій або внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, проводять першочергові заходи з підтримки сталого функціонування організацій у воєнний час, створюють і мають у своєму забезпеченні в цілях громадянської оборони запаси продовольства, медичних засобів індивідуального захисту та інших коштів [4].

В умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування відіграють значну роль щодо охорони та оборони територіальних громад та їх здатністю вирішувати конкретні завдання на місцевому рівні у різних сферах життєдіяльності, зокрема, виконувати роль «сигнальної» системи у разі виникнення джерел небезпеки та збільшення загроз. Відповідно до ч. 2 ст. 98 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», органи місцевого самоврядування і далі здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України та іншими законами України під час війни. Органи місцевого самоврядування зобов'язані сприяти діяльності військовому командуванню та військовим адміністраціям щодо забезпечення заходів, які необхідні для запровадження правового режиму воєнного стану на відповідній території та захисту безпеки населення. Сільський, селищний, міський голова територіальної громади у період воєнного стану, на території якої не ведуться бойові дії, може прийняти рішення, з обов'язковим інформуванням начальника відповідної обласної військової адміністрації протягом 24 годин щодо: внесення змін до кількісного та персонального складу виконавчого комітету відповідної сільської, селищної, міської ради; затвердження тимчасової структури виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів, утворення інших виконавчих органів ради; наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також передачі коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення; внесення до місцевого бюджету змін, необхідних для здійснення заходів правового режиму воєнного стану військовим командуванням або відповідною військовою адміністрацією [5].

Таким чином, військові адміністрації консолідують зусилля місцевих органів влади, спільно із державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями, громадянами здійснюють заходи правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян.

Іншою важливою роллю органів місцевого самоврядування у період війни в Україні є забезпечення соціальної та економічної стабільності. Вони можуть розробляти програми

соціальної підтримки для постраждалих громад та родин військовослужбовців, організувати та виконувати розподіл гуманітарної допомоги на місцевому рівні. Вони забезпечують жителям зон конфлікту необхідні засоби існування та допомагають в евакуації населення в безпечні зони. Приймають участь в відбудові та відновленні країни. Війна триває, але держава вже робить кроки на відновлення країни, регіонів та громад. І у цьому напрямку органам місцевого самоврядування необхідно починати працювати вже зараз, щоб розробити стійкі проекти. У реалізації проектів відбудови держава розраховує на допомогу територіальних громад. Успіх відновлення залежить від того, як громади самі гуртуватимуться та визначатимуть пріоритети. Органи самоврядування можуть відігравати роль в організації та розподілі гуманітарної допомоги на місцевому рівні. Вони забезпечують жителям зон конфлікту необхідні засоби існування та допомагають в евакуації населення в безпечні зони.

Отже, органи місцевого самоврядування в Україні відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки через впровадження різноманітних заходів на місцевому рівні. Вони активно співпрацюють з правоохоронними органами, громадськістю та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення громадської безпеки, управління кризовими ситуаціями та підтримки національної безпеки в умовах війни чи загрози. Місцеве самоврядування відповідає за розвиток та ефективне управління своїми територіями, включаючи забезпечення соціально-економічної стабільності та взаємодію з об'єктами критичної інфраструктури. Крім того, вони мають важливу роль у впровадженні гуманітарних програм та сприянні місцевим ініціативам з питань безпеки. Узагальнюючи, роль органів місцевого самоврядування полягає в тому, щоб створювати умови для стабільного та безпечного розвитку громад на місцевому рівні, що своєю чергою сприятиме загальній національній безпеці в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів.

Список літератури:

1. Демиденко В. О. Місце й роль органів місцевого самоврядування в забезпеченні національної безпеки України. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 3. С. 238-249

2. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Закон України "Про національну безпеку України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

4. Закон України "Про оборону України". URL: [/// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text)

5. Закон України "Про правовий режим воєнного стану". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Фелісеєв Віталій Андрійович

аспірант кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Публічні фінанси є ключовим елементом фінансової системи України, який забезпечує сталий розвиток національної економіки, гарантуючи ефективне функціонування всіх її складових та виконання соціальних зобов'язань перед громадянами. Оскільки публічні фінанси націлені на реалізацію публічних інтересів, ефективність управління в цьому секторі визначає успіх державної діяльності в цілому. В контексті трансформації та євроінтеграції в українському суспільстві, необхідно провести реформи в секторі державних фінансів та вдосконалити систему управління ними, враховуючи потреби актуальності та міжнародних стандартів.

Повномасштабне військове вторгнення на територію України та наступні бойові дії суттєво сповільнили темпи економічного зростання та модернізації економіки. Зокрема, в сфері публічних фінансів відбулися значущі зміни. Початок військового конфлікту став причиною суттєвих змін в показниках використання бюджетних коштів, враховуючи критичну необхідність перерозподілу ресурсів на потреби військових операцій та невідкладні соціальні виплати, які стали життєвою необхідністю для населення.

Крім того, варто враховувати й інші проблеми розвитку публічних фінансів, які призвели до зниження ефективності використання державних коштів та здатності виконання своїх функцій. На думку Середи А.О, основними проблемами в управлінні публічними фінансами в Україні залишаються [1]:

1. Корупція, бюрократія та дублювання повноважень органів державної влади, які контролюють розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів.
2. Відсутність довгострокового бюджетного планування, наявність високого рівня бюджетного дефіциту та державного боргу.
3. Недостатня прозорість процесу витрачання бюджетних коштів.
4. Недобросовісне складання плану державного бюджету України, наявність великих розривів між прогнозованими та фактичними показниками і як наслідок – недоотримання коштів державним бюджетом.

5. Втрати бюджету через нераціональні управлінські рішення.

Також до основних проблем розвитку публічних фінансів можна віднести низький рівень доходів населення, недостатня реалізація інвестиційного потенціалу бюджетних коштів, неоптимальна структура бюджету, нераціональне спрямування видатків державного та місцевих бюджетів, недостатній рівень забезпечення нормативно-правової бази.

З початком військового стану також змінилася структура доходів державного бюджету. Внаслідок військових дій суттєво знизилися податкові надходження, що були основним наповнювачем бюджетів державного та місцевого рівня. Такі зміни потребували додаткового фінансування. Згідно даних міністерства фінансів України, станом на 29.12.2023 загальний обсяг фінансування державного бюджету у 2023 році склав близько 58 млрд доларів США, або 2128 млрд грн [2]. Основними джерелами фінансування державного бюджету є військові облігації, кредити від Міжнародних фінансових організацій, а також двосторонні кредити та гранти (табл.1).

Таблиця 1

Фінансування загального фонду державного бюджету України з 24 лютого 2022 року по 29 грудня 2023 року

Джерело фінансування	Обсяг фінансування, млрд. дол. США	
	2022	2023
НБУ	12477	-
Європейський союз	7961	19530
США	11980	10950
ОВДП (вкл. військові облігації)	7692	15482
МВФ	2693	4475
Канада	1889	1757
Японія	581	3626
Велика Британія	1040	998
Світовий банк	1385	660
Німеччина	1584	105
Інші	1982	1378
Усього	51264	57961

Джерело: складено та розраховано за даними [2]

Дані табл. 1 дають можливість оцінити роль міжнародних партнерів у підтримці стабільності вітчизняної фінансової системи. У порівнянні 2022 та 2023 років притік фінансування від іноземних партнерів зріс з 31095 млн доларів США до 42479 млн доларів США відповідно. Найбільш вагомий внесок роблять наступні організації та країни: ЄС, США, МВФ, Канада, Японія, Велика Британія, Світовий банк та інші. Тому розширення зовнішньоекономічних відносин є важливим стратегічним напрямком в контексті розвитку публічних фінансів.

В контексті останніх подій не менш важливою проблемою є дотримання високого рівня прозорості бюджету та протидія корупції. Широкомасштабні громадянські протести проти корупції та недостатньої прозорості в урядовій діяльності протягом останніх років свідчать про зростаюче незадоволення та відсутність довіри до владних структур через зловживання влади та непрозоре використання грошей з бюджету. Дане питання можна дослідити за допомогою системи міжнародних рейтингів та індексів прозорості, в яких присутня Україна (табл. 2).

Таблиця 2

Основні міжнародні рейтинги та індекси прозорості, в яких присутня Україна, станом на 2023 рік

Міжнародний рейтинг/індекс прозорості	Показник
Open Data Maturity Report (ODM)	2 місце з 35
Corruption perceptions index (CPI)	116 місце зі 180 країн світу
Open budget survey (OBS)	65 балів
Legatum Prosperity Index	74 місце зі 167 країн
Global Right to Information Rating	18 місце зі 136 країн
Open Data Barometer	47 балів зі 100
EITI – Extractive Industries Transparency Initiative	досягнуто прогресу
Індекс оборонних компаній щодо боротьби з корупцією та корпоративної прозорості (DCI)	28 балів зі 110

Джерело: складено за даними [3]

На основі даних показників можна зробити наступні висновки. До позитивних сторін можна віднести те, що Україна має сильне законодавство з права на доступ до інформації. Згідно з рейтингом Global Right to Information Rating, якість законодавчого регулювання права на доступ до публічної інформації є вищою, ніж у абсолютної більшості європейських держав. Також інші показники свідчать про прогрес в збільшенні відкритості даних, досягнуто значного прогресу в частині даних щодо видобутку та повноти інформації. Негативні тенденції спостерігаються щодо показників рівня корупції. Якщо дивитися на Corruption perceptions index (CPI), Україна отримала лише 33 бали зі 100. Це свідчить про високий рівень корупції, і що потрібно багато зусиль, щоб зробити український уряд більш прозорим та чесним, знизити рівень корупційних ризиків в країні.

Враховуючи згадану інформацію, перспективними напрямками удосконалення управління публічними фінансами повинні стати:

- 1) розробка більш ефективної системи розподілу та перерозподілу бюджетних коштів в середньо- та довгостроковій перспективах;
- 2) перегляд пріоритетів спрямування видатків бюджетних коштів відповідно до потреб держави та населення;

3) розвиток зовнішньоекономічних відносин для продовження отримання грантів та зовнішніх запозичень, які допомагають частково покрити сформований бюджетний дефіцит;

4) підвищення прозорості системи управління публічними фінансами;

5) діджиталізація публічних фінансів задля збільшення ефективності управління публічними фінансами та підвищення їх транспарентності. Зараз вже існують рішення в даному напрямку, представлені інструментами OpenBudget, Spending, Proifi, Система «Прозорий бюджет». Подальша інтеграція інформаційних систем в публічні фінанси сприятиме їх розвитку.

6) Розробка заходів із протидії корупції, удосконалення нормативно-правової бази з метою збільшення покарання за вчинення корупції та проведення превентивних заходів з метою зменшення корупційних ризиків.

Таким чином, питання аналізу проблем в сфері публічних фінансів та пошук шляхів їх вирішення є перспективним напрямком для дослідження. В умовах активізації міжнародної фінансової допомоги Україні варто зберігати позитивні відносини із закордонними партнерами задля підтримання максимально можливої економічної стабільності. Розробка ефективної фінансової політики сприятиме розвитку публічних фінансів. Перспективою для подальших наукових досліджень є дослідження стратегічних напрямів розвитку публічних фінансів в умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Список літератури:

1. Середа А.О. Проблеми та напрями удосконалення публічними фінансами в Україні. Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Херсон, 27-28 квітня 2023 р. С. 526-528.

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 02.02.2024).

3. Яке місце Україна посідає у рейтингах та індексах прозорості. Інститут аналітики та адвокації: веб-сайт. URL: <https://iaa.org.ua/articles/where-ukraine-stands-in-transparency-rankings-and-indices/> (дата звернення: 02.02.2024).

Харчев Олег Анатолійович

аспірант кафедри економіки та публічного управління

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ:

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

В умовах війни цифрові сервіси для місцевого самоврядування можуть відігравати вкрай важливу роль у забезпеченні ефективного управління та взаємодії між мешканцями та органами влади, позаяк можуть полегшують взаємодію між органами самоврядування та населенням, оптимізують процеси обробки даних та поліпшувати якість надання адміністративних послуг. В підтвердження даної тези наведемо такі аргументи:

- електронна система попередження як кризовий комунікаційний канал. В цьому сенсі цифрові сервіси можуть бути використані для створення систем попередження населення про небезпеку, військові операції, евакуаційні заходи та інші кризові ситуації. Це сприяє забезпеченню безпеки громадян та швидкому реагуванню на загрози. Це дозволяє організувати ефективний кризовий комунікаційний канал для оперативного реагування на непередбачені ситуації. Системи повідомлень, мобільні додатки та соціальні мережі можуть використовуватися для швидкого інформування громадян про небезпеку, евакуаційні маршрути та інші важливі дані;

- доступ до публічної інформації. Один із обов'язків, які обов'язково повинні виконувати органи місцевого самоврядування - це забезпечення доступу до публічної інформації. Умови війни часто призводять до зруйнованої інфраструктури та втрати документів. Цифрові інструменти допомагають відновити базу даних та забезпечити безпеку інформації;

- організація гуманітарної допомоги. Цифрові сервіси дозволяють оптимізувати та координувати вантажі гуманітарної допомоги в умовах війни. Ефективний моніторинг потреб громад може сприяти розподілу ресурсів для найбільш вразливих груп населення;

- вдосконалення обміну даними між реєстрами та держустановами. Міністерство цифрової трансформації України спільно з партнерами з Естонської академії електронного управління впроваджує в Україні чотири проєкти із загальним бюджетом 41 млн євро (EGOV4UKRAINE, EU4DigitalUA та «Підтримка ЄС у зміцненні кібербезпеки України»). Мета проєктів – запуск онлайн-послуг, поліпшення обміну даними між реєстрами та взаємне визнання української цифрової ідентичності [1].

- забезпечення безпеки даних. В умовах війни існує загроза кібератак та витоку конфіденційної інформації. Цифрові інструменти повинні бути захищені від несанкціонованого доступу та зловживань.

Національні та локальні цифрові сервіси, забезпечують швидкий та зручний доступ до інформації та послуг для громадян.

Застосунок "Повітряна тривога" призначений для надання сповіщень про повітряні, хімічні, техногенні та інші види тривог системи цивільної оборони в Україні. Він надсилає тривожні сповіщення користувачам, які обрали відповідну область, і може працювати навіть у беззвучному режимі смартфона. Застосунок не потребує реєстрації, не збирає персональні дані або дані про геолокацію. Додаток був створений за підтримки Міністерства цифрової трансформації України. Для отримання сповіщень необхідно встановити застосунок, надати йому необхідні дозволи та вибрати область, район, ОТГ або місто. Застосунок доступний для завантаження на пристрої з операційними системами iOS та Android [2].

Сервіс «Дія» (скорочення від "Держава і я") - це мобільний застосунок та вебпортал, розроблені Міністерством цифрової трансформації України. Цей сервіс надає широкий спектр цифрових послуг, включаючи електронний паспорт, електронне водійське посвідчення, автоцивілку, студентський квиток, військовий квиток, закордонний паспорт та інші [3]. Спектр електронних послуг продовжував розширюватися під час війни, у Дії з'явилися нові сервіси: можливість придбати військові облігації чи зробити внесок у державну ініціативу зі збору коштів на військове та медичне обладнання, програма фінансової допомоги підприємцям та працівникам з регіонів, де велися бойові дії, послуги допомоги переселенцям, заява на компенсацію за пошкоджене майно, доступ до свідоцтва про реєстрацію автомобіля, передача права керування транспортним засобом, переоформлення водійських прав, отримання рішення суду, зміна місця проживання та інше.

Застосунок «Дія» користуються вже понад 20 мільйонів людей, доступно понад 70 сервісів [4].

Громади визнали елементи електронного врядування корисними для реагування на виклики воєнного стану, якщо вони доступні: 81% повідомили, що створені канали публічної інформації (чатботи, канали соціальних мереж) значно допомогли реагувати на виклики війни.

Рис. 1. Корисні цифрові інструменти та відповідні стратегії.

Джерело [5]

Місцеві адміністрації активно вкладають час і ресурси у створення нових цифрових рішень для зв'язків із населенням під час війни. Прямі комунікаційні канали між владою і громадянами, а також використання технологій, виявляються важливими. Цифрові інструменти та методи залучення громадськості адаптовані до нових умов. Електронні системи та портали, такі як «Електронний кабінет громадянина», спрощують отримання послуг та перевірку статусу звернень. Місцеві портали моніторингу та аналізу даних допомагають управлінцям аналізувати різні аспекти територіального управління, включаючи демографію, економіку та екологію.

Середній Індекс цифрової трансформації в Україні становить 0.632 бала. Найвищі значення зафіксовано в Дніпропетровській (0.908), Львівській (0.891) та Полтавській (0.833) областях [6].

Кіберзахист в Україні сьогодні є особливо актуальним питанням. Після початку повномасштабного вторгнення збільшилася кількість кібератак на інформаційні системи, ресурси та веб-сайти органів державної влади, як центральних, так і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Війна також ведеться в інформаційному та кіберпросторі. Тому кіберзахист українських інформаційно-комунікаційних систем потребує ще більшої уваги на всіх рівнях [7].

Для забезпечення ефективного захисту цифрових інструментів важливо розглядати такі аспекти:

- оцінка ризиків та стратегічне планування. Першочерговим завданням є проведення аналізу потенційних загроз, що включає кібератаки та витік конфіденційної інформації. На основі цього аналізу має бути розроблена стратегія цифрової безпеки, яка враховує особливості воєнного конфлікту;

– навчання та обізнаність персоналу. В цьому сенсі необхідно забезпечити персонал навичками та знаннями з кібербезпеки, щоб вони могли вчасно виявляти та запобігати можливим кіберзагрозам;

– захист інфраструктури. Важливо встановити сучасні системи виявлення та захисту від кіберзагроз, а також регулярно оновлювати програмне забезпечення та мережеві налаштування для зменшення ризику несанкціонованого доступу;

– резервні копії та відновлення даних. Рекомендується систематично створювати резервні копії важливих даних і розробляти плани відновлення даних у випадку їх втрати через кібератаки;

– конфіденційність та захист персональних даних. Застосування шифрування та встановлення строгих політик доступу можуть значно підвищити рівень захисту конфіденційної інформації та персональних даних;

– співпраця з експертами. Важливо встановити партнерства з експертами та організаціями з кібербезпеки для обміну інформацією та отримання допомоги в разі складних кібератак;

– спостереження за новими загрозами. Необхідно постійно вдосконалювати стратегії цифрової безпеки, адаптуючи їх до нових трендів та загроз, що виникають в умовах війни.

Ці заходи спрямовані на забезпечення ефективного захисту цифрових ресурсів та мінімізацію ризиків в умовах війни та кіберзагроз. Подальші кроки з упровадження інструментів цифрової трансформації сприятимуть зміцненню стійкості економіки та потребуватимуть, зокрема, підвищення ефективності функціонування та розвитку стійкої цифрової інфраструктури на всій території держави, забезпечення безперервного розвитку цифрових послуг, поліпшення електронного урядування, задіяння цифрових ресурсів, що досі або не використовувалися взагалі, або використовувалися не в повному обсязі, для забезпечення безпечного цифрового середовища України [8]. Цифрові сервіси важливі для забезпечення сталості та ефективності місцевого самоврядування в умовах війни, допомагаючи максимально реагувати на непередбачені обставини. Відповідно до законодавства України, воєнний стан не скасовує принципи децентралізації та місцевого самоврядування. Проте, у випадку загострення війни, може посилити роль центральних органів влади для забезпечення безпеки та координації дій.

Список літератури:

1. 17,4 млн євро на цифрову трансформацію: Євросоюз запускає проєкт підтримки України у сфері діджитал URL: <https://thedigital.gov.ua/news/174-mln-evro-na-tsifrovu-transformatsiyu-evrosoyuz-zapuskae-proekt-pidtrimki-ukraini-u-sferi-didzhital>
2. Офіційний сайт застосунку “Повітряна тривога” URL: <https://www.ukrainealarm.com/>

3. Єдиний державний вебпортал електронних послуг “Портал Дія” URL: <https://diia.gov.ua/>

4. Застосунком «Дія» користуються вже понад 20 мільйонів людей URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3818204-kilkist-koristuvaciv-dii-perevisila-20-miljoniv.html>

5. Потреби та пріоритети органів місцевого самоврядування України. Надання послуг у воєнний та післявоєнний період. Рада Європи, січень 2023 року URL: <https://rm.coe.int/survey-on-the-needs-and-priorities-of-local-authorities-in-ukraine-ukr/1680aae27c>

6. Результати цифрової трансформації в регіонах України за 2023 рік | Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rezultaty-tsyfrovoi-transformatsii-v-rehionakh-ukrainy-za-2023-rik>

7. Основи цифрової безпеки органів місцевого самоврядування. Посібник для фахівців з кіберзахисту в громадах. Київ 2023. URL: <https://drive.google.com/file/d/11u33HQNpQS8d0BbelL0oQkGSjyOJ8aqD/view>

8. Огляд інструментів цифрової трансформації економіки України URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-tsyfrovoyi-transformatsiyi-ekonomiky-ukrayiny-lyutyu>

Збірник тез
Звітної наукової конференції Львівського національного
університету імені Івана Франка за 2023

Відповідальний за випуск *А.В. Стасишин*

Рекомендовано до випуску Вченою радою факультету управління фінансами та
бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 20 березня 2024 р.).